

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 1.

1 OCTOBER 1895.

XXVe JAARGANG.

INHOUD:

Jean Browne † door Prof. Dr. A. G. van Hamel.
 Officieel gedeelte: Programma der Tooneelschool. — Mededeelingen omtrent de Tooneelschool. — Het Leescomité. — Berichten.
 Niet officieel gedeelte: V, Uit de Amstelstad (*Mathias Sandorf*, *Margot de Bloemenverkoopster*, *Parisina*, *De 100.000!!!*) — Pavidus, Uit de Maasstad (Jean Valjean, Opening Tivoli-Schouwburg, *Liefde is geen Speelgoed*, *Belachelijke hoofsche Juffers.*) — v. S., Uit de Bisschopsstad (Opening W. Rentmeester & Co.) — Cornelia van Zanten, Het optreden van Eleonore Duse in verband met de dramatische kunst.
 Advertentiën.

JEAN BROWNE.

24 Juli 1860 — 4 September 1895.

Den 7den September, op een zonnigen najaarsdag, hebben wij hem begraven, den jongen vriend en medebestuurder. Het was er vol, op de groenende begraafplaats te Crooswijk; allen gedreven door vriendelijke herinneringen aan zijn opgewekt leven, door achting voor zijn karakter, door sympathie voor zijn persoon, zijn arbeid, zijn streven, door medelijden met zijne betrekkingen . . . en ook met hem.

Er mocht niet gesproken worden. Was men heusch bang dat er een wanklank zou klinken op den rand van dit te vroeg en zoo plotseling geopende graf? „Zoo Jan had kunnen weten,” zei een broeder, die het woord van dank namens de familie sprak, „dat zijn sterven zooveel deelneming zou wekken en dat hem, bij zijn begrafenis, zulk een hulde gebracht zou worden, misschien ware de noodlottige slag niet gevallen.”

Maar wist Jean Browne dan niet dat hij veel warme en oprechte vrienden had? Heeft hij kunnen twijfelen aan het bestaan en de waarachtigheid der gevoelens die daar, op zijn graf, door een overstelpenden schat van groene palmen

en witte bloemen — een ware bruidstool, zonder het doffe zwart der linten, — in stilte werden vertolkt?

Dat het Nederlandsch Tooneelverbond hem op hoogen prijs stelde, dat wij, in den engeren kring van het Hoofdbestuur, veel van hem hielden, dat heeft hij kunnen weten, van den eersten tijd van zijn optreden af tot aan onze laatste Algemeene Vergadering, die vroolijke dagen van werkzaamheid en feestviering te Groningen. Als hij, met haastigen tred, onze vergaderzaal binnenkwam, hoe hartelijk werd dan de hand gedrukt die hij, ons altijd voorkomend, zijn medebestuurders zoo welgemeend wist toe te steken!

Nu ja, hij was ook in onze vergaderingen niet altijd even kalm. Ook wij hebben hem menigmaal betrapt op dat gemis aan zin voor de juiste proporties der dingen, op dat overschatten van de beteekenis en de portée van kleine incidenten of meeningsverschillen, waardoor hij dan, op eens, kon geleid worden tot stappen die hij spoedig zelf betreurde, of waarop hij, door onzen glimlach eer ontwapend dan geprikkeld, zonder zweem van valsche schaamte, zich haastte terug te komen. Maar wat beteekenen die kleinigheden naast den ijver, de toewijding, de opgewektheid, die ons zoo aantrokken in dien jongen Rotterdamschen koopman die ook voor de kunst wilde leven?

Heeft hij te veel van die kunst verwacht? Te veel voor haar willen zijn? Meer misschien dan zijn aanleg hem vergunde en zijn werkkring hem toeliet te wezen? „Aan zich zelven en aan anderen stelde hij zeer hooge eischen,” zei de broeder die bij zijn groeve sprak, „en zoo moest het leven hem dikwijls teleurstellen.” Inderdaad schijnt wel teleurstelling, meer dan iemand vermoedde of vermoeden kon, in de laatste maanden de grondtoon van zijn gemoedsstemming geweest te zijn. Maar Jean Browne had dan ook, onder alle kunsten, als voorwerp zijner bijzondere liefde, de dramatische kunst gekozen. En wie onder hen die, door aanleg en temperament gedreven, een deel van hun hart aan het tooneel verpand hebben, weet niet uit ervaring, dat deze neiging zoo gemakkelijk klimt tot een soort van passie, die, ongevoelig voor

teleurstelling en ontgoocheling, altijd weer op nieuw het voorwerp dier liefde vervolgt, tot dat . . . ja, tot dat zij, hoe dan ook, het ten slotte wel opgeven moet?

Jean Browne had aan ons vaderlandsch tooneel zoo heel veel van zijn jeugdige kracht en zijn frische gaven gewijd. Nu en dan zelf optredend als tooneelschrijver, meer nog als talentvol vertaler, zond hij, als tooneelcriticus, aan den Redacteur van ons blaadje die opgewekte en geestige verslagen en beschouwingen „Uit de Maastad”, waarvoor hij zich met den romantischen naam van Jean Valjean gedoopt had, en die dezen naam zoo terecht populair hebben gemaakt onder de leden van ons Tooneelverbond. Men zegt dat een ridderlijk optreden voor een in zijn oogen miskende tooneel-spielster de eerste aanleiding is geweest tot het ondernemen van dit moeilijk en ondankbaar werk. Die ridderlijkheid, hoe scherp dikwijls het oordeel was dat zijn pen bestierde, hoe snijdend soms de toon zijner kritiek, heeft hem nooit begeven. En dat geen kleinigheid hem ontging, dat bewijst, onder meer, die aardige enquête omtrent het slotwoord der markiezin in *Le Député Leveau*, waarmede hij, nog zoo kort geleden, de lezers van dit blaadje heeft verrast en vermaakt.

Als lid der Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool heeft hij getoond, hoezeer de opleiding van tooneelspelers hem ter harte ging; onbevooroordeeld, gaarne vroegere opvattingen prijsgevend, heeft hij, op dit moeilijk gebied, — dat in Nederland al te zeer een gebied van proefnemingen schijnt te moeten wezen, — niet opgehouden naar het beste te zoeken.

En wat hij is geweest als lid van het Hoofdbestuur, als Algemeen Penningmeester, dat kan elk lid van het Tooneelverbond weten, dat weten bovenal zij die hem jaren lang dien vaak zoo lastigen arbeid der becijfering hebben zien verrichten, hem nieuwe bronnen van inkomsten hebben zien ontdekken, hem het dreigend deficit behendig hebben zien ontwijken. Het was voor den Voorzitter een lust eene begroting onder den hamer te brengen die door Jean Browne was opgemaakt en die door hem op de Algemeene Vergadering werd verdedigd, — eene verdediging, trouwens, die bijna altijd door de nauwkeurigheid der berekening en de sobere klaarheid der toelichting overbodig werd gemaakt.

En nu, terwijl alle tooneelgezelschappen het nieuwe seizoen in Nederland openen en voor nieuwe opvoeringen de toejuichingen van het publiek zoeken te winnen, terwijl het Hoofdbestuur gereed stond om, gedeeltelijk vernieuwd en de werkzaamheden op nieuw onder zijne leden verdeelend, wederom aan Jean Browne het geldelijk beheer der vereeniging toe te vertrouwen, — plaatst hij ons daar op eens voor eene tragedie, waarvan hij het volle geheim met zich heeft genomen, maar die ons met ontzetting en medelijden vervult, als wij bedenken hoeveel geluk hier is verwoest, welk een toekomst hier is te niet gedaan, welke goede en lieve verwachtingen hier op eenmaal plaats hebben gemaakt voor een pijnlijke herinnering.

Arme jonge man, voor wien, als voor Hamlet, het ingewikkeld levensprobleem zich ten slotte niet anders liet samenvaten dan in het dilemma „te zijn of niet te zijn”, en wien, om aan de kwellingen van het „zijn” te ontkomen, slechts de moed overbleef het „niet-zijn” te kiezen!

Zijn plaats blijft ledig in onzen kring, en het zal een somber oogenblik zijn waarop de Algemeene Vergadering van 1896 geroepen zal worden om „voor den overleden Jean Browne” een nieuwen hoofdbestuurder te kiezen.

Maar zoo de bestuurders, in hunne vergaderingen, op die ledige plaats hem missen zullen als den wakkeren, nauwgezetten penningmeester, nog het allermeest zullen zij in hem missen den jongen, hartelijken vriend, aan wiens trouw en hulpvaardigheid elk hunner wel meer dan ééne gansch bijzondere herinnering bewaard heeft.

De strijd is voorbij, het leed is geleden, de ontkenning is er geweest . . . voor hem. Maar voor ons allen blijft het scherm omhoog. Misschien heeft hij, de scherpe

tooneelcriticus, nog bij zijn heengaan ons allen een wenk gegeven, een ernstigen wenk van levensbeleid, dien we ernstig willen aannemen, verzekerd dat wij daardoor, niet minder dan door het voortzetten van den met hem ondernomen arbeid, zijne nagedachtenis zullen vereeren.

Groningen, September 1895.

A. G. VAN HAMEL.

OFFICIËEL GEDEELTE.

PROGRAMMA VAN HET ONDERWIJS

TE GEVEN AAN DE TOONEELSCHOOL

gedurende den Cursus 1895 — 1896.

Commissie van Beheer en Toezicht.

De H.H. Prof. B. J. STOKVIS, Voorzitter.
 Dr. C. I. VINKESTEYN, Onder-Voorzitter.
 Mr. J. KALFF JR., Secretaris.
 DANIEL DE LANGE.
 *)
 Mr. J. A. LEVY.
 P. H. HUGENHOLTZ JR.
 MEVR. E. GOMPERTZ — JITTA.
 Freule E. J. BICKER.

NB. De H.H. Levy en Hugenholtz hebben zitting als gedelegeerden van de Maatschappij „Tot Nut van 't Algemeen,” Mevr. Gompertz en Freule Bicker als gedelegeerden van het Comité der Dames-Patronessen. waartoe bovendien behooren Mevr. L. C. Boissevain — Toe Laer en Mevr. M. W. A. de Gijsselaar — van Assendelft de Coningh.

Directeur: de Heer S. J. BOUBERG WILSON.

Onderwijs wordt gegeven door:

MEVR. J. CHR. STOETZ . (5 u. p. w.) in *Voordracht, Spel op het Tooneel en Figureeren.*
 den Hr. JAN C. DE VOS (4 „ „ „) „ *Id., id., id.*
 MEVR. E. HOLTROP — VAN GELDER.
 (4 „ „ „) „ *Id., id., id.*
 den Hr. S. J. BOUBERG WILSON.
 (16 „ „ „) „ *Dramatische Letterkunde en Geschiedenis van het Tooneel.*
 MEVR. M. YPES — SPEET . (4 „ „ „) „ *Uitspraak, Stemvorming en Zang.*
 den Hr. TH. C. SIMONS . (4 „ „ „) „ *Teekenen, Grimeeren, Mimiek, Costuum- en Costu-meerkunde.*
 „ „ P. BEKKER . . (1½ „ „ „) „ *Houding en Danskunst.*
 „ „ W. J. C. DE BLÉCOURT.
 (3 „ „ „) „ *Plastische en mimische Oefeningen, Schermen.*
 „ „ Dr. J. J. A. A. FRANTZEN
 (5 „ „ „) „ *Fransch en Hoogduitsch.*
 „ „ H. F. VOGIN . (2 „ „ „) „ *Engelsch.*
 Mej. N. STEMMERIK . . (1½ „ „ „) „ *Costuumnaaien.*

Aan de Tooneelschool wordt alzoo 50 uur wekelijks onderwijs gegeven.

*) Vacature ontstaan door het overlijden van den heer Jean Browne.

Overzicht van het getal Lesuren in de week.

Vakken:	Klassen:		
	I.	II.	III.
Voordracht, Spel, Figureeren (Mw. STOETZ).	3	2	2
Id., id., id. (de Hr. DE VOS).	4	4	4
Id., id., id. (Mw. HOLTROP).	—	4	4
Dramatische Letterkunde en Tooneelgeschiedenis	5½	5	5½
Uitspraak en Stemvorming	2	1	1
Zang.	—	1	1
Teekenen	1	1	1
Grimeeren, Mimiek en Costumeerkunde.	—	1	1
Costuumkunde	—	1	1
Houding en Danskunst	1½	1½	1½
Plastische en Mimische Oefeningen	2½	2½	2½
Schermen (mannolijke leerlingen)	—	½	½
Fransch	1	1	1
Hoogduitsch	2	1	1
Engelsch	—	1	1
Costuumnaaien (vrouwelijke leerlingen).	1½	1½	1½
	24 u	29 u	29½ u

Omschrijving van het Onderwijs.

I. Voordracht, Spel en Figureeren.

a. Voordracht.

Bij dit onderricht wordt eene geleidelijke opklimming in acht genomen van eenvoudige tot moeilijke oefeningen. Voor een goed begrip wordt de stof altijd vooraf besproken en verklaard.

Kl. I. Begint met beschrijvend, en vervolgt met verhalend proza; daarna komen gemakkelijke gedichten uit onzen tijd aan de beurt, en eindelijk samenspraken.

Kl. II en III beoefenen moeilijker verhalend en oratorisch proza, monologen en dialogen uit tooneelwerken, in proza en poëzië, en dichtstukken uit de classieke, de romantische en de moderne school.

b. Spel.

Kl. I. Vooroefeningen op het tooneel: binnenkomen, loopen, staan, zitten, knielen, groeten, vertrekken, enz. in verschillende karakters, omstandigheden en stijlen; uitdrukking van gemoedstoestanden. Alles door instudeering van kleine, eenvoudige tooneelstukjes en monologen.

Kl. II. Verdere toepassing en voortzetting van het geleerde in het eerste jaar. Studie van blij- en tooneelspelen, of fragmenten daarvan, uit verschillende tijdperken der literatuur en van verschillende volken, ook ter beoefening van stijlkunde in spel.

Kl. III. Uitbreiding van het reeds gegeven onderwijs door de studie ook van drama's en treurspelen (classieke, romantische en moderne). Instudeering van enkele belangrijke rollen in haar geheel. Spel in costuum en met grime. Samenspel.

c. Figureeren.

De gang van het onderwijs in dit vak aan de School en de deelneming aan figuratie bij eenig tooneelgezelschap moet nog nader geregeld worden.

II. Dramatische Letterkunde en Tooneelgeschiedenis.

Kl. I. Gedurende ongeveer de eerste helft van het jaar worden, naar vrije keus en in Nederlandsche vertaling of in het Fransch, enkele, liefst historische drama's gelezen en volledig verklaard, zoo ten opzichte van den tijd waarin ze spelen en dien van hunne vervaardiging, als naar inhoud, vorm en waarde. Hierbij wordt gestadig gebruik gemaakt

van encyclopedieën, costuumboeken, plaatwerken en geschriften, welke dienen kunnen ter toelichting van het drama, dat gelezen wordt.

Als op deze wijze de leerlingen begrip hebben gekregen van de manier, waarop een drama behoort gelezen te worden, wordt een aanvang gemaakt met de lectuur van dramatische werken naar hunne historische opvolging, in verband met de geschiedenis van het tooneel en de tooneelletterkunde. De classieke oudheid komt dan het eerst aan de beurt. Daarna worden in

Kl. II de middeleeuwen in algemeen overzicht behandeld en verder drama's gelezen en toegelicht van Spanjaarden, Engelschen, Nederlanders en Franschen, van de XVI^{de} tot ongeveer de XIX^{de} eeuw, geheel naar de methode als boven is aangegeven.

Kl. III gaat op dezelfde wijze voort met de Italiaansche, Duitsche en Noorsche dramatische literatuur, ook sedert het begin van den nieuwen tijd. Daarna wordt de tegenwoordige toestand in Europa besproken, aan de hand der meest bekende en beste dramatische werken der XIX^{de} eeuw. Ten slotte algemeene herhaling van het gelezene en behandelde in den 3-jarigen cursus.

III. Uitspraak, Stemvorming en Zang.

Door dit onderwijs tracht men de voorkomende fouten in spraak en uitspraak te verbeteren, de stem te ontwikkelen, de ademhaling bij zeggen en zingen te regelen en het gehoor te oefenen, zoowel bij 't spreken en lezen, als ook door middel van den zang. Zingen wordt echter niet alleen als „middel" aangeleerd, maar ook als afzonderlijke kunst beoefend, doch uitsluitend in klassen II en III, bij gebleken aanleg en als de leeftijd het toelaat.

IV. Teekenen, Grimeeren, Mimiek, Costumeer- en Costuumkunde.

a. Teekenen.

Als afzonderlijk vak van onderwijs beoefend, wil naast vaardigmaking van oog en hand, de aankweeking van den schoonheidszin, en moet bovendien zooveel kennis van het gelaat geven als onontbeerlijk is voor het volgen der lessen in Grimeeren en Mimiek. De leerlingen werken naar voorbeelden, pleistermodellen en de natuur.

b. Grimeeren, Mimiek en Costumeerkunde.

Alleen klassen II en III ontvangen hierin onderricht, en wel, wat de beide eerste vakken betreft, theoretisch door teekeningen te maken van den dusgenaamden spierkop, en van het gelaat met het oog op de uitdrukking van hartstochten en gemoedstoestanden, en practisch door 't gelaat en de lichaamsdeelen te oefenen, standen en houdingen te doen aannemen en groepeerings te vormen naar aanleiding van in te studeeren dramatische teksten. Zooveel mogelijk geschieden de practische oefeningen in costuum, hoofdzakelijk in de classieke kleederdracht en die van de XVII^{de} eeuw, waarin de leerlingen zich gemakkelijk moeten kunnen bewegen.

c. Costuumkunde.

Ook in dit onderdeel van vakgroep IV krijgen alleen de leerlingen van de II^{de} en III^{de} klasse gecombineerd les, in een 2-jarigen cursus: eerst oudheid en middeleeuwen en in het 2de jaar de nieuwe tijd; daarna omgekeerd. Het onderwijs beoogt de leerlingen begrip te geven van de eischen, welke aan 't costuum op het tooneel moeten worden gesteld,

1°. als bijdrage tot karakteruitdrukking,

2°. als onderdeel der mise-en-scène, tot verhooging van den indruk en weergeving van de stemming, die te weeggebracht moeten worden,

3°. als hulpmiddel om van eigen lichaamsbouw alle gebruik te maken.

Te dien einde zal een kort, maar zoo volledig mogelijk overzicht worden gegeven van de geschiedenis van 't costuum, terwijl de aldus verkregen historische resultaten, steeds

in verband met het tooneel en zijn eigenaardige behoeften zullen worden besproken.

V. Houding en Danskunst, Plastische en Mimische Oefeningen, Schermen.

a. Houding en Danskunst.

Niet alleen wordt onderwijs gegeven in de moderne en de voornaamste historische dansen, maar bepaaldelijk ook veel werk gemaakt van al die dansoefeningen, welke de bevalligheid en zekerheid in houding en beweging van 't lichaam op het tooneel bevorderen.

b. Plastische en Mimische Oefeningen.

Deze vakken worden gegeven met de hoofdstrekking de leerlingen eene vlugge ongedwongen houding en losheid en sierlijkheid in de bewegingen te doen verkrijgen. Hoofd, romp, armen en beenen worden alle afzonderlijk behandeld; gemeenschappelijke plastische standen gevormd en mimische oefeningen gehouden.

c. Schermen.

Van het militaire schermen met sabel en floret wordt slechts datgene aangeleerd wat voor algemeene lichaamsontwikkeling noodig is; idem met het geweer. Maar bovendien moet dit onderwijs gegeven worden met het oog op het tooneel, zoodat vaardigheid en sierlijkheid er bij op den voorgrond treden, en het verschil in acht genomen wordt in de wapenhanteering der elkaar afwisselende tijdperken. Slechts de (mannelijke) leerlingen van klassen II en III volgen dit onderricht.

VI. Fransch.

Kl. I. De lessen in Fransch strekken tot voortzetting en aanvulling van het geleerde op de lagere scholen, en hebben hooftzakelijk ten doel uitspraak, woordenkennis en begrip van het gelezene te bevorderen. Spraakkunstige oefeningen worden tot het strikt noodige beperkt. De lectuur bepaalt zich tot niet te moeilijk modern proza, korte epische en lyrische gedichten.

Kl. II, III. Lezen, verklaren en mondeling vertalen van dramatische werken.

VII. Hoogduitsch.

Kl. I. Met de bestudeering van het Hoogduitsch wordt in deze klasse eerst een aanvang gemaakt. Overigens zijn doel en strekking van dit onderwijs gelijk aan die van het Fransch.

Kl. II, III. Lezen, verklaren en mondeling vertalen van dramatische werken

VIII. Engelsch.

Kl. II. Eerste beginselen van de Engelsche taal.

Kl. III. Voortzetting en uitbreiding van het in klasse I geleerde.

IX. Costuumnaaien

De meisjes van de drie klassen zijn voor deze lessen vereenigd, bij welke er vooral op gelet wordt, de noodige vaardigheid te doen verkrijgen in het knippen van patronen en het maken en veranderen van eenvoudige costumes uit allerlei tijdperken en van verschillende nationaliteiten.

N.B. De rooster voor de verdeling der verschillende lessen is afzonderlijk gedrukt en op aanvraag bij den Directeur verkrijgbaar.

De leerboeken e. a. hulpmiddelen bij het onderwijs ontvangen de leerlingen kosteloos ten gebruike.

Opgaaf der te gebruiken leerboeken is, na de reorganisatie der School, overbodig geworden. De weinige, welke in handen gegeven worden, betreffen uitsluitend de vreemde talen en zijn dezelfde gebleven als in den vorigen cursus.

De Directeur der Tooneelschool,
S. J. BOUBERG WILSON.

Mededeelingen omtrent de Tooneelschool.

Van de 9 candidaten, die zich voor het volgen van den cursus 1895/96 der Tooneelschool hadden aangemeld, kwamen Vrijdag 30 Augustus jl. 5 op, ter aflegging van het Toelatings-examen. Drie hadden vooraf nog kennis gegeven, dat zij van hun voornemen afzagen, ééne liet niets van zich hooren.

Van de 5 opgekomenen wenschte slechts ééne het volledig onderwijs te genieten; de 4 andere verlangden, overeenkomstig het nieuwe reglement, leerling-B te worden.

Slechts 2 zijn geslaagd: de hh. J. W. BROEDELLET en M. WOLFF, beide als leerling-B voor klasse I.

Van de leerlingen, die den vorigen cursus meemaakten, zijn op 2 September, bij de hervatting der lessen, niet teruggekomen: JOH. VEREÛL, JAN WENSMA en WILLEM DENCKERT, benevens de leerling, die in Juli van de Voorbereidende School niet tot de Vakschool kon bevorderd worden.

Eerstgenoemde heeft plaatsing gevonden bij het Tooneelgezelschap van de heeren Prot, de tweede is opgenomen door „Het Nederlandsch Tooneel” en de derde is de handelswereld ingegaan.

De Voorbereidende School is thans opgeheven. Aan de 3-jarige Vakschool studeeren:

MARIE SCHALKERS	} als leerlingen-A in klasse I.
JOHAN KELLY	
KO VAN DIJK	
MARIE STAAS	} " " - B in klasse .
J. W. HAANSTRA	
J. W. BROEDELLET	
M. WOLFF	
CHRISTINA STAAS	} " " - A in klasse II.
ELISABETH VAN BERKEL	
RUDOLPHINA SCHEFFER	} " " - B in klasse II.
RIKA HOPPER	
	} " " - A in klasse III.

In het onderwijzend personeel is geene verandering gekomen. Slechts heeft de heer GERARD MULLER zich genoodzaakt gezien te bedanken voor zijn leeraarschap in Costuumkunde, welk onderwijs opgedragen werd aan den heer Th. C. SIMONS, reeds aan de School in verwante vakken werkzaam.

De opheffing der Voorbereidende School doet aan de Inrichting tevens het verlies betreuren van Mevr. M. J. L. GALLAS-SMITS.

Amsterdam,
24 September 1895.

De Directeur der Tooneelschool,
S. J. BOUBERG WILSON.

Het Leescomité.

Ter beoordeeling zijn drie stukken ontvangen: *Haar Roofping*, dramatische schets in één bedrijf, *De Zoon*, toneelspel in één bedrijf en *In Tranen*, drama in drie bedrijven en een voorspel. Het stuk *De Heer Dobs* is afgekeurd.

28 September 1895.

MARCELLUS EMANTS.
M. B. MENDES DA COSTA.

Berichten.

De heer Prof. B. J. Stokvis zal op verzoek van het Hoofdbestuur en van de Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool deel blijven uitmaken van die Commissie en dus dit jaar nog het Voorzitterschap daarvan waarnemen.

In het volgend nummer zal worden medegedeeld, wie in de plaats van wijlen den heer Jean Browne als Penningmeester is aangewezen.

De artikelen of noten, afkomstig van den redacteur, zullen voortaan geteekend zijn, hetzij „De Redactie” (Red.) of wel met een enkele V. DE REDACTIE.

NIET OFFICIEEL GEDEELTE:

Uit de Amstelstad.

De strijd is nog niet uitgestreden en het einde beleven wij niet. De kermis-idee zal blijven hangen en verworden tot een historisch September-vieren, waarvan na eeuwen alleen de geschiedvorschers de beteekenis zullen kennen, zooals nu van het hartjesjagen.

Maar het feest is niet meer zoo dronken. Vroeger zat het 's avonds in je beenen en 's morgens in je kop, tegenwoordig omgekeerd. De kermis zoekt zich niet meer een altaar in de maag, maar thans in de hersenen. Eertijds was men lichamelijk lichtelijk bewogen, tegenwoordig hebben hoofd en hart hem „om“.

We gaan dan toch werkelijk vooruit.

Als de kunst meent hem „om“ te moeten hebben, dan heeft de beoordeelaar het recht „om“ te zijn. Daar houd ik mij aan.

De Koninklijke Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel heeft in deze dagen zich zelf overtroffen. *Mathias Sandorf* was schitterend gemonteerd, jammer dat een ongesteldheid van Louis Bouwmeester de opvoeringen in de war stuurde. Men had hem m. i. wel best kunnen vervangen.

Het stuk in 12 tafereelen is door den heer C. R. H. Spoor getrokken uit den roman van Jules Verne en in September 1888 reeds opgevoerd.

In ons orgaan schreef men toen:

„In den Stadsschouwburg, waaruit de herinnering aan vroegere balletten met allerlei konst- en vliegwerk onverjaagbaar schijnt, geeft men ieder jaar een drame à grand spectacle 't welk vooral op kitteling der schouwlustigheid het voorzien heeft. Het drama is van minder belang dan de decoratie.“

Het is nog heelenal hetzelfde.

De vuurspuwende berg was verrassend.

Waarom men voor deze gelegenheid een uitvoerig tekstboek heeft laten drukken is niet te verklaren of het moest zijn om de dubbeltjes.

Zeer belangrijk was de uitvoering der episodische rollen Matifou en Pescade, *) een spullebaas met zijn clown, door Schulze en Mej. van Dommelen, oud-leerlingen onzer School.

Het was een roemrijk stuk werk van beiden; de dronkenschap van hem en de cordate brutaliteit van haar zijn staaltjes van ware kunst geweest. Geen van hen heeft het fijne uit het oog verloren, zonder grofheid zijn zij kermisklanten geweest.

Het travesti is de aanleg van Mej. van Dommelen (zij speelde ook Gaspard, den krantenjongen in *Dames en Heeren uit Pont-Arcy*), ik hoop niet, dat het haar specialiteit wordt, want ik geloof, dat zij veel mooier werk kan leveren; daarom heeft het mij in der tijd verbaasd, dat Hilde Wangen uit *De Vrouw der Zee* niet voor haar was weggelegd. Dat zou voor deze actrice gesneden koek zijn geweest.

Het is altijd bijzonder aangenaam te kunnen wijzen op resultaten der Tooneelschool. Zoo'n uitspraak van „prestidigitateur“ als zij gaf, moet geleerd worden.

Aan de jongeren behoort de toekomst, laten zij zich dus blijven ontwikkelen.

* * *

In de Amstelstraat zijn ze ook weer ouwerwetsch aan den gang geweest.

Bij van Lier *Margot de Bloemenverkoopster* in 10 tafereelen — lang niet mis!

Mevr. Julia van Lier-Cuypers in een dubbele rol: a. het eenvoudige, onschuldige bloemenmeisje, b. de hartvochtige Leonora Galiga, gemalin van Concini.

Van dik hout zaagt men planken.

Die dubbele rol bracht me op het laatst nog in de war, maar móóí was toch Jacques Bonhomme (van Nieuwland) met zijn bebloed hemd en krankzinnig hoofd rondwentelde op den grazerk van dat ben ik weer kwijt.

*) ANTOON MOLKENBOER geeft van het tweetal een koddige voorstelling op de plaat van *De Kroniek* (no. 40).

Edoch verre overtroffen is dit stuk door Frans Gittens, schrijver van *Jane Shore* en voornaam personaadje in de Belgische afdeling onzer wereldsche teleurstellingen.

Vóór ik u daarvan meer vertel, moet ik eerst eens blazen.

Parisina zoo noemde Gittens zijn stuk en een jonge italiaansche vrouw, geboren, naar schatting in 1390. In 1405 treffen wij haar aan, gehuwd met Hertog Nicolo om-ende-bij 60 jaar oud. De zoon, de bastaardzoon Ugo van den Hertog bemint Parisina. . . . zijn moeder en die liefde wordt beantwoord.

Deze greep doet Gittens reeds in het eerste bedrijf. Giorgio Zoëse is de verrader. Deze komt aan met een brief, die door al de zes handenparen van de hoofdpersonen gaat en met een verhaal van een rendez-vous op het meer van Lugano. Dit zijn echter geen bewijzen.

Hij boort dus op het tooneel door de deur van de slaapkamer der jonge Hertogin een kijkgat om den ouden Nicolo te overtuigen. Deze roept nog: „Houd op! Boor niet verder, Boor niet verder, want gij doorboort mij het hart!“ maar te vergeefs, het gat is geboord, de hertog kijkt er dóór: *flagrant délit!*

Hierop volgt de dood van de gelieven op het schavot. Zoëse hanteert de bijl.

Dan vertelt Nicolo aan Zoëse, dat Parisina diens eigen verloren geraakte dochter is en Zoëse doodt zich daarop, zeer elegant om zijn verticale as draaiend, met den krommen sabel, dien hij nog pas te voren te vergeefs op averechtsche wijs in de schée heeft trachten te steken. Nicolo sterft nu van schrik en verdriet en waarschijnlijk min of meer van ouderdom.

Vier dooden.

Zoedoende blijven over één kamenier van de hertogin, welke dienstbare als apotheose bij electrisch licht op den achtergrond verschijnt en één dichter, die in een monoloog om den bliksem roept, waarop werkelijk het coulissen-paleis onder helsch rumoer van vele tooneelmatige toestellen van Jan Putting ineens stort.

Dat de décoration nieuw waren is mij gebleken uit het prijsbiljet, dat misschien wel opzettelijk, aan een baldakijn, naar het publiek gekeerd, was blijven hangen.

De begeleidende muziek maakte veel woorden en ook gedichten, die in dit stuk voorkomen en misschien lang niet kwaad zijn, onverstaanbaar.

Het stuk is ongloofelijk melodramatisch. Men moet het gaan zien om het te gelooven, het is dubbel en dwars de *peine* waard. *Roze Kate* valt er bij af.

Dat de Belgen veel aandurven op dit gebied was me bekend en ik mag ze er niet minder om lijden, ze zijn oprecht, maar van die prettige oersmaak is hier het eind weg. De lezer moet er heusch heengaan. Overigens — de wijze, waarop de dames van Lier-Cuypers, Guusje Poolman en de heeren Lageman, Schwab, Verhagen (precies Veltman!) en Malherbe zich van hun taak kwijten, loont de moeite van het bezoek.

Nu nog de ton in den Salon.

Honderduizend gulden nederlandsch, terdeeg geteld!

Dat geld uit de loterij valt een kruier te beurt, hetgeen aanleiding geeft tot een reis naar Tyrol.

Zang en dans met tricot-kuiten. Lombokhulde en Jodlerlied. De tijd van Judels.

Jan Rap en (ditmaal) zijn meid, kussende, knijpende in den engelenbak. De moppen worden beantwoord met rauwe gillen en hoogestemd gekrijt van die allen, die daar lekker warm in de hoogte zitten te puffen.

Eén is er bij: Jan J. Ketting, de auteur-acteur, die alle machtig veel van Van Zuylen weg heeft, die steeds drinkt, maar „altijd netjes“ blijft. Nauwelijks wordt er gezegd: „als U dat eens wagen dorst!“ Of hij valt in: „Dorst? Dáár zegt u een waar woord!“

En zoo is het gehalte van al het overige, zoo viereen we in Amsterdam een nuchtere, intellectueele en prettige kermis.

Na het laatste bedrijf lieten we 4 maal halen, om het heele gezelschap, telkens weer, paarsgewijs in 't rond te zien defileeren, zonder ophouden zingende en dansende.

Dat kwam ook over het publiek en toen ik schuddende en hossende het huis verliet en een kleine notitie maakte op m'n program, toen voel ik op eens twee handen uit de achterhoede, pianospelende op mijn korte ribben; ik zie om en een jonge vrouw vraagt me „komt dat nou allemaal in de krant?” Ik heb maar gauw ja gezeid en het staat er in ook.

Het is de eenige maal in een jaar dat de Amsterdammer uit zijn slof schiet.

Die uit is, die uit mag, zeg ik maar.

V.

Uit de Maasstad.

Bijna had er heden geen stem uit de Maasstad gesproken. En nu klinkt er een vreemde, onbekende.

Want de welbekende stem zwijgt voorgoed. Zij zal niet meer zeggen wat er goeds en edels was in het spel der artisten; zij hekelst niet meer huine fouten, die het kunstwerk bedierven; zij bespot niet meer den wansmaak die hen te zwaar of leelijk werk deed kiezen, noch zal zij meer dat altijd krachtige, bemoedigende woord uiten om hen in het streven naar het meer dan alledaagsche aan te sporen en te sterken.

Dat is het mooie geweest van die welbekende stem van Jean Valjean, dat hij haar nooit verhief of hij had iets goeds te zeggen. Hij was moeilijk te voldoen, traag in het prijzen. Maar hij brak nooit af uit vernielzucht. Onder al de weinig aangename, soms bijtende woorden die hij heeft doen hooren, klonk die grondtoon door van warme belangstelling voor deze kunst en haar beoefenaars. Kon hij vaak geen enkel woord van lof neerschrijven, duidelijk kwam uit hoeveel pijn het hem deed, hetzij hij het kunstwerk bedorven achtte, dat hij liefhad, hetzij hij aan het opgevoerde prulwerk de krachten der tooneelspelers verspild achtte, die hij liefhad. . .

Dezen vooral zullen hem wél missen. Hij spaarde hen niet, maar hij achtte hen. Hij was een vriend die hun vertrouwen genoot en wien niemand hunner minder gul de hand toestak, omdat Jean Valjean hem in het laatst verschenen nummer over den hekel gehaald had. Want hij plaatste zich niet mijlen ver boven hen om hun de flitsen zijner spotzucht toe te zenden, of een enkelen keer goeder-tieren een vergoelijkend woordje te doen neerdalen om te zeggen dat het er ditmaal wel mee doorkon. Hij behoorde niet tot „*ces grands dégoûtés, qui font tant les superbes et les difficiles,*” met wie Théophile Gautier het reeds zoo te kwaad had en wier aantal sedert hij schreef niet is afgenomen. Hij was de bevoegde stem uit het publiek van de Maasstad en hij gaf zich niet uit voor meer.

Wat ons blad in hem verliest, zal het best worden bemerkt door onze lezers. Niet minder evenwel door onzen redacteur. Steeds had Jean Valjean de pen gereed, steeds was hij bereid om op stel en sprong het blad te helpen, waar dat wel eens noodig was, telegrafeerende en 's nachts werkende om zijn steun te verleen, nauwgezet gelijk in zijn eigen zaken, bang voor een drukfout, als gold het er een in zijn jaarlijksche balans — maakte hij in den waren zin deel van de redactie uit en ging hem het wel en wee van het tijdschrift ter harte alsof hij er de verantwoordelijkheid van droeg. In zijn laatsten brief zond hij een compliment aan den redacteur: „Lieve monden betuigden hun ingenomenheid met het blaadje, waaraan gij Uw zorgen wijdt.” Hij was er niet zeker van dat die betuiging geen *caprice* was, — zoo liet hij er met zeer fijne bescheidenheid op volgen. Want het kon hem niet ontgaan zijn dat wie ingenomenheid met dit blaadje betuigde, die sympathie voor een groot deel dankte aan hetgeen hij er in schreef.

* * *

Ziehier het hoofddoel van dit schrijven: een stem uit de Maasstad om over hem wien deze plaats in ons blad

toebehoorde, ook op deze plaats een enkel woord te zeggen.

Wie hier zijn trouw en goed vervulde taak zal opnemen, staat nog niet vast. Dat de timide Pavidus het voor heden doet, is dan ook alleen te wijten aan de omstandigheid dat een nieuw gezelschap in de afgelopen maand debuteerde; iets waarvan in ons Tooneelblad niet mag gezwegen worden.

Het nieuwe gezelschap der heeren D. H. Joosten (eertijds een onzer hoofdbestuurders) en Henri Poolman is Donderdag flink voor den dag gekomen. Men had al wat bedenkelijk gekeken bij het vernemen van het program: *Liefde is geen Speelgoed*, en, *Belachelijke hoofsche Juffers*. Musset en Molière om mee te beginnen — een klassiek waagstuk. Maar men is tevreden naar huis gegaan.

Ze kenden hun rollen; het haperde geen oogenblik. Ze waren geen van allen met hun figuur verlegen, ze wisten waar ze gaan of staan moesten en er waren kostelijk bedachte *entrées* en *sorties* bij. Ze speelden allen, zonder uitzondering, met groote toewijding, beseffend dat het er nu op aankwam en niettemin drongen zij die hinderlijke overtuiging „dat ze hun best zoo deden” niet aan het publiek op; men bedacht zich dat pas later. Ze droegen, de meesten althans, de zwierige kostuums met gratie en zegden de woorden goed.

Het was een model-voorstelling in haar soort. Want men bedenke wel dat men hier te doen had met het gezelschap Jan C. de Vos — zonder de Vos en mevrouw G. Poolman. Dat overblijfsel heeft nu getoond dat het ook zonder die beiden iets kan en iets beteekent.

De heer Poolman had het succes van den avond. Ik had niet gedacht dat hij den baron in Musset's comédie zoo kalm-vermakelijk spelen kon als hij gedaan heeft. Als Mascarille in het nastuk wreekte zich zijn natuur een beetje; daar was de galante knecht wel eens wat te veel *voyou*. Maar niemand die er minder hartelijk om schaterde, na getrild te hebben van inwendig plezier bij zijn komieke gewichtigheid in de vaderrol.

Mejuffrouw Sasbach zag er bepaald snoezig uit. Gelukkig kan ik erbij voegen dat zij een heel aardige hoofsche juffer gaf. De lange tirade, waarin Madelon haar burgerlijken vader uitlegt, welk verloop een behoorlijke amourette nemen moet om aan de eischen harer hoofscheheid te voldoen, deed het publiek in een spontaan applaus losbarsten. Die debuut-avond kan haar een goede prikkel zijn. En moge het haar toch vooral niet aan de leiding ontbreken, die haar waarschuwt dat het veeleischende, stuursche, nurksche publiek zelfs de allerliefste maniertjes van een allerliefst meisje, indien het ze telkens ziet herhalen, moede zou kunnen worden.

De heer Erfmann en mevrouw Mulder-Roelofsen waren vooral in hun samenspel gelukkig. Het blijft jammer dat de eerste nog altijd liever een tweede Rooyaards dan een goede Erfmann schijnt te willen wezen. Zijn welluidende stem leent zich zoo wél tot den galm, dien wij van Rooyaards velen konden, maar die bij hem wat hindert en bijwijlen zelfs zijn woorden onverstaanbaar maakt. Mevrouw Mulder was het heele stuk door droevig; een beetje coquetter, mevrouw, en gij zult Camille beter doen begrijpen.

Intusschen, het is om allerlei redenen wijs thans nog niet te veel te analyseeren. Het gezelschap heeft, zoo geen hooge, goede verwachtingen gewekt. Het heeft Musset, in de elegante, nooit haperende vertaling van Antonio en Molière in het aardige half-oud-Hollandsch van den heer Bouberg Wilson zóó gespeeld, dat het in waarheid het werk der Fransche meesters geweest is, waarvan de bezoekers den indruk mee naar huis hebben gedragen. Als dit gezelschap blijft geven, naar verhouding, wat het bij zijn debuut gaf, dan heeft het recht op de plaats die het is komen innemen. Zal het in staat gesteld worden zich daar te handhaven? De frissche speech van den heer Joosten getuigde van hoop en moed.

Mogen zij allen die behouden.

* * *

De lezer zal bemerkt hebben, zooals ik, hoe ongemakkelijk ik nog zit in den schrijfstool, zoovele jaren door Jean Valjean bekleed. Maar ik had mij er dan ook voornamelijk in neergezet om een woord te wijden aan hém.

PAVIDUS.

Uit de Bisschopsstad.

Kwart vóór achten — toen de langspreekende dominee zijn amen moest uitgesproken hebben volgens menschelijke berekening — ging Zondagavond den 22en Sept: jl. het scherm op in den Utrechtschen Schouwburg, om ons voor het eerst de werken en daden te doen aanschouwen van het nieuwe gezelschap der heeren W. Rentmeester & Co. — Gij zijt zoo goed geweest, M. d. R! mij omtrent deze nieuwigheid om eenig bericht te vragen. — Laat mij u dan in de eerste plaats vertellen dat ik er dien dominee en zijn preek bijhaal, omdat de oude verordening mij in de gedachten kwam, volgens welke, op de plek waar onze Schouwburg weer staat, vroeger in den ouden Schouwburg niet vóór dat laatste „amen” op een dag, waarop gepredikt werd, met tooneelvoorstellingen mocht worden begonnen. — Maar dit en parenthèse.

Volksvoorstellingen heeten de Zondagavondsche in den mond van het publiek, misschien wel omdat op Zondag eigenlijk niet gespeeld mag worden als 't puntje bij 't paaltje komt. Goed! al zijn er bedenkingen tegen, men heeft er vrede mee. Maar dan, M. d. R! als men dan aanneemt dat de ernst van den Zondag te Utrecht alleen toelaat dat men iets van dien aard doe tot veredeling van het volk, dan ook geve men dat volk het beste wat men het verschaffen kan! De heer Rössing heeft 't bij herhaling gezegd: voor het volk is niets te goed. — En men geeft te Utrecht lang niet op Zondagavond dat „beste”; integendeel, de geschiedenis getuigt dat schier 't allerakeligste dan in den Utrechtschen Schouwburg op de planken komt. Ik zou U kunnen amuseeren met het verhaal van de dolle kunsten, die de heer Charlier te Utrecht op Zondagavond in den Schouwburg ten beste gaf, ik zou Uwe aandacht kunnen verzoeken voor de geschiedenis „des gezelschaps” van de weduwe Bakker, of U vermogen te vertellen van de trucs des slimmen heeren Ch. de la Mar, toen hij „De Weezen van Meerbosch” wilde spelen en toch niet mocht — en 't ook niet deed, maar alleen het publiek in dien waan bracht en een ongekend volle zaal had — maar ik zou te veel van Uw geduld vergen. — Helaas, ik moet U zeggen dat 't gezelschap van den heer Rentmeester en zijn Compagnon geen ernstige bespreking in dit tijdschrift waard is. 't Tooneelverbond is in de wereld gekomen om onnatuur, gedwongenheid, kunst met een? zoo mogelijk den kop in te drukken: helaas, 't is nog maar al te weinig gelukt. Dit dacht ik toen ik te Utrecht onder de toeschouwers nederzat. — Of er nu al een deel van het publiek is, dat die vertooningen toejuicht: alles, tot zelfs het kwaad toe, wordt toegejuicht, maar dat is nog geen argument om er een transactie mee aan te gaan. Het ware beter dat 't volk te Utrecht van dergelijke vertooningen verschoond bleef.

Aanstippen moet ik dat Mevrouw Schwab — Welman op dit hierboven aangehaalde een uitzondering maakte: zij verried in 't vijandelijk kamp de Tooneelschool en hare vroegere omgeving.

Utrecht, 25 Sept. '95.

v. S.

(Overgenomen uit het Weekblad voor Muziek, No. 13, 1895, met toestemming van Redactie en Uitgevers.)

Het optreden van Eleonore Duse in verband met de dramatische kunst.

„Hörtst duse (Berlijnsch dialect voor du sie) d'e Duse, und hast de auch einen Duse-Dusel?” vroeg men te Berlijn, toen de

Italiaansche diva een paar jaar geleden in het Lessing-Theater half Berlijn tot zich trok, ja, bijna ongelukken op haar geweten had van menschen, die zich verdrongen aan het plaatsbureau. Ook in onze hoofdstad heeft men hare kunst weten te waardeeren, al bestond die waardeering ook meer in de qualiteit dan in de quantiteit van het opkomend publiek.

In ieder geval een Duse-Dusel kon men het niet noemen, want die uit zich, zooals te Berlijn, in extremen, hetzij in ademlooze stulte, hetzij in het oorverdoovend applaus, dat haar tot aan haar rijtuig begeleidde. Zulke teekenen van enthousiasme kan men van hier niet constateeren. Men genoot hier op meer bedaarde Hollandsche manier, maar, vergis ik mij niet, dan was 'de indruk dien Duse maakte toch zeer groot. Het klonk ook bijna banaal na de laatste acte *della signora dalle camelie* applaus te moeten hooren. Er was een oogenblik volkomen stilte en men aarzelde de zooveen gehoorde heerlijke klanken door het weinig stree-lende van handgeklap, uit het oor te verdringen; doch de macht der gewoonte trad zegevierend op en — er werd geapplaudiseerd.

Duse is een natuurkind, dat de Italiaansche eigenaardigheden op ideale, doch steeds natuurlijke wijze weet weer te geven.

Hare geboorteplaats, „Vigevano,” mij zeer goed bekend, is, een zoo liefelijk, eenvoudig en tevens pittoresk plaatsje, dat het harer waardig mag genoemd worden.

Het centrum der stad is de grand' piazza del mercato ¹⁾ omgeven door de zoo typisch Italiaansche porticci ²⁾, waar alles en alle standen op de meest gemoedelijke wijze verkeer. Groote praal van gebouwen is er niet, de meest gefortuneerden zelfs wonen in uiterlijk weinig chique huizen. Ik vond er in het familieleven groote eenvoudigheid en gezellig verkeer. In zulke kringen en te midden der heerlijke natuur, die het stadje omgeeft, is dus deze plant tot een boom geworden, die zich groot en machtig heeft uitgebreid. Waarom nu is de kunst van ELEONORE DUSE zoo merkwaardig, zoo groot, zoo pakkend? Om vele redenen.

In de eerste plaats is zij even als alle Italianen begaafd met gemakkelijke, losse en ongedwongen bewegingen; ze heeft deze echter geïdealiseerd door een buitengewoon fijngevoel, dat haren landgenooten niet altijd eigen is. Het is ook dat zelfde fijngevoel wat in iedere situatie die ze weergeeft, zoo opvalt; de overgangen zijn zoo harmonisch. Aan de hand der kunst heeft DUSE alles in natuur omgezet, want om zóó sober en natuurlijk alles weer te geven, moeten alle onderdeelen der kunst doorloopen zijn en moet het fijngevoel al het ruwe weggenomen hebben en de hoogere kunst steeds als ideaal haar hebben voorgezweefd. Al het overtollige heeft ze afgelegd, „man merkt nie die Absicht und wird nie verstimmt”; welk eene zelfbeheersching is daarvoor noodig, welk eene macht over zich zelf en hare bewegingen!

Duse geeft altijd van haren overvloed, men voelt nooit de grenzen van haar kunnen, — hoezeer moet men daarvoor in alles opgaan, hoeveel meer nog moet men in zich opgenomen hebben om er zulke heerlijke uitingen van te kunnen weergeven!

Om niet te ver te gaan, dit van hare bewegingen, die slechts een onderdeel van het geheel zijn, want als „zweite und dritte im Bunde” zou ik als sempre crescendo op haar mimiek en orgaan willen wijzen. Op den eersten blik kan men Duse niet mooi noemen; ook haar gelaat analyseerend, vindt men geen lijnen, die op zuivere schoonheid aanspraak kunnen maken, doch hoe wint zij reeds na kort aanschouwen van het geheel. Juist de onregelmatige lijnen boeien, het groote verschil van haar rechter- en linkerprofiel gaat hoe langer hoe meer interesseeren. Men ziet het eene profiel lachen, terwijl het andere reeds met een droevige

¹⁾ Groote marktplaats.

²⁾ Soort galerijen.

schaduw overdekt wordt, en een verbazend atwisselenden indruk maakt het dus, Duse nu van rechts, dan van links te mogen aanschouwen.

Toch gebruikt zij dit alles zoo natuurlijk, het werkt nooit stereotiep en alle monotonie is daardoor uitgesloten. Van het spreken met de oogen, het zoo gewichtige attriboot der mimiek, maakt zij ook nooit een overdreven gebruik. Zij vergroot ze niet op onnatuurlijke wijze, staart er niet minuten lang mee op het publiek. Slechts bij overpeinzingen zien ze rustig voor zich uit en zelfs in de laatste acte gebruikt zij ze steeds als eene rustige zieke, nooit ziekelijk noch overdreven.

En nu, last not least, haar orgaan.

Hoe omvangrijk is de scala van uitingen, hoe natuurlijk vloeit alles voort, niet de eene vocaal op de lippen, de andere door de verbinding van een minder gunstigen consonant, in de keel. Het liefelijke is niet week, het hatelijke is niet hard: nooit schreeuwt zij, nooit voelt men de grenzen van haar orgaan. Ze zingt dikwijls recitatieven met de schoonste intervallen, om dan op eens op de een of andere vocaal een „point d'orgue” te maken. Haar dialect herinnert slechts nog zelden aan de Piemonteese, alleen bij een zeker „se laissez aller”, als in de eerste acte van „signora dalle camelle” aan tafel, was het eenigszins merkbaar. Daar vervielen allen door de ongebondenheid in hun dialect, hetgeen overigens gedurende den geheelen avond zeer vermeden werd, zoodat men tot hun grooten lof, (ik sluit de kleinere rollen hierbij uit,) niet kon hooren uit welk deel van Italië zij kwamen.

Hoe dikwijls wordt men in een ensemble er aan herinnerd uit welke stad de tooneelspeler komt. Dit verschil van dialect hebben ook de steden in Italië en het spreekt ten gunste van het gezelschap van ELEONORE DUSE, dat daarin homogeniteit heerscht. Zij volgen zeker allen hun ster, en hare eigenschappen werken onwillekeurig op de omgeving.

Hooren zij niet bij elk optreden hoe de woorden van de lippen van hun voorgangster rollen, hoe ideaal zij de vocalen weergeeft. Wie kan ooit hare schoone woorden in de tweede acte vergeten „stanca, stanca della vita”, ¹⁾ hoe schoon zong zij die vocalen *a* in hun verschillenden vorm. In de laatste acte hoe schoon de uitroep „La gioia uccide” ²⁾; dat was zang, dat was dramatische kunst zooals WAGNER ze bedoelde. Welk een eenvoud en hoe meesterlijk door de geste voorbereid, toen ze hare handen bekeek en zeide: „Come son cambiate” ³⁾.

Ten slotte de uitroepen: „Armando” waren geheel muziek, het waren tonen die door de ziel drongen, en wie ze gehoord heeft, vergeet ze nooit weer. Doch niet alleen veroorlooft hare stembuiging steeds schoone, heldere klanken te geven. Ze kan van aandoening heesch worden, ze kan door tranen verstikte woorden uiten; niets is er in de toonschalen van het menschelijk orgaan dat haar instrument niet op de meest natuurlijke en ideale wijze kan weergeven. Ook heeft ze oogenblikken dat ze haar orgaan eenigszins monotoon laat voortvloeien, om daarna een klimax te bereiken waar men van rilt.

En haar stil spel? Ook daarin heeft Duse het hoogste bereikt. Men kan genieten al doet ze eigenlijk niets, want dan laat ze in haar binnenste lezen wat er in haar ongaat, dan spreekt ze zonder woorden tot het publiek.

Opmerkelijk is het, dat om op deze wijze te werken, te pakken, er een ondefinieerbaar iets van den kunstenaar moet uitgaan en dat hebben de zuidelijke naturen veel meer dan de noordelijke. Er gaat meer kracht van hen uit, ze hebben iets in hun uiterlijk en geheele zijn dat, zonder dat ze zich daartoe moeite geven, op een ander werkt. Wat nu bij Duse bij alle deze gaven hare grootste deugd is, is dat

ze al hare machtige eigenschappen niet opdringt en er ook hare omgeving niet mee verplettert. Ze laat, waar het noodig is, iedereen uitkomen en houdt zich dan bescheiden terug. In deze en vele andere hoedanigheden staat ze ver boven SARAH BERNHARDT.

Beider opvatting is even verschillend als beider levensbeschouwing; beiden staan ze hoog, doch de hoogte waarop Duse staat kan mij meer bekoren, deze is „weniger schwindlich und mehr erhaben.” Bij SARAH BERNHARDT schijnt mij alles meer uiterlijk, bij Duse meer innerlijk. Bij de eerste heeft men nu en dan het gevoel: ze staat tegenover een publiek dat ze wil imponeren door groote en krasse daden; de tweede is geheel objectief en laat het publiek zien: zoo en niet anders heb ik mij in die persoonlijkheid ingewerkt; hier hebt ge het beeld; of het u bevalt of niet, ik gevoel er de waarheid van en zoo geef ik het weer.

De slotsom dus van Duse's optreden is weer: hoe grooter de kunst, des te nader bij de waarheid, des te nauwere aaneensluiting met de natuur.

Eenvoudigheid van geste, hoe gemakkelijk ziet ge er uit, hoe moeilijk zijt ge goed uit te voeren!

Duse is een schitterend voorbeeld voor allen die het tooneel betreden. Niet alleen tooneelspelers, ook de operazangers (vooral in den stijl van het moderne muziekdrama, waarin de zanger moet weergeven, wat de componist, in zijne dikwijls zeer lange en dramatische tusschenspelen, heeft uitgedrukt) moeten deze soberheid van geste zich toeigenen, verouderde operageses verbannen, — geen slechte schablonen meer volgen! Niet zoolang ge aan 't woord zijt een paar stereotiepe bewegingen, maar in houding, mimiek en natuurlijke geste de handeling in 't oog houden, niets rhapsodisch meer, den draad van het geheel niet loslaten, al verlangt deze, dat ge bescheiden terug treedt voor anderen. Niet u op den voorgrond dringen, wanneer de situatie het niet verlangt, maar ook de kleinere partijen zoo noodig op den voorgrond laten treden. Geen handeling bederven, omdat ge u persoonlijk meer gevoelt of, omdat een, in uw oog, minder waardige collega, geen merkbaar aandeel aan de handeling mag hebben. Alles ter wille van de handeling; nooit een opringen van den persoon. Zoo groot de leugen achter de coulissen wezen kan, zoo groot moet de waarheid er vóór zijn. Een geluk dus dat ieder waar kunstenaar die grens gevoelt en zoodra hij buiten de coulissen treedt, op een terrein komt, waar hij zijne natuur kan verloocheenen en het innigste spel kan deelen zelfs met een, hem buiten het tooneel gehaten vijand. Toch staat deze vijandige, meest door jaloezie gewekte, gezindheid, de kunst in den weg en het is te betreuren dat de kunst den kunstenaar niet ver boven zulke kleinhartigheden verheft, hem niet in ieder opzicht stempelt tot een vertegenwoordiger van het ware en ideale.

Kunst en weer kunst moet uw devies zijn, dan alleen zijt ge kunstenaar en staat ge ver boven alle kleingeestigheid verheven.

Moge dus het optreden van ELEONORE DUSE diepen indruk nagelaten hebben en hare voetstappen gevolgd worden; niet door imitatie, maar als ontwikkelend voorbeeld. Dat ieder zijne taak zóó voorbereide, dat hij een individu kan zijn, dat niet nabootst, maar schept; dan blijft er leven in de kunst. Dit moge Duse weer opnieuw gewekt hebben bij allen die het ernstig met de dramatische kunst meenen.

CORNELIE VAN ZANTEN.

Advertentiën.

Een aan een Conservatorium opgeleid **Violspeler** zoekt met 1 November plaatsing aan een flink theater of orkest, hetzij als **solist** of als **eerste viool**. Aanbiedingen onder *F. E.* aan HAASENSTEIN & VOGLER A. G. *Weimar*.

¹⁾ Moe van het leven.

²⁾ De vreugde doodt.

³⁾ Wat zijn ze veranderd.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonneementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 2.

15 OCTOBER 1895.

XXVe JAARGANG.

I N H O U D:

Officieel gedeelte: Vergadering van het Hoofdbestuur. — Het Leescomité. — Aan de Afdelings-Secretarissen.

Niet officieel gedeelte: V, Uit de Amstelstad (*Kerstavond, Met Vuur spelen, Krekeltje Een Blok aan 't Been.*) — Jos. Jacobson, Jean Valjean en eenige Opmerkingen naar aanleiding van zijn werken en streven op Tooneel-gebied. — V, Over Verzen Zeggen. Advertentiën.

OFFICIËEL GEDEELTE.

Vergadering van het Hoofdbestuur.

Het Hoofdbestuur vergaderde op Zaterdag 5 October des middags en des avonds. Het eerste deel der vergadering werd geleid door den aftredenden voorzitter, Prof. A. G. van Hamel, die in de eerste plaats den overleden Hoofdbestuurder, Jean Browne herdacht, en de herkozen en gekozen leden, dr. C. I. Vinkesteyn en mr. A. Fentener van Vlissingen welkom heette. Het Hoofdbestuur benoemde daarop tot zijn voorzitter den heer Marcellus Emants, tot penningmeester dr. C. I. Vinkesteyn, terwijl mr. J. Kalff Jr. als secretaris gehandhaafd bleef.

Besloten werd omtrent de subsidie-aanvragen van de afdelingen nog geen beslissing te nemen alvorens men officieel weet van alle afdelingen of zij steun vragen en waarvoor.

Tot leden der Commissie van Beheer en Toezicht in de plaatst van den heer D. de Lange, die daarvoor bedankt heeft en van den heer Browne worden benoemd de heeren Marcellus Emants en Fentener van Vlissingen; in de Commissie van Redactie van het Tijdschrift wordt de heer Browne vervangen door mr. L. J. Plemp van Duiveland.

Het Leescomité deelt mede, dat de resultaten van zijn werk zeer gering blijven; het doet niets dan stukken atkeuren en geeft in overweging op de volgende Algemeene Vergadering over het voortbestaan dezer instelling te doen beslissen.

Het door de Algemeene Vergadering te Groningen ge-

wijzigde reglement der Tooneelschool zal herdrukt worden.

Het Hoofdbestuur vereenigt zich met het besluit der Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool om aan mej. E. van Berkel, leerlinge der School een toelage uit het Wertheim-fonds van f 200.— te verlenen.

De Secretaris,
J. KALFF JR.

Het Leescomité.

De auteur van *Een Don-Juan genezen* verzocht ons bij het toezenden van zijn stuk ons oordeel slechts aan hem persoonlijk mede te deelen en het niet te publiceeren. Aan dat verzoek hebben wij natuurlijk voldaan.

Haar Roeping is niet zonder verdienste, maar kan toch niet ter vertooning worden aanbevolen.

Aan den schrijver van *De Zoon* werd door ons de raad gegeven zijn stuk geheel om te werken.

In Tranen is afgekeurd.

MARCELLUS EMANTS,
M. B. MENDES DA COSTA.

7 October 1895.

Aan de Afdelings-Secretarissen.

Namens het Hoofdbestuur heb ik de eer U te verzoeken mij zoo spoedig mogelijk, in ieder geval vóór 1 November a. s. eene opgave te zenden van 1° de samenstelling van het Bestuur, 2° den naam van den gedelegeerde bij de vergaderingen der Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool en 3° het getal der leden uwer afdeling.

Opgaven van veranderingen in de naamlijst der leden uwer afdeling en in hunne adressen worden steeds ingewacht bij den uitgever van het Tijdschrift den heer M. J. P. van Santen, Rokin 29, alhier.

De Algemeene Secretaris
J. KALEF JR.

Amsterdam
P. C. Hooftstraat 103.
15 October 1895.

NIET OFFICIEEL GEDEELTE:

Uit de Amstelstad.

Van de voorstellingen, die ik sedert de opening van het seizoen heb bijgewoond, was die van Chrispijn en de zijnen ongetwijfeld de beste.

Waarom dit dan toch kan worden toegeschreven?

Toch niet aan het drama zelf, aan *Kerstavond* van den jongen schrijver Carl Maria, want de bedoeling van het stuk is zeldzaam veel nobeler geweest dan het werk.

Men weet de geschiedenis van den dominé wiens zoon den godsdienst heeft verloochend en wiens pleegdochter zich aan zijn voogdij ontworstelt om aan het tooneel te gaan.

Het eenvoudige verhaal is aangrijpend; wij kennen ze allen, die steile orthodoxen, voornaam maar koppig in hun vastgeroeste overtuiging, geharnast als zij zich wanen in hun ijzersterke geloofsbeginselen, eeuwenoud. Wij waardeeren dien aangrijpenden, soms naïeven moed, waarmee zij nog steeds hun stellingen verdedigen in een omgeving, die hen afvalt of zich tegen hen keert.

Reeds die sociologische verhouding, waarin zij aan spot blootgesteld, zich trachten en weten te handhaven is een pakkend moment. Maar waar die strijd overgeplaatst wordt in het lieve, kleinburgerlijke binnen eener predikantsfamilie van het dorp, daar voegt zich bij het dramatische conflict de tegenstelling van de zoete, weemoedige, weeke omgeving.

De tentoonstelling dier omgeving in de eerste twee bedrijven is langdradig, plat en dom, het maakt den indruk, dat zij opzettelijk na het derde bedrijf gemaakt en er vóór geplakt zijn.

Huiselijke koffiezakerijen, brieven, die in den zak worden gehouden, of slechts ten halve worden gelezen, voordrachten van vers en zang, een dominésvrouw, die in de keuken in slaap valt en die liever appels vent dan aan het tooneel gaat, dat een en ander bederft in hooge mate de stemming voor het derde bedrijf, dat heel goed is, maar dat zeker voornamer indruk zou hebben gemaakt, als het alleen had gestaan en vertoond was geworden, met een paar zinnen uit de beide eerste bedrijven tot inleiding. Dan was het geweest mooi, kranig, bar en sec.

Wij zijn ontwikkeld genoeg om zonder veel toelichting te begrijpen, wat ons nu met allerlei trelantijtjes in tweederden van dit stuk is voorgeleuterd. Heel goed weten wij, dat de dominé zoon zijn vader heftig smart door het verlaten van den bodem, waarop deze zich onwankelbaar vast voelt ingepant.

En dat die smart uitloopt op handtastelijkheid, dat zouden we toch evenzeer hebben zien aankomen.

Die opwinding is, als de bom barst, in een verrukkelijk samenspel van op-en-neer-loopende menschen: vader, moeder, beide zoons en pleegdochter opperbest gespeeld door Chrispijn, mevr. Kleij, A. Faassen Jr., Chrispijn Jr. en mevr. van der Horst.

Dát meen ik, was het, waardoor deze groep spelers zich, als groep, plotseling, ver, héél ver, hebben geplaatst boven velen hunner kunstbroeders, ook in den vreemde.

Want ieder op zich zelf, in zijn eigen niet-overweldigende rol, was niet meer dan voldoende. Het staat mij nog zeer helder voor den geest, hoe ik merkte dat, toch geen van allen geheel voldeed, hoe niemand hunner eminent kon worden genoemd en hoe toch het totaal zoo geheel terecht een losbarsting van bravo's in de zaal teweegbracht, waardoor viermaal kon worden gehaald.

De acteurs, uit hun rollen, straalden bij dat halen, van geluk en het was verdiend. Hier is gewerkt en gestudeerd, hier heeft niemand, ook maar in het minst, het verwijt te vreezen, dat er een loopje is genomen met de zaak. En ik geloof, dat dat ons inpalmt en machteloos maakt.

Wat een zeldzame ijver!

Maar ijver kan niet verhinderen, dat Chrispijn als dominé te houterig was en de booze zoon in de gedeelten, waar hij

van nieuwe kunst bazuïnt, niet breed genoeg. Dáár waar hij zijn voor-den-donder spreekt was hij meester van het terrein, stond hij in schoone tegenstelling met zijn omgeving, sterker dan allen te zamen, de drager van de situatie.

Van Faassen Jr. heb ik nooit zoo iets goeds gezien.

Mevr. van der Horst was buiten haar emplooi. Deze rol eischt de midden-evenredige tusschen haar en bijv. mevr. Bronggeest-Bouwmeester.

Zij speelde een dominédochter, mevr. Bronggeest zou er een actrice van hebben gemaakt en het behoorde te zijn de pupil van een godsdienstleeraar, die hartstochtelijk naar de planken verlangt: dat zijn er drie.

Maar tóch, met dit gebrek aan teekening, heeft mevr. van der Horst zonder te storen, mēegedaan in het geheel, voornamelijk in de sentimenteete passages met den goeden zoon, die blind is, uitmuntende. Ook de bescheidenheid van Chrispijn Jr., als blinde, was zeer te loven.

Over deze voorstelling zou ik nog wel langer willen praten, maar... aan alles komt een eind. Ditmaal ben ik — maar ook geheel alleen voor het derde bedrijf — enthousiast geweest en dat gebeurt mij niet dikwijls.

Men besloot met een blijspel van Strindberg *Mel Vuur spelen*; zeker op verlangen van Henri van Kuyk, die de regie had bezorgd.

O! die Strindberg, dat is er zoo eentje. Een blijspel? Geen sprake van. Zijn stukje is gek, honds, onbeschaamd, mal, dwaas, vol drogredenen. Maar blij? Laat naar je kijken!

Als iemand (Knuth) merkt, dat zijn vrouw (Kerstine) meer van een ander (Axel) houdt dan van hem, dan laat hij zijn vrouw los, hij trekt zich terug om haar aan den ander over te laten. Als hij dat gedaan heeft wil de ander haar niet meer. (Zie vooral *De Vrouw der Zee*.) Het is de filosofie van het geslachtsleven, het is de humoristische kant der menschenstudie, het is een heeleboel meer, het is alleraardigst om te lezen, het is niet eens onfatsoenlijk om te zien — maar blij? Dat wil er bij mij niet in.

Blij is Strindberg nooit geweest, pervers wél en dat is vaak belachelijk, als nu het belachelijke maar steeds vrolijk was!

Knuth in handen van Ternooy-Apèl was de eenige die genoemd mag worden, de eenige die het bitter-grappige van het stuk volkomen in zich omdroeg, soms ook van Kuyk als Axel, maar deze nooit geheel, hij was te streng.

Het stuk verbaasde het publiek, dat zich kennelijk niet geheel rekenschap gaf van de diepzinnige zijde van een geval, waarin „geen van drieën” schuldig heeten te zijn.

Laat ik de goede stemming, waarin ik door deze opvoering geraakt ben, niet bederven door een nauwkeurige bespreking van *Krekeltje* (Meilhac en Halévy) bij van Lier of *Een Blok aan 't Been* (Georges Feydeau) in den Stadsschouwburg.

Beide fransche kluchten, het laatste om der wille van het fatsoen besnoeid, beide vertaald, beide gespeeld door echt-hollandsche tooneelspelers.

Als er eens een dergelijk stuk wordt gegeven, met acteurs die franschelijk kunnen spelen, in een vertaling zonder uitlatingen en in den franschen toon, dan moet men op het affiche zetten: „niet voor jonge meisjes”.

Wat zal het dan vol zijn! Ik recomandeer me.

V.

JEAN VALJEAN en eenige Opmerkingen naar aanleiding van zijn werken en streven op Tooneel-gebied.

De hulde onlangs in dit Tijdschrift door den geachten Voorzitter van ons Verbond aan den Heer *Jean Browne* gebracht, heeft algemeen aangenaam getroffen. Zooals dat van den geëerden schrijver verwacht mocht worden, heeft hij in den hem eigen keurigen vorm en in de hartelijkste bewoordingen geschetst wie de overledene op tooneelgebied was en wat hij daar gedaan heeft. En hij heeft geen woord te veel gezegd.

Het zij mij, ook van wege mijne langjarige en vroeger meer daadwerkelijke bemoeienis met ons Verbond, vergund *Professor van Hamel*, mede namens vele mijner vrienden en bekenden, dank te zeggen voor de wijze waarop hij ons aller gevoelens vertolkt heeft, en dit ook te doen aan den Heer *PaViDus* voor het waardeerend woord daaraan toegevoegd, aan den Heer *de Meester* voor het zijne in de N. R. Ct. en aan allen die in gelijken zin hebben geschreven.

De Heer *van Hamel* heeft niets te veel gezegd, zeide ik zoo even. De overledene toch, was een van die zeer weinigen die zich onvermoeid gewijd hebben aan de verbetering der tooneelspeelkunst ten onzent. Hij deed dat met hart en ziel en zij die zooals ik, hem van het begin af aan hebben zien werken, kunnen het getuigen dat het zijn gansche streven was om het tooneel te verheffen. De harde woorden die hij van tijd tot tijd sprak, hadden nimmer de bedoeling om te kwetsen, doch alleen om te verbeteren. En dat is daar niet gemakkelijk. Het is toch van vrij algemeene bekendheid dat niets zoo zeer prikkelt tot ijdelheid als tooneelspeler te zijn, en dat ijdelheid in den regel doof maakt voor nuttige wenken.

Verwonderlijk is dat niet. Alléén het woord te voeren in een groote zaal, beteekent reeds iets. Dat bevredigend te doen, nog veel meer. En toegejuicht te worden, het allermeest. Maar al wordt de tooneelspeler ook nog zoo uitbundig toegejuicht, daarom is dat nog niet altijd een bewijs dat hij ook werkelijk goed heeft gespeeld. Hij heeft misschien gevoelige snaren doen trillen of lachlust opgewekt of medelijden. Misschien ook had hij de toejuichingen meer te danken aan de rol die hij vervulde of aan de treffende volzinnen die hij had uit te spreken dan aan de wijze waarop hij dat deed. Maar wat hier ook van zij, nimmer mag uit de goedkeuring die op het tooneel ten deel valt, op *stellige* wijze worden afgeleid dat zij ook verdiend was. Hoeveel eerbied ik ook hebben moge voor de volksstem, zoo weet ik toch genoeg hoe grillig de volksgunst is en hoe weinig daarop te rekenen valt en hoe zij dikwerf terug blijft waar zij wel geuit mocht worden en niet zelden te voorschijn treedt waar zij beter terug ware gehouden.

Het publiek laat zich over het algemeen — en dat is hier niet anders dan overal elders — veel te veel leiden. Het vormt zich zelf te weinig een oordeel. Wanneer men den Schouwburg bezoekt, heeft men meestal reeds het oordeel vernomen van bevoegde kunsttrechters, zoodat men zelden geheel onbevangen daar komt. Daarbij hebben de meesten, in onze drukke koopstad vooral, te weinig tijd om dieper in de zaak te treden dan noodig is om zich een genoegelijken avond te verschaffen en nemen zij de zaken meestal op zooals zij worden voorgezet, het nader in beschouwingen treden, maar liever aan anderen overlatende.

Toch is dat te betreuren. Nog altijd gaan er veel te weinig menschen naar den schouwburg. Nog altijd zijn er nog veel te veel stadgenooten die met het tooneel niets te maken willen hebben. De een niet, omdat hetgeen er vertoond wordt, zijns inziens zoo dikwerf den toets der zedelijkheid nauwelijks kan doorstaan. Maar ook de ander niet omdat hij nog maar altijd niet kan vinden dat er mooi wordt gespeeld. Hij weet het zeer goed dat de Rotterdamsche gezelschappen onder de beste van het land behooren, en toch vindt hij hetgeen hij daar te zien krijgt, nog lang niet zooals hij het wenschen zou. En daarom blijft hij thuis; komt althans niet of zelden in den Schouwburg.

Maar nauwelijks is hij buitenslands, te Brussel, Berlijn, Parijs of Londen, of het eerste waar hij 's morgens in de de couranten naar kijkt, is: wat van avond in de komedie wordt gegeven. Dan neemt hij tegen veel geld dure plaatsen, en wanneer hij dan 's avonds terugkomt, dan maakt hij vergelijkingen, die lang niet altijd ten nadeele van de kunst in zijn vaderland uitvallen, maar dan is hij over het geheel toch dikwerf veel meer bevredigd dan thuis. En nu denke men niet dat dit altijd komt door de meer opgewekte stemming waarin men zich dan bevindt.

Het nationaliteitsgevoel is bij de meesten veel te sterk om dit toe te laten. Veeleer is men geneigd om te zeggen dat men hetzelfde te huis nog beter had gezien. Maar die meerdere bevreemding komt dikwerf daardoor dat het samenspel beter was of dat er vlugger werd gespeeld. Dikwerf ook omdat de tooneelspelers beschaafder waren en beter den Heer of den Graaf of den Ridder of den Verliefde of wien dan ook, wisten voor te stellen dan dit alhier geschiedt. Ook oefent de tooneelschikking meer invloed uit dan dikwerf wordt vermoed, en zoo zijn er een aantal zaken meer, die elders aanmoedigen, waar men hier terughoudt.

Ik zelf heb dit nog kort geleden ondervonden. Van gebrek aan ingenomenheid met onze Rotterdamsche gezelschappen, zal niemand die mij kent, mij licht verdenken. En toch heb ik het onderscheid in sterke mate gevoeld toen ik in den vorigen winter in het Théâtre Français te Parijs, *L'ami des Femmes* van Alexandre Damas fils heb zien opvoeren. Het kan geen nut hebben daaromtrent hier in bijzonderheden te treden. Genoeg zij het te zeggen dat daar alles volmaakt was. Ieder tooneelspeler (en wanneer ik dit woord telkens slechts in het mannelijke bezig, dan is toch de bedoeling natuurlijk altijd mannelijk *en* vrouwelijk), was volkomen op zijn plaats. Het was of men hetgeen vertoond werd, zelf in de werkelijkheid bijwoonde. Er ontbrak niets aan: noch in voordracht, noch in beschaving, noch in toon, houding, kleeding, kortom nergens in.

Het is waar, dit was te Parijs, en op het eerste tooneel van de wereld, dat geldelijk sterk wordt ondersteund, — gedurende een langen tijd hetzelfde stuk speelt, — altijd volle zalen kan hebben en in de meest gunstige omstandigheden verkeert. Vergelijkingen daarmede te maken, ware dus onbillijk, en daar denk ik dan ook niet aan, al houd ik mij vast overtuigd dat er onder onze tooneelspelers toch wel zijn die meenen dat zij het evengoed kunnen als daar. Maar wat ik wél bedoel is dit: dat men daar wat leeren kan; dat men van zulke kunst wat moest trachten over te nemen en dat men goed moest luisteren naar hetgeen daaromtrent door bevoegden verteld wordt. Maar dan moet men ook willen hooren, en hoe weinig ingang een welgemeend woord te dezen opzichte dikwerf vindt, daarvan weet ook ik mede te spreken. Dit mag echter niet afhouden. Wie het goede bedoelt, moet zich niet laten terughouden, en door maar altijd door op hetzelfde aanbeeld te kloopen, treft men misschien ten laatste toch eindelijk doel. Menigeen geeft het echter op. Men wordt zoo licht verdacht van betweterij en bemoeizucht en staakt daarom vaak ten onrechte zijner pogingen om door een goed woord te trachten nuttigen invloed te oefenen. Maar juist daarom heb ik zooveel eerbied voor wie zich *niet* laat afschrikken, en uit liefde voor de kunst, zich aan de zaak van het tooneel blijft wijden.

Dat nu deed *Jean Browne* in hooge mate, en naast zijn Penningmeesterschap van het Tooneelverbond — eene betrekking waaraan meer werk is verbonden dan men zoo oppervlakkig wel zou denken, — naast zijn lidmaatschap van het Hoofdbestuur en van de Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool, is de kritiek die hij onder den aangenomen naam van *Jean Valjean* jaren lang in dit Tijdschrift heeft geleverd, het meest welsprekend getuigenis van zijn ijver, zijne belangstelling, zijne groote belesenheid en zijn niet te miskennen talent op dit gebied.

En dat is voorwaar niet gering. Misschien wél voor hem die het tooneel uitsluitend beschouwt als een middel om tijd te verdrijven of zich te vermaken. Maar stellig niet voor hem die altijd toch nog in het tooneel een krachtig middel tot volksbeschaving blijft zien.

Meent men dat het Tooneel aan dien laatsten eisch niet beantwoordt, aan wien dan de schuld? *Aan hen die er zich niet mee bemoeien*, zou ik denken. Het publiek heeft het in de hand om het middel goed te doen werken. Men ondersteune en prijze wat goed is en men lake wat af te

keuren valt; men late zijne stem op de vergaderingen van het Tooneelverbond of elders waar het pas heeft, hooren, en men zal zoodoende medewerken ten goede. De Direktiën zullen, indien zij het al niet uit eigen beweging mochten doen, wel gedwongen worden er naar te luisteren en ten slotte zal het blijken dat men even als *Jean Browne*, in de goede richting heeft gewerkt.

Rotterdam, October 1895.

Jos. JACOBSON.

Over Verzen Zeggen.

Het was toch een prettig artikel, wat Mr. Frans Coenen Jr. onder datzelfde opschrift schreef in *De Kroniek* (No. 31). Het mocht wat geweldiger bedoeld zijn dan het feitelijk is geweest en het zinnetje, dat er in voor kwam van: „Zij zullen schaterlachen over dat idee van mij, zelfs grijnslachen en mij wellicht *hoonen*” moge zijn doel hebben gemist — want als een donderslag bij onbewolkte lucht is zijn geschrift toch in geenendeele uitgevallen — ik vond het niet-tegenstaande dat gemis aan zich goed verhoudende afmetingen, heusch een aangenaam artikel.

Natuurlijk, omdat ik het, in onderdeelen, eens was met de brutale slotsom: „dat verzen *niet* gezegd moeten worden, *nooit* gezegd moeten worden.”

Dat was des schrijvers „zware overtuiging.”

Of de overtuiging van Brémont even zwaar is geweest, zou gewogen moeten worden, maar dat zij al vroeger bestond, dan het artikel van Coenen bewijst blz. 20 van onzen vorigen jaargang, waar Prof. A. G. van Hamel Brémont citeert als volgt: „dans cette poésie (de Verlaine) l'étoffe est souvent trop lâche pour que l'interprétation ne risque pas d'en détruire les formes et de se substituer trop complètement au rêve du créateur.” Van de *Trophées* van Hérédia zegt Brémont: „'t schijnt mij voldoende ze te lezen met de oogen en de gedachte: ik heb geen behoefte ze te hooren”.

En kijk nu eens aan! ik zelf schreef zoowaar op blz. 50 van den reeds vermelden jaargang naar aanleiding van Vondel's *Gijnsbrecht*: „die verzen boeien mij meer als ik thuis op mijn canapé er van lees, dan wanneer ik ze door een der artisten van de Koninklijke Vereeniging hoor zeggen.”

Daar hebben we dus Brémont, Coenen en Vriesendorp in één complotje bij elkaar, stommetje spelende met Verlaine en Vondel.

Dat is egoïst en ijdel, want of ik op mijn canapé al van Vondel zit te lezen, daar heeft niemand anders *iets* aan en als we alle drie beweren, dat de verzen van Verlaine of Gorter het mooist zijn als we ze zelf lezen, dan zijn we toch — de heer Coenen neemt het me niet kwalijk, dat weet ik wel en Brémont leest dit toch niet — verschrikkelijk pedant.

Maar niettemin zouden we wel eens gelijk kunnen hebben en ik geloóf, dat we het werkelijk goed inzien. Want hoe een zanger en een zegger ook te werk gaan, het vers wordt onder hun handen (lees: in hun monden) iets anders dan het was. Dat zeg ik den heer Coenen op mijn wijs, met stemverheffing na.

* *

Er is een zon. De zon-op-zich-zelf, de zon-zon.

Van de zon-zon krijgt niemand een indruk, er is voor ons menschen slechts een iemand-zon. Geen van ons krijgt van dat hemellichaam denzelfden indruk. De dame met een parasol, een bloedarmoedig dichter, een congestieus plein-air-schilder, een herstellende zieke, de zeeman, de landbouwer, de sterrekundige, de schooljongen met zijn brandglas, de architect, in één woord het heele menschedom, in letterlijken zin mannetje aan mannetje en vrouwtje aan vrouwtje genomen, heeft een eigen-ik-zon en het is niet mogelijk die in alle decimalen nauwkeurig op een ander over te brengen.

De dichter is een van die verdwaasden, die daar een gooi naar doet.

Maar deze, uit eigen hoofde reeds niet geheel preciese

dichterzon, ondergaat wijziging wanneer iemand anders die reproductie *leest*. Wanneer hij ze *hoort* lezen komt er een onnauwkeurigheid bij.

Deze onnauwkeurigheid is den fijner georganiseerden gevoelsmensch een doorn in het oor, maar gaat het wel aan om min of meer plompverloren te beweren, dat de genieting van een gesproken dichtwerk steeds *lager* zal staan dan het zelfgenot eener stille lezing, alleen omdat er een *nieuwe* afwijking is ingeslopen?

Dat geloof ik niet.

Als voorbeeld neem ik de Willem-zon bij van Alphen. Willem zag die zon opgaan en dat wou van Alphen ons in dicht overbrengen, maar nauwelijks stond daar:

„Bij 't opgaan van de zon,
Zat Willem aan de bron”

of het was niet meer de Willem-zon, maar de van Alphen-Willem-zon en als de heer Coenen dit versje nu in-zich-zelf, met de oogen leest, dan percipieert hij niets meer en niets minder dan een klanklooze Coenen-van Alphen-Willem-zon.

Voor den heer Coenen is dat het aangenaamste, als het anders toegaat wordt hij wee in zijn buik. Maar dan moet worden aangenomen, dat de heer Coenen zijn eigen lezen hooger schat dan het zeggen van *ieder* ander en van hem en daarop valt, voor het groote publiek (niet voor ons complotje), heel wat af te dingen.

Er is ook een klanklooze kruideniers-van Alphen-Willem-zon en ik heb de ontzettend zware overtuiging, dat de kruidenier de klinkende Mevr. Holtrop-van Gelder-van Alphen-Willem-zon stelt boven zijn ongehoorde krenten-en-rozijnen-dito-zon. Dat hij daardoor zelfs een beteren indruk ontvangt, dan hij ooit van de Willem-zon gehad heeft. Het kan echter nóg opvallender, het kan zijn, dat hij het vers voor het eerst leert kennen.

Dat veel menschen, voor zich, alleen lezende, dit hardop doen, bewijst dat, voor hen althans, de door ons verfoeide bijklank hun genot eer veehoogt, dan vermindert.

En *die* elementen, — ze zijn wat onnoozel, wat laag bij den grond — heeft de heer Coenen over het hoofd gezien.

Als Dr. van Eeden *De Broeders* niet had voorgelezen, wat hij volgens mij óók liever niet had moet doen *) dan zouden waarschijnlijk enkele menschen er *nooit iets* van gemerkt hebben. Dit is nu, dank zij het geïncrimineerde verzen zeggen, voorkomen.

Dat verzen zeggen, al geschiedt het nog zoo slecht is dus voor velen een reclame, waarop zij de gezegde verzen gaan lezen à la Coenen.

Maar — nu breek ik van mijn vooropgestelde meeningen weér een stukje af — al wordt heden ten dage in onze taal *niets* goed gezegd, dan doen we toch eigenlijk beter met te vragen of het soms mogelijk is zeggers te vinden of te kweken, die aan het vers, door klank, hogere waarde kunnen geven?

Neen zegt Coenen, ja zeg ik.

Maar hierover valt a priori niet te beslissen, het geloof is aan den gang en nu laat ik den heer Coenen het zijne en de heer Coenen laat mij het mijne.

Mijn slotopmerking wijst dan nog op de waarschijnlijkheid, dat voor het zeggen een nieuw tijdperk kan aanbreken, waarin de verzen zoó tot hun recht zullen komen, dat Mr. Coenen's spijsverterend ingewand bij het hooren onaangetast blijft en ik zelf van mijn canapé oprijs en op reis ga naar de oorden, waar de ooren tot ons zullen zeggen: wij zijn U meer dan de oogen! V.

*) Blz. 23 van den vorigen jaargang.

Advertentiën.

GEVRAAGD: Drie à 4 ex. van DAUM en ESTOR **De Hagerveldt's**, tooneelstuk in 3 bedrijven.

Aanbiedingen in te zenden aan J. BAKKER, tooneelboekh. *Drieborg*.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25
Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.
Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 3.

1 NOVEMBER 1895.

XXVe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Het Leescomité. — Aan de Afdeulings-Secretarissen.

Niet officieel gedeelte: M. B. Mendes da Costa, Onze afgetreden Voorzitter. — V, Uit de Amstelstad (*Vlinders, Don Cesar de Bazan, Een Zondares, Les Jacobites, Pour la Couronne: Om de Kroon.*) — Pavidus, Uit de Maasstad (*Het gulden Boek, De Vlinders, Heimat: Mayda, De Moeders: Twee Moeders, 't Geld.*) — V, Uit het Buitenland (*Messire du Guesclin.*) — Mr. J. Kalf Jr., Dumas over Augier.

Ingezonden: Giovanni van het Handelsblad, Kritiek op *Vlinders*.
Schouwburg-Personeel. — Uitgeknipt. — Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel. — Correspondentie.

OFFICIËEL GEDEELTE.

Het Leescomité.

Ter beoordeeling ontvingen wij *Piete-Kee*, drama in 3 bedrijven. Dit is de omwerking van een drie jaar geleden door ons afgekeurd stuk. Het is thans veel minder zwak dan toen ter tijd, maar toch nog lang niet van dien aard dat wij een vertooning durven aanraden.

Voorts kwamen in *Vergiffenis*, drama in één bedrijf, en *Bloemen en Palmen*, drama in 5 bedrijven.

31 October 1895.

MARCELLUS EMANTS,
M. B. MENDES DA COSTA.

Aan de Afdeulings-Secretarissen.

Enigen uwer hebben nog niet voldaan aan het in het vorige nummer van het Tooneel gedaan verzoek mij eene opgave te zenden van 1° de samenstelling van het Bestuur, 2° den naam van den gedelegeerde bij de vergaderingen der Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool en 3° het getal der leden uwer Afdeeling. Ik verzoek hen, die deze opgave nog niet zonden, *dringend* ze vóór 8 November a.s. te doen toekomen aan

Amsterdam,
P. C. Hoofstraat 103.
1 November 1895.

den Algemeenen Secretaris
J. KALFF JR.

NIET OFFICIËEL GEDEELTE:

Onze afgetreden Voorzitter.

Het Tooneelverbond beleeft een harden tijd. Lijdend aan een chronisch geldgebrek, zoodat niet dan met de uiterste moeite uitgaven en inkomsten aan elkander kunnen worden gelijk gemaakt, daardoor gedoemd tot niet veel anders dan het gaande houden van de loopende zaken, gedrukt door de algemeene malaise op tooneelgebied, en sedert ettelijke jaren ook van uit de hoogte bekeken door de aan wal staande stuurlui, heeft het meer dan ooit behoefte niet alleen aan den goeden wil van allen, die hart hebben voor het tooneel, maar bovenal ook aan hun energie.

En in deze moeilijke dagen heeft het twee verliezen geleden, die het niet licht te boven zal kunnen komen: de dood van Jean Browne en het uittreden uit het Hoofdbestuur van Professor A. G. van Hamel.

In de eerste twee nummers van dezen jaargang zijn aan de nagedachtenis van Browne hartelijke woorden gewijd; de schrijvers er van hebben niets te veel gezegd; wij, Hoofdbestuurders, missen hem zeer; hij bezat het geloof in de goede zaak. En te gelijk met zijn heengaan voor goed, betreuren wij — en al weten mijn mede-hoofdbestuurders niet dat ik op het oogenblik dit schrijf, ik durf in deze gerust in het meervoud spreken — betreuren wij allen, zeg ik, dat wij niet meer in ons midden zien den man, die voor ons allen was **de** Voorzitter van ons Verbond.

Niemand is zoo voortreffelijk, of hij kan wel vervangen worden, — ziedaar een waarheid als een koe; en ik twijfel er dan ook geen oogenblik aan of onze nieuwe Voorzitter, Marcellus Emants, zal tot aller genoegen de eerstvolgende en naar ik hoop nog heel veel volgende Algemeene Vergaderingen presideeren; en ons, Hoofdbestuurders, zal hij zeer zeker, als we in onze vergaderingen dreigen uit den band te springen of elkaar in de haren te vliegen, met wijze woorden tot orde en kalmte weten te dwingen. In dat opzicht kunnen de leden van ons Verbond rustig slapen.

Maar Professor Van Hamel is... ja, ik kan geen ander praedicaat voor hem vinden... is nu eenmaal *Professor Van Hamel*.

Wie hem persoonlijk kennen, begrijpen wat ik met die woorden bedoel; wie hem of nooit hebben ontmoet, of althans nooit aan het werk hebben gezien, zouden toch niet uit een beschrijving van zijn eigenschappen kunnen opmaken wie hij *is* en wat hij *was* als Voorzitter van ons Verbond.

En wat hij voor het Verbond heeft *gedaan*? Ja, wilde ik dat alles opsommen, de lijst zou uitgebreid worden en toch lang niet volledig zijn; want vaak, heel vaak zijn er maatregelen en besluiten genomen, voortgesproken uit een „*ik heb zoo wel eens gedacht Meneeren, of we niet...*” van hem. Een aangename taak is het me hem voor dat alles in dit orgaan openlijk van harte hulde te brengen.

Nooit heb ik dan ook in eenige vereeniging over het heengaan van een bestuurslid zulk een eenstemmig leedwezen gezien, als van ons toen we hoorden dat hij zich niet herkiesbaar wilde stellen. De middelen, die we hebben aangewend om hem te houden zijn veel en velerlei geweest. We hebben niets onbeproefd gelaten. Allen, die bij gelegenheid van de laatste Algemeene Vergadering in Groningen zijn geweest, kunnen het getuigen. Tot den ochtend van de verkiezing hadden we hoop, veel hoop zelfs.

Ook ik deelde in die hoop; en toch had ik wijzer moeten zijn; want ik had nog voortdurend in mijn ooren den toon, waarop hij mij had geantwoord den eersten keer toen ik de kwestie met hem besprak. Het was 's avonds op het stationsperron in Den Haag. Ik had al van anderen vernomen, dat hij het plan van heen te gaan had opgevat. In het belang van de goede zaak was ik onoprecht en veinsde niets er van te weten. „Nee”, zei hij: „ik stel me niet herkiesbaar”; erg kort af; anders dan gewoonlijk. Schoorvoetend trachtte ik hem tot andere gedachten te brengen, en wilde op zijn gelaat de uitwerking lezen van mijn woorden, maar het felle licht was achter ons; ik hoefde intusschen niet te zien, ik had genoeg aan wat ik hoorde, want bij zijn antwoord klonk zijn stem zoo heesch, zoo vreemd, dat ik begreep, hoeveel zeer hem zelf dat besluit deed; een zóó uitgesproken besluit moest wel onherroepelijk wezen.

Wij zijn er dan ook allen van overtuigd dat hij, hoezeer van alle kanten gedrongen tot blijven, niet anders heeft kunnen doen; en wij eerbiedigen dat besluit. Maar desniettemin blijven we ons, voor de toekomst althans, vasthouden niet aan één, maar aan twee strooialmen. De ééne is het afgezaagde maar toch altijd ware *et l' on revient toujours à ses premiers amours*, en de andere is een uitdrukking hem zelf op de Algemeene Vergadering ontsnapt: *misschien... dat ik later nog eens terug kom*.

Die woorden werden hem herinnerd door onzen tegenwoordigen Voorzitter, toen hij op de laatste Hoofdbestuursvergadering afscheid van ons nam. Hij wist niet dat hij ze had gesproken; maar nu weet hij het; en nu hij het weet, zeg ik dat alle kans nog niet is verkeken. Dit afscheidwoord aan hem eindig ik dan ook op gevaar af van banale termen te gebruiken, niet met een *vaarwel!*, maar met *tot weerziens op den voorzitters-stoel!*

Amsterdam, Oct. '95.

M. B. MENDES DA COSTA.

Uit de Amstelstad.

Vlinders. In de Dordrechtsche Courant vind ik het volgende: „Giovanni” van het *Handelsblad* is niet best te spreken over het door het Nederlandsch Tooneel vertoonde stuk *Vlinders*.

Toen het gezelschap van den heer Emil Messthaler in Januari van dit jaar Sudermann's *Schmetterlingsschlacht* speelde, schreef „Giovanni” van dit stuk, dat de schrijver er mee getoond had niet den minsten smaak te bezitten; verder noemde hij het „een zeer smakeloos tooneel” en „erger, bijna walglijk”. Na de voorstelling van *Vlinders* door het Nederlandsch Tooneel, houdt de criticus zich geheel aan

zijne qualificatie van toen en vereenigt zich met de meening van den bezoeker, dien hij bij het uitgaan van den schouwburg van „een gemeenen boel” hoorde spreken. *Vlinders* wordt bij het Nederlandsch Tooneel niet eens gered door goed spel zooals bij het Duitsche gezelschap van den vorigen winter; het was maar tamelijk.

Op het oogenblik zou men der Geschiedenis van de Koninklijke Vereeniging gevoeglijk den onder-titel kunnen geven van Farrar's beroemd jongensboek: Van kwaad tot erger”.

Dat is niet onduidelijk. Maar daar is uaar mijn meening in deze beoordeeling nog iets anders dan klaarheid. Er is een aandoening in verscholen, die ik beschouw als de reactie van een fatsoenlijk man op wat er vertoond wordt, het is mij alsof Giovanni, zijn verontwaardiging richtende tegen het *stuk*, eigenlijk gezegd het land heeft aan den *toestand*. Maar dan zijn we op verkeerd terrein.

Wij kunnen het Sudermann en daarna der Koninklijke Vereeniging toch niet aanwrijven, dat zij ons kennis laten maken met een beroerden boel? *Hoe* zij dit deden, dat gaat ons wél aan, maar het overige niet. Dat is individueel.

En juist, dat Giovanni zoo hartstochtelijk tegen dit stuk inschreef, bewees, dat die menschen, dáár in dat stuk, hem waldden, dus dat zij er dan toch *waren*. En dat die „lamme bende” in deze vier bedrijven vrijwel raak is geteekend, daarvan houd ik mij overtuigd, dat blijkt uit den onaangename indruk, dien zij nog op dien anderen bezoeker heeft gemaakt.

Ook ik vind de historie hoogst onkiesch, een lamenteel bewijs hoever een fatsoenlijke vrouw dalen kan, omdat vleesch en margarine zoo duur zijn. Of zijn voor haar de voedingsmiddelen te duur geworden, door dat zij zoo diep zonk? Deze kwestie is voldoende om het stuk een belangrijke tendenz te geven en daardoor verkrijgt het alvast eenige waarde.

Ten allen tijde kozen schrijvers, dichters, schilders en beeldhouwers modellen, waar men in de werkelijkheid liever af blijft; tot veel verder dan het walglike zijn ze gegaan, er zouden, als we het werk en het model bleven verwarren, kunststukken zijn om van te spuwen.

De strijdvraag is zoo oud als de kunst der oudste volkeren.

Ik heb mij de aanmatigende partij gekozen van niet meer te vragen naar de verwerkte gedachte, maar naar de wijze waarop ze voorgezet is. Hoe ik ook zoek, ik zie geen anderen uitweg.

Kort en goed: een dronken vrouw is mij in het leven al mee van het ergste, maar *La Soularde* van Yvette Gilbert zou ik er toch niet om willen missen.

Maar ik zou schrijven over *Vlinders*.

In den vorigen jaargang besprak ik in het kort *Die Schmetterlingsschlacht*, waar eigenlijk slechts in behandeld wordt hoe een weduwe van een belastings-inspecteur (in Duitsland meer dan bij ons) haar dochters aan den man denkt te schacheren. De oudste, ook een weduwe, maar jong en mooi, is bijna afgeleverd, als ontdekt wordt, dat zij haar vorige intieme verhouding met een ordinair handeldreiziger niet heeft kunnen vergeten.

De onderdeelen van het stuk zijn wat brutaal voor onze begrippen, maar als Sudermann dit alles werkelijk heeft gezien, waaraan ik niet twijfel, waar moet dat dan in de wereld heen en is het niet goed, dat hij en ook de Koninklijke Vereeniging ons dat ellendige, dat ontzettende hebben laten zien en overpeinzen?

Kozen Het Theater der Modernen en Le Gras & Haspels dit stuk niet eveneens?

Wel brachten de laatsten, naar het schijnt, coupures aan, — welke? *) — maar zij zagen toch iets in het stuk.

En datzelfde heb ik vroeger en nu, niet tegenstaande de middelmatige vertooring in den Stadsschouwburg, er even-zoo in ontdekt.

Voor al Else en Laura (de dames Marie Lorjé en Sophie

*) Later bleek mij, dat niet meer was gekapt dan een enkele maal het woord »Jezus!» als uitroep.

de Vries) hebben een juist beeld gegeven van die zusters, die zoo precies weten, wie de mooiste is en wien zij altijd nog wel als echtgenoot aan den haak zullen kunnen slaan. Die meisjes (!), die er volstrekt niet voor door willen gaan, dat ze van gisteren zijn. Tuig!

Mevr. Chr. Stoetz was nog een klein beetje te goed voor deze omgeving, in haar rol van moeder-weduwe, maar in haar laatste moment slaagde zij er toch in het publiek aan het verstand te brengen, dat hier iets anders werd bedoeld, dan waarvoor dat publiek het stuk had aangezien: iets grappigs-onfatsoenlijks. Dat onaangenaam-mooie, waarvoor het moderne theater beroemd of berucht is geworden, was er overgens bij de opvoering moeilijk in te ontdekken. Schulze, buiten zijn emploi, deed zijn best als Winkelmann en mevr. Rössing-Sablairolles, ook niet in haar gewonen doen, maakte van de kleine Rosi, de minst slechte der drie zusters, wat zij vermocht. Clous, die Max, den zoon van Winkelmann speelde, kon geloof ik niet beter, maar de rol is niet sympathiek. De Vries was als Keszler te zwak, te fatsoenlijk.

De Raad van Beheer heeft een moeilijke taak.

In nr. 41 van De Kunstwereld vroeg S. Heymans Jz. (niet onze vriend Heyermans van de Telegraaf, die geeft er geloof ik tegenwoordig den brui van!) waarom de meeste werken der moderneren door dien Raad geen opvoering waardig werden gekeurd.

„Zijn ze” schreef hij „door realistischen inhoud of politieke of sociale strekking — minder geschikt dan een klucht met platte toespelingen?”

En nu de Raad van Beheer begint niet iets te durven krijgt hij reeds den volgenden dag den wind van voren, in een bericht, dat door de provincie wordt overgenomen.

Daarlatende, dat hij niet het beste koos, toegevend dat de uitvoering niet geslaagd was, kon men toch, nu hij een poging deed in de door velen verlangde richting, op zijn minst die poging op prijs stellen.

Behalve de opvoeringen van *Vlinders* hebben de afgelopen veertien dagen voor ons Amsterdammers nog een paar bijzondere vertooningen opgeleverd, ik heb het oog op den *Don Cesar de Bazan* van L. B. Moor en *Een Zondares* van Mevr. Julia van Lier—Cuypers, beiden vervullende een titelrol.

Het was een genot te zien. De eerste, reeds lang non-actief, had zich beschikbaar gesteld voor den jaarlijkschen „Apollo”-avond, waar men gewoonlijk alleen het doel: ondersteuning der tooneelspelers, van telt en den uitslag niet rekent, zooals bij andere gelegenheden.

Maar Moor weer opnieuw jong te zien in zijn rol van Don Cesar de Bazan en hem daarin geheel te zien opgaan, kijk, dat was een lust. Menigeen, in vroeger tijd een goede vriend van Moor, die thuis bleef, mag zich hierover ernstig berouwen. Zijn kans is waarschijnlijk weer voor lang verkeken.

Daarentegen is het voor Julia Cuypers nog niet te laat. *Een Zondares* is nog al niet erg-getrokken uit Wilkie Collin's roman, zij is niet al te drakerig, de lange alleen- en tweespraken, de vele brieven, waaronder één ook al weer heel lang, het kan er alles best mee door.

Voor al als men geduld heeft te blijven tot het vierde en laatste bedrijf, dan is de moeite ten volle beloond door het beminnelijke spel van de Vlaamsche tooneelster Mevr. van Lier—Cuypers, die ons de illusie heeft gegeven van veel en ernstig te willen en — wat nog meer waard is — goed te kunnen.

* * *

NOTA. Aan *Les Jacobites*, drame en cinq actes, en vers, werd door François Coppée in Augustus-September 1884, te Coutainville, de laatste hand gelegd. Een Duitsch commentator (Leo Melitz) noemt hem: „Bedeutender Lyriker, auch in seinen dramatischen Arbeiten mehr durch die Form als den Inhalt wirkend.” Bij de opsomming zijner werken, die t. a. p. tot '92 loopt, mis ik *Les Jacobites*, in de encyclopedie van A. Winkler Prins (1891) wordt het drama niet

genoemd en op het Leesmuseum is het óók niet. Inderdaad schijnt het stuk een van de minder aantrekkelijke werken van Coppée te zijn, maar wat het, met het oog op de uitvoering heden avond in den Stadsschouwburg en ook in enkele andere plaatsen van ons land, belangrijk maakt is de komplimenteuze opdracht van dit drama, die over twaalf regels druk verdeeld, als volgt luidt: „A Porel, Directeur de l'Odéon, au fraternel ami, qui m'a aidé, avec tant de courage et de désintéressement, à défendre la poésie au théâtre, et à Mademoiselle Weber en qui je salue l'aurore d'un grand talent, je dédie ce drame. F. C.”

De tegenwoordige Mad. Segond—Weber is dezelfde van wie Coppée toen zulke groote verwachtingen had en te merkwaardiger wordt Coppée's zienersgave als men weet, dat zij tijdens het schrijven van het drama, onder leiding van Got, nog studeerde aan het Conservatoire, welke instelling zij eerst in 1885 verliet met een eersten prijs voor tragedie.

Eugénie Caroline Weber, geboren te Parijs op 6 Februari 1867, debuteerde op 21 November van het jaar, waarin zij de school vaarwel zei en dus op ruim achttienjarigen leeftijd, in de rol van Marie in *Les Jacobites*, welke voorstelling tevens een eerste was. Diezelfde rol vervult zij ook hedenavond.

De landing van Prins Karel Eduard Stuart met een Fransch schip in Schotland op 5 Augustus 1745, zijn mislukte poging om zich daar een troon te veroveren, met een oppervlakkig behandelde liefdesgeschiedenis van dezen lichtzinnigen vorst voor de echtgenoot van een zijner officieren, Lord Fingall, hoofd van de clan der Mac-Fingals, ziet daar het verhaal, dat Coppée, in zijn geroemde verzen, ons heeft gedaan.

Marie, de kleindochter van Angus, den blinden bedelaar, die met hart en ziel zijn Schotsche Hooglanden aanhangt, is hopeloos verliefd op den prins en offert zich voor hem op, om op 't eind van verdriet te sterven. Zij is tevens symbool van „la Patrie”, waardoor zij in een dichterlijk waas wordt gehuld.

Haar rol is niet buitengewoon omvangrijk, slechts op 48 van de 139 bladzijden der brochure komt zij sprekende voor, maar daartegenover staat de groote aantrekkelijkheid harer onbaatzuchtige liefde en het feit, dat de rol geschreven werd voor een nog bijna kinderlijk jonge actrice, zoo pas op de planken.

Al is Mad. Segond—Weber tien jaar ouder geworden, haar thans rijp talent vindt in de derde en vijfde acte, ruimschoots gelegenheid om ons te boeien, om ons althans verzen te doen hooren, waartoe nu eenmaal de Nederlandse krachten te kort schieten. Wanneer de andere acteurs haar flink ter zijde staan, wacht ons een genotvolle avond, al vertoont de samenstelling van het werk, hier en daar reeds van die vlekjes, die zonder op ouderdom te wijzen, ons herinneren aan de snelheid, waarmede tegenwoordig overal de mot in komt.

Behalve den blinde treffen we nog een idioten jongen van veertien jaar als *deus ex machina* aan, hij en Marie, vullen hier en daar de wel wat ijle geschiedenis met zang op en verborgen, dan onder de menigte, dan in de tent, later weer in de schaduw of onder den mantel van Angus, heeft de figuur van Marie veel melodramatisch, wat men bij de opvoering zal moeten vergeven.

Twee vermommings voltooien dit zondenregister, maar tegenover het genot, dat Mad. Weber ons zal schenken, zijn dit werkelijk kleinigheden.

Jammer, dat op denzelfden dag dezer voorstelling, de Afdeling Amsterdam van ons Verbond, haar leden oproep tot een belangrijke vergadering. Maar als die leden Coppée zullen moeten missen op Vrijdag, kunnen ze hem toch in een geheel ander kleed genieten op den daaraan volgenden dag, want dan geeft de Koninklijke vereeniging *Pour la Couronne* (*Om de Kroon*, vertaling J. L. A. Schut.) van denzelfden schrijver, over welk stuk de lezer iets kan vinden in den vorigen jaargang van dit tijdschrift (blz. 54).

De K. V. verspreidde een circulaire met het portret van

Coppée en een afbeeldsel van het laatste tooneel van het drama. Vele couranten drukten dien rondzendbrief af, zoodat ik mij volkomen gedekt acht, als ik er niet meer uit overneem dan dezen zin, die mij het belangrijkste toeschijnt:

„Is het onvermijdelijk, in de rij der opvoeringen nu en dan iets op te nemen dat niet geheel met het streven der Vereeniging overeenkomt, maar waarmede toch het publiek, nieuwsgierig naar de buitenlandsche successen, wil kennis maken, het Nederlandsch Tooneel beschouwt het als zijne taak, elk seizoen eenige meesterstukken der tooneelliteratuur te geven, ook wanneer het daarbij alleen op de waardeering van een meer uitgelezen kring van vrienden der dramatische kunst kan rekenen.” V.

Uit de Maasstad.

Veel Duitsch heeft men ons hier in de afgelopen week laten zien. In den deftigen Grooten Schouwburg en in het lichtblauwe Tivoli-zaaltje hebben we *gesudermann*. En ook Schönthan (zonder Moser) heeft ons een „tooneelspel” voorgezet.

Wat is eigenlijk een *Schauspiel*? Een tusschending tusschen een drama en een blijspel. Een soort van Duitsche *comédie*? Maar ik vraag U of het begrip *comédie* aan de overzij van den Rijn thuis is. Dumas kan wel altijd gespeeld worden te Berlijn, maar breng Schönthan eens naar Parijs.

Het blijft dan ook een tusschending, zoo'n tooneelspel. Het wordt gewoonlijk „vervaardigd” door blijspelmakers die voor ditmaal eens hoogerop willen, maar toch begrijpen dat het drama buiten hun bereik ligt. Fulda is sterk in dit blij-eindig genre van stukken, waar iedereen naar kan komen kijken. Een indruk laten zij niet achter, men mag blij zijn als men er zich nog wat van herinnert na een maand. En na een jaar zijn de fabels van Cornelis Vosz en *Het gulden Boek* en hoe ze verder heeten mogen tot een *Knodelsuppe* doorengemengeld, waarvan het beste wat men zeggen kan is, dat ze geen bitteren nasmaak achterlaat.

In *Het gulden Boek* is Stanislas von Lasansky een echte blijspelfiguur. Een handelsreiziger voor een boek van den adel, de geruïneerde drager van een grooten naam, die zich met zijn keurige leeren portefeuille in de huizen binnendringt van hen, wier stand zich voor hem gesloten heeft. Een kwast van het eerste water, maar die in zijn portefeuille den naam van het grafelijk geslacht Breteuil draagt en daarmee de intrige van het stuk. Hem behoort de ontdekking dat de tegenwoordige graaf Breteuil slechts de zoon van een kamerdienaar is, die zich van de papieren van den laatsten echten Breteuil bij diens dood meester maakte. Nu komt hij den graaf, die niets van het geheim zijner eigen afkomst weet, langzaam inlichten en zoo tegelijk zichzelf een positie verschaffen. Als de graaf hem maar wat helpen wil, dan zal hij stil zijn, „heel stil . . .”

De heer Bronggeest speelt die rol heel aardig, met breede, zwierige zwaaien van zijn bovenlijf en met dat eigenaardige mengelmoes van distinctie en kwasterigheid dat hij in meer van zijn rollen zoo goed tepas weet te brengen. Den enkelen keer, dat Mephisto zijn bokspoot laat zien, gaat het hem minder vlot af; misschien ligt dit wel aan de omstandigheid, dat de toeschouwer, wanneer de duivel hier zijn: *Ich bin ein Theil der Finsternisz*, laat hooren, verbaasd merkt dat hij hier niet enkel met een grappigen duivel te doen heeft, maar met een uit een „tooneelspel.”

Nu ik toch over den heer Bronggeest spreek, wiens tooneel-ontwikkeling ik met de grootste belangstelling volg, zij het even gezegd dat het hinderlijk was hem als Richard in *De Vlinders* precies datzelfde zwierige gebaar te zien maken, waarmee hij als Lasansky zoo aardig coquetteerde. Het was na die weerzinwekkende scène waarin Roosje dronken gemaakt wordt. Het kind is in slaap gevallen; Richard en Elza hooren tot hun grooten schrik Max naderen. De eerste loopt dan naar de tusschendeur, sluit die half en kijkt door de reet. „Is hij weg,” vraagt Elsa ang-

stig. „Hij is weg,” zegt Richard en draait zich op precies dezelfde wijze op zijn eene been rond, met een breeden zwaai van beide armen naar het publiek, als Lasansky het naar den graaf Breteuil deed. 't Is waar, beide figuren zijn handelsreizigers in hun soort. Maar het gebaar is hier volkomen misplaatst; die gewilde losheid past niet bij den angst van het oogenblik.

In *Vlinders* werd goed gespeeld. Men had mej. Rika Haspels een rol gegeven, die haar krachten ongetwijfeld te boven ging. Dat kan zijn goede zijde hebben en dit bleek dan ook uit de meerdere losheid nu, dan haar spel gewoonlijk te zien geeft. Er zat nu werkelijk eenige hartstocht in, op sommige oogenblikken was haar droefheid lief en haar kinderlijke blijdschap waar. Maar haar stem kon niet tegen de grootere scènes op. Er waren eenvoudig heele zinnen onverstaanbaar.

De heer Alex Faassen was een prachtige Winkelmann. Een rol voor hem geknipt. Heel wat beter dan de onmogelijke figuur, die hij in *Het gulden boek* te zien moest geven. Een professor uit den achterhoek, blijkbaar volleerd, hij heeft immers niets beters te doen dan den heelen dag op een grafelijk kasteel rond te hangen en op de halzerigste manier zijn vijf jongens overal bij te pas te brengen. Die man — is met een gravin getrouwd! En eindelijk treedt hij eensklaps op met een speech, die hij direct van den heer Schönthan heeft en waarmede hij als een soort van toelichtend koor tot de moraal van het stuk dienst moet doen. Gelukkig, dat deze rol den heer Faassen zoo slecht afging.

Er is in bijna al die Duitsche stukken zooveel hinderlijks. Niet alleen de zoetelijkheid, maar ook, ondanks heel de critiek van dezen tijd volgehouden, dat altijd nog gebruik maken van traditioneele figuren. En niet het minst, overal uitkomend of doorschemerend, de beschouwing van „de vrouw” als inferieur in de wereld en in het maatschappelijk leven. Wie daar uit de *Vlinders* nog niet genoeg den indruk van heeft, die denke eens terug aan het laatste bedrijf van *Het gulden boek*. Een adellijk meisje heeft een bullebak van een graaf getrouwd en zij heeft hem lief, al snauwt hij haar af. Het blijkt dat de graaf geen graaf is, maar de zoon van een knecht. Wat gebeurt er nu, o gruwel, met de vrouw, die haar adel en haar toekomst aan hem gegeven en verloren heeft? Wel, hij heeft maar een bedroefd gezicht te trekken, zijn armen open te zetten — en zij ligt er al in!

Het speelt mij dat mej. Alida Klein, die overigens allerliefst de rol van Erica vervulde, zoo meewerkte om dien indruk, die mij ergert als een van de onaangenaamste uitingen van het *Deutschthum*, te versterken. Wat stond zij daar als een arm zondaresje tegenover haar theatrale echtvriend. Het hoofdje gebogen, de handen gevouwen en dol gelukkig dat zij, in genade aangenomen, zijn leven mocht blijven deelen. En was die graaf Breteuil dan in moreelen zin nog maar een held! Maar 't lijkt er niet naar; daarvoor denkt hij er veel te lang over na of hij zijn valschen titel maar liever niet zal blijven dragen.

De inferioriteit van de vrouw . . . Uit de beide opvoeringen die Le Gras en Haspels ons in de laatste weken te zien gaven, blijkt zij zeker niet. Mevrouw Beersmans, mevr. van Eysden, Alida Klein, Rika Haspels ook — allen toonden zij dat wij ook dezen winter weer wat goeds van haar te wachten hebben. Zeer verlangend heeft hun spel ons gemaakt naar de opvoering van *De Moeders* van Georg Hirschfeld, dat zij ons in deze week te zien zullen geven en dat tegelijkertijd, onder den naam van *Twee Moeders* door Tivoli in studie is genomen.

Na de kranige opening zijn de „sociétaires” onder leiding der heeren Joosten en Poolman nog niet tegengevallen. *Heimat* (ditmaal door Magda vertaald, een nietszeggende titel voor *Tehuis*, of *Het Tehuis*, of *Haar Tehuis*) werd flink gespeeld. Mevrouw Mulder—Roelofsen was er jong, mooi en levendig in. Haar samenspraak met het Kamerlid van

Keller, als hij haar trouwen wil, was heel goed werk: dat achteroverliggen in Duse-houding op de canapé, de eene hand zenuwachtig hangend over de armléuning en dat opbruisen van de kunstpassie in haar als ze op het punt staat een Magdalena te worden en zoo voor de kunst onder te gaan. Het was zoo duidelijk een rol die haar eierzucht en hartstocht had gaande gemaakt en zij beheerschte dan ook haar medespelers en het publiek op dien avond.

De anderen „hielpen.” Dat deed de heer Erfmann zeer goed in zijn moeilijke rol van den jongen predikant, en hij kan het niet helpen dat hij wat zalde op het laatst. Blijft eens vier bedrijven lang een onderhoudende en sympathieke dominee van nog geen dertig jaar!

Henri Morriën, een nieuwe kracht, spreekt beschaafd, maar voelt zich nog niet heelemaal thuis op de planken. Hij weet nog niet altijd raad met zijn figuur en kijkt merkbaar in de zaal. Den heer Poolman vond ik housterig als den ouden gepensioneerd overste. Maar hij kan alles. Ik ben echter de eenige niet uit het publiek, die er moeite mee heeft hem *au sérieux* te nemen. Een zekere toon in dezen zin, en een zekere beweging in gene scène, herinnert onweerstaanbaar aan den *Onderprefect van Château-Buzard*. Ja, ik heb hem van de week in een ernstig oogenblik van een ernstige rol betrap op een: „Ik kan het niet ge-loo-ven,” dat mij in eens weer den Mascarille voortoverde, waarmede hij mij in de *Belachelijke hoofdsche Juffers* zoo goddelijk amuseerde. Het komieke gluurt hem door zijn deftigen witten baard heen en slaat hem in zijn van ouderdom stijve beenen. 't Verraderlijk haaltje in zijn stem, dat hem bij een lachlustig gehoor zoo goed te pas komt, ontsnapt hem midden in *Heimat*. Dat wil niet zeggen dat hij beneden zijn taak blijft. Want hij kan alles; hij is werkelijk een acteur, de bewijzen daarvan liggen voor het grijpen. Ik bedoel maar, dat hij meer zelfbedwang noodig heeft dan een ander, want dat hij voortdurend Poolman in toon heeft te houden.

't Belangrijkste van de afgelopen weken was de opvoering van 't *Geld* in Tivoli. Een stuk van Emile Fabre, in Mei voor het eerst door het Théâtre Libre te Parijs gespeeld. Een echt Théâtre-Libre-stuk, dat mij voortdurend deed denken aan die uitnemende combinatie van *La Dupe* en *Bou-bouroche*, die Antoine en zijn troep ons hier eens te zien gaven. Hard, cynisch, gemeen: die heele familie, gegrepen uit de meest verrotte kringen der derde Republiek; die jacht op de erfenis van den vader, die als groothandelaar zijn klanten bedriegt. Beurtelings pingelen ze hem een tienduizend francs (waarom hoorden we telkens „frang” in Tivoli?) af, nu eens de moeder, dan weer de verlopen zoon en dat canaille van een dochter met haar waardigen echt-vriend. Dit nobel drielal exploiteert een *faux pas* van de moeder om haar uit het testament van den vader te doen schrappen. Maar mama ontdekt het geknoei in de leverantiën van haar man en speelt dien troef dreigend tegen hem uit. Zoo staan ze dan ten slotte tegenover elkaar, ieder met een wapen: de man tegen de vrouw echtscheiding, en de vrouw tegen den man gevangenis. Zou het niet jammer zijn dit vreedzaam familieleven te verstoren, dat zich inmers zoo kostelijk in evenwicht weet te houden? Natuurlijk. De wapens blijven ongebruikt, de kinderen worden in het testament wat ruimer bedacht en iedereen is tevreden.

Het publiek hier wil dat niet, zoo'n verzameling schoeljes op het tooneel, die zoo cynisch mogelijk hun lage trucs tegen elkaar uitwisselen. Een schaamteloze uitstalling van gemeenheid in verschillende vormen. Het schellinkje juicht bij de tirades tegen „het geld.” Een juffrouw achter mij zegt: „Echt Nieuwe-gids.” De meer beschaafden ergeren zich en bedenken dat zij, rondom zich heen ziende, toch nergens zoo'n gezin kunnen vinden. En de juiste opmerking werd gemaakt, dat hier 't *Geld* toch ook niet de eenige factor is van al deze laagheid; er zijn nog heel wat andere daemonen mee in het spel.

Dat neemt niet weg dat de toestanden prachtig gezien zijn en dat er kostelijke figuren en tooneeltjes in voorkomen. De schoonzoon bijvoorbeeld, altijd bang voor zijn hachje en erop bedacht een ander voor zijn streken te spannen. Ik geloof dat Antoine dien gespeeld heeft en dan zal het een voortreffelijke creatie geweest zijn; nu werd de figuur bepaald onvoldoende door den heer Holkers vertoond, die er veel te Duitsch, te braaf en te dik voor is.

Den zoon, het domme mauvais sujet, speelde de heer Erfmann niet kwaad, maar niet duidelijk genoeg; ik geloof niet, dat hij er weg mee wist. De eenige, die iets verrassends gaf, was mevrouw Westerhoven—de Heer. Het tooneelven van deze actrice vloeit gewoonlijk zoo kalm daarheen, dat bijna niemand zich gedrongen gevoelt iets in haar voor- of nadeel te zeggen. Nu gaf ze iets van betekenis. De uitbarsting in het derde bedrijf, als de man haar den misstap verwijt in tegenwoordigheid harer kinderen en zij zich wendt nu tot dien en dan tot dezen, totdat zij merkt dat ze allen tegen haar aan het kuipen en stoken geweest zijn — dat was een dramatisch moment, waarin Mevr. Westerhoven geen oogenblik tekort schoot. Vooral viel het mij toen op, dat zij goed *zegt* ondanks haar niet welluidend orgaan. In dien stroom van ratelende zinnen ging geen woord verloren.

Mej. Snijders gaf een perfide *petite bonne*, die er knap uitzag en met gepaste onbeschaamdheid optrad.

Een gelukkige keus van de Tivoli-directie vond ik 't *Geld* niet. Ik aarzel een beetje om het te zeggen, want het klinkt wat bête, maar . . . we zijn er hier te goed voor. In dit milieu kunnen we ons niet verplaatsen. En men geeft ons veel te veel tijd om na te denken over ieder woord, dat weer een nieuwe laagheid openbaart: langzaam, veel te langzaam gaven Poolman en Holkers en Mevr. Mulder ons al die viezigheid te slikken als een leelijk drankje.

Enkele slordigheden in de vertaling: de *procureur de la République* werd aldoor als de „procureur van de rechtbank” betiteld. Wist men niet dat zoo'n boeman bij ons officier van justitie heet? — En het dienstmeisje, dat er een kind op nahoudt, spoort den vader daarvan telkens aan om „den kleine” (*le petit*) eens te gaan opzoeken. „'t Kind” of „'t kindje” was hier zeker beter geweest.

* * *

Laat ik mijn brief uit de Maasstad eindigen met een hartelijken wensch voor de beide gezelschappen, die het ons hier mogelijk maken goed spel te zien. Aan de Vereenigde Tooneelsten: och, niet alleen Duitsch! En aan de „sociétaires”: o, niet te hard van stapel.

27 October.

PAVIDUS.

Naschrift. — „Niet teveel Duitsch!” geldt niet voor het stuk van Hirschfeld: *De Moeders*, dat ik gisterenavond zag opvoeren. Zeer belangwekkend, en goed gespeeld: in vele opzichten een eer voor de Vereenigde Tooneelsten. Een voortreffelijke bezetting ook. Tivoli zal een zwaren dobber hebben om hiertegen met *Twee Moeders* te concurreren. 30 Oct.

Uit het Buitenland.

Wij, in ons weinig opwekkend klimaat, we hebben daar zoo den slag niet van beet om, als de Franschen, onze schrijvers of beoordeelaars op een bijna galante wijze onaangenaam te zijn, ik meen, dat als wij trachten elkaar te zeggen, dat ons werk niet deugt, de toon, waarin wij dan verzeild raken zoo zelden leuk is. Wij kunnen malkanderen zoo eens niet met een veertje onder den neus kittelen, als we dat willen probeeren, dan vallen er gewoonlijk mokerslagen, hard en onhandig.

Wij vatten zoo'n zaak heel ernstig op, de wereld vergaat bij die gelegenheden.

Een staaltje van die goedmoedige gallische tevredenheid, waarop ik zoeven doelde, vind ik in den *Figaro* van 22

October 11. Daar is Jules Huret aan den gang over *Messire du Guesclin*, waarover hij kennelijk niet tevreden is.

Hoe werkt daartegenover de correspondent van het Handelsblad te Parijs?

Hij schrijft gewichtig — hij doet voorzichtig. Van dit drama door Déroulède in verzen geschreven, woont hij de de première bij. Hij gaat naar huis en schrijft zijn verslag? Wel neen ik.

„Ik heb gewacht tot ik van het oordeel der Fransche pers had kennis genomen.”

Nou vraag ik je!

„Het was voor mij als vreemdeling toch moeilijk, geheel zuiver na te gaan of de indruk van verveling, dien ik ontving bij dit stuk veroorzaakt werd doordien ik, bij alle sympathie voor Frankrijk, onmogelijk er zooveel voor kon gevoelen als de schrijver en het publiek, waarvoor het stuk bestemd is.”

Daar is geen onvertogen woord bij, dat is professorentaal, waar geen speld is tusschen te steken. Eerst de première en dan de kat nog eens uit den boom kijken. Zoo'n bejaardheid is om onder een stolpje te zetten.

Wat doet Huret? Hij schrijft al vóór de eerste voorstelling: *Avant la Première* heet zijn artikel.

Dat is andere peen dan Leidsche wortel! Daar ga-je nou heen, nou beginnen ze al te schrijven vóór dat ze 't stuk hebben gezien! Wie heeft dat nou ooit op de viool hooren spelen?!

Dien Huret zal ik eens voor U laten praten.

Ze hebben nu al een maand lang — schrijft hij — zóo-veel over dat stuk gesproken en het zal wel weer een heelen tijd in de mode zijn ook, maar tóch zijn er nog wel belangrijke bijzonderheden mee te deelen, voor en alee morgen het stuk voor het eerst gaat. Hier zijn ze:

Voor Monsieur Déroulède vormt Du Guesclin met Jeanne d'Arc en Napoleon de geheiligde triptiek der fransche vaderlandsliefde.

Toen Déroulède nog heel jong was, hield hij al van Du Guesclin, hij noemde hem „den oom” van Jeanne d'Arc en hij vertelt, dat de Maagd hem (du Guesclin) reeds aanwees als haar voorlooper.

Overal op zijn reizen vond Déroulède iets wat hem aan de figuur van Du Guesclin herinnerde, hier zijn standbeeld, dáár zijn gebalmsemde hart.

Toen kwam er een tijd, dat Déroulède aan een Russisch stuk was begonnen, wat dan toch ook nog een soort patriotismus mocht heeten, in zijn oogen.

Maar, waarom — zoo vroeg de schrijver zich af — waarom eigenlijk geen Fransch stuk? Kan Frankrijk dan niet bogen op epische figuren. is zijn geschiedenis niet vol van heldhaftige gebeurtenissen?

En na dien plotselingen inval, bekreop de gedachte aan Du Guesclin hem opnieuw.

Toen ging Déroulède zitten werken. men vertelt dat hij zes maanden „onder water” is geweest, dat hij niets anders las dan de telegrammen, alleen om te weten of de „Constitution” ook soms veranderd was; hij snuffelde in de oude kronieken der historie en heeft een jaar geploeterd om het drama samen te stellen.

Toen hij het schreef, had hij onafgebroken het oog op twee mannen: de tooneelspelers Coquelin en Worms, maar zoodra is hij niet met anderhalve acte klaar of hij geeft daarvan reeds bericht aan Coquelin, die te Lyon vertoeft.

Op mijn reis naar Nice, vertelt Déroulède, is het eerste, wat ik aan de kade zie een schip: de *Du Guesclin*!

Coquelin ontmoet hij op het perron van la gare de Lyon en we hooren het volgende gesprek:

D. Ik heb een stuk gemaakt met U voor oogen. Wilt ge het spelen?

C. Als het me bevalt, waarom dan niet? Wat is het?

D. *Du Guesclin*!

C. Maar hoe kan ik dien spelen? Een held!

D. Hij lijkt op U.

C. Niet mogelijk!

D. Als twee droppels water. Hij is leelijk, zijn oogen en zijn stem zijn leelijk, hij is een lompe hond, die de Engelsche ambassadeurs, in de rede valt om hardop zijn meening te zeggen: compleet Uw persoon! Maar bovendien kan ik U gerust stellen er komt geen enkel tooneel voor de jonge verliefde rol in voor, als de gordijn omhoog gaat is U al een heelen tijd getrouwd.

C. Dan is 't goed. Maak 't maar af. We zullen wel zien.

* * *

Eerst zou het stuk slechts uit drie actes bestaan, maar Coquelin kreeg gedaan van Déroulède „d'écrire le tableau du sacre et d'ajouter un prologue.” Zóó werd het op 3 September reeds voor de artisten gelezen.

Vijftig dagen werden aan repetities besteed, en na 20 September werd 's middags en 's avonds gerepeteerd. Maar toen ontbraken de décors en de costumes nog.

Albert Carré, die ook feëriën in elkaar zet, bezorgde na lang en peuterig onderzoek de mise en scène van het kronings-tafteel maar ongelukkig kon hij de resultaten van zijn onderzoek bijna niet gebruiken, want dan zou het stuk te lang zijn geworden. „Ce n'est que le résumé du sacre de nos rois, consacré en ses lignes et gestes principaux que nous verrons, et cela suffit à donner un très curieux spectacle.”

Op het oogenblik — zegt Huret — kan men zeggen, dat op ieder der vertooners een gedeelte van de ziel van den grooten Coquelin is overgaan, van hem, die de vleesch geworden Du Guesclin is, die de persoonlijkheid heeft bestudeerd tot in zijn nieren en die *niets* heeft gespaard om er een volmaakt geheel van te maken: zijn tijd niet, zijn kracht niet en zijn talent niet.

Daar zijn vier decorateurs bezig geweest met het stuk, de costumes zijn geteekend door dezen, uitgevoerd door genen. „Je crois que voilà assez de renseignements avant la première. On saura le reste demain.”

* * *

Zoo breekt men te Parijs de stukken af. Maar ik, voor mijn deel, wil het er aldus niet bij laten zitten en geefden lezer dus nog een brokstuk van wat er in het Handelsblad over dit stuk werd geschreven.

„Een inhoud heeft het stuk eigenlijk niet. Het voorspel toont ons den lateren Karel V, nog als kroonprins, in 1358 vluchtend uit Parijs voor den opstand der gilden, die onder leiding van Etienne Marcel gebruik maken van de vangenschap waarin de Engelschen sinds den slag bij Poitiers koning Jan houden, om te trachten voor de gemeentelijke vrijheden een vasten waarborg te erlangen. Het slottableau, een prachtig decor, stelt ons voor hoe, na den dood van koning Jan, zijn zoon tot koning gekroond wordt in de hoofdkerk van Reims, en daar verneemt dat door een krijgslist de Engelschen den veldslag van Cocherel verloren hebben. Tusschen die twee tableaux plaatst zich de handeling van den dapperen connétable, die zijn koning te hulp snelt en Parijs inneemt nadat Etienne Marcel door de hand van een sluipmoordenaar gevallen is. Ook bevatten die drie bedrijven een onbeteekenend liefdesgeschiedenisje van de zuster van Du Guesclin met den onbetrouwbaren edelman Caours.

Voeg ik hier nog bij, dat behalve enkele tirades, de verzen — want het stuk is in verzen — niet boven het middelmatige gaan. Aan den ruwen Bretonschen vechtersbaas worden gevoelens toegedicht, die niet alleen met het weinige wat wij van hem kennen in het geheel niet overeenstemmen, maar ook in de veertiende eeuw en nog lang daarna, zoowel in als buiten Frankrijk, geheel onbekend waren, daar zij voortspruiten uit het begrip vaderlandsliefde en vaderland, zooals de groote revolutie ons die begrippen gegeven heeft. Zoo wordt zeker genoegzaam verklaard, waarom een uitstekende opvoering en kostbare decors niet in staat zijn dit, reeds maanden te voren met veel ophef aangekondigd drama een lang leven te verzekeren.”

Dumas over Augier.

Augier is op het oogenblik te Parijs weer aan de orde — meer dan gewoonlijk zou ik moeten zeggen, want eenige zijner stukken: *l'Aventurière*, *le Gendre de M. Poirier*, *Maitre Guérin* en andere worden er telkens vertoond. Maar er zal nu gauw voor Augier een gedenkteeken worden opgericht op de kleine, meestal zoo rustige Place de l'Odéon, vóór den leelijken Schouwburg met de boekenstalletjes onder zijn peristyle. De onthulling van dit monument is uitgesteld tot November doch de voorstelling, die op den eerst op eenige weken geleden vastgestelden inwijdingsdag zou plaats hebben is toch doorgestaan: het Odéon heeft *Le Mariage d'Olympe* weer opgevoerd en... zonder veel succes. De keus was niet gelukkig, dat moet gezegd worden; men had voor Augier's feestdag wel een ander stuk van den schrijver kunnen uitzoeken. Maar deze opvoering is de aanleiding geweest voor Léopold Lacour om bekend te maken, wat Alexandre Dumas hem eens over Emile Augier en juist voornamelijk naar aanleiding van *Le Mariage d'Olympe* zeide.

„De groote fout van Augier,” zeide Dumas, „is dat hij zich niet laat meeslepen door zijn overtuiging.” (*il manque de conviction*) Dat klinkt vreemd van iemand, die er altijd door iedereen, zelfs door de hedendaagsche jongeren welke hem een „phillistin” noemden, om geprezen is, dat hij zoo eerlijk zeide wat hij meende. Maar Dumas gebruikte „conviction” ook in een zeer eigenaardige beteekenis, in den zin van ideeën uit het diepst van het wezen eens schrijvers opgekomen of die zich geheel en al van hem meester gemaakt hebben. Een tooneelschrijver noemt Dumas eerst „convaincu”, wanneer hij niet een stelling in een stuk brengt om het genoeg te hebben van als kunstenaar haar te ontwikkelen in een conflict van hartstochten, belangen of karakters, maar wanneer hij haar als apostel verkondigt als een deel van zijn geloof, om te trachten haar door eenige honderden menschen aangenomen te zien. In Augier werkt die kunstenaar; hij windt zich wel op voor een schijnbare overtuiging en gaat er op door, hoe meer zijn werk, dat hem bedwelmt, vordert, maar hij is vóór alles een letterkundige die naar treffende antwoorden en welsprekende tirades zoekt.

„Na mijn *Dame aux Camélias*,” ging Dumas voort, „wilde Augier ook toonen hoe goed hij het proza meester was en bewees dat met zijn *Gendre de M. Poirier*. Daarna greep hij het onderwerp aan, dat ik op het tooneel gebracht had en daar mijn drama een conclusie scheen ten voordeele der courtesane tegen de wetten en vooroordeelen van de wereld, dacht Augier, dat het interessant kon zijn de tegenovergestelde thesis te verkondigen. Wel was Marguérite Gautier voor mij slechts een uitzondering geweest en was ik niet verder gegaan dan haar te beklagen zonder in te gaan op het leerstuk der loutering door de liefde. Maar het publiek en de kritiek zijn beide steeds geneigd te generaliseeren, ook waar de schrijver dit niet heeft gedaan, en zij hebben een verdediging van een zekere klasse der maatschappij gezien, daar waar ik slechts medelijden heb getoond met een uitverkoren schepsel in die klasse verdwaald. Augier heeft zijn stuk geheel gebouwd als een pleidooi tegen het mijne; zijn enthousiasme voor het onderwerp was zuiver litterair, het was de geestdrift van den artiest, die *deugdzaam* was, omdat ik zoogenaamd *onzedelijk* was geweest. En die geest van oppositie bracht hem er vanzelf toe, ongelukkig genoeg! aan het slot op zijn Olympe het pistool-schot te lossen, waarmede hij zijn drama tegelijkertijd vernielde.”

Dumas geeft wel toe, dat *Le Mariage d'Olympe* in overeenstemming is met het geheele tooneelwerk van Augier, maar hij meent, dat Augier langzamerhand de gewoonte had gekregen stukken van deze richting te schrijven, ter verdediging van het gezin en de beginselen, die het hebben

gesticht en staande houden. En terwijl Dumas voortdurend van onzedelijkheid werd beschuldigd, verdedigde Augier meer en meer den plicht en de deugd. Een treffend voorbeeld daarvan vindt Dumas in *Paul Forestier* waarin de lust om de familie en haar behoud te verdedigen Augier onlogisch en volgens Dumas zelfs immoreel heeft gemaakt. Daar is juist het gemis aan *overtuiging* zeer duidelijk.

„Ik bewonder”, zoo eindigde Dumas zijn opmerkingen, „in Augier een uitmuntend schrijver, met groote gaven voor het tooneel, maar als dramaturg is hij niet logisch, omdat de stijl de voornaamste, zoo niet de eenige bron is van geestdrift bij zijn werk.”

Men weet, dat Augier zelf met *Le Mariage d'Olympe* niets tevreden was. Bij de eerste opvoering werd het koel ontvangen en Augier verklaarde heel eenvoudig, dat het publiek gelijk had: het stuk was te weinig uitgewerkt en te somber. Hij had er nog bij kunnen voegen, dat het proces der vrouw, wie de „nostalgie de la boue” geen rust laat in hare nieuwe omgeving, in zijn stuk niet zuiver gevoerd is, daar eene bij-omstandigheid: de weigering van Olympe om het dagboek van het jonge meisje terug te geven, haar dood veroorzaakt.

Op het monument voor Augier, dat bestaan zal uit zijn buste op een zuil, zal ook Donna Clorinde uit de *Aventurière* worden afgebeeld: dat was het stuk, dat men op den onthullingsdag had moeten spelen. Nu die dag is uitgesteld, kan men het misschien nóg doen.

J. K. JR.

Ingezonden.

Mijnheer de Redacteur!

Nu ik uw opmerkingen over mijn kritiekje op *Vlinders* toch gelezen heb, vóór uw volgend nummer verschijnt, wil ik u dadelijk even zeggen, dat ik niet het land heb aan het stuk, om dat ik verontwaardigd ben over den *toestand*, maar omdat daarin een walgelijke toestand gegeven wordt zonder iets meer. Ik heb ook bezwaar tegen den toestand in *Les Fossiles*, in *La Dupe*, in *L'Ecole de Veufs*. Maar in die alle was iets tragisch; de schrijvers verhieven zich in de hoofdgedachte van hun stuk boven het gemeene van den toestand; de Curel door de daden, die van de schandelijke misdaden zijner personen het gevolg zijn; Ancey door de satire in zijn stuk en het medelijden, dat de slachtoffers van hunne hartstochten ten slotte opwekten, al waren zij ook nog zoo walgelijk. Maar bij Sudermann niets daarvan; gij zegt het zelf waar gij verklaart, dat het publiek eerst na de tirade van mevr. Hergentheim in het laatste bedrijf bemerkte, dat er meer bedoeld werd, dan „iets grappig-onfatsoenlijks”. Wel, het publiek had groot gelijk; vóór dat oogenblik was er ook niets van dat andere te bemerken. De weduwe had vóór dit oogenblik steeds met zeker welgevallen haar lessen in het visschen naar een man aan haar dochters gegeven; niets toonde, dat zij iets voelde van het ellendige van het bedrog, dat zij Rosi laat plegen en nu op eens draait zij om en wordt tragisch? In de niet in de Dordtsche Courant geciteerde regels van mijn korte opmerking over *Vlinders* staat nog, dat ook mevr. Stoetz deze rol niet duidelijk wist te maken; dat sloeg juist op dien plotselingen omkeer in de laatste acte.

Ik heb vrede met heel wat walgelijks, wanneer het voor iets dient; hier dient het tot niets. Van het „ontzettende” van den hier geschilderden toestand, van een „belangrijke tendenz” merkt men — of liever merkte ik — niets. Maar ook bij dien anderen bezoeker was het niet ingeslagen: hij zeide „een gemeene boel” maar niet met ontzetting, och neen, lachend en schouderophalend. Dat scheelt zóóveel.

Hoogachtend,

GIOVANNI van het *Handelsblad*.

Schouwburg Personeel.

Seizoen 1895 - 1896.

Koninklijke Vereeniging: Het Nederlandsch Tooneel.

Directeur Gérant: W. van Korlaar.*Régisseur:* W. P. de Leur.**DAMES:**

Theo Brondgeest-Bouwmeester.
 Chr. Stoetz.
 S. Pauwels-van Biene.
 Chr. Poolman.
 E. Holtrop-van Gelder.
 Marie Lorjé.
 Van Korlaar.
 A. Rössing-Sablairolles.
 H. van Ollefen.
 S. de Vries.
 Anna de Leur.
 A. Fuchs.
 S. Verenet-Dusault.
 M. Coerdes.
 P. van Dommelen-Beersmans.

HEEREN:

Louis Bouwmeester.
 C. R. H. Spoor.
 C. Schulze.
 C. P. J. Clous.
 E. J. J. B. Tourniaire.
 J. de Jong.
 C. C. van Schoonhoven.
 Jacq. de Boer.
 W. C. Royaards.
 Henri de Vries.
 A. Ising Jr.
 A. van Zuijlen.
 M. J. Wensma.
 C. C. van Dommelen.
 D. van Ollefen.
 J. A. Holtrop.
 G. C. Verenet.
 R. van der Hilst.
 E. J. van Ast.
 Laurentius.
 Wensma Jr.

GRAND THÉÂTRE - Amstelstraat.

Hollandsch Tooneelgezelschap,

*Directie: GEBROEDERS VAN LIER.*Isouard van Lier en Joseph van Lier, *Régisseurs.***DAMES.**

Mevr. André-Meeuwissen.
 " W. Ellenberger.
 " Kinsbergen-Rentmeester.
 Mej. Koning.
 " Lus.
 Mevr. de la Mar-Kleij.
 Mej. van Waardt.
en als gasten:
 Mevr. Julia van Lier-Cuypers.
 " Guusje Poolman.

HEEREN.

E. W. de Blaauw.
 Delmonte.
 Jacq. Hermans.
 v. d. Hout.
 C. Lageman.
 Jan Malherbe.
 Manta van Nieuwland.
 de Ruiter.
 Herman Schwab.
 J. Wagemans.

*Kapelmeeester, de heer Sol. J. Kinsbergen.**Souffleur, de heer Braakensiek.***SALON DES VARIÉTÉS.**Willem Potharst, *Bestuurder en Régisseur-Generaal.***DAMES.**

Mevr. Maria Potharst.
 Mej. Fenny van Biene.
 " Marieke Hens.
 " Weijland.
 Mevr. Margaretha Kiehl.
 " Louise Hens.
 " Van Biene d'Oliviera.
 " de Weijts.
 " Grader.
 Mej. Hesselink.

HEEREN.

Eug. Ducaju.
 Marcel Mijin.
 Meijer van Beem.
 Jan J. Ketting.
 André van Dijk.
 Emil Stevens.
 Henri Hesselink.
 Jan Grader.
 Van Floss.
 Daeme.
 Ellenberger.

Uitgeknipt.Uit de *Fliegende Blätter* (No. 2613.)

AUF DER SCHMIERE.

- Schauspieler (zu seinem Collegen):
 „Varus, Varus, gib mir meine Legionen wieder!“
- Schauspieler schweigt, weil ihm das Stichwort entfallen.)
 1. Schauspieler (sehr laut):
 „Varus, Varus, gib mir meine Legionen wieder!“
- Schauspieler (ganz verwirrt):
 „Wenn Du so schreist, kriegst Du sie erst recht nicht!“

* * *

Uit het *Algemeen Handelsblad* van 14 September 11.:*Bouwmeester Solness.*

Ibsen heeft in de laatste weken last gehad van vervolging door zijn eigen werken, in den letterlijken zin. Hij ontving brieven van een zekeren Anderson, die beweerde, dat hij bouwmeester Solness was. Eerst vroeg deze ongelukkige, die weldra bleek krankzinnig te zijn, hem naar zijn meening over een plan om een pyramide te bouwen op vier reusachtige kolommen; hij was door het lezen van *Bouwmeester Solness* op dit denkbeeld gekomen. Ibsen antwoordde niet. Toen kwam een tweede brief waarin de beweerde bouwmeester Solness een onderhoud vroeg met Ibsen om hem een plan voor zedelijke hervormingen voor te leggen. De beginselen in *Bouwmeester Solness* neergelegd hadden hem ook weer dit plan ingegeven en met die beginselen was Anderson het geheel eens. Ibsen heeft de politie gewaarschuwd en „Bouwmeester“ Solness zit nu waarschijnlijk in een gesticht. Wat zal Max Nordau wel daarvan zeggen? (Wie er soms nog belang in mocht stellen, wat de redacteur er van zei, zie blz. 6 van den vorigen jaargang.)

Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

De Gids. October. Dramatisch overzicht. Mr. J. N. van Hall.

Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde. Deel XIV afl. 3. De bronnen van Voskuyl's tooneelspelen. (Vervolg.)

Mannen en Vrouwen van Beteekenis. afl. 9. Eleonore Duse, Mr. J. Kalf J.

Tweemaandelijksch Tijdschrift. September *Johan van Oldenbarnevelt*; treurspel door Albert Verweij; Het Tooneel, Ed. Verburgh.

De Amsterdammer, Weekblad No. 957. Déroulède's drama.

De Kunstwereld. No. 43. Francisque Sarcey (*Met Portret.*)

S. Heijmans Jz.; Over de kunst van Plautus, Dr. Ch. M. van Deventer.

De Kroniek. No. 44. Granida, door I. K. Nieuwe stukken.

De Tribune. No. 52. Het Tooneel (*Spelen met vuur*), G. van Hulzen.

Het Nederlandsch Tooneel. No. 6. Nederlandsche Schouwburg van Antwerpen (*De Goudboer, Eene Kokette.*), F. van Laer; Goed Nieuws, G.; Brussel (*Jalouzie*), J. Verbeeck; Gent, A.; In- en Uitvallen der week, Jan Bruylants, enz.

Revue d'Art Dramatique. No. 238. Eugène Labiche et Perrichon, A. Marandet; A la Comédie Française. (*La prochaine élection au Sociétariat*), E. Bourguet; Les Troupes de Théâtre, Carpentier d'Agneau; Messieurs les Directeurs, A. Cerfberr; Critique dramatique, C. Bazelet; Divorce impérial (*L'incident Bergerat-Savari*), Aristarque; Madame Carvalho, A. S.; L'Opéra à Londres. P. Caume.

The Athenaeum No. 3548. Garrick — *The Rise of Dick Harvard* a Play in 3 Acts by Jerome K. Jerome; Dramatic Gossip.

Correspondentie.

Enkele stukken moeten wegens plaatsgebrek tot een volgend nummer blijven liggen.

RED.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25
Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.
Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 4.

15 NOVEMBER 1895.

XXVe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Het Leescomité.
Niet officieel gedeelte: V, Uit de Amstelstad (*Les Jacobites, Om de Kroon, Huichelaars en Weerhanen.*)
Ingezonden: Eerste Verslag over de Nederlandsche Tooneelvereniging.
Schouwburg-Personeel. — Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

OFFICIËEL GEDEELTE.

Het Leescomité.

Ter beoordeeling ontvingen wij *Magna*, tooneelspel in drie bedrijven, en *De Vrouw die lief heeft*, tooneelspel in één bedrijf.

Voorts is ingekomen een stuk in drie bedrijven onder het pseudoniem *Visanarro*; de auteur heeft ons verzocht den naam van zijn werk niet te publiceeren.

De beide drama's *Vergiffenis* en *Bloemen en Palmen* zijn afgekeurd.

Nov. 1895.

MARCELLUS EMANTS,
M. B. MENDES DA COSTA.

NIET OFFICIËEL GEDEELTE.

Uit de Amstelstad.

Het beeld, dat Schürmann is een locomotief, het snorrende in zijn naam bracht mij daartoe, dat Mad. Segond Weber den salonwagen voorstelt en de overige haar verzellende kunstenaars leege goederen en beestenwagens uitmaken, wil mij na het zeggen der verzen door die fransche tooneelspeelster en het brullen en loeien harer satellieten, vooral nu de ondernemende, snuivende impresario dit konvooi landverhuizers door België en Nederland heeft laten slierten, zóó moeilijk meer verlaten, dat ik meen het hier neer te moeten plakken.

Eéne wagen, de rol van Lady Murray in *Les Jacobites*, is vast door de douane gekonfiskeerd, hier hebben we ten minste het aanzijn van deze dame moeten derven.

We krijgen op die manier zoowat voor ons geld.

De vertooning was mij in het vierde bedrijf te vervelend geworden. Ik vertrok, al wist ik, na hetgeen Mad. Segond Weber, als Marie in het derde had gegeven, dat ik bij het vijfde veel zou missen. Het spel van Mad. Segond Weber mag nóg zoo prachtig zijn, de wijs waarop men het geheele stuk gaf, maakt feitelijk zoo'n voorstelling ongenietbaar.

Wie na dit soms nog meer zou willen weten van Coppée en *Les Jacobites* verwijs ik naar ons vorig nummer, naar het Leesmuseum, waar het drama wèl *) te vinden is en naar de artikelen van Mr. J. N. van Hall in *De Gids* (December 1885) en in *Mannen van Beteekenis* (1885, afl. 5).

Dit doe ik voornamelijk om met een gerust geweten te kunnen neerschrijven, dat ik de verzen van *Pour la Couronne* heusch mooi vind.

Als we ons wilden houden aan het besliste dilemma, dat de heer Heyermans stelt: „Is die man een dichter of een broddelaar?” dan zijn er enkel broddelaars. Dichten voor de vuist, uren lang, maanden aanéén, een geheel leven dóór, zonder te zoeken (en te vinden), zonder te verbeteren, zonder één enkele maal peuterwerk te leveren, dat doen alleen krankzinnigen en dronken menschen. Hun werk is as eínem Gusz, maar het deugt niet.

Wie dichter is, wil toch voor een kleine breuk van zijn zijn, nuchter en verstandig wezen of waaien de echten er zoo maar wat op los? Moet iets wat goéd is in één avond tot stand komen en met een vloek en een zucht gereed zijn?

Wie werkt maakt fouten. De dichter niet? Is het ondenkbaar, dat een dichter, als hij proza sprak „verontwaardiging” zou zeggen, maar nu hij aan 't dichten is een ander woord gebruiken moet, omdat maat en rijm dit voorschrijven?

*) De kleine, overigens bijdehante helper van den bibliothecaris lichtte enkelen met mij verkeerd in.

Hij zal zoeken en vindt een ander (sterker of zwakker) woord, dat hem metrisch en in het rijm te pas komt.

Nu knoeit hij, hij broddelt, hij is uit de passie van zijn werk, zijn hooggestemd zieleven daalt tot het rijmwoordenboek af — allemaal waar, maar allemaal onvermijdelijk. Werk-in-eens-goed is mooier dan werk-later-verbeterd, maar vertel me allen, gij dichters, wat is u in-eens gelukt? Een sonnetje; maar toch geen opvoerbaar drama in vijf bedrijven met rijmende verzen?

De heer J. L. A. Schut heeft dan ook wijs gedaan met niet al te veel te broddelen en het rijmen bij de vertaling van *Pour la Couronne* over te slaan. Maar wat heeft hij nog meer niet aangedurfd? De alexandrijnen ook al niet en zoo kwam *Om de Kroon* op jamben van vijf voet naar ons toe hinkelen.

Vroeger deed ik nog al wat aan wiskunde, daardoor laat ik mij nu verleiden tot een bewijs uit het ongerijmde:

De verzen van den heer Schut zijn goed en gelijkwaardig aan die van Coppée.

Die verzen verhouden zich, naar het aantal voeten, tot die van Coppée als 5 : 6.

Met 5 doet dus de heer Schut in het hollandsch hetzelfde wat Coppée doet met 6 in het fransch. De zeggingskracht van onze taal moet dus, als deze vertaler met haar aan het werk is, minstens 1,2-maal grooter zijn, dan die van het fransch, dat de dichter Coppée schrijft. Is dit laatste onjuist dan was ook de veronderstelling valsch.

Met deze overwegingen bezwaard, heb ik het werk in den Stadsschouwburg zien opvoeren. Na den vadermoord, in de pauze ontmoet ik in de rookkamer Het Handelsblad, De Nieuwe Rotterdamse Courant en Het Nieuws van den Dag en ik zeg zoo voorzichtig mogelijk: „nu geloof ik, dat we den Raad van Beheer kunnen feliciteeren, want het is ingeslagen.”

Geen van drieën gaf me gelijk en ik kreeg een kleur.

Het Handelsblad vond deze romantiek uit den tijd.

De Nieuwe Rotterdammer miste den moreelen grondslag en was bijna van plan weg te gaan, maar hij wou toch het standbeeld, het bronsbedrijf ook wel zien.

Het Nieuws vreesde, dat als Mevr. Brondgeest (Bazilide) het moderne kleedingstuk, dat een „hemd” geleek, niet aan had gehad, zij dan juist in haar hemd zou staan en zoo ging het maar voort — al maar afbreken. Toch vond ik, dat het was ingeslagen, dat nam ik niet terug.

Het applaus begon wel van boven (dat is bijna regel, de naïveteit roept het spoedigst haar hoera en schreit het eerst haar tranen) maar was toch algemeen en hartelijk en op mijzelf had het geheel, met zijn gebreken, den indruk gemaakt van middelmatigheid, maar — en daar zat de schijnbaar onverklaarbare bekoering — óók diën van een geheel.

Voor mij is niets uit den tijd. De romantiek ook niet. Voor romantiek vind ik de Koninklijke geknipt. Voor verzen, die toch niet goed zijn en waaraan men dus geen strenge eischen stelt, heeft ze de kracht wel, tot het dragen van costumes waar de verbeelding vrij spel heeft, is zij zeker geeigend en in de coulissen, die reeds vroeger dienst deden voelen de spelers zich thuis, ook al spelen zij *Om de Kroon*.

Maar hebben we eigenlijk wel het recht hierover te tobben? We waren gewaarschuwd. Het stuk werd gegeven om aan de nieuwsgierigheid van velen te voldoen.

De stand van zaken is deze: Weest blij, dat de Stadsschouwburg zóó geëxploiteerd wordt, anders hadt ge *Om de Kroon* gansch en al niet leeren kennen. Wie daarop antwoordt: „Liever niet dan op deze manier” is onbeleefd, zonder dat men hem iets heeft gevraagd. Voor dezen spelen wij niet. Er wordt enkel gespeeld voor hen, die dat mooi vinden en zoo zijn er nog genoeg. Jammer maar, dat ze thuis blijven of ergens anders heengaan, misschien wel om de muziek!

Bijvoorbeeld naar *Huichelaars en Weerhanen (Les faux Bonhommes)* van Th. Barrière E. Capendu bij Chrispijn, die nu eenmaal den naam krijgt van puik te zijn. Een kwestie van mode!

Ditmaal heeft *het stuk* het gedaan, de rest kwam van zelf en was niet zoo beslist goed.

Te burgerlijk.

Ziedaar de deur, waarmee ik maar zoo direct in het huis val.

De drie bedienden (Eva Westerberg, Mevr. Faassen — Braakensiek en Kammeijer), Péponet (v. Westerhoven), Dufouré (v. Kuyk), Vertillac (v. d. Horst), Lecardonel (Plas), Raoul (Chrispijn Jr.), Mevrouw Dufouré (Mevr. de Boer—v. Rijk), Emmeline (Mej. Mulder), Eugénie (Mevr. v. d. Horst) alle gaar veel te weinig „af.” Het stuk is wel geen geheel zuivere *Comédie (de mœurs)*, daartoe is het slot te blijspelachtig, want ze krijgen mekaar, daarvoor zijn de draaierige bewegingen van Péponet te komiekkerig, want ze zijn onaannemelijk, maar *het spel* heeft er een klucht van gemaakt, door het gebrek aan *chic*.

Als ge op den buidel speelt, zou ik het gezelschap willen toeroepen, speel dan zoo door, het publiek wil dat wel, het wil lachen en niet gekwetst worden.

Want dáár zit 'm, naar mijn och-zoo-eigenaardige privé-opinie, de bedoeling van het stuk in, dat het pijn moet doen.

Het is naar en waar. Dat gedraai en gezwaai daarvan is de wereld vol.

Die lieve centjes beheerschen immers alles, ook het levensgeluk van onze kinderen en daar valt toch niet mee te spotten? of wel?

Een ongetrouwd man als ik heeft makkelijk praten, dat is zoo.

Zedemeester wil ik dus liever niet zijn. Laat ze maar lachen, om alles! Dat is misschien nog het beste, zei Rank in *Nora*.

Over honderd jaar zijn we toch allemaal dood! V.

INGEZONDEN.

Eerste Verslag over de Nederlandsche Tooneel- vereniging van af het begin harer werk- zaamheden tot Ultimo Augustus 1895.

In den zomer van 1893, toen er eene algemeene malaise in de tooneelwereld was waar te nemen, verschillende Directies niet meer in staat waren hun finantieele verplichtingen na te komen, en door onartistieke concurrentie de tooneelspeelkunst zóó in discredit geraakte, dat 't enkele beschaafde jongelui en leerlingen der Tooneelschool niet langer mogelijk was aan de gezelschappen te blijven, waar zij verbonden waren, werd door dezen het initiatief genomen, om onder leiding van Chrispijn een serieus-willend gezelschap op te richten. Alle leden van de toen in werking tredende N. T. V. waren doordrongen van de overtuiging, dat er te Amsterdam iets moest gedaan worden, waardoor jonge, veelbelovende artisten de gelegenheid werd geboden zich te ontwikkelen, wilden zij niet in den maalstroom verloren gaan. De leden der N. T. V. gevoelden tevens, dat er aan een jong gezelschap, saamgesteld uit beschaafde en bezielde menschen, met een innerlijken drang tot voortbrengen, en willende breken met de algemeene sleur, hooge, misschien te hooge eischen zouden worden gesteld. Daarom werd besloten niets te beloven, niets te doen verwachten, uit vrees teleurstellingen te baren. Op den 2en September 1893 werd daarom zonder eenig feestelijk vertoon, vol moed, maar tevens in angstige spanning, het gordijn opgehaald voor de 1e opvoering van Multatuli's *Vorstenschool*.

De uitslag was voor de N. T. V. meer dan bevredigend. Zeer zeker waren er gebreken en tekortkomingen, maar de Pers oordeelde, dat hier zooveel goeds was, dat men recht

had groote verwachtingen te koesteren. De welwillendheid van de Pers, de sympathie van het publiek gaven de N. T. V. moed.

Op *Vorstenschool* volgde, eveneens met succes, het mooi-jonge drama *Jeugd*; even later genoot de N. T. V. de eer voor de afdeling Amsterdam van het Tooneelverbond *Rosmersholm* op te voeren.

De Pers is vol lof, de sympathie van het publiek stijgt, maar de kas raakt uitgeput. De exploitatie van het Paleis voor Volksvlucht met hare groote kosten, is voor de N. T. V. eene lijdensgeschiedenis geweest, zooals voor geen ander gezelschap in Nederland.

Januari 1894 kwam door den treurigen dood van Kreukniet de Salon des Variétés vrij, en niettegenstaande de onmogelijk hooge pachtsom, besloot de N. T. V. den Salon te huren, daar zij het in het Paleis voor Volksvlucht niet kon volhouden. Gedurende de maanden Januari tot Mei 1894, was de N. T. V. verplicht beide gebouwen te bespelen, te doubleeren, en ging daardoor met reuzenschreden achteruit in hare kunstuiting. Ook de exploitatie van den Salon ging met verliezen gepaard: De N. T. V. besloot toen, om gedurende de zomermaanden Mei tot Augustus 1894 de kermissen te bereizen met de beste stukken van het répertoire. 1°. om in de provincies bekend te worden. en 2°. om te kunnen studeeren voor het winterseizoen 1894—95.

Het répertoire, niet geschikt voor kermissen, lokte wel het goede publiek, maar dat was klein; en ook de zomer 1894 mocht een finantieele lijdensgeschiedenis heeten.

Niettegenstaande den treurigen finantieelen toestand werd alles uitsgespaard om voor eigen rekening den Salon te laten opschilderen, de zitplaatsen te verbeteren, nieuw decoratief aan te schaffen, en beter licht aan te brengen. Een weinig comfort was in den Salon voor 't publiek waarlijk geen overdaad. Op 6 Sept. 94 down, lang niet voldaan over haar arbeid, maar de hoop koesterende hare wiken breeder te kunnen uitslaan opende de N. T. V. het winterseizoen 94—95 met een traditioneel September-stuk: *Onze Don Juans*.

Op den 5en October had de eerste opvoering plaats van het veelbesproken drama *Eenzamen*. Dit stuk was voor de N. T. V. eene overwinning, zooals nog niet behaald was. De N. T. V. ondervond de meest onduidelzinnige blijken van sympathie van de Pers en het publiek. *Eenzamen* was uit een artistiek oogpunt voor de N. T. V. de dageraad van een nieuwen dag, en finantieel kwam zij in zooverre op haar verhaal, dat zij het durfde wagen, zelfs met de zekerheid van finantieel nadeel, het door het Leescomité aanbevolen stuk, *De Mantel der Aristocratie* op te voeren, gevolgd door *Een Visioen*. *De Mantel der Aristocratie* van Eva Westenberg had een succès d'estime. *Een Visioen* van Hora Adema riep aan de eene zijde tal van bewonderaars in het leven, en deed aan de andere zijde een storm van verontwaardiging opgaan. Daarop volgde het blijspel *Twee Wapens*, dat een kasstuk bleek te zijn, en waardoor de N. T. V. weer in staat werd gesteld geen moeite en kosten te ontzien om Shakespeare's *Driekoningenavond* op te voeren, wat bestemd was voor de eerste der Abonnementsvoorstellingen, vastgesteld door het Bestuur van het Tooneelverbond, maar die door gebrek aan deelneming niet zijn doorgestaan. Dit heeft de opvoering tijdelijk tegengehouden, en vooraf ging toen Ibsen's *Klein Eyolf*. Op den 15en Maart had de eerste opvoering van *Driekoningenavond* plaats, dat nog heden met artistiek en finantieel succes op het répertoire is. Het goede publiek voelde zich in den Salon niet thuis, de huur was te hoog, tot een compromis met de eigenaren kon de N. T. V. niet geraken, en er werd besloten den Salon te verlaten. Zoo sloot de N. T. V. in Mei haar wintercampagne in het Grand Théâtre van Lier met *Driekoningenavond*. Half Mei tot September 1895, reisde de N. T. V. evenals het vorige jaar de kermissen, speelde het gekende répertoire, en studeerde nieuwe stukken in, voor Berlijn en de nu begonnen wintercampagne 1895—96. De finantieele resultaten van het 2e jaar waren

iets beter, maar leverden, vooral door de Deutsche reis, toch veel verlies op. Moreel en artistiek zou de zomer van 1895 echter hoogst belangrijk voor de N. T. V. zijn. Het plan ontstond om te trachten te Berlijn in een klein theater een achtal voorstellingen te geven, van zeer intieme kunst. Een onzer kunstvrienden, de heer Orobio de Castro, zou geheel belangloos voor ons naar Berlijn gaan om het opvoeringsrecht te bekomen van *Kerstavond* van Carl Maria, dat met veel succes was opgevoerd aan de Freie Volksbühne. en ons plan ten uitvoer te brengen.

De zaak nam grootere proporties aan dan vermoed en gehoopt was. 't Deutsches Theater werd het strijdperk, en de zijdelingsche raad, uit Berlijn, om in dit warme seizoen toch met Hollandsche stukken, hollandsch decoratief en costuum te komen, moest worden opgevolgd. De pogingen om Mevr. Beersmans, Rosier Faassen en Mevrouw Faassen mee te krijgen, mislukten. Van Zuylen en Alexander Faassen waren, zonder finantieel hooge eischen te stellen, dadelijk bereid. Het artistiek succes was groot. Van Zuylen en Faassen, onze gasten, hadden *individueel* het leeuwenaandeel. De Vereeniging is er trotsch op, ten minste in de gelegenheid geweest te zijn, die twee kunstenaars te Berlijn bekend te maken; vooral, daar zij zich toch ook verheugen mocht te zien, dat het streven naar een goed ensemble, waardoor het geheele werk tot zijn recht komt, ook te Berlijn werd begrepen en met veel succes beloond. Getuige de Berlijnsche bladen en de critieken over *Eenzamen*. De sympathie in woord en daad getoond door eenige vermogende stadgenooten, blijve in dit verslag niet onvermeld, en de N. T. V. brengt daarvoor die allen haar hartelijken dank. Voor eene Vereeniging, die nog geen twee jaren bestond, en alleen beschikt over jonge, nog opkomende krachten is dit succes van niet geringe beteekenis.

Het aantal door de Vereeniging opgevoerde stukken tot en met Ultimo Augustus 1895, is 63. Vermelding verdienen: Oorspronkelijke stukken:

Jonge Harten: Marcellus Emants; *Keerpunt*: A. Vink; *Plicht*: D. H. Joosten; *Multatuli's Vorstenschool*; *De Mantel der Aristocratie*: Eva Westenberg; *Een Visioen*: Hora Adema; *Een bittere Pil*: Justus van Maurik; *Uitgaan*: Glanor; *Janus Tulp*: Justus van Maurik; *Hannes, Anne Mie, De ledige Wieg, Manus de Snorder*: Rosier Faassen; *Emma Zathe*: Meerkerk.

Uit het Duitsch vertaalde stukken:

Jeugd, Papa 't Kamerlid, Twee Wapens, Eenzamen, Ongevoelige Thomas, In dagen van Strijd.

Fransche stukken:

Erfenisjagers van Zola, *De Vonk* van de Musset.

Noorsche stukken:

Rosmersholm en *Klein Eyolf* van Ibsen.

Engelsche stukken:

Shakespeare's *Driekoningenavond*.

Dus 14 oorspronkelijke stukken in twee jaar tijd. Op 1 Mei vestigde de N. T. V. zich op nieuw voor den tijd van 29 jaren, vroeg en verkreeg op hare nieuwe statuten de Koninklijke Bewilliging. Het tegenwoordig bestuur, dat ieder jaar collectief aftreedt, bestaat uit een Directeur-voorzitter, een Administrateur en een Penningmeester. De Vereeniging is samengesteld als volgt:

L. H. Chrispijn <i>Directeur-Gérant</i>	} Bestuur.
A. v. d. Horst <i>Administrateur</i>	
I. G. W. Homeijer (<i>Makelaar</i>) <i>Penningmeester</i>	
M. Ternooy Apèl <i>Bibliothecaris</i> .	
L. van Westerhoven <i>Technisch Régisseur</i> .	
J. W. de Ruyter <i>Tooneelmeester</i> .	
L. H. Chrispijn en Henri van Kuyk <i>Régisseurs</i> .	

Spelend Personeel. (alphabetisch).

DAMES.

J. v. Berghen.
E. de Boer — v. Rijk.
W. Faassen — Braakensiek.
W. v. d. Horst — v. d. Lugt.
W. Kley.
A. Mulder.
H. Ternooy Apèl — Faassen.
E. Westenberg.
Kinderrollen.
Jongej. de Boer.
„ de Ruyter.

HEEREN

L. H. Chrispijn.
L. H. Chrispijn Jr.
C. F. M. v. d. Does.
A. Faassen Jr.
A. v. d. Horst.
J. Kammeyer.
H. van Kuyk.
L. Plas.
M. Ternooy Apèl.
F. Vas Dias.
L. v. Westerhoven.

Met de mededeeling, dat de N. T. V. voortaan iederen Vrijdag zal optreden in het Grand Théâtre van Lier, Amstelstraat zou dit verslag kunnen eindigen. Gaarne wenschde de N. T. V. hier nog aan toe te voegen, dat zij dit verslag alleen uitbrengt, omdat zij meent daardoor aan een schuld van dankbaarheid te voldoen tegenover de Pers, het Tooneelverbond en het Publiek, voor de vele bewijzen van sympathie voor haar streven, en de toegevenheid voor hare tekortkomingen.

Dit verslag in „Het Tooneel,” als officieel orgaan opgenomen, moge worden beschouwd als 'n ongevraagde verantwoording aan allen, die hunne belangstelling voor de N. T. V. hebben getoond. De N. T. V. blijft bij haar besluit om niets te beloven, maar durft vrijmoedig de volle verzekering geven, dat zij al haar krachten zal inspannen om, langzaam, zeer langzaam misschien, het beste te bereiken, wat in onze kunst te bereiken is.

Onder dankbetuiging voor de plaatsruimte,

Hoogachtend,

Namens de Ned. Tooneelvereening,

Het Bestuur voornoemd.

Amsterdam, Oct. 1895.

Schouwburg Personeel.

Seizoen 1895—96.

VEREENIGDE ROTTERDAMSCH E TOONEELISTEN.

Directie : Le Gras en Haspels.

Régisseur : Jan C. de Vos.

Tooneelmeester : J. Cahen.

Orkestmeester : A. J. Lachmuth.

Souffleur : Maas.

DAMES :

Cath. Beermans.
Anna Burlage-Verwoert.
C. Faassen-van Velzen.
Marie van Eysden-Vink.
v. Kerckhoven-Jonkers.
Alida Klein.
Mary Coelingh-Vorderman.
R. Haspels.
M. Haspels.
C. van Velzen.
A. Miserius.
A. C. van Krevelen.

HEEREN :

D. Haspels.
J. Haspels.
R. Faassen.
W. van Zuylen Sr.
F. H. Tartaud.
D. H. Brongdeest.
Alex Faassen.
C. van Kerckhoven.
Vict. Faassen.
P. D. van Eljdsen.
W. van Zuylen Jr.
M. A. v. d. Lugt Melsert.
Coelingh.

TIVOLI SCHOUWBURG, ROTTERDAM.

Administratie :

D. H. Joosten, *Administrateur*.
Henri Poolman, *Régisseur*.
A. C. Grijnders, *2e Régisseur*.
J. A. de Haas, *Souffleur*.
D. B. Praal, *Bureauist*.
E. Peterse, *Tooneelmeester*.

DAMES :

A. Mulder-Roelofsen.
N. van Westerhoven-De Heer.
F. Poolman-Huijsers.
M. Sasbach.
Margot Cohen,
(*Soubrette uit Amsterdam.*)
F. van Rossum-Stutterheim.
G. Faassen.
E. Snijders.

HEEREN :

Henri Poolman.
E. Erfmann.
Joh. Mulder.
Henri Morriën.
A. van Sprinkhuijzen.
D. Holkers.
A. L. van den Heuvel Jr.
M. van Warmelo.
J. Vermaas.
C. Ritman.

Uit verschillende Tijdschriften
over Tooneel.

De Gids. November. De tragedie van Hamlet, Prof. B. Symons (R. Loening, Die Hamlet-Tragödie Shakespeares).

De Nieuwe Gids. October. Michaël, dramatisch ontwerp, André Jolles.

De Kunstwereld. No 45. *Les Jacobites*. (Stadsschouwburg-Tournée Schürmann.); *Om de Kroon*. (Stadsschouwburg-Nederl. Tooneel), S. Heijmans Jz.

De Kroniek. No. 46. *Om de Kroon*, Jan Kalf; *Le Cid*, J. K.; *Plaat: Om de Kroon*, Antoon Molkenboer.

De Tribune. No. 2. *Huichelaars en Weerhanen* van Barrière en Capendu. Gezelschap L. H. Chrispijn, G. van Hulzen.

Humoristisch Album. No. 27. *De Moeders*, Half realistisch en half idealistisch Tooneelspel van G. Hirschfeld, Boontje.

Het Nederlandsch Tooneel. No. 8. Henri Gevaert (*Met Portret*), K. Y. Z.; Het was een blind vergriep Rafaël Verhulst; Nederlandsche Schouwburg. Overzicht: *Roze Kate*, Frans van Laer; *Magda* (*Het ouderlijk Huis*) G. de Lattin; De vertooning der Burgersvrienden, Raf; Brussel. *De Scheiding*, J. Verbeeck; Gent, Pol Anry; Open brief van Olympio; Van hier en elders; Programma's.

Revue des Deux Mondes. November. Le théâtre anglais contemporain. Ibsen à Londres, le drame de demain par A. Filon.

The Athenaeum. No. 3550. Avenue. *Mrs. Ponderbury's Past* adepte bij F. C. Burnand from *Madame Mongodin* by Ernest Blum and Raoul Toché. Strand. — *The Lord Mayor* a „What you will” in Three Acts. By H. and E. A. Paulton and W. E. Bradley. Criterion. — *The Squire of Dames* adepte from *L'Ami des Femmes* of Alexandre Dumas fils. By R. C. Carton; Dramatic Gossip.

Op het Leesmuseum. Amsterdam *)

November.

No. 3045. *Le Faune*, Pastorale en un acte et en vers, G. Lefèvre.

No. 3046. *Les Tenailles*, Pièce en trois actes, H. Hervieu.

*) De overige leesinrichtingen in ons land en in België worden uitgenoodigd ons op de hoogte te houden van hare nieuwe aankopen op Tooneelgebied. Als de plaatsruimte dit toelaat zullen wij daarvan gaarne melding maken.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 5.

1 DECEMBER 1895.

XXVe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Het Leescomité.

Niet officieel gedeelte: V, Uit de Amstelstad (Mme Thénard, *Monsieur le Directeur, Het verdoolde Schaap, Het Goudvischje.* — Pavidus, Uit de Maastad (*De Moeders, Een ontaard Vader, Liever niet, In den Gemeenteraad, De Huwelijksboot, De storbooi.*) — Dr. L. Knappert, Oudgermaansche rechtspleging. — Alexandre Dumas †. — Théâtre de l'Œuvre (*Le Mariage forcé, Le Barbier de Séville.*)

Ingezonden: Marcellus Emants, Haagsche Schouwburg.

Ons Souffleurshokje. — Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

OFFICIEEL GEDEELTE.

Het Leescomité.

Het tooneelstuk van *Visanarro* is afgekeurd.

De vrouw die lief heeft . . . kan ook niet ter vertoening worden aanbevolen, maar toont niettemin vooruitgang van den auteur. Het is reeds het zevende stuk dat Wij van zijn hand ontvangen hebben.

Ter beoordeeling is voorts ontvangen *Voor Vaderland en Vorst!*, drama in 5 bedrijven.

MARCELLUS EMANTS,
M B. MENDES DA COSTA.

26 November 1895.

NIET OFFICIEEL GEDEELTE.

Uit de Amstelstad.

Heeft onze groote wereld soms Fransch bloed in de aderen, is zij wellicht een klasse der maatschappij, wier leden, met verloochening van ons Volkslied, Neerlands bloed niet door de aderen vloeit?

Vaak waag ik het, mijzelf dat aarzelend af te vragen, aarzelend omdat ik het niet gelooven wil, want dan wijzen

veel verschijnselen op hollandschheid, maar later weer andere op zoo verrassend veel franschgezindheid, dat de scherpe onderscheiding van niet of wel mij telkens ontvalt.

De nutslezingen, heb ik al heel lang gedacht, zijn uit den tijd, maar de Alliance Française doet mij daarvan terug komen. Zij brengt die dingen, waar het leeren spelen, en het spelen, zoo van-Alphensch mogelijk, leeren is geworden weer en *vogue*.

Het was toch wel degelijk de groote wereld van Amsterdam, voor welke de zaal aan den Kloveniersburgwal niet groot genoeg bleek te zijn, die zich daar had verzameld om Mme. Thénard en Mlle Lepage te hooren?

Er valt meen ik niet aan te twijfelen.

Het is wel vreemd, dat die wereld zich moeilijk laat vinden voor een publieken uitgang zonder muziek. Het is mij wel eens alsot er niet genoeg muziek *in* zit, dat ze dat deel van kunst zoo uitsluitend genieten wil, om er als 't ware wat meer muziek van buiten af in te brengen.

En als er geen muziek bijkomt, dan moet het op zijn minst fransch of italiaansch wezen.

Nu geloof ik, dat we er zijn!

De beau-monde van de hoofdstad verlangt muziek en kan ze die niet genieten als concert, dan vermeit ze zich in het nog fijner muzikaal genot van een taal, die wel is waar geen moedertaal is, maar toch uit een ander oogpunt zóo inheemsch — Fransche overheersching! — dat het verklaarbaar zou kunnen zijn, wanneer men haar stelde boven de eigen taal, althans als het hoofdoel is een bijzonder genot te zoeken.

Hoe weinig men ook moge houden van de eenigszins kostschoolachtige vertoogen over *Les femmes écrivains du XVIIème Siècle*: Mesdames de Staël, De Sévigné, George Sand en veel meer anderen, het wordt goed gemaakt door iets wat buiten het geding is.

Als Mme Thénard de la Comédie Française — officier d'académie, zoo ernstig mogelijk zegt: „Daar is zeker niemand onder U, die niet gelezen heeft . . .” en er volgt

dan de titel van een werk, die de groote meerderheid nooit van te voren had vernomen, dan is men ontwapend. Dat is zoo beleefd-gemeend, dat men begint met zich toch wel iets van dat boek te herinneren en na de voordracht heeft de spreekster het U zoo gemakkelijk gemaakt haar te gelooven, dat men de zaal verlaat in de krachtige overtuiging van de heele literatuur uit het bewuste tijdperk op zijn duimpje te kennen.

Dat is al veel.

En als er dan nog zoo'n comediestukje vertoond wordt als *Les Souliers de Bal*, waarin alles lief en aardig wordt gedaan, een beetje alsof het voor een partijtje was gearrangeerd, dan zal er al weer menig jong meisje onder de toehoorders zijn geweest, die dacht, dat konden we thuis óók wel eens doen en dan natuurlijk *in het Fransch*.

Dit en nog meer kleinigheden, altijd zeer fatsoenlijke ekivokerietjes *), anecdotes en vele schuldelooze oppervlakkigheden maken zoo'n avond „charmant” en bewijzen, dat Mme Thénard het recept heeft weten te vinden voor een *bavardage délicieux*, die haar, om in tooneeltaal te spreken, menig applaus bij open doek bezorgde.

Wij blijven in hetzelfde schuitje met *Monsieur le Directeur* (Bisson en Carré), dat in het theater van Lier door het gezelschap van Frédéric Achard werd vertoond.

Het hollandsch fatsoen kon hier misschien wat meer aanstoot in vinden, maar Le Gras en Haspels en ook Jan C. de Vos oordeelden in het vorig seizoen dit stuk heel geschikt voor onze ooren.

Het ging ook best. De zaal was vol en het publiek vond het heel aardig, het is dan ook grappig, dit onschuldige stuk, met zijn charges, die niet kwaad bedoeld zijn. Zoo'n Directeur, die zich door al de vrouwen van zijn beambten het hof laat maken en de promotie harer echtgenooten regelt al naar gelang die vrouwen hem vriendelijkheid bewijzen, dat is een motief, dat pakt; vooral *in het Fransch*.

Achard was een Directeur als zes. Alles met het meeste gemak, als van een leien dakje, Poncet als Lambertin wat engelsch en houderig, Mad. Achard-Becker als Suzanne, wèl lief, wèl gedistingeerd, maar misschien iets te koel, Germain als Bouquet, waarschijnlijk de eenige, die geheel echt tooneelspeler bleek te zijn door zijn volkomen afgebakend spel. Er schuilden een paar dialecten onder de spelers, naar het schijnt.

* * *

Op Hollandsche wijs gaf het Hollandsch Tooneelgezelschap met Guusje Poolman *Het verdoolde Schaap*, een heerlijk blijspel tweede klas, met een artisenbal. Alles heel onmogelijk, maar dol amusant.

Mevr. de la Mar-Kleij, met een Nessig tintje was ééne bonk parijzigheid.

Een kruisgesprek tusschen Verhagen, van Nieuwland, Delmonte en Wagemans was het glanspunt van den avond, vlug en bestudeerd. Als de heeren maar willen dan kunnen ze wel.

Guusje Poolman is me al te veel *ingénue*. Daar zijn oogenblikken in haar spel, waarin het nog gaat, maar doorgaans is dit ingénuutje veel te aanstellerig om den toeschouwer nog te doen bezwijken onder de bekoring, die van deze uitstervende vrouwensoort behoort uittegaan.

Wat het Nederlandsch Tooneel aanleiding gaf om *Het Goudvischje* op te voeren, kan in de eerste plaats zijn geweest om Royaards weer eens in de gelegenheid te stellen zijn bijzonderen aanleg voor modern zenuwspel te toonen en hem dan bovendien te plaatsen tegenover de dames Brondgeest en Holtrop. Het doel is bereikt. Het drietal heeft in het tweede bedrijf de voorgangers overtroffen. Als het om enkele mooie maar gezochte effecten te doen is, heeft dit stuk reden van bestaan. Het blijft als geheel te gewrongen. V.

*) Kolléwijn.

Uit de Maasstad.

Met mijn opinie over *De Moeders*, van Georg Hirschfeld, dat nog altijd in den Grooten Schouwburg „gaat”, kom ik, mijnheer de redacteur, wat achteraan. De *Nieuwe Rotterdamse Courant* heeft er al haar bewondering over uitgesproken, evenals de heer Van Nouhuys in het *Vaderland*, van wien een treffend juiste opmerking over de vertaling afkomstig is. Dat *mijn* ingenomenheid niet op het oordeel dezer beide bladen gebaseerd is, kan blijken uit het „naschrift” van mijn laatsten brief.

Het stuk is zeer modern. Niet alleen omdat een neuropaath er de hoofdfiguur van vormt. Maar uit zijn geheelen bouw blijkt dit en ook uit tal van kleine vorm-bijzonderheden, waarvan de beteekenis eerst bij later nadenken treft. Hebt ge wel bemerkt, toeschouwer, dat hierin van alleenspraken volstrekt geen gebruik gemaakt wordt? Zoo neen, dan zal dat niet in de eerste plaats aan Uw kortzichtigheid te wijten zijn, maar wel te danken aan de groote bekwaamheid van den schrijver. Want weet ge wel wat dat beteekent voor een auteur: zich te spenen van dat heerlijke middel om het publiek in te lichten omtrent toestanden, personen, verleden, milieu? Alleen in dialogen moet hij U dat nu alles vertellen en daar hij een realist is, heeft hij geen personen tot zijn beschikking die elkaar tusschen het eten en de thee hun levensgeschiedenis opdisschen.

Het is niet te ontkennen, dat de schrijver zich het gemis aan alle alleenspraken niet geheel ongestraft vrijwillig heeft opgelegd. Het eerste bedrijf sleept bepaald — ik geloof vooral ten gevolge hiervan dat Hirschfeld langer dan een ander noodig heeft om ons met het milieu en het verleden van zijn personen ongedwongen bekend te maken. Maar als hij eenmaal zoover is — dan gaat het heerlijk. Wij vinden (in het tweede bedrijf) den zenuwlijder-artiest in de woning van het fabrieksmeisje, met wie hij zich — niet voor de wet — verbonden heeft, toen hij het huis van zijn strengen vader verliet — om *vrij* te zijn! Daar sleept hij zijn rampzalig kunstenaarsbestaan voort, altijd willende en nooit doende, door het fabrieksmeisje, dat hem onbaatzuchtig lief heeft, van zelfmoord terughouden. Altijd gedreven door *verlangen*, — verlangen eens in het ouderlijk huis naar vrijheid, en in de vrijheid, slavernij voor zijn geest gebleken, naar het ouderlijk huis. Altijd verlangend met het gevoel van zijn onmacht — gegrepen door Wagner, „die is als een vampyr, die je bloed zuigt, als hij je eenmaal vast heeft” en in de liefde van Marie Weil alleen maar vindend wat hem nog materieel levend houdt.

Er is maar één woord van huis noodig, nu de strenge vader gestorven is, om dat verdwaalde schaap terug te voeren naar zijn moeder en zijn zuster, die hij nooit een oogenblik vergeten heeft. Maar nauwelijks is hij tegenstrevend, zenuwziek, bang voor sentimenteele scènes, den drempel zijner moeder over of — welk een openbaring! Hier zijn menschen, die hem gelijk zijn in opvoeding en smaak, hier is weelde, hier zijn de midjelen voor zijn herstel en voor de ontwikkeling van zijn aanleg. En nu kan het niet meer met dat arme fabrieksmeisje, veel te goed voor hun verhouding, maar onmogelijk als gezellin van zijn leven.

Hij wil haar natuurlijk niet loslaten. Maar zij doet het hém. Met een hart vol wrok komt zij haar Robert terughalen uit de handen van hen, die hem zijn komen ontstelen aan haar. Robert's zuster leert het haar begrijpen, waarom zij toch niet aan hem kan hangen blijven in zijn volgend leven, ook en vooral niet met het kind, dat komen zal. Dan gaat zij weg. Zij zegt hem dat het scheiden beter voor hem is en spiedend bemerkt zij, dat ook bij hem die gedachte al even is opgekomen. Zoo gaat zij met haar ongeboren kind en maakt het gezegde waar van de oude moeder Printz, in wier huis ze woont:

„Och, het is altijd zoo in zulke geschiedenissen. Is de man lichtzinnig, dan gaat het meisje er onder door. En blijven ze elkander trouw, dan gaat *hij* kapot...”

Ik heb gemerkt dat het velen groote moeite gekost heeft, sympathie te koesteren voor Robert Frey, den artiest. Nu „*le personnage sympathique*” is hij dan ook niet. Maar het is zelfs belachelijk hieraan een bezwaar tegen het stuk te ontleenen. Die zenuwlijder is zwak en niet geniaal genoeg om zijn geest te ontwikkelen *ondanks* het leed en den tegenstand. Die moeten voor hem uit den weg geruimd worden. En dat is een hard werk, waartoe een groote liefde noodig is. Het is de liefde van zijn moeder, die dat harde werk volbrengt. Want er moet heel wat opgeruimd worden: een arm meisje, dat hem verzorgd heeft toen het ouderlijk huis voor hem gesloten was.

Hij heeft toch zijn *verlangen*, zijn sympathiek en groot verlangen! Kan men niet begrijpen, dat het dat is wat het medegevoel en ja zeker, ook de sympathie van den toeschouwer moet opwekken? Er wordt hier aandacht en liefde gevraagd voor de idee, meer dan voor den persoon. En het is alleen maar wat moeilijker om zich „na volbrachte dagtaak” warm te maken voor een gedachte dan voor een gebnipten held.

Aan het verlangen, waardoor alleen hij kunstenaar is, offert zich de jonge vrouw op. Het is de vraag of het ontstaande leven, dat zij in zich bergt, niet nog meer recht heeft op haar heele liefde dan het leven van Robert, dat zij bewaarde. Maar zij vraagt daar niet naar. Zij geeft zich op, geheel, voor het verlangen van den kunstenaar, die nu eerst iets worden gaat.

Die gedachte in *De Moeders* beteekent dan toch wel iets meer dan *Zwarte Griet of Madame Sans-Gêne*

De heer Brondgeest, nerveus kunstenaar, heeft de zenuwfiguur van Robert Frey gecreëerd. Men mag hier werkelijk van een creatie spreken. Het is eigen gedacht en vooral *gevoeld* werk. Dat schichtige wilde in zijn houding en het telkens uitbarsten van andere en tegenstrijdige hartstochten, nu eens overgevoel en dan weer gekoesterde wrok, zonder eenige zelf-contrôle, wordt uitnemend weergegeven. De heer Brondgeest heeft zeer mooie momenten, blijkbaar zelf ontworpen. Vooral trof mij dat, waar hij zijn hand tegen de onderlip klemt in krankzinnige vrees en waar hij, *hautain* eensklaps, Rolf Munk ontvangt in het kamertje zijner aanstaande en waar hij binnen komt in het huis zijner moeder (alleen zijn zich vastklemmen aan het gordijn vond ik geen gelukkige vondst).

Mevrouw Beersmans had de zeer zware rol van de moeder *begrepen*. Zelfs bij nauwkeurige lezing van het stuk doet men dat niet zoo dadelijk. Maar zij maakt die moeder, die haar verlangen in bedwang houdt met haar verstand, aannemelijk. Het mag gezegd worden dat haar stem voor het eerste bedrijf te machtig was. De „gans van vier pond” welke zij daar van de markt heeft meegebracht, is een voorwerp misschien van psychologische, maar zeker niet van zoo diep-tragische beteekenis, dat de koopster er de bezoekers van de uiterste hoeken van den schouwburg mee moet trachten te ontroeren.

Mevrouw van Kerckhoven—Jonkers gaf een Marie Weil, het fabrieksmeisje, die mij aan haar Hanna in *Vorstenschool* deed denken. Dat is genoeg goeds gezegd. Mejuffrouw Klein speelde de zuster lief en bescheiden. En de twee dames mogen niet vergeten worden, die de *oude* vrouwen weergaven. Het oude dametje van mevrouw Coelingh was een fijne creatie maar nog voortreffelijker was de oude tante van Marie Weil door Mevrouw Burlage—Verwoert.

Er waren maar zeer weinig vlekjes, ook in de minste rollen. Het even-optreden van den heer Victor Faassen was goed spel en ook Mej. Marie Haspels deed iets, al is het zeer hinderlijk dat zij de letter *s* als *sj* uitspreekt.

De invloed van den heer de Vos, die de mise-en-scène geregeld had, was, dunkt mij, merkbaar. Daar zat toch nog iets moderners, minder conventioneels, in het oude Tivoli dan in de Aert-van-Nesstraat. Als de Vos dat nu hierheen meegebracht heeft, dan kunnen we er nog heel veel goeds zien.

Een ontaard Vader, Berlijnsch lachsucces, werd ons in deze maand mede door de Vereenigde Tooneelisten voorgezet. Nu, de toestand is grappig genoeg. De burgerheer, wiens echtgenoot de koorden van de beurs heel vast toehoudt, heeft in een oogenblik van bijzondere listigheid erop verzonnen zijn vrouw een fout uit de stormjaren te bekennen en haar te vertellen dat er een kind van hem leeft ergens -- in de Karpathen. De sentimenteele dame stopt hem daarvoor een maandgeld toe dat de pseudo-vader in Berlijn in vroolijk gezelschap opsoupeert. Maar -- op hun zilveren bruiloft, krijgt mevrouw het in haar hoofd het kind aan te willen nemen. Mijn hemel, waar moet hij het vandaan halen? -- Verwickelingen, vergissingen, verzoeningen ten slotte.

Het stuk is dikwijls op het kantje af. Niet zoozeer bijzonder gewaagd, als wel naderend tot zeer dicht bij de grens van hetgene, waarmee gespot mag worden, zonder dat het pijn doet. Een verliefd paar, voor wier oogen eensklaps het ontzettende spookbeeld oprijst, dat zij broer en zuster zijn. Gaat dat eigenlijk wel?

Maar de Deutsche „vervaardigers” hebben er voor gezorgd, dat de situatie met zooveel gemoedelijk-jolige burgers en tyrannieke burgeressen en komische verliefdheden omwikkeld is, dat men maar moet lachen zoolang men in de komedie is en niet denken, wanneer men eruit is.

Optreden van Willem van Zuylen, stond er met dikke letters in de courant en op het program. Nu, ik moet eerlijk zeggen dat bedoeld optreden vroolijk, jolig, grappig was als altijd, maar aan het stuk geenszins dien bijzonderen luister bijzette, dien het reclame-opschrift mocht doen verwachten. „Zoo is hij nou altijd!” dat was op den heer van Zuylen toepasselijk in deze rol. Hij zegde die met veel drukte, maar om haar zoo te spelen, daar hoefde hij alleen maar de man Willem van Zuylen voor te zijn en niet nog bovendien de tooneel-speler van beteekenis. De heer Faassen en mevrouw Beersmans waren bijwijlen wel zoo vermakelijk.

Liever niet ging vooraf. Vermeldenswaardig omdat het uit de in dit jaar nieuw uitgekomen „Beyers Tooneelbibliotheek” genomen is, waaraan de twee Henrici, die ook dit stukje maakten, zooveel zorg besteden. Een vlug dingetje, zonder pretensie, zeer geschikt voor het doel en voldoende gespeeld.

Tivoli gaf *In den Gemeenteraad*, een naar Duitsch blijspel, dat slordig vertoond werd. Hoe meer personen er op het tooneel waren, hoe zwakker het was. Ik zou het gezelschap geen dienst bewijzen door er veel van te zeggen.

De Huwelijksboot, van Valabrègue, was beter. Maar er was niemand in, die zich onderscheidde of het mocht dan de heer van Warmelo zijn, het typeetje, dat van al de kleine, ondergeschikte rolletjes, die men hem toevertrouwt en waarboven zijn eerezucht zeer verstandig niet schijnt te gaan, iets heel grappigs en soms iets heel goeds weet te maken.

Tivoli wachte zich voor slordigheid. Deze beide blijspelen waren zeer slecht gesoigneerd. En wat te zeggen van het nastukje *De Stortbui*, dat mevrouw Mulder-Roelofsen opdreunde zonder iets van dat *flux-de-bouche* of die bekoorlijke vinnigheid, welke van het jonge vrouwtje dat haar man om zijn late thuiskomst zoo hard valt, een wezenlijk figuurtje moeten maken? En de man, de heer Mulder! Een mannekijn, met een witgemaakt hoofd, dat zijn housterige leden naar alle windstreken slaat. Voor dit stukje konden die beiden nog wel eens naar de Tooneelschool gaan.

Nu weer eens iets goeds in *Tivoli*! Het schijnt dat de superieure opvoering van *De Moeders* door het gezelschap van Le Gras en Haspels de sociétaires ontmoedigd heeft. Want niet alleen is: *Twee Moeders*, dat in studie heette, van hun speelplan verdwenen, maar zij hebben de maand doorgesukkeld met twee spulletjes, waaraan ze het zelf niet eens de moeite waard schenen te vinden hun krachten te wijden. En er *zijn* toch wel krachten daar.

20 November.

PAVIDUS.

(Overgenomen uit „Eigen Haard” 1895 No. 38.)

Oudgermaansche rechtspleging.

DOOR

Dr. L. KNAPPERT.

Ter linkerzijde van den schoonen, o.a. door Havard hooggeprezen weg, die van Assen naar Rolde voert, ligt in de onmiddellijke nabijheid van het dorp, en door hoogopgaand kreupelhout aan het oog onttrokken, de „Ballerkuil.” Die naam bringe niemand in dwaling. Wij hebben hier geen gegraven put, maar een plek grond, 500 M² groot, door een hoogen met hout begroeiden wal omgeven. Stil en vredig ruischen de boomen rondom, geen geluiden van buitenaf dringen hier door, dan soms het blaffen van een herdershond of de stem van den ploeger, die den kouter drijft door den grond van den Rolder esch. Binnen deze glooiende wallen zetelen de kalmte en de rust. Dezelfde rustige kalmte, te midden waarvan onze voorouders wilden, dat het recht zou worden gesproken, opdat in het oordeel vellen de geest niet zou worden afgeleid en de gewijde stilte van het heilig woud der plechtige handeling meerder ernst zou bijzetten. Hier hadden de samenkomsten plaats der oude Drentsche gouwgenooten en velden zij vonnis naar hunne ongeschreven rechtsregelen, overgeleverd van geslacht op geslacht, geëerbiedigd met godsdienstigen schroom, dat „levend volksrecht,” dat door den hoogleeraar Van der Vlucht in de Gidsaflevering van Juli met zooveel voorliefde geteekend is.

Dus was het een uitnemende gedachte van Mr. S. Gramata, rijksarchivaris in Drente, om deze oude tooneelen, op de plaats zelve te laten herleven voor het oog onzer Koninginnen bij haar bezoek aan onze Landschap. Weinig streken van ons land kunnen bogen op zooveel herinneringen aan den vroegsten voortijd als onze provincie; en wij, die de vorstinnen niet konden binnenleiden in trotsch en slank rijzende kathedralen, niet konden doen zien de wonderen der moderne industrie, niet konden vergasten op openbaringen van kunst, wij wilden zulk een herinnering vorm en gedaante laten aannemen voor de hooge bezoekers, opdat, waar het tegenwoordige zooveel aandacht vraagt, ook het verre verleden des vaderlands tot haar spreken mocht.

Deze waren de beelden, die een stuk van onze oude historie levend zouden maken: een Germaansche rechtspleging, waarbij door de gouwgenooten vonnis zou worden geveld over een aanklacht op landverraad, zware en zeldzame zonde bij onze voorvaderen, die zoo sterk het volks- en familieverband gevoelden; een „ding”, gevormd door vrije Drentsche mannen, waarvan het verloop tevens de gelegenheid zou aanbieden te doen kennen onderscheidene gebruiken op gebied van godsdienst, recht en familieleven, van kleeding en wapening, aantrekkelijk en welgevallig in deze zelfde omgeving van bosch en heide, die vóór eeuwen dergelijke rechtzitting had omlijst.

Hare Majesteiten, binnen den „kuil” gekomen, zien tegenover zich het ding vergaderd. Op zijn stoel — evenbeeld van den zetel des grooten Karels — is de rechter gezeten, de staf in de hand, links boven zijn hoofd een schild aan speren bevestigd. Vóór hem ligt de breede, platte offersteen, waarop daar straks het offer is gebracht, want rechtspraak is een heilige handeling en de goden mogen haar gunstig gestemd zijn. Ter wederzijde hebben de bijzitters op zodenbanken plaats genomen. Achter, in wijden kring, staan de dinggenooten, tegen de helling op, sommigen geleund op hunne langwerpige schilden, anderen het hoofd gedekt door breedgehoornden stierkop. In hunne handen is de speer; de opengeslagen mantel laat den korten sahs zien, aloud wapen der Saksische stammen. Om de gansche gerechtsplaats loopt over ingeplante speren gespannen, rood koord, middel van afschutting, zinnebeeld meteen, dat hier zal gevonden worden over leven en dood. Aan de uithoeken staan

opgerichte staken, witgebleekte paardeschedels bovenop: dreigend staren zij naar de vier windhoeken, om de booze geesten van onvrede te weren.

Hoort! De dinggenooten zingen hun lied van het recht, dat boosheid bant en wandaad wreekt — Richard Hol heeft ons de hulp zijner kunst geschonken —; dan werpt de priester het lot naar de wijze der Germanen, beschreven door hunnen lofredenaar Tacitus. Het lot valt gunstig, het ding kan aanvangen. Hoe stil wordt het nu in de rijen. De ernst der komende dingen is op allen. Hoe angstig wachten zij op wat weder allen schokken zal.

Een luidklinkende slag op het schild. Dan de rechter:

„Ik gebied stilte, ban en vrede;

„Ik gebied, dat niemand in het ding inga tenzij met oorlof, noch uit het ding uitga tenzij met oorlof . . .” en wat hij verder spreekt om den gerechtsvrede te doen intreden en het ding naar eisch te laten gebannen zijn. Plechtig klinken de aloude formules in de reine lucht van den herfstmorgen.

De gerechtsboden, nog gewapend met hunne in dezen tijd reeds verouderde steenen bijlen, treden voor om te bevestigen, dat het is de tijd en de dag bij klimmender zonne, dat het is de plaats en de plek om te houden een vrij gericht van Drentsche mannen.

Wie klaagt? „Ik, Herimod, de zoon van Hildold.” Wel-aan, dat hij optrede en het verhaal doe van wat hij zag met eigen oogen! Dat de droeve oorzaak worde genoemd, waarom de gouwgenooten samenkwamen! Het zal nog eens opnieuw den toorn aanblazen, grimmige verontwaardiging wekken. Maar de misdaad vraagt vonnis, het beledigd recht moet worden gezoend. Dit is de daad, dat Theodgrim — zij kennen hem allen — heeft verraden zijn eigen bloed, den Frankenherzog, Karel Martel, den weg heeft gewezen door Friesland's poelen en moerassen en met de Franken heeft gestreden tegen de Friezen en Drenten. Wel moeten alle boozen alven in hem gevaren zijn, dat hij in dien onheilvollen slag aan de Bordene verslagen heeft van zijn eigen stam, mannen in alle dorpen bekend, door den klager met name genoemd. En of sommigen — des euveldaders verwanten bovenal — al mochten begeeren, dat twijfel overbleef, des klagers zware eed en zijne betrouwbaarheid, door zijne eedhelpers bevestigd, laten geen twijfeling over. De ellendige is schuldig aan landverraad en broedermoord. Geen genade voor hem. Nog vóór het ding uitspraak doet, treden zijne naaste magen naar voren en, zooals zij breken

„de taaie twijg
van den edelen els,”

zoo verscheuren zij alle betrekking met den man, die hun geslacht te schande is. Zij hebben, naar aller meening, wél gedaan, want ook de andere dinggenooten eischen zijn leven. Mocht hij ooit wederkeeren, hij zal aller vijand zijn; hem te dooden zal plicht wezen en voorrecht.

De rechter, staande nu, verklaart hem vogelvrij. Meedoogenloos, zelfs voor deze ruwe tijden, klinken de korte zinnen uit zijn mond, in gedragen stafrijm, die den verrader stellen buiten alle recht en schut, zoodat hij mag worden gejaagd als een wolf, doodgeslagen als een dolle hond. En die hem doodt, zal ieders dank ontvangen. Mannen van ruwe daad zijn zij allen, hard voor anderen en zichzelf. Maar trouw en recht staan hun hoog. Niet straffeloos mag 't heiligste worden beledigd.

Intusschen is met het vellen van het vonnis nog niet alles ten einde. Door hare jonkvrouwen begeleid komt een profetes, een helliruna, om hare volksgenooten te beemoedigen. Een dier wijze vrouwen, van wie men geloofde dat de toekomst open lag voor haren blik, spelt zij, voor de ooren der dinggenooten van een tijd, waarin alle stammen dezer lage landen, in vrede en voorspoed onder ééne vorstin zullen vereenigd zijn.

Al zal, vindt iemand misschien, het tooneel niet „opvrolijkend” werken, het zal, hopen wij, wat beters doen.

Doordat vooreerst de rechtshandeling zelve tot in de kleinste bijzonderheden gevolgd is naar de oudste bescheiden; ¹⁾ doordat wapenen en kleederen zoo getrouw mogelijk naar de beste bronnen zijn vervaardigd — wij hebben reden den heer Reyding voor zijn hulp zeer erkentelijk te zijn —; door de sacrale handelingen, die geschieden, de godsdienstige denkbeelden, de namen en eigenschappen der goden, waarvan sprake is, terwijl ook de handelende personen Drentsche namen dragen van 800 n. C. — door dit alles, in verband met de klassieke plek gronds, waarop de handeling afspeelt, hebben de Koninginnen en allen, die deze rechtspleging aanschouwden, een indruk kunnen ontvangen van een belangrijk stuk leven onzer heidensch-germaansche voorvaderen, een kleine twaalf eeuwen geleden.

En zoo is het inderdaad geweest. Ofschoon op den morgen, dat de voorstelling voor Hare Majesteiten zou plaats hebben de regen zwaar en aanhoudend nederviel, bittere ironie op ons „bij klimmender zonne,” heeft deze tegenspoed toch aan den indruk geen schade gedaan, terwijl de voorstellingen van den volgenden dag gelukkig door vol zonnelicht beschenen werden. Door de groote toewijding van alle medewerkenden, de schilderachtige groepeerings, de fraai uitgevoerde kleederdracht, bewapening en grimeering, door zang, woord en handeling, vertoonde het „ding” een treffende nabootsing van Germaansche rechtspraak. Niet blind voor veel wat beter had kunnen zijn, mogen wij toch met voldoening neerschrijven, dat de Koninginnen hare verwachting verre overtroffen noemden, en dat met die uitspraak aller oordeel overeenstemde. Voldoening bovenal hierom, omdat door dit welslagen de belangstelling in het leven onzer Germaansche voorouders toegenomen is.

Al zal, vindt iemand misschien, het tooneel niet „opvrolijkend” werken, het zal, hopen wij, wat beters doen. Doordat vooreerst de rechtshandeling zelve tot in de kleinste bijzonderheden gevolgd is naar de oudste bescheiden; ¹⁾ doordat wapenen en kleederen zoo getrouw mogelijk naar de beste bronnen zijn vervaardigd — wij hebben reden den heer Reyding voor zijn hulp zeer erkentelijk te zijn —; door de sacrale handelingen, die geschieden, de godsdienstige denkbeelden, de namen en eigenschappen der goden, waarvan sprake is, terwijl ook de handelende personen Drentsche namen dragen van 800 n. C. — door dit alles, in verband met de klassieke plek gronds, waarop de handeling afspeelt, hebben de Koninginnen en allen, die deze rechtspleging aanschouwden, een indruk kunnen ontvangen van een belangrijk stuk leven onzer heidensch-germaansche voorvaderen, een kleine twaalf eeuwen geleden.

En zoo is het inderdaad geweest. Ofschoon op den morgen, dat de voorstelling voor Hare Majesteiten zou plaats hebben de regen zwaar en aanhoudend nederviel, bittere ironie op ons „bij klimmender zonne,” heeft deze tegenspoed toch aan den indruk geen schade gedaan, terwijl de voorstellingen van den volgenden dag gelukkig door vol zonnelicht beschenen werden. Door de groote toewijding van alle medewerkenden, de schilderachtige groepeerings, de fraai uitgevoerde kleederdracht, bewapening en grimeering, door zang woord en handeling, vertoonde het „ding” een treffende nabootsing van Germaansche rechtspraak. Niet blind waarlijk voor veel wat beter had kunnen zijn, mogen wij toch met voldoening neerschrijven, dat de Koninginnen hare verwachting verre overtroffen noemden, en dat met die uitspraak aller oordeel overeenstemde. Voldoening bovenal hierom, omdat door dit welslagen de belangstelling in het leven onzer Germaansche voorouders toegenomen is.

¹⁾ Deze, benevens den tekst der gansche handeling en de muziek der koren van Richard Hol, vindt men in een bij L. Hansma te Assen uitgegeven boekje van Mr. S. Gratama en schrijver dezes.

¹⁾ Deze, benevens den tekst der gansche handeling en de muziek der koren van Richard Hol, vindt men in een bij L. Hansma te Assen uitgegeven Boekje van Mr. S. Gratama en schrijver dezes.

De plaatsing van dit zoo belangrijk artikel, tot ons groot leedwezen noodzakelijker wijze herhaaldelijk verschoven, mocht naar onze meening niet achterwege blijven. Juist in dit tijdschrift wenschten wij de herinnering aan deze geschiedkundige vertooning te bewaren. Beter laat dan nooit, moge ook hier als verontschuldiging gelden.
RED.

Alexandre Dumas Fils. †

28 Juli 1824 — 27 November 1895.

De geringe verbetering welke op 27 November l. l. in den toestand van Alexandre Dumas werd opgemerkt, vervulde zijn vrienden met de hoop dat zijn sterk gestel de ziekte nog zou te boven komen, maar het heeft niet aldus mogen zijn: na een korten doodsstrijd is de beroemde schrijver nog dienzelfden avond ontslapen.

Frankrijk verliest in Alexandre Dumas *fils* een zijner uitnemendste auteurs, een stylist die met Voltaire is te vergelijken. De zoon van een beroemden vader, had hij de buitengewone geestesgaven van dezen geërfd. Noch nauwelijks de schoolbanken ontwassen, begon hij zijn letterkundige loopbaan met een bundeltje gedichten, *Péchés de Jeunesse*. De reis die hij daarna met zijn vader door Spanje en Noord-Amerika maakte, droeg er niet weinig toe bij om zijn phantasie te verrijken, en na zijn terugkeer gaf hij een roman van zes deelen in het licht, *Histoire de quatre femmes et d'un perroquet*, die groote verwachtingen van den jongen schrijver opwekte. Het volgende jaar, 1848, verscheen zijn roman *La Dame aux Camélias*, die zijn naam op aller lippen bracht en hem in eens beroemd maakte. Onder het romanlezende publiek zullen er slechts weinigen zijn, die dit boek niet kennen en die hij niet met de geidealiseerde geschiedenis der schoone demi-mondaine heeft geoerd. Het buitengewoon succes van den roman vermeerderde nog, toen een tooneelbewerking er van werd opgevoerd, na vele bezwaren welke de censuur daartegen had ingebracht; sedert 1852 is *La Dame aux Camélias* voortdurend op het répertoire gebleven, en Marguerite Gautier is altijd een geliefde rol geweest van alle groote actrices.

Van den dag waarop dit stuk voor het eerst in het Vaudeville-theater ging, dateeren de Franschen hun modern-realistisch drama. In twee latere stukken, *Diana de Lys* en *Le demi-monde*, behandelde Dumas ongeveer hetzelfde onderwerp. Vervolgens werd het in het algemeen de positie der vrouw in de tegenwoordige maatschappij, speciaal met het oog op Fransche toestanden, die hij in zijn tooneelwerken met groot dramatisch talent schilderde: als zoodanig noemen wij *Le fils naturel*, *La femme de Claude*, *Dénise*, *Francillon*.

Ook in zijn roman *L'affaire Clémenceau* en in vele vlugschriften legde hij zijne theorie van de rechten en plichten der vrouw en zijn denkwijze over het huwelijk neder; hoe men ook over zijn ideeën moge denken, de bedoelde geschriften hebben in allen gevalle de verdienste, dat zij door hun schitterenden stijl en levendige dialectiek een groot publiek tot nadenken hebben gebracht over een der belangrijkste onderdeelen van het maatschappelijk vraagstuk. In kennis van de tooneeltechniek neemt Dumas een eerste plaats in onder de dramaturgen van den tegenwoordigen tijd.

In 1875 werd Dumas opgenomen onder de „onsterfelijken” van de Fransche Académie. Met de politiek heeft hij zich nooit ingelaten.

Handelsblad 28 November l. l.

Théâtre de l'Œuvre.

Persoverzicht. (*Le Mariage forcé*,
Le Barbier de Séville.)

Het woord is aan de volgende bladen:

Algemeen Handelsblad.

Ik kan hier nog eenige woorden over de eerste abonnementsvoorstelling van l'Œuvre, gisteren gehouden, bijvoegen.

Het oude publiek van l'Œuvre was zeer benieuwd Lugné-Poë in klassieke rollen te zien: het zal wel niet teleurgesteld zijn geweest. Want die drommelsche kerel is nu eenmaal een goed acteur en hij blijft een goed acteur zelfs wanneer hij Sganarelle speelt in *Le Mariage forcé* of Bartholo in *Le Barbier de Séville*, ja ook nog wanneer hij zijn rol niet heelemaal kent. Vooral Sganarelle heeft Lugné-Poë heel aardig gespeeld, naar de traditie met al de gewone flauwiteiten, waarom men toch lacht omdat Molière nu eenmaal Molière is, ook in zijn kleine kluchtjes waarin geranseld wordt en potjeslatijn gesproken

Misschien zijn er meer mensen gekomen om Molière en Beaumarchais dan er bijstukken van Beauborg en Tristan Bernard zullen komen. Maar het doorgaan van de serie is nu toch verzekerd. En dat is misschien voor een deel bereikt door het brengen van verscheidenheid in het programma. Wat zou het plan om nieuwe stukken te spelen waard geweest zijn, wanneer de opvoering door gebrek aan deelneming niet had kunnen doorgaan? Wat de volgende, maal over een week of drie zal gegeven worden, is nog onzeker.

Het Nieuws van den Dag.

Juist thans is het vijf jaar geleden, dat in de Salon des Variétés, directie Kreukniet & Schuttero, vertoond werd Beaumarchais *De Barbier van Sevilla*, vertaald door Maurits Wagenvoort, zich ook wel schrijvende Vosmeer de Spie, thans met eere bekend als auteur van *Eene Passie* en *Felice Beveridge*, Maurits Wagenvoort had de vertaling reeds gereed vóór zijne verbintenis aan het *Handelsblad*; hij was — meen ik — nog aan *Het Vliegend Blad*, en had in die dagen ernstig plan tooneelspeler te worden. Het heeft lang geduurd eer eenige tooneeldirectie die vertaling spelen wilde. Toen Kreukniet & Poolman echter besloten hadden *De Barbier van Sevilla* te spelen, heeft Wagenvoort er plezier van gehad. Drie weken achtereen is het avond aan avond voor volle zalen gespeeld.

De Barbier van Sevilla is in veel vroeger jaren, volgens andere vertaling, meermalen in het Hollandsch ten tooneele gebracht

Het gezelschap van het *Théâtre de l'Œuvre*, zelfs met de twee gasten, is niet slechter, maar ook niet beter dan gewone reizende Fransche troepen. Ook in de tooneelverzorging verheft het er zich niet boven, misschien door veel te lange pauzen, ook daar, waar noch tooneelverandering, noch verkleeding plaats heeft. Het Amsterdamsche publiek vraagt vriendelijk in dat opzicht een weinig meer égards.

De vertooning als geheel heeft wel behaagd. Genoten werd het frissche, natuurkomische in *Le Mariage forcé* (in het Hollandsch als: *Het gedwongen Huwelijk* overbekend). De vertooning ervan was zeer gewoon; het geheel, vooral het uiterlijk, miste cachet. Het voorname van Molière zelfs bij het lager komische miste men. De costumes waren zóo, zóo.

De Telegraaf.

Lugné in zijn afhankelijkheid aan Ibsen, Strindberg en anderen, Lugné in zijn plooiën naar méér dan een zijde, die niet de zijne is — Lugné is niet de persoonlijkheid uit een stuk, dwingend of leidend het publiek tot den weg, die hem als kunstenaar de eenige toeschijnt. Antoine is gevallen in zijn realisme, Lugné aarzelt in zijn idealisme.

Dat is te verklaren en te verontschuldigen door de omstandigheden. Maar aangeteekend dient het te worden. Afkeerig van richtingen, die aan ismen verbonden zijn, beschouw ik het toch als iets zeer bedenkelijks, dat pecuniare redenen doorslag geven en een kunstenaarswil zich laat kneden. Was Lugné er niet beter aan toe, toen men hem uitlachte in den foyer, toen men het publiek moest opzweepen naar zijn „geëxalteerde” soirées — dan nu, nu hij tot

het publiek en het publiek tot hem komt?

Als geheel was de vertooning van *Le Barbier de Séville* grof, onverzorgd en er deden menschen in mee, wier gederijker, gemis zelfs aan routine en geradbraak van het te zeggen woord bij gewone Hollandsche derde-rangs-voorstellingen zouden ergeren. De eenige vrouwenrol was een verfrissching. De eenige vrouw gaf wat lachjes in de grijsheid der omgeving door een zilveren stem en een ongekunsteldheid, waarvoor in Holland geen equivalent te vinden is.

Figaro werd gespeeld door een jongen man, die de rol gaf zooals bijna ieder levendig Fransch acteur het kan — en zooals een Hollander, van nature, 't niet na zou doen. Maar voor een Franschman had het onnoemelijk beter kunnen zijn.

Nieuwe Rotterdamsche Courant.

Het Théâtre de l'Œuvre heeft ons hedenavond onthaald op twee staaltjes door en door gezonde kunst, het was er ons te welkome om.

Eerst ging *Le Mariage Forcé* van Molière, dat tegelijk zoo komisch en zoo tragisch is, daarna *Le Barbier de Séville*, die van dartelen levenslust bruisende komedie van Beaumarchais. De opvoering was er wel niet een van den eersten rang, maar toch zoo, dat het een vreugde was haar bij te wonen, want zij deed aan de stukken althans zoo goed recht wedervaren, dat men huiswaarts ging onder den hernieuwden indruk, dat deze kunst van Molière en Beaumarchais eene ware verfrissching voor den geest is.

Lugné Poë had zich voor dezen avond de medewerking verzekerd van Mlle Clary en Mons. Garbagny, de eerste een guitige Rosine, de tweede een vlotte Figaro, de anderen stonden niet op gelijke hoogte.

De Kunstwereld.

Lugné Poë gaf noch als Sganarelle, noch als Bartholo, een nieuwe opvatting te zien, maar steeds was zijn spel onberispelijk. Als Bartholo was hij volkomen de listige, ergdenkende, voorzichtige en tegelijk op zijn pupil verliefde voogd. Zijne creatie gaf zeer getrouw de bedoeling van Beaumarchais weer; telkens kenmerkte zijn spel den kunstenaar in hem.

De mise-en-scène was niet zeer schitterend; voor *Le Mariage forcé* en het 1e bedrijf van *Le Barbier* werd hetzelfde decor gebruikt; het ameublement in de woning van Bartholo en Rosine herinnerde in niets aan de tweede helft der 18e eeuw. Dat voor klassieke stukken toch de klassieke eischen voor stoffeering in acht genomen worden!

De Kroniek.

Het is geweest, zooals iedereen wel verwacht zal hebben: heel gewoontjes. Deze vertooning leek op de meeste Fransche opvoeringen, die men hier te zien krijgt en waar één acteur van meer of minder talent speelt met een bijeengescharreld troepje. De „ster” was natuurlijk Lugné Poë in *Le Mariage forcé* een uitstekende Sganarelle. Zijn lange, hoekige gestalte wist hij goed te laten meewerken, om duidelijk te maken, dat hij niet voor niets vreesde voor ongelukken in zijn huwelijk. Het verbaasde mij wel eenigszins, dat hij alleen het belachelijke van den toestand deed uitkomen, de tragische kant van het geval de oude man, die een jonge vrouw moet trouwen, waarvan hij vooruit weet, dat zij hem zal bedriegen, kwam niet te zien

Wat Lugné eigenlijk wil, tenzij een bourgeois satisfait wor-

den, is mij volkomen onduidelijk. want met dit transigereen zal hij zich weinig goede vrienden maken.

De Tribune.

Men kan nu wel heel welwillend zijn en aankomen met 't praatje, dat Lagné Poë voor zijn *kunnen* toch wel verdienstelijk was, dat *hij* er tenminste iets van terecht bracht, evenals Mlle Clary in beide stukken, maar dat beteekent niets als men het *geheel* beschouwen gaat, hoofdzaak in beide werken. B.v. de Figaro van den heer Garbagny. Hij had zeker eenige Fransche levendigheid, radbespraaktheid en geschikt een uiterlijk, maar vernuft, dartele, lichte geest, fijn humoristische kracht waren niet te bespeuren. Een gewoon acteur trachtte hier iets van die rol te „maken”; op een *creatie* leek 't niets.

Het Tooneel.

Dat in *Le Mariage forcé* de beide Egyptiennes ontbraken was van een man met een geschiedenis als Lagné, tegenover zijn Molière en tegenover zijn publiek onbillijk.

Toch zullen zij weggelaten zijn, omdat het zóó billijker was.

Wij achten deze zaak hiermede voldoende toegelicht.

Ingezonden.

Geachte Heer Redacteur,

Daar ik vermoed, dat het Ingezonden stuk van Abo-Nez (Vaderland van 15 November) niet onder de oogen van allen is gekomen, die belangstellen in onze dramatische toestanden, zij 't mij vergund hier enkele zinnen uit dit stuk aan te halen.

Abo-Nez is boos op de Koninklijke Vereeniging, omdat ze in den Haag een reprise heeft gegeven van *Het Spookhotel* dat, volgens hem, bij de vertaling verminkt is, dat niet goed werd gespeeld, dat niet deugt voor het gezelschap en dat niet past voor het publiek van de residentie. Zijn boosheid geldt evenwel niet uitsluitend deze voorstelling. Hij eindigt ten minste met de volgende woorden:

„Wanneer, mede-geabonneerden, zullen wij toch eens medespreken en onduidelijk te kennen geven, dat wij niet langer gediend zijn van een tooneeldirectie, die, pronkend met het Koninklijk Wapen en zich toeiend met een geurtje van voornaamheid, volkomen minachting toont voor de eischen van het publiek en blijk geeft in geen enkel opzicht te zijn opgewassen voor de taak, welke zij op de schouders heeft genomen.”

Dat is kras gezegd; maar het vond weerklink.

„Niet-Abonnee antwoordt in het Vaderland van 20 November:

„Zoodra de Haagsche Schouwburg wederom voor eenigen tijd door ons Dagelijksch Bestuur aan die Koninklijke Vereeniging ter bespeling moet worden afgestaan. Dan is 't tijd om u per adres tot uw Gemeentebestuur te wenden. Of 't veel helpen zal, betwijfel ik, want een Nederlandsche Regeering (zij 't lands- of stadsregeering) en Nederlandsche kunst, dat zijn twee dingen, die nu eenmaal niets van elkander willen weten. In dit opzicht heeft ons suffe publiek precies de Regeering, die het verdient.”

Dat is niet minder kras gezegd; maar . . . zal nu ook dit weerklink vinden?

Ik hoop 't. Niet om de Koninklijke Vereeniging den Haagschen Schouwburg te zien verlaten. Ik zou niets liever willen dan de voortreffelijke krachten van die Vereeniging voor den Haag behouden, als ze maar . . .

Laat ik Niet-Abonnee liever aanhalen.

„Misschien zullen we dan ook in den Haag nog eens door een eigen gezelschap de nieuwste en belangwekkendste stukken zien vertoonen; misschien zullen we dan ook hier nog eens voorstellingen bijwonen, waarbij de souffleur is afgeschafte (zooals te Amsterdam bij Chrispijn); misschien zullen we dan ook in de residentie nog eens artisten zien optreden, die niet onverschillig zijn geworden voor het geheel en nog hart hebben voor een goed ensemble.”

Hoewel ik 't nu niet in alle opzichten met Niet-Abonnee eens ben, geef ik toe, dat de krachten, die de Koninklijke Vereeniging bezit, haar in staat zouden stellen veel meer te praesteeren dan ze inderdaad doet. Maar, zooals ik zei, indien ik hoop, dat de woorden van Niet-Abonnee weerklink zullen vinden, dan heb ik daarvoor toch een andere reden.

Wat me zoowel in het schrijven van Abo-Nez als in dat van Niet-Abonnee aantrekt, is hun belangstelling in ons tooneel. Daar tegenover kan 't me voorloopig weinig schelen, of ze in mijn oogen min of meer gelijk hebben. Ik ben 't geheel met Niet-Abonnee eens, dat ons publiek suf, laten we zeggen: onverschillig is en uit die onverschilligheid zou ik 't zoo gaarne zien ontwaken. Daarom hoop ik dan ook, dat Abo-Nez gehoor zal geven aan den wenk en zich per adres wenden tot ons Gemeentebestuur, wanneer daarvoor de tijd zal gekomen zijn. Of dan de Koninklijke Vereeniging toch weer de concessie krijgt is voorhands een zaak van ondergeschikt belang. Vóór alles moet er tegen gewaakt worden, dat de vernieuwing van die concessie uitsluitend geschiede door de sleur. Den Haag zou op het gebied der dramatische kunst veel meer te beteekenen kunnen hebben, als men er maar eens breken wilde met die sleur. Zoolang 't echter sleur is op vaste dagen (of nooit) in den Schouwburg en niet ook op andere dagen elders naar een Hollandsche Tooneelvoorstelling te gaan kijken; zoolang men slechts uit sleurgeest na elk bedrijf een beetje handjeklapt en niet warm partij trekt vóór of tegen; zoolang de sleur meebrengt, dat men alleen een stuk gaat zien, waarvan DE courant (voor den een zijn Vaderland, voor den ander zijn Dagblad enz.) heeft gezegd, dat het mooi is, zoolang zal men ook op de planken al de gewraakte fouten uit sleur zien stand houden.

Ik hecht bitter weinig waarde aan de algemeene opinie van een publiek. Waar veel menschen samen zijn, heet m. i. de minderheid steeds gelijk — voor zoover er een gelijk bestaat — en wel, omdat er altijd en overal meer dommen zijn dan verstandigen, meer laffen dan moedigen, meer groven dan fijngevoelenden, meer onzelfstandigen dan zelfstandigen, meer conventioneelen dan origineelen. Als het betere geen uitzondering ware, dan was 't ook niet beter. Toch kan de dramatische kunst zonder een publiek en wel zonder een groot, belangstellend publiek niet bestaan. En dit is niet slechts een dubbeltjes-quaestie; want alleen in den boezem van dat groote, belangstellende publiek kan de strijd gisten, waaruit het echte leven, het leven der warme meeningen vóór het voetlicht, het leven der ijverige pogingen er achter, omhoog schiet.

Omdat ik dus den strijd van belangstelling, den heeten strijd met eerlijke en edele wapenen wensch, hoop ik dat het Abo-Nez gelukken zal ons „publiek weer eens op te zweepen voor een belang, dat vrij wat hooger staat dan de quaestie of een paar menschen meer of minder, zonder eenig oordeel des onderscheids, naar de stembus mogen opgaan” (Niet-Abonnee.)

MARCELLUS EMANTS.

den Haag, 21 Nov. 1895.

Ons Souffleurshokje. *)

Dieserwegen also sollen wis der Heiterkeit, wann immer sie sich einstellt Thür und Thor öffnen, denn sie kommt nie zur unrechten Zeit. Schopenhauer.

Coquelin verhaalt:

Ik was eens in een stadje in het midden van Frankrijk. Ik had besloten op een verwijderd plekje een weinig uit te gaan rusten van de vermoeyenissen van het theaterleven. Ik had de provincie doorloopen, zoekende naar een plaats die mij aanstond, tot ik aan bovenvermeld stadje kwam.

Ik stapte af aan het Hôtel du Commerce. Om niet in het oog te vallen, had ik een valschen naam aangenomen en op de nachtljst Frédéric Febre, reiziger in wijn, geteekend. Aan de table d'hôte maakte ik kennis met de habitués van het hôtel; mijn buurman rechts reisde in laken, mijn linker buurman in olie, de andere gasten in leder, banketbakkerswaren, geconserveerd vleesch, valsche edelgesteenten, of voor hun plezier.

Eerst liep het gesprek over algemeene onderwerpen: de chef van het Hôtel du Nord te Tarbes, had zijn zaak overgedaan. . . . Er was een nieuwe bonne in het Hôtel du Midi te Calais, en die was verbazend mooi. . . Te Versailles werd de voorgevel van het Hôtel Rambouillet vernieuwd. Ik was vrienden met die luidjes geworden: men vroeg mij voor welk huis ik reisde, ik antwoordde voor Clarétie en Roujon.

Met het dessert werd het aardig; men was eenigszins vroolijk en mijn vis-à-vis, een kleine zwarte man volgeest, begon een kip na te doen. Hij had zeer veel succes. Toen, eenmaal aan den gang zijnde, bootste hij een kalf na door in een karaf te blazen, toen een varken door in een lampenglas te snorken, vervolgens een ezel, een paard, een olifant, een tortelduif, men zou zeggen dat hij een geheele menagerie had ingeslikt. Men gierde het uit. Vervolgens annonceerde hij:

„Nu zal ik de beroemde acteurs voor u nadoen: Mijnheer Mounet-Sully. En hij bootste Mounet-Sully in *Hamlet* na: het was uitstekend; hij deed Got na, in de *Chapeau de Paille d'Italie*; hij imiteerde Sarah Bernhardt in *La Tosca*; hij bootste nog anderen na, levenden en dooden, en op mijn woord, hij deed het uitstekend.

Hij eindigde zeggende: „Nu zal ik u den aardigsten nadoen, namelijk Coquelin cadet. Als men mij hoort zou men meenen dat hij het zelf was!” Ge kunt begrijpen, hoe ik mijn ooren spitste. Hij nam een repliek uit *Le Baiser*: J'ai mis dans ce petit panier une galette etc. etc.

Toen hij gedaan had, stond ik en op verklaarde:

„Inderdaad, dat is niet kwaad, ge had bijna het goede „geluid, maar men kan het beter doen en ik geloof, dat ik „beter zal slagen dan gij.” Daarop zeide hij: „Nu, laat eens hooren.”

Gij begrijpt natuurlijk, dat ik reeds zeker van mijn succes was. Daarom zeide ik met mijn gewone stem: „J'ai mis dans ce petit panier une galette, plus un vin fait pour les reines avec les noirs raisins du côteau de Surennes etc ”

Nu denkt gij misschien, dat zij applaudisseerden? In het geheel niet! Ik had fiasco gemaakt, het zwarte mannetje verklaarde: „Dát Coquelin!! Nu, die is goed! Maar gij „hebt Coquelin nooit gezien! Als men de menschen wil na „doen, moet men ze kennen. Kijk, dát is Coquelin” En

hij begon de phrase op nieuw, en dezen keer moet het wel sterk gelijkend zijn geweest, want al de toehoorders gierven van het lachen.

Een weinig boos ging ik heen. Maar, misschien had hij gelijk, en zonder twijfel bootste ik Coquelin cadet minder goed na dan hij. Nooit kent men zich zelve.

* * *

Een medewerker aan den Parijschen Gaulois, die niet lang geleden Yvette Guilbert een bezoek bracht, verhaalt als volgt de dialoog die er tusschen hen ontstond.

„Wel, Juffrouw Yvette Guilbert, u dus ook?”

„Wat beteekent dat, ik óók?”

„Nu, uw verlies aan de beurs. Iedereen spreekt daarvan.”

„Het publiek is werkelijk zeer vriendelijk om zich om mijn „geld te bekommeren. Luister eens, ik heb geen *sou* verloren. Ik heb zooals iedereen mijn-aandeelen gekocht, maar „ik houd ze. Zij stijgen en dalen. Ze zullen wel weer in „de hoogte gaan. Dat is alles, en dat baart mij geen zorg. „Op het oogenblik denk ik alleen aan mijn reis naar Amerika. „Den 30en dezer scheep ik mij in op de „Etruria” en den „7en December zal ik in New-York zijn. Over twee maanden „ben ik weder te Parijs terug.”

„Met?”

„Met 100.000 francs zuivere verdienste.”

„Sapperloot, dat gaat snel bij U.”

„Ja, zoo ben ik. Weet U de hoeveelste het heden is?”

„De 11e November 1895.”

„Goed. Weet dan, dat ik den 11en November 1890 — dus „juist vijf jaren geleden — voor het eerst op een Parijsch „concert gezongen heb. Daar is nog mijn contract.”

„En wat is daar in die brandkast?”

„Dat zijn mijne renten.”

„Na een weinig rekenen,” — gaat de journalist voort — „duif „ik wel veronderstellen, dat er spoedig een millioen bij elkaar „zal zijn. Wat zal er dan gebeuren als zij vol is?”

Daarop antwoordde de zangeres-millionnaire:

„Dan: Goeien avond, beste menschen! Beleefd zal Yvette „afscheid nemen.”

Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

De Nieuwe Gids. November. Uit het eerste deel van het Kruisdrama, André Jolles.

De Amsterdammer, Weekblad No. 961. Betje Wolff en de brand van den Schouwburg, J. H. R. Trilby. Uit Meinigen.

De Kunstwereld. No. 47. Een nieuwe Nederlandsche vertaling van Shakespeare, Taco H. de Beer. Alliance Française, S. H. Jzn.

De Kroniek. No. 48. Trilby, Naschrift, L. Simons.

De Tribune. No. 4. Mad. Segond-Weber. Phèdre.

Het Nederlandsch Tooneel. No. 10. Ondine, R. Vermandere. Overzicht der week: Antwerpen. G. Dellattin; Brussel, J. Verbeek; Gent Een nieuwe tooneelzaal, H. M. Van hier en elders. Programma's.

Revue des deux Mondes. 15 November. Emile Augier par Maurice Spronck.

Le Rire. No. 55. Les Gaités de la Rampe, M. Henri Lavedan, Auteur de *Viveurs*, représentés au théâtre du Vaudeville. Dessin de C. Léandre.

Neue Deutsche Rundschau. November. Der Fall Fulda, Alfred Kerr.

The Athenaeum. No. 3552. The Week. Shaftesbury. *The Manxman*, a Play in Four Acts. Adapted from Hall Caine's Novel; „Duckdame,” H. C. Beeching; Dramatic Gossip.

*) Wij heeten onzen Souffleur van harte welkom in zijn nieuwe woning en hopen, dat hij het er niet te benauwd zal krijgen. Deze bescheiden persoonlijkheid, die, evenals alle ware menschen-vrienden, onbekend wenschte te blijven en net als gewone souffleurs, het werk van anderen op zijn wijs wereldkundig maakt, bewijst ons een grooten dienst. De lezer ook, zal er hem dankbaar voor zijn.

De eenige plaats is niet geregeld bezet in deze kleine ruimte, waarvan al de dramatische kunst uitgaat. Wie dus lust mocht hebben onzen anonymus van tijd tot tijd af te lossen melde zich bij ons aan om den sleutel. Red.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRISENDORP, NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 6.

15 DECEMBER 1895.

XXVe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Staat van het Nederlandsch Tooneelverbond. — Vergelijkend Overzicht. — Het Leescomité.
 Niet officieel gedeelte: V. Uit de Amstelstad (*Le Baiser, Solness le Constructeur, Zooals de Ouden zongen enz.*)
 Ingezonden: J. Vriesendorp, Tooneelkritiek te Amsterdam.
 Ons Souffleurshokje. — Schouwburg-Personeel. — Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

OFFICIEEL GEDEELTE.

**Staat van het Nederlandsch Tooneelverbond
 OP 15 DECEMBER 1895.**

Eereleden van het Verbond.

Mr. J. N. van Hall, Mevr. M. E. A. Waller—Schill,
 Prof. A. G. van Hamel en Prof. B. J. Stokvis.

Hoofdbestuur.

	Jaar van aftreding.
Marcellus Emants ('s Gravenhage), <i>Voorzitter</i>	1898
Mr. J. Kalf Jr. (Amsterdam), <i>Secretaris</i>	1896
Dr. C. I. Vinkesteyn (Schiedam), <i>Penningmeester</i>	1898
Dan. de Lange (Amsterdam)	1897
M. B. Mendes da Costa (Amsterdam)	1898
J. A. Heuff (Tiel)	1897
Mr. L. J. Plemp van Duiveland (Rotterdam)	1896
Mr. A. Fentener van Vlissingen (Amsterdam)	1896
.	1897

AFDEELING AMSTERDAM.

492 Leden.

W. A. van der Mandere.
 C. F. van der Horst.
 Mr. A. Fentener van Vlissingen.

Jules L. N. de Gijselaar.
 Mr. P. W. de Koning.
 P. Scholten.

AFDEELING ROTTERDAM.

485 Leden.

F. Ebeling, *Voorzitter*.
 L. J. Jacobson, *Loco-Secretaris*.
 J. J. Havelaar J. Ezn., *Penningmeester*.
 J. Milders.

AFDEELING 'S-GRAVENHAGE.

± 235 Leden.

Mr. J. E. Banck, *Voorzitter*.
 Mr. A. G. N. Swart, *Secretaris*.
 Mr. H. W. F. Struben, *Penningmeester*.
 P. A. Haaxman Jr.
 Joh. Gram.
 Mr. P. Stam.

AFDEELING DORDRECHT.

60 Leden.

D. Crena de Jongh, *Voorzitter*.
 P. J. de Kanter, *Secretaris*.
 Jhr. Mr. T. J. de Marees van Swinderen, *Penningmeester*.
 C. J. J. Verbroek van Nieuw-Beijerland.
 Dr. H. J. Kiewiet de Jonge.

AFDEELING MIDDELBURG.

1 Donateur en 40 Leden.

Jhr. Mr. W. H. Snouck Hurgronje, *Voorzitter*.
 Joh. L. van der Pauwert, *Secretaris*.
 F. M. Wibaut, *Penningmeester*.

AFDEELING GRONINGEN.

40 Leden.

Honorair Bestuurslid:

Jhr. Mr. W. C. A. Alberda van Ekenstein.

Prof. A. G. van Hamel, *Voorzitter*.Prof. K. D. Bülbring, *Secretaris*.Mr. A. W. F. H. Sängér, *Penningmeester*.

Jhr. Mr. D. R. de Marees van Swinderen.

Mr. B. ten Bruggen Cate.

J. Pik.

AFDEELING UTRECHT.

36 Leden.

., *Voorzitter*.Mr. W. G. F. A. van Sorgen, *Secretaris-Penningmeester*.

F. L. A. Roeloffs Valk.

W. C. A. baron van Vredenburg.

AFDEELING DELFT.

33 Leden.

J. Post van der Burg, *Voorzitter*.Mr. W. F. van der Mandele, *Onder-voorzitter*.Mr. P. IJssel de Schepper, *Secretaris-Penningmeester*.

W. van der Tak.

AFDEELING TIEL.

20 Leden.

J. A. Heuff, *Voorzitter*.J. L. van Lidth de Joude, *Secretaris-Penningmeester*.

AFDEELING HAARLEM.

14 Leden.

E. G. F. H. Smit Kleine, *Voorzitter*.Mr. Th. de Haan Hugenholtz, *Secretaris*.M. N. Beets, *Penningmeester*.

H. F. Waller.

P. J. L. Huet.

AFDEELING HARLINGEN.

10 Leden.

., *Voorzitter*.Mr. A. H. van Kleffens, *Waarn. Secretaris-Penningmeester*.

AFDEELING GENT.

7 Leden.

Baron de Maere, *Voorzitter*.B. Block, *Secretaris-Schatmeester*.

Aantal Algemeene Leden 18.

Gedelegeerden der Afdelingen

bij de Vergaderingen der Commissie van Beheer en
Toezicht over de Tooneelschool.

Amsterdam,

Dordrecht, Dr. H. J. Kiewiet de Jonge.

Utrecht, Mr. W. G. F. A. van Sorgen.

Groningen, J. Pik.

Delft, J. Post van der Burg.

Tiel, J. A. Heuff.

Haarlem, E. G. F. H. Smit Kleine.

VERGELIJKEND OVERZICHT

VAN DEN

Staat van het Nederlandsch Tooneelverbond.

	gedurende de jaren 1893.	1894.	1895.
Amsterdam	596	574	492
Rotterdam	530	504	485
's Gravenhage	280	260	± 235
Utrecht	55	52	36
Dordrecht	60	64	60
Delft	46	± 40	33
Groningen	48	49	40
Middelburg	33	33	41
Harlingen	21	16	10
Tiel	18	20	20
Haarlem	16	15	14
Gent	7	?	7
Algemeene leden	23	22	18

1733 ± 1649 ± 1491

Middelburg is de eenige afdeling die vooruitging, dit overzicht spreekt overigens, jammer genoeg, duidelijk voor zichzelf.

Het Leescomité.

Het tooneelspel *Magna* heeft behalve andere verdiensten, die het talent van den schrijver bewijzen, een zeer goed geslaagd eerste bedrijf, en zou, waren de andere twee bedrijven niet veel zwakker, ten zeerste het vertoonen waard zijn. Daarom is den auteur de raad gegeven zijn stuk om te werken en vooral er meer eenheid in te brengen.

Het drama *Voor Vaderland en Vorst!* is afgekeurd.

9 Dec. 1895.

MARCELLUS EMANTS,
M. B. MENDES DA COSTA.

NIET OFFICIEEL GEDEELTE.

Uit de Amstelstad.

Op den kop af een jaar geleden schreef Carpentier d' Agneau in de Revue d'art dramatique van Ligné Poë: „il lui faut des rôles sombres, puisqu' il a un caractère sombre, la gaité ne lui vaut aucun succès, il ne sait pas en avoir. Ce n'est pas un reproche que nous lui adressons, c'est un conseil que nous voulons lui donner, en lui disant que dans son propre intérêt, il ne doit prendre dans les œuvres qu'il monte que des rôles bien appropriés à son genre de talent, seraient-ils de peu d'importance" !!!

Heb ik reden om achter deze min of meer aartsvaderlijke adviezen een stelletje vette uitroepingsteekens te laten zetten of niet?

Le Mariage forcé, Le Barbier de Séville, Le Baiser en dan „un caractère sombre”!

De eenige verontschuldiging voor den heer Carpentier d'Agneau is dat Ligné een loopje heeft genomen met alle menschenlijke waarschijnlijkheidsrekening. Ligné is stout geweest. Het was heel slecht en ondeugend van hem om te toonen, dat hij ook anders kon dan *sombréro*.

En goed!

Het leidt tot niets om te vragen of Antoine ten vorigen jare in *Le Baiser* beter was dan Ligné thans, bovendien wat alle debatten daaromtrent uitsluit is de conclusie, dat het wel te lang geleden is om daarover een ernstig vonnis uit te spreken. Ligné intoneerde verrukkelijk. Aan het slot van het stukje, als de acteurs de complimentjes voor hun spel van het publiek afgebedeld hebben, vragen zij ook een bewijs van dankbaarheid voor? — den schrijver. Dat navragen „pour l'auteur” is door Ligné gedaan met een volheid, waarin

opgesloten was: daaraan had nu niemand van u gedacht, niet waar? en toch verdient hij het meer dan wij, al vraagt hij het, door ons wel is waar. zélf.

Zooiets zal menigeeen bij de lezing ontgaan.

Leve het verzen zeggen!

Was Ligné met de drie genoemde echt fransche werken gegaan buiten wat velen zijn boekje meenden te moeten achten, met *Solness le Constructeur* was hij weer in zijn *line of business*. Over deze opvoering wijd ik niet meer uit, het onderwerp wordt afgezaagd, al begint het groote publiek, dat betaalt, er misschien nu eerst min of meer in te komen. Bovendien de vertooning was een herhaling, die niet beter was dan die in September 1894.

Eén ding: als men Ligné in zijn nieuwe omgeving ziet, dan krijgt men den indruk „van de bevende hand”. Hij zelf, Mlle Suzanne Desprès, die overigens een manhaftige Hilde was, en Grangier, zij „werkten” alle drie, zeker onder den invloed van den eerste, met de bevende hand. Zenuwen! Zeker, het is een zenuwstuk en veel zenuwlijders hebben last van beverigheid in hand en armen, ook in de beenen, maar al loopen de stukken over van neurose, dan pas ik er toch voor om alle acteurs behebt te zien met *tremoren*, zolang het bedoelde dramatisch beginsel nog op andere wijze kan worden uitgedrukt. Hoe dan? vraagt men misschien. Vergun me daarop terug te komen als me de regie van zoo'n stuk mocht worden toevertrouwd.

* * *

De Koninklijke Vereeniging deed wél toen zij van Carl Nieman een historisch blijspel in den Stadsschouwburg liet opvoeren onder den titel *Zoals de Ouden zongen enz.*

Het kan bekend zijn, dat de „oude Dessauer”, de grimme bullebak, die het pruisische heirleger mee hielp bij elkaarbrennen, tegen alle hof-étiquette in, trouwde met Anneliese, de dochter van een eenvoudig apteker. Maar minder bekend is de merkwaardige erfelijkheid — *Spoken bloos!* — waarmee diens zoon, de erfprins Gustaaf een dergelijke genegenheid opvatte voor de dochter van een brouwer.

Dit meisje was Sophia Herre en de ontwerper van het blijspel, die een afstammeling schijnt te zijn van deze familie, heeft in zijn stuk, dat in 1730 speelt, die liefdesgeschiedenis, met veel knaleffect tot een goed einde weten te brengen.

Zonder moeite kon dit niet gebeuren, want hoewel papade-vorst weinig bezwaren er tegen in kon brengen, dat het jong-de-erfprins piepte, zooals de-n-ouwe zong, hij vond, na zelf dertig jaar zeer gelukkig gehuwd te zijn geweest, de neigingen van zijn zoon alles behalve aangenaam.

Minder nog tegen het burgerlijke in de echtverbintenis zijn zoons verzette de vader zich, dan wel tegen het feit, dat de aanstaande schoonvader-brouwer in diens vorstelijke oogen een rebel mocht heeten en zichzelf dan ook openlijk liet kennen als politiek vijand van den ouden Dessauer. Deze dramatische grondslag is een fijn trekje van den schrijver, die daardoor aan den strijd tusschen aristocratie en democratie een nieuw tintje gaf en der *mésalliance*, als ietwat versleten tooneelmotief, eenigen meerderen luister wist bij te zetten.

De strijd tusschen den Vorst en Herre loopt over een kerkelijke belasting, door den eerste opgelegd, door den andere beschouwd als verdrukking van het arme volk. Herre is als barmhartig armmeester zeer gezien, zoodat hij zelfs burgemeester staat te worden, hetgeen de Vorst langs minder edelen weg tracht te voorkomen. Als Zijne Doorluchtigheid echter het gedaan onrecht inziet, volgt de verzoening.

De schrijver heeft dien politieken strijd zeer knap met de liefdesgeschiedenis verweekeld en volkomen te pas meer ruimte gelaten aan de staatkunde, aan de verhouding van vorst en volk, dan aan het zielkundig verband van 't minnende paartje en als men een opmerking zou willen maken, waarvoor wij critici toch in de wieg zijn gelegd, dan zou men kunnen wenschen, dat hij in dit stelsel bru-

taler ware geweest en het sentimenteele element nog meer hadde onderdrukt, daar toch de minnekooftafreelen en de gevoelvolle tralaria's, waarin Anneliese, op heur vorstelijken troon gezeten, met zooveel graagte droomt van de engkleine woonhokjes van het „Vaterhaus”, tot de zwakste gedeelten van het stuk behooren.

Maar Niemann heeft daartegenover getoond zin te hebben voor germaansch-burgerlijken humor, als dat zoo heeten mag. De appelenvrouw op de markt is een figuur, die opgeld doet, een verduitsche Mad. Sans-Gène. Niet alleen is zij pot en pan met geheel Dessau, maar in haar kwaliteit van gewezen marketentster gaat zij met den ouden Dessauer om, zooals haar fransch evenbeeld met Napoleon later doen zou en houdt zij met haren Vorst van die soort goedig-platte gesprekken, waarvan je, bij eenig realiseeren, gewoon onvalt. Het is immers de klip, waarop elk historisch drama verzeilt, dat het nooit historisch kan zijn en zoo is dan ook de opsnijderij van dezen prinsachtigen toeteraar in de ooren van een appelenwif, zonder dat men dit in ernst kwalijk behoeft op te nemen, al te.

Het makelij van dit historiestuk is lang niet onhandig, al helpen trommels en soldaten (tegen de beste deutsche bedoelingen in, zoo min of meer à la Sardou) de holle gedeelten opvullen.

Het slot, dat zou misschien beter binnenshuis kunnen worden afgespeeld, maar deze opmerking is een betweterij mijnerzijds van zóó kouden grond, dat ik beter had gedaan ze niet neer te schrijven. Want al is dat slot onecht, waar zou de vertoonwaarde, de hoogste kijkprijs van dit laatste bedrijf blijven, als de toekomstige echtverbintenis van den erfprins en de brouwersdochter, met de daaraan verbonden intimiteiten, niet met groote praal, op de markt aan de verzamelde menigte had mogen worden verkondigd?

Maar zijn we niet in een kleine stad van het Anhaltsche, anno 1730?

Daarom dus niet getreurd.

Voor al niet als er een puike voorstelling van gegeven wordt.

De uitvoering met Bouwmeester als ouden Vorst en Mevr. Stoetz als fruitvrouw heeft velen kennelijk groot genoegen gedaan. Schoonhoven een kranig heer als koppig brouwer, Mevr. Poolman een gezellige vorstin en Van Zijlen niet te vergeten een prachtige oude man.

Het zou zonde zijn als dit stuk weer even spoedig moest verdwijnen als *Om de Kroon*. want ook voor de parade, die de hoofdtoon daarvan uitmaakt, is op kranige wijze zorg gedragen.

De Keizer van Duitschland woonde een jaar geleden de voorstelling bij, hij zag in het stuk: „eine Ausführung seines Programms: Belebung der vaterländischen Geschichte”, welk een en ander „dem Lustspiel besonderen Werth beimasz.”

V.

Ingezonden.

Tooneelkritiek te Amsterdam.

Middelburgsche Courant van 8
November 1895, No. 264.

In het aangehaalde blad worden van de Amsterdamsche tooneelverslaggevers erge dingen gezegd.

In het feuilleton *Het tooneel in de hoofdstad* komen namelijk deze regels voor:

„Daarom juist erger ik mij dagelijks aan de perfiede taktiek, die sedert jaren sommige recensenten tegenover de Koninklijke Vereeniging *Het Nederlandsch tooneel* hebben gevolgd.

En wie — zooals ik — achter de schermen ziet, de personen kent die aldus optreden, heeft nog meer reden tot ergernis.

Zij bestrijden stelselmatig uit rancune.

Er zijn onder die bedillers die — waren zij eerlijk en flink — zouden moeten zeggen: laat ik liever zwijgen, dan vermijd ik den schijn, van — met het oog op het verleden — mij te willen wreken.”

Dit op zich-zelf acht ik voldoende, zoodat -- hoewel het artikel nóg meer liefs bevat — ik het hierbij kan laten.

De namen van den schrijver en van hen, die hij beschuldigt, blijven daar onbekend.

Het moet mij van het hart, dat mij deze wijze van doen ongeoorloofd schijnt te zijn.

Zoolang voor het tegendeel geen zeer ernstige redenen bestaan, voel ik mij, van mijn kant, met alle tooneelverslaggevers, als te zamen strevende naar hetzelfde deel, een.

Een smet geworpen op hèn, die Amsterdamsche tooneel-critiek schrijven, treft dus tevens mij, omdat ik in deze kolommen over diezelfde stof de pen voer.

Maar ook als redacteur van het orgaan van het Nederlandsch Tooneelverbond heb ik steeds voor oogen art. 2 let. ter g der Statuten, waar het doel van het Verbond zegt onder veel andere dingen te omvatten:

„De bevordering van een degelijke tooneel-critiek.”

Men zal mijn stelling wel niet dubbelzinnig achten, als ik in deze twee hoedanigheden, wijs op de wenschelijkheid, dat er een einde kome aan bedekte en naamlooze beschuldigingen.

Al mijn confraters en in de eerste plaats den schrijver in de Middelburgsche, noodig ik dus uit, om deze pijnlijke zaak met mij te onderzoeken en daarin als 't kan, zooveel mogelijk verbetering te brengen.

J. VRIESENDORP.

Ons Souffleurshokje.

President Faure woonde in Håvre de ter zijner eer gegeven voorstelling van het drama *Pour la Couronne* van F. Coppée bij, waar onderscheiden interessante voorvallen plaats vonden. Vooreerst hadden de goede burgers van Håvre het, ondanks hunne vereering voor het hoofd van den Staat, niet over hun hart kunnen verkrijgen, de door vele bezoeken en feestelijkheden vertraagde komst van den heer Faure en zijn gevolg in het theater, af te wachten, maar geëischt, dat het stuk beginnen zou, vóór hij in zijn loge verschenen was. Toen de president nu midden in de eerste acte in het theater verscheen, stond het geheele publiek op en donderend klonk het: Vive Felix Faure, Vive la République, Vive Felix! De tooneelspelers begonnen de acte, die reeds half geëindigd was, nog eenmaal, om het publiek, bij de woorden: „Zijn zoon zal zekerlijk de kroon erven? Neen, bij ons geeft men die aan den verdienstelijkste,” een nieuw voorwendsel tot stormachtige ovaties voor den president der Republiek te geven. Na het eerste bedrijf verscheen het muziekcorps van het 119e regiment op het tooneel en speelde de Marseillaise, die door het publiek staande werd aangehoord. Bij de tweede acte liet de heer Felix Faure François Coppée bij zich ontbieden en hield hem tot aan de 4e acte bij zich. In de 5e acte werd de kaptein van den engelschen kruiser „Australia” Archand bij den president genoodigd, met wien hij zich levendig onderhield.

Het interessante voorval had echter eerst na de voorstelling plaats.

Toen verscheen namelijk de vertegenwoordiger der „Société des auteurs dramatiques” en verlangde de betaling van 12⁰/₀ der ontvangsten volgens de statuten. Hij liet zich door de opmerking, dat het hier een galavorsteling gold, waarvan de opbrengst voor weldadige instellingen bestemd was, van zijn vordering niet afbrengen en werd eerst gerustgesteld toen de Maire van Håvre, Brindeau er bij kwam en hem een garantiebewijs gaf, waarop den volgenden dag de verschuldigde som zou worden uitbetaald.

* * *

Bij eene voorstelling van *La Corde sensible*, in het hollandsch *De Weg naar het Hart*, vervulde een tooneelspeler

(nu nog in leven, maar hoog bejaard) de rol van een der studenten, ik meen Califourchon, en had eindelijk dien weg naar het hart gevonden door kaartjes voor een voorstelling in een theater mede te brengen.

Eenige jongelui zaten op de eerste galerij, waarschijnlijk eenigszins vroolijk, verscheurden hun affiches en lieten de snippertjes als sneeuw op de menschen in het parterre nederdalen.

De tooneelspeler, die Califourchon voorstelde, dat ziende, zeide tot een der modistes, aan wie hij de plaatskaartjes overhandigde: „maar, zie je, kindlief, als je er nu naar toe gaat, gedraag je dan fatsoenlijk, verscheur je programma niet en maak het andere menschen, die beneden zitten, niet lastig. „Die acteur was Judels.”

Schouwburg Personeel.

Seizoen 1895—1896.

UTRECHTSCH TOONEELGEZELSCHAP.

Directie, W. Rentmeester & Co.

Regie, Mevr. Marie van Westerhoven.

DAMES:	HEEREN:
Mej. Boon.	van Bergen.
„ Betsy Cremer.	Bigot.
„ Kiehl.	Caranca.
Mevr. W. Schwab—Welman.	Jean Charlier.
„ Thiers.	Cremer.
„ M. van Westerhoven.	W. ten Hoonte.
	van der Hoop.
	Ch. de la Mar.
	W. Rentmeester.
	Smit.
	Wijlacker.

Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

De Gids. December. Dramatisch overzicht. (Coppée als dramatisch dichter—Mme Segond-Weber—De eerste abonnementsvoorstelling van l'Œuvre), Mr. J. N. van Hall.

De Amsterdammer. Weekblad No. 963. Théâtre de l'Œuvre, Z. Z. Z.; Alexandre Dumas (*Met Portret*.)

De Kunstwereld No. 49. Alexandre Dumas, S. Heijmans Jz.; Tournée Frédéric Achard. Théâtre de l'Œuvre, S. Heijmans Jz.

De Kroniek. No. 50. Théâtre de l'Œuvre, F. C. Jr.; Alexandre Dumas fils, F. C. Jr.

De Tribune. No. 6. Het Tooneel (*Het Goudvischje*), G. van Hulzen; Tweede voorstelling van het théâtre „L'œuvre”, R.

Het Nederlandsch Tooneel. No. 12. Elisa Jonkers, Redactie; Onze tooneelletterkunde, J. Verbeeck; Over eerste opvoeringen, G. de Lattin; Uit Gent, A.; Van hier en elders; Programma's.

Revue des deux Mondes. 1 Décembre 1895. Boccace II. La comédie italienne par M. Emile Gebhart; Revue dramatique. *Viveurs* de M. Henri Lavedan, *Amans* de M. Maurice Donnay, par M. René Doumic.

The Athenaeum. No. 3554. „Ducdame”, Walter Raleigh. Dramatic Gossip.

Op het Leesmuseum. Amsterdam.

December.

No. 3108. G. Kalff. Literatuur en Tooneel te Amsterdam in de 17e eeuw.

No. 3130. A. Verwey. *Johan van Oldenbarnevelt*. Treurspel.

No. 3097. H. Becque. Souvenirs d'un auteur dramatique.

No. 3071. H. Kruse. *Nero*. Schauspiel.

No. 3111. R. Woerner. Henrik Ibsens Jugendramen.

No. 3138. *Iota*. A comédie in Spasms.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 7.

1 JANUARI 1896.

XXVe JAARGANG.

INHOUD:

Niet officieel: V, Uit de Amstelstad (*Onder Ons, Vader, La Vie, muette, Lotos, De Bloem van Zaandijk, Oud Zaansch Brui-
loftsfeest, Amsterdamsche Snuifjes, De stille Vennoot.*) — Pavidus,
Uit de Maasstad (*De Baas, Het Benedenhuisje, De nieuwe Knecht,
Altijd de Vrouw! De Lotgeval'en van Juffrouw Trilbie, Sodom's
Ondergang.*) — V, Uit het Buitenland (*Viveurs, Amans.*) — G. D(e)
L(atin), In den Schouwburg.

Ons Souffleurshokje. — Uitgeknipt. — Uit verschillende Tijd-
schriften over Tooneel.

NIET OFFICIEEL.

Uit de Amstelstad.

Toen *Onder ons* zou gegeven worden op 13 December II. pijnigde me een oogenblik de gedachte, dat het een journalistische plicht kon zijn, die uitvoering in ons nummer van den vijftienden te bespreken. Dus: na de voorstelling op Vrijdag schrijven, om Zaterdag-14 te kunnen verzenden. Ik bedacht me en besloot te wachten tot dit nummer.

Wat ben ik m'n schik, dat ik het zoo regelde, want nu kan ik zoo prettigjes-weg, woord voor woord neerzetten om te zeggen, hoe knap ik dit werkje van Marcellus Emants vind, dat heel wat meer verdient. dan „vermakelijk niemendalletje” genoemd te worden als in het Handelsblad of „frisch Fransch Emantsje” als in de Telegraaf. Want wèl is het vermakelijk en frisch, maar fransch en niemendallig is het toch niet.

Het was op blz. 28 van onzen vorigen jaargang, dat het gezegd werd „een kostelijke greep te zijn uit een familie-
leven waar overmaat van beredderzucht heerscht en kippen-
wijsheid bovendien.”

En waarom is nu die greep kostelijk? Het komt mij voor, daarin gelegen te zijn, dat onze duffe toberigheid over futiliteiten, zooals dit twistgekakel na een engagements-
dineetje, er zoo bijzonder smakelijk door is aan de kaak gesteld.

Alsof een franschman zooveel *cas* zou maken over de „eigenlijke” verstandhouding van een jonggetrouwd paar en alsof die zaak voor ons hollanders niemendal zou wezen!

We hebben in de zaal heel goed begrepen, dat we dat zelf waren, daar op de planken, dank zij de regie van Chrispijn; want nu komt er toch nog wel iets wat echt fransch was, dat zijn de techniek van het stukje en de vlugheid der spelers, behoudens kleinigheden, tengevolge van een onverwachte ongesteldheid van één hunner. En is fransche techniek niet het toppunt?

Het zuiver hollandsch zwaartillend gepraat over prulde-
rijen, die het noemen niet waard zijn, is tot zijn recht ge-
komen door regisseur en schrijver; de laatste heeft zijn acht
personen zoo prachtig „genomen,” dat ik er m'n hoed voor
afneem. Alleen Jan, (hij zal wel schrijvers meening ver-
tolken), die is uit den aard geslagen, die bemoeit zich ner-
gens mee, die stelt te midden van al het gegriem en al de
ontdaanheid, met een formidabele leukheid voor, om te
gaan „ganzenborden.” Daar is óók een fransch tintje aan,
dat we hem waarachtig kunnen benijden.

En zoo heeft Marcellus Emants het geloof ik ook ge-
meend: we konden veel dingen wat meer van den ver-
makelijken kant zien.

Dit stukje vind ik niet zoo aardig en zoo goed, omdat
het van onzen president stamt, want toen hij het schreef,
was hij nog niet zoo ver, maar het is toch hoogst aange-
naam, dat de technische vaardigheid, die uit dit z. g. n.
„fransch niemendalletje” zoo heuschelijk blijkt, is gekomen
van hem, die tegenwoordig onze Voorziter is.

Het stond nauwelijks op het papier het bovenstaande,
of ik vernam van den auteur — die slechts de laatste
repetitie bijwoonde — dat hij het bespottelijk zou vinden,
indien de lui — John Verhoef misschien uitgezonderd —
op zulk een huishoudelijk feestje in rokken verschenen, gelijk
zoovele critici willen. In de kringen van een Hurstendonk
(*tout court*) gebeurt zulks in Holland niet en, n'en déplaise
(territ, het stuk heeft niets Fransch aan of in zich.

Is dit presidiale woord nu geen koren op mijn redactioneelen molen?

Van het vaderschap zou ik wel wat meer willen weten, dan uit het stukje van Marcellus Emants is gebleken. Het is voor iemand, die voor zoover hij kan nagaan, zelf niet-papa is, een épineus geval.

Doorgaans hoor ik er niet veel goeds van. Vader Hurstendonk was óók niet gelukkig met z'n kinderen, de moeder daarentegen had ze bedorven, dat schijnt zoo in de rede te liggen.

Toen ik me nog heel ernstig in die kwesties verdiepte, heb ik het punt eens aangeroerd aan een sociteitstafel en toen was er maar één vader, die erop inging. Wat ie zei was niet malsch. Hij hield wel van zijn kinderen, betrekkelijk veel zelfs, maar hij kon het nergens anders en beter bij vergelijken dan bij de gehechtheid aan z'n hond of z'n stoel, waar-ie dagelijks in zat. Die zou-ie ook niet graag missen, die vergroeien met je heele bestaan, je kunt er niet meer buiten, maar iets *echts* had hij toch nooit in zijn verhouding tot de kinderen ontdekt.

Het zijn *mijn* kinderen, schijnt buiten het mannelijke te zijn. Eigenlijk gezegd is dat ook de droevige overtuiging van den schrijver dezer regelen.

Ik meen, dat we meer bezwijken voor *de vrouw* die zegt: dat is *jou* kind, dan voor *het-kind-van-ons* zelf. Met andere woorden aan een psychische vaderschapsbetrekking als realiteit geloof ik niet. Ik geloof wel aan een goede verstandhouding van vader, kind, familie en nog andere familie, dat wel, evenwel niet uit kracht van geslachtelijk verband of feitelijke geboorte. Ik geloof dus ook niet aan een tragischen twijfel omtrent het vaderschap, tenzij men de jaloezie over het verdeeld bezit der vrouw, daarmêe zou willen verwarren, wat grootelijks onjuist zou zijn.

Vader van Strindberg had dus eigenlijk „Moeder” moeten heeten, want daarom is het te doen. Al weet je nooit zeker, dat je de vader wèl bent, daar is toch maar één geval, dat je zeker weet de vader niet te zijn n.l. bij gemis aan gemeenschap, en dat geval heeft Strindberg niet behandeld. Dus al hield je vrouw zich meer „onledig” met den derde, dan sluit dit toch nooit de zalige troost uit, dat het kind niettemin je eigen kind kan zijn; daar is althans voor te zorgen en wie daar niet voor zorgt is zelf debet aan zijn non-paterniteit.

In de gevallen, waar men zeker is de vader niet te zijn heeft men zelf schuld.

In de gevallen van twijfel is jaloezie de factor, die ons beheerscht, want denk u den twijfel bij een weduenaar-vader en het zal duidelijk worden, dat de vaderschapskwestie vervalt: omdat er niemand meer is aan wie men de *ontrouw* zou kunnen verwijten.

Heel iets anders is *de manie* van te denken de vader niet te zijn, als die manie naar menselijke berekening ongegrond is. Dat is krankzinnigheid of zwakhoofdigheid.

Strindberg heeft zoowat van alles door elkaar gegeven, want zijn man begint met verstandig te zijn en gaat door den twijfel heen naar den waanzin.

Het is mij, nog evenals vroeger een onaangenaam stuk, dat niets op me uitwerkt dan een melodramatische ontzetting bij de dwangbuis-scène. Het is wel merkwaardig, dat dit stuk aan Van Kuyk, die de titelrol creëerde, het epiteton van „den modernste der moderneren” gaf en door den heer Bouberg Wilson werd aanbevolen als volksmoderniteit.

Hoe is het mogelijk, dat men, bij al het slechte begrip over iets wat modern moet genoemd worden en bij de vele prullen die voor nieuw door moeten gaan, zal trachten „het volk” hier voor te winnen en er door te „belehren!”

Maar eigenlijk draaien we ook daar, als met het onderzoek naar het vaderschap, veel meer in een komisch dan in een dramatisch kringetje rond, want ten slotte steekt er in *Vader*, met zijn spookverhalen en godsdienstige bakerpraat of eigenlijk in dat alarmeerende dwangbuis, een beestje, wel-

wat-gemoderniseerd, maar toch een alleraardigst opgeknapt vóórhistorisch draakje. Dat is ook min of meer het geval met het vaderstuk van Maurice Beaubourg *La Vie muette*, doch alleen ten aanzien van den slotmoord. Dat is zoo de manier van werken van Maurice. Hij schetste ook in *L'Image* een echtpaar, dat bij het leven elkaar niet begreep en eerst *in extremis*, na den moordaan slag van den een op den ander, van elkaar ging houden.

Van elkaar klinkt wel wat erg symboliek, maar het is toch de eenige poëtische voldoening, die die stukken ons geven.

Dit heeft de fransche bewerking van den twijfelenden vader op de duitsche vóór, dat zij een illusie geeft, een illusie, die recht heeft van bestaan, na dat gebleken is, dat de werkelijkheid niets opleverde.

„La mort n'est rien! La vie seule compte!”

Dit is tegen alle theorieën in, een burgelijke tragedie, (die juist door het gemis van een koor, nog slechts verlangt naar den antieken vorm). dat het leven zoo zielloos-dood worde, dat slechts de bezielde dood verheffing brengt.

Dat is het groote -- en voor het koele verstand tevens het misselijke -- in deze werken, dat (laat ik mij voor ditmaal eens bezondigen aan kapitale letters) met den Dood het Leven, dat is hier de Liefde intreedt. Dus de godsdienst! Toch zijn deze dingen wel wat topzwaar en brengen zij voor ons, die toekijken duizeligheid, maar met dat al valt het niet te loochenen, dat daar veel *in* is

Bij *L'Image* kwam het er uit, bij *La Vie muette* niet. De historie van dit laatste stuk stel ik mij voor als maakwerk.

En Maeterlinck én *L'Image*, die Maurice door hun succes aanmoedigden, gaven hem het procédé voor *La Vie muette*.

Het gegeven was toch zoo mooi! Een man, die krankzinnig de onwaarheid weet, dat zijn kinderen de zijnen niet zijn en dat niet kan uiten.

Want, om te weten, dat het *zijn* kinderen *niet* zijn daarvoor is (zie boven) waanzin noodig en een waanzin, die zwijgend blijft, die is aangrijpend, dat is een dramatisch moment.

Misschien zou op dit oogenblik slechts Maeterlinck de formule kunnen vinden voor de tragedie van dit zwijgend en krankzinnig weten, want Beaubourg heeft het niet gekund.

Doordat hij vier bedrijven over dit thema verhaspelde, heeft hij zijn zwijger veeleer tot een prater gemaakt, omdat hij, hem plaatsende in een zoo dorre omlijsting als één vrouw, twee kinderen en twee bedienden zijn, aan die omgeving slechts weinig van de hoofdzaak kon overlaten, temeer daar hij modern wou blijven. Het is als mislukt durfstuk hoogst belangrijk om te lezen, want het is toch brutaal om van iemand, die over de hoofdzaak zwijgen moet een hoofdpersoon te maken. Maar reeds aan het eind van het eerste bedrijf verliep die moderne brutaliteit in doodgewone tooneelmanier door den zwijger te laten praten, als er logisch hoegenaamd geen reden meer voor is. Het staat zoo zielig om dien man, die het aan zijn vrouw niet kon zeggen, in een roerende alleenspraak oud-tooneelmatig te hooren meedeelen, wat *het publiek* toch dient te weten. Daarmee-alleen is het heele pogen mislukt en het stuk verworden tot een wangedrocht, zonder afmeting, het drama van den pratenden zwijger!

Want juist nu de vrouw voor hem dood is. — *Tant mieux!* roept hij uit — is ook de spanning overleefd en het wijfelende karakter, zou wankelend als een ballon zonder gas, op zich zelf terug hebben moeten vallen. De vrouw was de muur waartegen hij zich den kop te bersten bokte, nu de weerstand weg is behoorde de actie op te houden, voor den weduenaar-vader wordt de paterniteit een geheel andere *pointe* van het zieleleven. Zie boven. Maar de vrouw *is* niet dood. In de volgende bedrijven dus een hernieuwd optreden van den man tegen de kinderen en en alweer tegen de vrouw, die zich tusschen hen, ter bescherming der kinderen plaatst. Dat alles is in elkaar gezet met handigheid, met gewild duister en kinderspel, met een gezocht gezang der *bonne*, die over haar vrijage loopt te zingen, om de ontkenning

voor te bereiden en wanneer dan de man op 't punt staat zich van kant te maken en in de duisternis de kamer der kinderen zoekt, om ze nog ééns te zien (*zijn* kinderen dan toch!?) komt de vrouw op, die uit angstverweer en bij vergissing hem overhoop steekt; op dat oogenblik volgt de verzoening: als het te laat is.

Dit alles wijst op het „verloopen” van de macht over het onderwerp, daar komt te veel *truc*, te veel toeval in het spel om te kunnen blijven denken aan het algemeen menschelijke; het tragische opzet is uitgelopen op een geval.

Daarmee wil ik de lezing van dit werk niet ontraden, want de toeschouwer bij Lugné's voorstelling, zal er beter uit begrijpen, hoe slecht de vertolking was. Lugné heeft dit stuk gespeeld op den schobberdebonk. Heel nonchalant was het wegnemen van de eene kinderrol en die te vervangen door een zwijgend Amstelstratertje, dat ook wel uit de Paardestraat gehaald kon zijn. Een huisknecht, die ik m'n schoenen nog niet zou willen toevertrouwen, slecht licht, slechte tooneelschikking, rolloosheid, dat waren daarenboven de voornaamste grieven. Als men met dit stuk een zaal wil boeien, dan behoort men op alles te letten, want bij het minste stootje gaat een werk als *La Vie muette*, dat toch al zoo zwak op zijn beenen staat, heelemaal omver. Lugné heeft hier veel op zijn geweten!

Na de eerste opvoering van *Lotos* op 18 Januari 1892 heeft Jean Vailjean — ik mis hem nog steeds — nagenoeg vier kolommen van ons orgaan, aan dit drama van M. Constant (Mevr. Snijders van Wissekerke) gewijd en met de hem eigen opgewektheid schreef hij toen:

„Het slot is sober, zonder overtollige ontboezemingen, trouwens een deugd, die het geheele stuk kenmerkt.

Lotos is een fraai kunstgewrocht, natuurlijk niet volmaakt, evenmin als eenig menschenwerk, doch met dezen arbeid heeft de talentvolle auteur haar naam als tooneelschrijfter gevestigd en zij zal, naar wij vertrouwen, dien krachtig weten te handhaven.”

Dat ik dit stuk, tot mijn schande moet ik het bekennen, niet gezien en ook niet gelezen had, was voor mij een reden om de voorstelling, die de vereeniging „Bogaers” van Zaan-dijk ten behoeve van „Apollo” in den Stadsschouwburg ervan gaf, bijtewonen.

Nu ik het op deze wijze dan toch gezien heb, houd ik mij overtuigd, dat ik thans allermintst over dat werk kan oordeelen.

Het past niet uit te varen tegen dilleltanten, die voor een liefdadig doel optreden en bovendien nauwgezet in hun arbeid zijn, maar hun raadsman had moeten bedenken, dat er een spreekwoord luidt: „Schoenmaker blijf bij je leest!”

Wat we van *Lotos* te zien kregen was als de achterzij van een tapisserie-werk, je kondt er zoowat uit opmaken, wat er aan de andere zij te genieten zou zijn, want het staat vast, dat bij voldoende bezetting dit werk mooie dingen heeft.

De Bloem van Zaan-dijk, dramatische schets uit de jaren 1793 en 1794, in drie bedrijven met een naspel, als men die in haar geheel had gegeven in de plaats van *Lotos*, dan had niemand één bezwaar kunnen hebben tegen de vertooring, omdat de knappe rederijkers van Zaan-dijk dan waren gebleven binnen de niet zeer uitgebreide grenzen van hun kunnen.

Voor de uitvoering in Oud-Holland had men begrepen het oorspronkelijk stuk te moeten inkrimpen tot het naspel, waarin de bruiloft werd gevierd en zoo kwam het, dat het eerste en het echte stuk van G. J. Honig en C. v. d. Zeyde nog eens werd „bewaterd” door den eerste tot een *Oud Zaan-sch Bruiloftsfeest*. Op de tentoonstelling hadden we dat al heel mooi gezien, in de zon, op een vermoeienden hangmiddag, tusschen jolige vreemden en ernstige amsterdammers in, met dien kurieuzen optocht, twee aan twee in kostuum, Wolff voorop met zijn gewonen marsch, in treurtempo.

Ik wil de leden van „Bogaers” niet te lijf, ik vraag alleen maar: waarom hebben ze, toen ze konden beschikken over een geheelen avond in den Stadsschouwburg, hun goede, lieve, echte, beste, oud-zaansche stuk niet in zijn vollen omvang gegeven?

Dat was voor ieder even aardig en belangrijk geweest en heel wat beter dan *Lotos*, want in de Zaan-sche polders groeit dat bloemetje toch maar niet.

Maar de snoezige bloemetjes die daar wél groeien, die bloeden in *De Bloem van Zaan-dijk* zóó fleurig, in hun gebloemde oud-Zaan-sche zijden rokjes, dat de dames in balcon en loge er furieus jaloersch van werden, vooral toen er een menuet en een gavotte-quadrille, zóó zeldzaam smaakvol in gedanst werden, dat het onverbetterlijk mocht heeten.

Het was een aardig, opgewekt stuk werk, dat tot bisseeren uitlokke.

Als Jan Thijssen turf trapt,
Dan gaan z'n beenen klapperdeklap,
Klapperdeklap Jan Thijssen,
Wipperdewup Jan Thijssen.

Kijk! die bruiloft moesten ze nóg eens geven, met het stuk, dat er bij hoort voorop, hoeveel aardiger zou dat alles worden, als er door drie bedrijven eenvoudig rederijkerspel eenige belangstelling was opgewekt voor al die familieleden, die nu wel min of meer den indruk maakten van een verzameling bonte vlinders uitgestald, opgeprikt kan ik niet zeggen, voor iemand, die er hoegenaamd geen verstand van heeft. Onmogelijk al die lui uit elkaar te houden.

Die voorstelling zou ons weer eens „pret” doen hebben en dat is zoo noodig in de groote centra, waar het woord reeds verouderd, kinderachtig klinkt. En toch: pret mag niet het hoogste zijn, voor mij is het het beste.

Pret stel ik boven genoegen, vermaak, amusement, boven verheuging, genot, vreugd. Tegenover al die utingen van menschelijke gemoedsuitbarsting schijnt het mij toe, dat de pret daar alleen staat in haar oprechtheid. Al die andere vormen zijn pret met een wanklank. Het genoegen is vormelijk-hoffelijk, het vermaak verwaand-beschaafd, het amusement ridicul-parvenu, de verheuging jeneverachtig-dronkentjes, het genot diepzinnig-afgebakend en de vreugd heilloos-onbereikbaar en verheven.

Bestaat er te Amsterdam nog inheemsche pret? Als 't ja is dan moeten we naar de een of andere revue en als ze dáár niet te vinden is, dan moet de Vereeniging „Bogaers” nog maar weer eens hier komen met haar *Bloem van Zaan-dijk*.

Amsterdamsche Snuijjes, de revue, die met een apotheose bestemd was om heel Amsterdam op stellen te zetten is een fataal mislukte poging om aardig te zijn.

Het was immens.

Heeft Chrétienni, wien de opgewektheid van 't gelaat afstraalt, zijn vlaamschen geest verloren of is Fikke de eigenlijk gezegde maker van dit kerkhofplezier?

Wie ter wereld heeft het in zijn hoofd gekregen, om met de jeremiades, waarvan dit onding overloopt, grappig te willen wezen?

Met alles valt te spotten, ook met den honger en met de anarchie, maar wie dat doen wil moet beginnen met te glooven, dat dat allemaal maar larie is en juist het eenig-gekke van deze historie is, dat de auteurs van de revue in ernst hebben gemeend, op fouten in de maatschappij te moeten wijzen.

Zij meenen in gemoede, dat de onderwijzerstraktementen te laag zijn en willen er dan nog den gek mee scheren; zoo kwamen zij tot de lugubere gedachte om deze heeren een verzoek te laten doen aan een bedelaarsbond, teneinde daarin als leden te worden opgenomen.

Alleen voor het geval, dat men aan de armoede der schoolmeesters niet glooft, kan dit aardig zijn. De theorie van den lach eischt twee kanten van het voorgestelde, de gewone en de voorgedraaide. Zij moeten met elkaar con-

trasteeren en dat doen ze hier niet. Het vertoonde was slechts een vergroot beeld van de werkelijkheid, die daar door nog somberder werd.

Door de samenstellers is veel te diepzinnig over deze revue *gedacht*.

Absoluut heeft men aardig willen wezen en eigenlijk heeft men niets kunnen vinden. De tijden zijn te slecht, het leven is te goor. Zoek menschen, die dat niet begrijpen, niet gelooven, niet weten. Laat die schrijven over dat alles, wat u hindert en wat zij niet tellen en er is kans op comiciteit, maar wanneer men, zooals deze auteurs, die amsterdamsche dingen zelf zoo erg naar vindt, dan mislukken de grapjes.

Toen Justus van Maurik *Anarchisten* schreef kon men best merken, dat hij het met de anarchie zoo nauw niet nam, maar zijn publiek dacht anders, het publiek vond het heiligschennis.

Iets als het spotten met de vuile grachten zou het daarentegen wel aardig kunnen vinden, als de auteurs van *Amsterdamsche Snuifjes* die smoezigheid maar van den vroolijken kant hadden kunnen zien.

Maar verbeeld u een Amsterdamsche Stedemaagd in allen ernst delibereerende met Snuffel over iets waarvan we allemaal weten, dat het heel erg is.

Verbeeld u een nabootsing van Reens, zijn fanatieken cent biedende op elk stuk huisraad van een nalatigen belasting-schuldige, verbeeld u die voor alle partijen toch lamme historie, begeleid met zang en dans!

Het was bar!

Ik hoor, dat er verbeteringen zijn aangebracht, maar goed kan het toch niet meer worden.

Chrispijn heeft het niet zoo diep gezocht, maar eenvoudig een klucht van Laufs en Jacoby, *De stille Vennoot*, voor den dag gehaald om de lui te doen lachen.

Dat is veel verstandiger geweest, al was de mop flauw.

V.

Uit de Maasstad.

Als ik zeg dat *De Baas* (*Le Maître* van Jean Jullien) mij van het begin tot het einde telkens weer, met kleine schokken en in langer nablijvende impressies, aan het boek *La Terre* van Zola heeft doen denken... dan ben ik bang veel ooren en oortjes zich te zien toestoppen en dan zou ik, als het stuk nog gespeeld werd, bang zijn er velen vandaan te houden, alleen omdat er zóó iets over gezegd kon worden. Ik moet er daarom dadelijk bijvoegen dat *De Baas* mij niet heeft doen denken aan wat men gewoon is het *onzedelijke* *La Terre* te noemen; geen moeder behoeft haar dochter thuis te laten. Maar van het groote boerenleven in Zola's boek, van het afgezonderd samenbestaan dier aan den grond toebehoorende landarbeiders — daarvan geeft het stuk, dat maar een paar maal door de Vereenigde Tooneelstenen in deze maand gespeeld werd, telkens weer den indruk.

Het mag daarom geprezen worden — want dringt het zich dáárom niet, evenals Zola's boek, aan u op als tastbare, levendige waarheid? Alleen — als ik het boek lees, staat er niemand tusschen het woord en mij. Terwijl, als ik het stuk zie, ik het woord van Jullien moet opvangen uit den mond van tooneelspelers, die helaas, mij de levende waarheid zoo onwaarschijnlijk kunnen maken, dat ik het enkele woord van den schrijver bijna niet meer waardeeren kan.

Is het volgende niet voor wie den Franschen boer uit *La Terre* heeft leeren gevoelen, harde waarheid? De oude Jean Fleutiaut ligt op sterven in zijn hooge, ongemakkelijke bedstee. Zijn vrouw, zijn zoon en een verloopen notaris verdeelen de erfenis onderwijl; geen hunner denkt er aan den dokter te gaan halen, 't is hondeweer en de oude boer heeft zijn tijd gehad. Er komt een landlooper uit den stormnacht naar binnen om huisvesting te vragen; de zoon wijst

hem weg, maar de oude zieke is te dicht bij het vagevuur om de gelegenheid tot een goede daad voorbij te laten gaan en beveelt den man binnen te laten. De vagebond waakt bij den zieke, geeft hem een middel en de boer knapt op. Hij wordt beter en houdt Boulas, die een knappe jongen blijkt te zijn, bij zich. Nu is het zaak voor de vrouw en den zoon, den „baas" de schikkingen verborgen te houden en te verbloemen die zij maar vast met het oog op zijn naderenden dood genomen hadden. Zij haten Boulas, die den baas gered heeft, die de dochter wil trouwen, die moderne uitvindingen wil toepassen in het oeroude boerenbedrijf. Zij stoken den vader op tegen den indringer, zij geven dezen de schuld van de tegenvallers, zij vergiften de koeien en zeggen dat hij ze verwaarloosd heeft. En de oude baas, saamgegroeid met zijn bezit, egoïst tot in den grond die hem toebehoort, begrijpt niet meer, wat die vagebond is komen doen in zijn huis. Heeft hij gevraagd hem te redden van den dood? Wat wil die man op zijn grond en achter zijn beesten? Wat komt die vrijen om zijn dochter? En als het meisje tusschenbeide komt en hem smeekt om haar en om Gods wil den armen man dien zij liefheeft, te houden — dan is het ineens heelemaal uit met alle dankbaarheid en komt de hatelijke boerenziel in een woedende vlaag in opstand. De baas trapt ze beiden de deur uit — in den stormnacht.

Wij eischen tegenwoordig algemeen *beschaafd* spel. Maar ach, wat waren zij beschaafd, de spelers van *De Baas*. Al het hoekige, klonterige, harde (juist wat dit stuk zoo *echt* maakt) hadden ze eraf geschaafd. De heer van Kerckhoven alleen, als Boulas, bracht nog in zijn rol tot uiting wat hem rest van zijn elementaire Vlaamsche kracht. Bij den heer Tartaud was het althans nog een probeeren, dat van begrijpen getuigde; maar de anderen speelden hun rol, alsof dit stuk nu maar toevallig in een boerenmilieu gezet was en alsof het alleen maar op deze hartstochten, die in elken kring kunnen waargenomen worden, aankwam en niet op den vorm, waarin ze zich uiteten. Zelden zag ik met zoo weinig genoegen den heer D. Haspels optreden als in den ouden baas. Had zijn wijze van spelen ook maar iets weg van die van Antoine in *Blanchette*? — en dat moest het toch zijn. Maar de heer Haspels was een oude burgerheer: in de twee eerste bedrijven vriendelijk en in het laatste boos. Zijn dochter was beter en gaf althans in haar manieren iets van een boerenmeid; maar haar stemmetje was ongeschikt voor de rol en bracht het alleen op het laatste tot een ongemeene kracht, die verraste maar toch weer niets gaf van die ruwe boerenpassie, welke ook in dit, een gunstige uitzondering op haar omgeving makend, meisje tot volle uitbarsting komen moet. Zelfs mevrouw Burlage-Verwoert, die toch zoo'n mooie fabrieks moeder in *De Moeders* gegeven had, schoot hier te kort.

Laten de Tooneelstenen zich niet beklagen dat als zij eens wat „naturalisme" willen geven, zij dadelijk voor die poging gestraft worden. Want daarmee moet samengaan dat zij het *aannemelijk* maken, zoo goed voor menschen die géén, als voor anderen die wél begrip van naturalisme hebben. „Neen, zoo'n moeder en zoon bestaan er niet", hoorde ik een verontwaardigde dame zeggen. Zij oefende met dat onware gezegde een juiste critiek. In haar kring bestaan zulke moeders en zonen in geheel anderen vorm en van de boerenkringen had zij geen verstand. Hoe konden haar dan de moeder en de zoon van mevrouw Burlage en den heer Tartaud begrijpelijk worden, als zij in hen voortdurend de menschen van haar eigen kring door het boerenpak heen moest blijven zien?

* * *

Het Benedenhuisje van Julien Berr de Turique is evenals het een paar weken later gespeelde blijspelletje: *De nieuwe Knecht* (nog door Jean Valjean vertaald) een van die aardige, luchtige Fransche-romanstukjes, die een kijkje geven in een leven dat ons vreemd is, een kijkje om den hoek van een

verboden deur. In dergelijke blijspelletjes zie ik mevrouw van Eysden-Vink altijd dolgraag; de woorden ratelen haar dan van de lippen en het gaat haar alles zoo handig en gemakkelijk af. Daarbij kleedt zij zich uitstekend. In dit laatste opzicht is mej. Klein niet altijd even gelukkig en dat is jammer, want ook zij is voor dat vlugge, Fransche spel wel geschikt. Alleen nog wat meer vroolijkheid moet zij zien weer te geven; zij houdt haar lachjes te kostbaar of liever — want heel veel had zij in de twee genoemde nastukjes niet te lachen — zij toont zich te weinig lucht hartig.

Weer trad de heer Willem van Zuylen op in deze maand; nu in: *Altijd de Vrouw!* een grappig Fransch blijspel. Hierin vertoonde van Zuylen zich weer in zijn volle kracht. Het was dan ook juist iets voor hem: de slimmert in eigen oogen, die zoo heerlijk voor den gek gehouden wordt. Niemand zal dit stuk en dit spel kunnen gaan zien zonder zich te amuseeren. Het samenspel van de heeren van Zuylen en Faassen is altijd zoo heerlijk homiek; de heer Faassen heeft oogenblikken die men veel langer outhoudt dan den titel of den inhoud van het heele blijspel. Ook mevrouw Burlage bezorgt het publiek voortdurend de grootste pret door haar charges van de oude vrijster; een geliefd emplot van deze verdienstelijke actrice, en waarin zij herhaaldelijk succes gehad heeft.

* * *

Tivoli is met een lustig gespeeld kermisstuk bezig (men geeft tegenwoordig ook *kerstmis*stukken!) dat met den titel van: *De Lotgevallen van Juffrouw Tribie* prijkt, maar niets met *Tribie* te maken heeft. Is het om op te knappen van de naweën van *Sodom's Ondergang*, dit akeligste aller Sudermann-producten? „De schrijver” — zeide Jean Valjean eens in deze rubriek — „staat in twee kampen en kan zich niet geheel losmaken van het oude, waar zulke smakelijke brokjes onnatuur hem lokken en toch zou hij zoo ontzettend graag modern zijn. Dit voert tot iets tweeslachtigs”....

Indien dit waar is — en ik ben geneigd het te gelooven — dan is in *Sodom's Ende* de smaak voor de brokjes onnatuur Sudermann zoozeer te machtig geworden, dat hij er zijn toeschouwers een heel maal van heeft willen voorzetten. Welk een pyramidale reclame-roman! Daar zijn drie milieus. Ten eerste het rijke, verdorven huis der Aspasia, door critici en schilders en dichters, speelse vernuftten, omringd, en in dezen poel — zoo luidt immers de romanterm — opbloeiend als reine lelie, het nichtje onverdorven. Willy Janikow, minnaar van Aspasia, vlam van het nichtje. Ten tweede het huis Janikow, verarmd maar eerlijk, brave commensalen houdend, en ook daar een soort van adoptief-nichtje, kind der zonde, rein in het eerlijke milieu. Ten derde het atelier van Willy Janikow, schilder door één kunstwerk beroemd, staande met den eenen voet in het Aspasia-paleis en met den anderen in de Janikow-hut, voorwerp van vereering in beide.

En Willy Janikow gaat te gronde door Aspasia, schildert niet meer, gaat gebukt onder zijn liaison, voert een vreese-lijken kamp tusschen artistiek-beter-ik en cynische overgave aan genot. Hij lacht herhaaldelijk luid en krankzinnig en hakt eindelijk den knoop door. De zonde wint het. En na een vruchteloze poging tot verbreking van den band die hem knelt, gooit hij zijn muts boven den molen uit, verkracht het adoptief-nichtje in het huis Janikow en beproeft hetzelfde met het nichtje uit het huis Aspasia. En het zou gelukken ook, als het andere zich niet verdrongen had. Zoo volgen er meer doden: Willy eindelijk zelf in een laatste poging om zijn slachtoffer op het doek te brengen.

Ik maak mijn excuses voor het bovenstaande relaas. Het is zeer gemakkelijk zijn ergernis lucht te geven in een min of meer ironische „korte inhoudsopgave”. Maar ik kan niet ernstig spreken over een stuk als *Sodom's Ondergang*.

Ik zou een jaargang van dit tijdschrift noodig hebben, als ik het wagen wilde. Mijn lezers zouden het niet uit-

lezen en het zou zeer ongezond zijn voor mijzelf. Sudermann zou er kippevel van moeten krijgen en het zou den Berlijners zulke rillingen moeten bezorgen, dat het publiek in Nederland het *voelde*. Allemaal veel te ernstige gebeurlijkheden voor een briefje uit de Maasstad.

Ik wil dus alleen maar zeggen, dat de heer Erfmann goed uiterlijk spel gaf als Willy Janikow, zich gemakkelijk bevoog, mooie klanken liet hooren en kranig doodviel in het laatste bedrijf *Méer* — bv. dat hij zulk een rol begreep — kan *in casu* niemand van hem vergen. De heer Poolman maakte een aandoenlijk type van zijn rol, de beste in het heele stuk. Juffrouw Sasbach was lief; mevrouw Mulder leed onder het gebrek aan dames, waaronder het Tivoli-geselschap gebukt gaat en waardoor zij gedwongen werd tot het vervullen van een rol, die niet meer binnen haar bereik ligt. De heer Morriën had een vervelende *raisonneurs*-rol, die hij vervelend speelde: laat hij op zijn handgebaren passen, voor ze chronisch worden.

Ik heb dezen brief geschreven, mijnheer de redacteur, in de sombere dagen om Kerstmis. *Altijd de Vrouw!* is eigenlijk het eenige, wat mijn humeur er in deze maand bovenop gehouden heeft. Het nieuwe jaar zal de rest doen. Moge het heel veel goeds brengen aan ons Rotterdamsch tooneel!

27 December.

PAVIDUS.

Uit het Buitenland

Het zijn maar een paar bladzijden van de *Revue des deux mondes*, die René Doumic wijdt aan twee betrekkelijk nieuwe stukken, maar die stukken schijnen, te oordeelen naar het daar geschrevene, van een zoo typisch parijsch model te zijn, dat het wel wat vóór kan hebben er hier iets van over te brengen, te meer, omdat ze in ons land zeker nooit vertoond zullen worden, tenzij....

Ik bedoel twee gelijksoortige „comédies”, de eene *Viveurs* van Henri Lavedan, de andere *Amans* van Maurice Donnay, beide in vier bedrijven.

Is Donnay meer de man van de ironie injal haar bevalligheid, Lavedan zoekt het daarentegen in de brutalesatire. Donnay is de dichter, Lavedan de zedemeester, maar be den slaakten zij in dat „genre parisien”, dat wel is waar eniet eerst van gisteren dagteekent, toch „le dernier cri d la modernité au théâtre”. Dat het te Parijs is en nergens anders, waar hun stukken spelen, wordt al dadelijk duidelijk door het décor. De paskamer van den kleermaker Doucet en niet die van een zijner concurrenten, de groote zaal van een „restaurant de nuit”, de wachtkamer van een dame sdocter, de ontvangkamer van een dergalante vrouwen in de nieuwe wijken, ziet daar de omgeving. het milieu en men gevoelt wel dat dat bronnetje onuitputtelijk is. Als we wa vierder zijn brengt men ons bij de modemaakster, de linnennaaster, in den corsettenwinkel of zelfs bij de badvrouw. Dat is een gelegenheid om de minst wereldsche menschen op de hoogte te brengen van de verfijningen der nieuwerwetsche weelde en men stelt op die wijze de mooiste meubelen, schilderijen, linten en moesselienes ten toon naast lieverdandeliefste kanapeetjes en bewonderenswaardig suggestieve bedden. Maar wat er wel het meest aantrekkelijke van is, dat zijn de dames, die er zich uitkleeden.

Domic zegt het zóó smakelijk, dat ik het maar niet vertaal:

„A la Renaissance c'est Mme Jeanne Garnier que nous avons le plaisir très vif de voir en corset; au Vaudeville c'est non seulement Mme Réjane, mais plusieurs autres dames aussi, pareillement jeunes, jolies et faites à ravir.”

Daarover beklagt men zich te Parijs in geenendeel. Certes non!

„Et si nous avons quelque regret c'est plutôt de ce que la beauté de ces dames s'enferme encore dans la prison du corset.”

Maar... er moet iets overblijven, voor de tijden die komen zullen! Hetgeen er nu reeds is, is al heel mooi.

Want niet alleen de ernstige Revue des deux mondes, neen, de heele parijische pers is het er over eens, voornamelijk, wat betreft het stuk van Donnay, dat hier het décor en de figuratie een verleidelijk, sierlijk en opvrolijkend geheel vormen, dat opgewektheid, frischheid, élégance en coquetterie omvat.

Zoo iets vindt men in de Seinestad zeer belangrijk, dat brengt atmosfeer aan en dat zegt veel, want men weet, dat de verhoudingen zich wijzigen met de atmosfeer. In elke andere omlijsting zouden deze dingen zelfs den Parijzenaar tegen de borst stuiten, maar nuk an het er door.

Amans brengt ons in de wereld der *Demi-Monde* en het schijnt er nog weinig veranderd te zijn sedert Dumas.

Claudine Rozay leidt met haren beschermer graaf de Puyseux een goed-burgerlijk leven, dat haar veraangenaamd wordt door een minnaar Vetheul.

Viveurs brengt ons bij feestvierende burgermensen, allen zeer parijische typen, lui die hier, voor zoover men dat kan nagaan, niet voorkomen, enfin een zoodje schorriemorrie zouden wij zeggen, maar . . . parijzenaars. Daartusschen wemelt het natuurlijk van situaties, maar de twee hoofdvragen blijven toch: hoe men bij elkaar komt en hoe men weer van elkander afraakt.

De derde acte van *Amans* heeft men het smakelijkst gevonden. Claudine heeft een groot diner gegeven en gaat ter ruste, vermoeidheid voorwendende. Puyseux, de officieel, gaat af door de eene deur, Vetheul, de officieuse, komt op door een andere, hij heeft een uur in de sneeuw staan wachten en dat verdiende wel beloond te worden. Maar Claudine schijnt echt moe te zijn, hij gaat dus heen zooals hij gekomen is. Dat is heusch alles. Daarmee heeft men de Parijzenaars een halfuur bezig weten te houden en die het nog niet hebben gezien, worden door den schrijver in de Revue aangemoedigd om er heen te gaan!

Ter opluistering wordt althans *Viveurs* nog gegeven in het patois der buiten-boulevards en van de „bals de barrière”; dat is soms zóo lastig te volgen, dat zelfs de critici wel bijna behoefte gaan voelen aan een woordenboek. En toch, het is: „l'essence de cet esprit parisien dont nous (les parisiens) sommes fiers et que la province nous envie. C'est le raffinement dans la grossièreté.”

Ten slotte heet het dan, dat dit moraliteit is en we er uit kunnen leeren, hoe we niet moet leven. Toen de referent het zoover had gebracht is er echter wel eenigen twijfel gerezen over de waarheid van dit beweren want dat doet hij daarna geheel te niet door de opmerking, dat in het wezen der zaak toch het publiek de tooneellitteratuur beheerscht en er dus voor den dag komt, wat „men” graag heeft en niet wat goed of deugdzaam zou zijn. V.

In den Schouwburg.

Smaak- en Opvoedingsstudie, gedurende het eerste bedrijf van de *Twee Weezen*.

PERSONEN:

De vader; De moeder; De dochter;

Na met grooten tra la la te zijn binnengestoven.

DE MOEDER. — Zeg Jefken!...

DE VADER. — Hawel?

DE MOEDER. — Zie eens wie daar zit, vlak in 't midden van de Stalles.

DE VADER. — Wie zou daar zitten?

DE MOEDER. — Flup Dingemans.

DE VADER. — Wat kan mij Flup Dingemans schelen.

DE MOEDER. — Kunnen die dat zoo goed doen?

DE VADER. — Zwijgt, en houdt u wat deftig, Trees.

DE DOCHTER. — (*geewwt.*) Om wat uur is het uit Mama?

DE MOEDER. — (*geewwt insgelijks.*) Om wat uur is het uit, Jef?

DE VADER. — Hoe kan ik dat weten. Zwijgt nu, het muziek, begint?

DE MOEDER. — Wat volk, wat volk. Seffens tottert er nog eenen over, ginder boven op den uil.

IN DE ZAAL. — Ust!...

DE MOEDER. — Gaan ze beginnen Jef? Wat is de eerste akt.

DE VADER. — Dat zal ik seffens wel uitleggen.

DE MOEDER. — Na den tweeden akt moet ik een gezoden worst hebben in de *Caveau*.

DE VADER. — Begint nu niet met gezoden worsten, let op.

DE MOEDER. — Rozeken uw vader zegt dat wij moeten opletten. Zit madame Peeters nu niet in 't Parterre. Wel ja zij is 't.

IN DE ZAAL. — Ust!...

DE MOEDER. — Ust!... Dat zit in 't Parterre — Ust!... En zij heeft zes eigen huizen.

DE DOCHTER. — Wij hebben er maar twee, hé mama?...

DE MOEDER. — Ust!... Stil kind. Madame Peeters knikt. Doe maar percies of gij het niet ziet. Niet omzien Rozeken.

IN DE ZAAL. — Stilte!... Ust!...

DE MOEDER. — Ust!... 't is schand, zoo rijk zijn en...

DE VADER. — Zwijgt Trees.

DE MOEDER. — Wie komt daar binnen? Rozeken, ik... Ust!...

DE DOCHTER. — Ik geloof dat het op u is mama. Gij spreekt te luid.

DE MOEDER. — Is het op mij Jef?

DE VADER. — Ik zit hier rood van schaamte in uw plaats. Dat tatert! tatert!...

IN DE ZAAL. — Ust!

DE MOEDER. — Ziet ge wel, nu hebt gij het gedaan

DE VADER. — De menschen hebben gelijk.

DE MOEDER. — Ik doen geen en spreek meer Jef... (*kijkt naar de Scène*). Wie is dat vuil wijf?...

DE VADER. — Vraagt dat wat stiller. Madameken Verstraete.

DE MOEDER. — Och God!.. Hoe ziet er de die nu uit. De laatste keer, in dat ander stuk, hoe is de naam weer?...

IN DE ZAAL. — Ust!...

DE VADER. — Spreek toch stil wijf!...

DE MOEDER. — Ust!... In dat ander stuk. Het Bloeiend Porces, of hoe was het weer?

DE VADER. — Beroemd Proces.

DE MOEDER. — Juist. Beloond Porces!... Hawel, ziet eens wat verschil! In het Beloond Porces, was zij een Markiezin. En di'-en dikke, is dat nu dezelfde niet, die onschuldig heeft vastgezeten, met zijn rood hemd, in het Beloond Porces?

DE VADER. — Dat is Gust Van Keer.

DE MOEDER. — Wat moet hij nu doen?

DE VADER. — Dat zult ge wel zien. Daar zijn ze.

DE MOEDER. — Wie Jef? Wie is daar?...

DE VADER. — De twee weezen.

DE MOEDER. — Hebben die hun moeder verloren?

DE VADER. — En hun vader ook.

DE DOCHTER. — Waar Pa?

DE MOEDER. — Hoe is dat gekomen Jef?

DE VADER. — Zij gaan ze oplichten. Pas op.

DE MOEDER. — Met wat Jef?

DE VADER. — Met wat? met wat? Ze pakken ze mée.

DE MOEDER. — Alle twee?

DE VADER. — Neen, de dunste. Mad. Dilis.

DE MOEDER. — Waarom is dat Mad. Dilis?

DE VADER. — Wel omdat ze zoo heet!

DE MOEDER. — Ha!.. Ziet eens, die ander doet percies of z'is blind.

DE VADER. — Wel zij is blind.

DE MOEDER. — Waarom?

DE VADER. — Wel, omdat ze niet zien kan.

DE MOEDER. — Ha! En kan ze nu nooit niet meer zien, Jef?

DE VADER. — Zaaft niet Trees.

DE MOEDER. — Waarom laten z'heer nu zoo blind alleen zitten?

DE VADER. — Hawel, omdat ze de andere gestolen hebben.

DE MOEDER. — Och!.....

DE VADER. — Zucht zoo luid niet, de menschen hebben u allemaal in 't oog.

DE MOEDER. — Laat ze maar zien, zij moeten immers niets van mij hebben? Kunt gij goed zien, Rozeken?

DE DOCHTER. — Ik heb zoo'n vaak mama....

DE MOEDER. — (geeuwt.) Ik ook kind.

De gordijn valt.

DE VADER. — Hawel, is dat niet schoon?

DE DOCHTER. — Pa, laat ons liever naar den Eldorado gaan.

DE VADER. — Wat, naar den Eldorado!...

DE MOEDER. — Ja Jef, daar vind ik het ook plezanter.

Het Nederlandsch Tooneel No. 14. G. D. L.

Ons Souffleurshokje.

In het Londensche Haymarket-theater gaf men *Hamlet* en de beroemde Fechter vervulde de titelrol. Nu had Fechter, die spoedig boos werd, den vorigen dag een collega zwaar beleedigd, er deze tooneelspeler, die den Guildenstern spelen moest, besloot zich te wreken. In het derde bedrijf, waarin *Hamlet* Guildenstern verzoekt hem iets op de fluit voor te spelen, om hem dan te zeggen hoe dwaas het van hem was, op dat instrument te spelen, daar hij er niet eens een zuiveren toon uit kon halen, voerde hij zijn wraakplan uit.

Het volgende kleine tooneel had plaats.

HAMLET: Wilt ge mij iets op de fluit voorspelen?

GUILDENSTERN: Genadige heer, ik kan niet.

HAMLET: Ik verzoek het u.

GUILDENSTERN: Geloof mij, ik kan niet.

HAMLET: Maar ik smeek er u om.

GUILDENSTERN: Nu als uwe Hoogheid het dan volstrekt wensch!

En Guildenstern zette de fluit aan den mond en speelde op onberispelijke wijze een bekende opera-aria, waarmede Malibran in dien tijd het Londensche publiek betooverde. Men kan zich de uitwerking van deze muzikale improvisatie voorstellen. Het publiek lacht, achter de coulissen wordt gelachen. Fechter is eerst stom van verwondering, vervolgens schuimbekt hij, rukt Guildenstern de fluit van den mond, totdat het schandaal zóó groot wordt, dat het scherm vallen moet en — *finita la comedia*.

* * *

De Porte-Saint-Martin te Parijs, heeft een nieuwe actrice (?) geëngageerd, Zémire geheeten. Die actrice is een merrie, met welke Coquelin op moet komen in *Fanfan la Tulipe*, het stuk, dat in dien schouwburg in studie is genomen. Coquelin dresseert zijn *partner*, die al heel aardig achter hem aanloopt, hem liefkoost, hem bij een mouw trekt, geheel in de rol van het verstandige dier dat zij moet voorstellen.

* * *

Alexandre Dumas zeide eens tot zijn' zoon:

„Kijk eens Alexandre, je moet nu bedaard worden, je moet een vrouw nemen.”

„De vrouw van wien papa?” antwoordde de schrijver van de *Demi Monde*.

* * *

Bij de eerste voorstelling van een zijner stukken beweerde Viennet, dat het publiek niet zeer opgewonden scheen.

„Het is waar,” zeide Alexandre Dumas „er zijn niet veel menschen en men gaapt.”

Den volgenden dag speelde men in hetzelfde theater een drama van den schrijver der *Mousquetaires*.

„Kijk eens, Mijnheer Dumas” zeide de schrijver van *Arbogaste* „daar zit een heer in het parterre te gapen.”

„Och! dat is een mijnheer van gisteren”

* * *

Jules Sandeau, de schrijver van *Mademoiselle de la Seiglière*, was, zooals men misschien weet, geheel kaal. Op een goeden dag komt hij bij zijn vriend Emile Augier oploopen, en vindt hem druk bezig met het slot van een brandkast, die hij pas gekocht had, te laten open en dichtgaan.

„Wat beteekent dat?” riep hij uit.

„Wel, dat zie je wel, dat is een brandkast!”

„Een brandkast! . . . , Adieu, vriend.”

„Waar ga je nu zoo snel heen?”

„Ik ga een kam koopen.”

* * *

Emile Augier werd eens geïnterviewd.

„Ik ben in 1820 geboren,” zeide hij, „ik ben gedoopt, gevaccineerd, mijn neus is langer geworden en verder is er niets bizonders met mij gebeurd”.

* * *

Toen voor het eerst *Le Mariage de Figaro* van Beaumarchais werd opgevoerd, dreigde de kritiek het stuk te doen vallen.

„Ja” zeide Sophie Arnould, „dat stuk zal vallen en dat wel veertig maal achter elkaar.”

* * *

Iemand zeide tot Sophie Arnould:

„Wil je wel gelooven, dat men je vijftig jaren geeft”.

„Wel, als men ze mij geeft, behoef ik ze toch niet te accepteren!”

* * *

Taglioni had eenige maanden niet kunnen dansen, voorgevende pijn in haar knie te hebben. Eenige jaren later werd Adam naar St. Petersburg geroepen. In het vertrek van Taglioni, die toen eerste danseres aan het Keizerlijk Hof was, kwam hem plotseling een allerliefst kind te gemoet.

„Van wie is dat lieve kind?”

Taglioni antwoordde lachend:

„Dat is de pijn in mijn knie.”

* * *

Mistress Wolfington, een travesti gespeeld hebbende, kwam in den foyer terug, zeggende:

„Ik geloof waarachtig, dat de helft van het parterre mij voor een man gehouden heeft.”

„Wat doet er dat toe” riep een harer kameraden „als de andere helft het tegendeel wel weet!”

* * *

Paneron had geen neus; Frederic Bérat wilde hem op nieuwjaarsdag een cadeau maken. Na lang nagedacht te hebben wat hem het aangenaamste zou zijn, zond hij hem een cache-nez. Paneron zond aan Bérat, die geen tien haren op zijn hoofd had, als wedergeschenk, een haarborstel.

* * *

Théophile Gautier verhaalt, dat Nester Roqueplan, directeur der Variétés, wat aangaat de manuscripten, als regel voor den duur der stukken, de lengte van zijn sigaar had aangenomen.

„Vrienden” zeide hij tot zijn gewone vaudevillisten „uw stuk is twee sigaren te lang.”

* * *

De tooneelspeler Baron was zeer gezien bij de dames.

Een hertogin ontving hem, maar steeds 's avonds.

Baron kreeg het in het hoofd haar overdag een visite te maken. De dame, die bezoek had en boos was over de komst van den tooneelspeler, riep uit:

„Mijnheer, wat komt U hier zoeken?”

„Mijn slaapmuts” was zijn antwoord.

* * *

Ines de Castro, treurspel van La Motte Houdart, deed het hof en het verdere publiek in tranen wegsmelten; het succes was even groot als van *Le Cid*, maar de tegenpartij was ook even groot. Een jong mensch, die betaald was om een der tooneelen, waarin kinderen voorkomen, te siffleeren, zeide tot een zijner kameraden naast hem: „Och! vriend! fluit voor mij, want ik zit te huilen.”

* * *

In een gezelschap werd veel gesproken, over de tragedie: *Alzaide* van Linant. Bij de voorstelling had zij niet hetzelfde succes als bij de lezing. Een dame, die er zeer mede ingenomen was, riep uit:

„In allen gevalle is dit stuk niet uitgesloten.”

„Parbleu,” antwoordde een andere, „hoe kan men nu fluiten, als men geeuwt?”

* * *

In de tragedie van Marmontel, *Cleopatra*, kwam een adder voor, vervaardigd door den beroemden automaten-maker Vaucanson, die op het oogeblik, dat Cleopatra hem aan haren arm bracht, siste

Na het stuk vroeg men aan den markies de Bièvre, hoe hij over de tragedie dacht.

„Wel” antwoordde hij, „ik ben van de opinie van den adder”.

* * *

De auteur-schrijver Legrand van het Théâtre Français vervulde eens de rol van Agamemnon; men had niet opgehouden met lachen over de wijze, waarop hij die rol vervulde. Op het einde der tragedie, kwam Legrand de voorstelling van den volgenden avond aankondigen, waarbij een stukje van hem zelve zou opgevoerd worden.

„Ik hoop mijnheeren” zeide hij, „U evenveel te doen lachen in de comédie, als ik U in de tragedie heb doen lachen.”

Men sprak eens over zijn leelijk uiterlijk.

„Wat een neus, wat een mond!” riepen eenige grappenmakers.

En het publiek lachte.

Legrand, zonder van zijn stuk te geraken, naderde het voetlicht en zeide tot het parterre:

„Mijnheeren! het is voor U minder moeilijk aan mijn gelaat gewend te raken, dan voor mij om het te veranderen.”

* * *

De arme abt Pellegrin, die van zijn altaar en van het theater moest leven, liet een stuk spelen, waar onder anderen deze regel in voorkwam:

L'amour a vaincu Loth (a vingt culottes)

Een toeschouwer uit het parterre riep:

„Geef er dan een aan den schrijver.”

* * *

De vicomte d'Arlincourt had een tragedie gemaakt getiteld *Le Siège de Paris* die in 1827 in het Théâtre Français werd opgevoerd. De volgende verzen komen er in voor:

. . . . On m'appelle à régner (araignée)

Mon père, en ma prison seul à manger m'apporte
(a mangé ma porte)

J'aime la montagne et j'aime à la vallée (l'avalier)

Sur le sein de l'épouse il écrase l'époux (les poux)

Il sortait du tombeau comme un vieillard en sort

(viel hareng saur)

Uitgeknipt.

Uit de *Baarnsche Courant* van 18 December 11.

„Voor ons Nutsdepartement trad gisteren avond als spreker op Mej. Sophie Bos van Nieuwer-Amstel met een uitgebreid programma, dat bij alle aanwezigen zeker een aangenamen indruk heeft achtergelaten.

Mej. Sophie Bos, een van onze beste tooneelspeelsters, is een oud-élève der Amsterdamsche Tooneelschool, en dat zij deze met vrucht doorloopen heeft, bewijzen de beschaafde uitspraak toon, houding en gebaren. Niet minder dan 13 nummers stonden op het programma en wordt het voordragen den geheelen avond soms wat eentonig, wij gelooven niet, dat iemand zich gisteren zelfs één oogenblik verveeld heeft. Het Jurkje van Wertheim werd door juffrouw Bos schoon weergegeven*), even zoo echt los en levendig werden voorgedragen 'n Stormachtige Jeugd en Een Scène, twee echte fransche genrestukjes tintelend van geest en fijne zetten. Ook na de pauze bleef juffrouw Bos onvermoed bezig. Wij noemen slechts De Ballade van Marie Boddaert; De Slaapmuts en Eene Kennismaking, beiden uit het Fransch vertaald. Om kort te gaan, het Bestuur van 't Nut heeft ons een aangenamen avond bezorgd, terwijl juffrouw Bos met haar voordrachten een zeer goeden indruk te Baarn heeft achtergelaten.

De groote zaal van Hotel Velaars was goed bezet, en zeker riepen allen in gedachte Mej. Sophie Bos een „tot weerziens” toe te Baarn.”

*) Hier had de verslaggever wellicht beter gedaan een eenigzins anderen vorm voor zijn zin te kiezen.

Red.

Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

Tijdschrift voor Nederlandsche Taal- en Letterkunde. Deel XIV, afl. 4. De bronnen van Voskuyl's tooneelspelen (Slot), J. A. Worp; G. A. Bredero's *Moorlje*, Vs. 2889, F. A. Stoett; Bijdrage tot de kennis van ons middeleeuwsch tooneel, R. de Wolf.

De Amsterdammer, Weekblad No. 965. *La Vie muette*, Z.Z.Z.

De Kunstwereld. No. 51/52. *Vader*, *La Vie muette*, S. Heijmans Jz., *De Baas*, *Sodom's Ondergang*, M. Hs.

De Kroniek. No. 53. Hooft's *Granida* opgevoerd door de leerlingen van het Amst. Gymnasium, Jan Kalff.

De Tribune. No. 9. Het Tooneel, G van Hulzen; Theater Millowitsch, K.; Kon. Ver. Ned. Tooneel, Op den weg naar 't fortuin (Plaat)

Het Nederlandsch Tooneel. No. 15. Uit Brussel (*Alvar*, Sint-Niklaas, Jef Verbeeck; O Zonne, Emm. Hiel; Overzicht der week (Antwerpen); Nog eens: Een Tooneelschool, Marcellus Emants; Uit Berlijn, M. Mulhoff; Over Plagiaat, Manuel; Van hier en elders; Programma's

Revue d'Art Dramatique. No. 240. Le Testament d'une Tragédienne (*A Suivre*), Agar; Sous les Planches (*Le Souffleur*), Albert Lambert; La Danse à l'Opéra sous Lully (*A Suivre*), Arthur Pongin; Critique dramatique, Camille Bazelet, Le Théâtre d'Ibsen (*Peer Gynt*) — (*A Suivre*), Mme R. Rémusat; La Vie Théâtrale en France et à l'Etranger.

Revue des deux mondes. 15 Décembre. Revue dramatique. Comédie Française: *Le Fils de l'Arétin* de Henri de Bornier par René Doumic.

Neue Deutsche Rundschau. December. Ernst Rosmer, Alfred Kerr.

The Athenaeum. No. 3557. Euripides the Rationalist: a Study in the History of Art and Religion. By A. W. Verrall, Litt. D.; The Week. *One of the Best Drama in Four Acts* by Seymour Hicks and George Edwardes; *Tommy Atkins Drama in Four Acts* by Arthur Shirley and Ben. Landeck; „Ducdame”, John Sampson; Dramatic Gossip.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 8.

15 JANUARI 1896.

XXVe JAARGANG.

INHOUD:

Niet officieel: J. H. M., *Uit de Bisschopsstad*. — V., *Eigen leven*.
Ingezonden: Marcellus Emants, *Les Folies dramatiques*. — S. J. Bouberg Wilson, *«Moderne Kunst»*. — Een lid van de Vereeniging «Bogaers» van Koog-Zaandijk, *Loto*, met antwoord van den redacteur.

Statistiek (Stadsschouwburg). — Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

NIET OFFICIEEL.

Uit de Bisschopsstad.

Men moge Utrecht gelukkig prijzen omdat het op tooneelgebied ongeveer het beste krijgt, althans gespaard blijft voor wat in Amsterdam geen opgang maakte — dat het goedbe-deeld is zal wel niemand willen beweren.

„Het Nederlandsch Tooneel” komt ons trouw eenmaal per veertien dagen opzoeken; zijn bestuur heeft zich trouwens van een 12-tal abonnementsvoorstellingen verzekerd en behalve dat, loopt de schouwburg in den regel op het laatste oogenblik tamelijk vol, in den laatsten tijd zelfs is de zaal uitverkocht.

De Rotterdammers daarentegen zouden eveneens onzen schouwburg bespelen, doch hebben na de uitgestelde voorstel-ting van *De Vlinders* (waarover men intusschen niet al te rouwig behoeft te zijn) niets meer van zich doen hooren. Intusschen spelen nu — en met succes — de artisten van den Tivoli-Schouwburg des Vrijdags om de veertien dagen hier ter stede.

En eindelijk de Zondagsvoorstellingen. Er is herhaaldelijk op gewezen, dat de gewone vertolking van buitengewone draken noch nut noch voordeel schenkt.

Bij wijze van proef heeft een enkel der Zondagsgezelschap-pen eens een salonstuk gespeeld — voor leege zalen!

En dan kwam men aandragen met de zware overtuiging: dat men met draken 't nog maar het verste bracht.

Hoe men zoo Oost-Indisch . . . blind kan zijn is een raad-sel. Natuurlijk, gezelschappen die er op getraind zijn in vijf bedrijven even veel menschen naar de andere wereld te zenden, die zich slechts thuis voelen in het ultra-romantieke, staan achter het gewoon-burgerlijke. Een voorstelling van hen bijwonen, als zij de grens overschreden hebben en te midden van karakters staan van gelijken gang als wij — is dan ook een marteling, waarvoor, goddank! nog een groot aantal menschen bedanken.

De schouwburg dan ook is niet leeg omdat de menschen aan „draken” verslaafd zijn, maar omdat zij er voor passen het moderne tooneelspel te zien beoefenen door menschen die er even veel verstand van hebben als . . . nu, vul het zelf maar in.

Er is maar één weg open. Men moet de goede gezelschappen uitnoodigen beurtelings Zondagavondvoorstellingen te komen geven, elk ander pogen tot verbetering is lapwerk en zal tot niets leiden. Niet een gezelschap met een paar goede sujetten — het geheel moet goed zijn, althans het goede element moet domineeren.

En hierin kan het schouwburgbestuur een krachtigen steun verleenen, door het volgend jaar de lokalen met meer omzichtigheid te verhuren.

Voor ons Nederlandsch Tooneel stelle men vijf Zondag-avonden open, evenvele voor het Tivoligezelschap van Joosten en Poolman (als die ten minste komen willen) en ook een vijftal avonden geve men aan de heeren Gebr. Van Lier.

De overige voorstellingen bezette men door een gezelschap, dat er zich wel weer voor zal aanbieden en dat zich onledig heeft te houden met het „slagerswerk” op tooneelgebied ten behoeve der „draakwellustigen”, die dan óók hun be-hoeft bevredigd zien.

Misschien ben ik met dit artikeltje wat vroeg —, maar hoe vroeger hoe beter zou ik meenen, opdat eens eindelijk aan een toestand een einde kome, die al veel te lang heeft geduurd.

J. H. M.

Eigen leven.

In een niet genoemd blad is gezegd, dat de tooneelspeelerster Mevrouw A. geboren B., achterstond bij Mejuffrouw B. en gevraagd of het feit, dat zij, gehuwd, minder gaf dan zij ongehuwd scheen te beloven, in verband kon staan met haar huwelijk.

De *Telegraaf* vond dit zóó onkiesch, dat zij wenschte, dat aan dergelijke toespelingen op het intieme leven van acteurs en actrices een eind kon worden gemaakt.

Ik vind dit wat peuterig.

Dat iemand huwt is een feit van zeldzaam publieken aard; dat iemand in den trouwdag „een ander mensch” wordt, behoort tot de natuurlijke wijsbegeerte van Jan en alleman.

Het feit raakt de kunst — waarom zouden we er dan niet over praten?

Slechts liever niet naar aanleiding van een bepaald persoon, maar als 't moet, dan tóch.

Nederland is een land van vlakheid, alles wat maar een beetje boven amsterdamsch peil uitsteekt wordt opgemerkt, een acteur of nog liever een actrice „doet” in ons openbaar leven al even in 't oog vallend als een tulpe in een kolenbak.

Dat is geen reden om ons te bemoeien met 'rui kleeren of nog andere dingen van niks, maar het geeft toch aan ieder, die in ons tooneel belangstelt, een recht van kijk op de particulariteit van elk tooneelspelend individu.

Daar heb-je bijv. Die-en-die; gisteren zus of zoo, met hem of met haar, gezien daar en daar.

Als dat daar en daar, die hem of die haar beneden amsterdamsch peil zijn, dan leit „de Kunst” in de goot.

Dit valt niet tegen te spreken. Ons publiek houdt van alle kunstenaars, die zich niet te buitengaan. Zoo is het.

Het kan heel goed zien en hebben, dat er verkeerde dingen gebeuren, dat moet ieder voor zich weten — zegt men — maar sympathie voor de lui, die daaraan doen, heeft men dan toch maar liever niet.

Multatuli.

Misschien is nu overleefd, wat tijdens zijn leven door de meesten niet werd geslikt. Hoeveel menschen heb ik niet boos hooren worden over „zoo'n kerel” — al schreef-tie nog zoo mooi.

Waarschijnlijk genieten de meesten, die Mul nog lezen, hem afgescheiden van z'n persoon. Zoo iets gaat bij schrijvers goed. Maar tooneelspelers mó-je juist levend te pakken krijgen. Daarom drukt het afwijkend gedrag van den tooneelspeler hem meer dan eenig ander kunstenaar.

Het boek, het beeld, het doek, de muziek zij brengen hun auteurs nooit zoo vlak onder onzen neus, als de dramatische kunst dat nu eenmaal eischt.

Het groote deel van het nederlandsch publiek kan heusch niet tegen een opmerking over moraal uit den mond van een tooneelspeler, die glad andersom doet.

De prosperiteit van acteur en actrice hangt in ons kleine land zeker veel af van het eigen leven.

Al is het een enormiteit om er belang in te stellen. we hooren toch al die kleine *faux pas* bepraten en beoordeelen en zoo trekken de lui, die daar zoo graag in roeren, bij stukjes en beetjes de weinige lauweren van de slapen onzer kunstenaars.

Het aureool is alles en waar blijft dat ding als je hoort, dat zoo'n aureooler zijn schulden niet betaalt.

De acteurs komen immers bij hun voorstellingen nooit in de zaal of in de koffiekamer, enkel en alleen om ons de illusie niet te benemen. Deze maatregel is een vingerwijzing, dat zij er voor hun eigen leven, in ons kleine land, evenzeer op zullen passen, dat het publiek den tooneeldunk, die het van ze heeft, behoudt.

Het onderwerp is me niet sympathiek genoeg om het zwaar-op-de-hand te bespreken, het is zoo kleingeestig —

maar toch is het me te belangrijk om er over te zwijgen.

En een paar redenen zijn er, waarom ik er gemakkelijk iets van zeggen kan: ik weet geen intimiteiten, omdat ik er niet naar zoek en ik zoek er niet naar, omdat ik, als ik ze wist, er toch niets aan zou kunnen veranderen.

Wel zie ik de resultaten en óver het voetlicht heen, het is niet noodig om achter de schermen te komen, ik ben er nog nooit geweest, maar als je bij wijze van spreken 's avonds geregeld je kachel kunt laten uitgaan, omdat je dan in den een of anderen schouwburg woont, dan zie je al die priesters en priesteressen van de kunst zoo heel anders, dan zie je zoo bijzonder de menschen, minder de acteurs en nóg minder het voorgestelde personaadje.

En dan zie je zoo duidelijk, in de toekomst, dat zij, die zich zelf ontzien voor hun kunst, het een heel eind zullen brengen en de anderen, die voor die kunst zoo heel weinig over hebben, die branden dan voor je oogen zoo bedroevend in de pijp. Die spelen ten slotte komedie voor hun brood.

Het is zoo'n armzalige doodoener dat „Hoe grooter geest — hoe grooter beest”, er is zoo niets van aan, het is zoo belachelijk gelogen. Want altijd, zoo moet men toch aannemen, zou de geest nóg grooter zijn, als het beest in toom werd gehouden of uitgedreven.

Het was onplezierig voor me om dit te schrijven, maar niemand behoeft deze schoenen aan te trekken als ze hem niet passen.

V.

Ingezonden.

4 Jan. 1896, den Haag.

Geachte Heer Redacteur,

Op een van de laatste repetities van *Jonge Harten* te Rotterdam souffleerde de souffleur (in het whistpartijtje) in plaats van *klein slem*, **kleine schelm**. Sinds dat oogenblik ben ik wantrouwend geworden jegens de uitlatingen van souffleurs.

In „Het Tooneel” van 1 Januari 1896 souffleert uw souffleur uit zijn hokje:

„De vicomte d'Arlincourt had een tragedie gemaakt, getiteld *Le Siège de Paris* enz. Welnu, ook uw souffleur vergist zich. Niet in *Le Siège de Paris*, maar in *Les Folies dramatiques*, Comédie-vaudeville en 5 actes par M.M. Dumanoir et Clairville lees ik het volgende:

Acte II, Scène VI.

Macrin.

Non, je ne suis pas mort,
Et je sors du tombeau comme un *vieillard en sort!*
Un père m'a sauvé: le peuple, pour t'abattre,
Avait de mon cachot donné la *clef au père*.
Je te brave à mon tour, et j'ai pour combattants
Trois cent mille romains et deux cent mille francs!
Voilà plus de quinze ans qu'en en forçant la porte,
Ma fille en mon cachot seule à *manger m'apporte*.
Eh bien! pour la venger, quand je sors du tombeau.
Le ciel dira gloire au — bourreau de son bourreau!

De beide andere aangehaalde regels heb ik nog niet kunnen vinden. Misschien komen deze dus werkelijk in *Le Siège de Paris* voor.

Hoogachtend,
MARCELLUS EMANTS.

Amsterdam, 6 Januari 1896.

Waarde Heer,

Ik lees in het laatste nummer van „Het Tooneel” (pag. 38, 1e kol. onderaan): „Het is wel merkwaardig, dat dit

stuk (*Vader*) aan Van Kuyk, die de titelrol *créerde*, het epiteton van „den modernste der moderneren” gaf en door den heer *Bouberg Wilson* werd aanbevolen als *volksmoderniteit*. *)

„Hoe is het mogelijk, dat men, bij al het slechte begrip over iets wat modern moet genoemd worden en bij de vele prullen die voor nieuw door moeten gaan, zal trachten „het volk” hier voor te winnen en er door te „belehren!”

U noemt mijn naam zeker naar aanleiding van eene circulaire (?) der zich noemende vereeniging „Moderne kunst”, en van de woorden, daarover door Gerrit in „De Telegraaf” geschreven. Maar ik verklaar genoemde vereeniging in ’t geheel niet te kennen, noch ooit van haar een verzoek te hebben ontvangen als conferencier over moderne stukken op te treden, noch ooit door woord of schrift iets ter aanbeveling te hebben gezegd van *Vader*, als een voor „het volk” geschikt stuk.

Dat „Moderne Kunst” mij, zonder mijn medeweten, genoemd heeft is mijn schuld niet; dat Gerrit daarop is ingegaan evenmin; dat de Hr. Lodewijks (?) beweerd heeft, dat ik zou gevraagd zijn om als inleider van moderne stukken op te treden, is onwaar.

Mag ik u naar aanleiding dezer pertinente verklaring verzoeken in het eerstvolgend nummer van „Het Tooneel” dit protest bekend te maken? Zoolang Gerrit aan ’t woord was, of de Hr. Lodewijks (?) met hem polemiseerde, achtte ik het niet noodig daartegen op te komen. Nu U echter in „Het Tooneel” als tritagonist optreedt, mag ik niet langer zwijgen.

Hoogachtend en vriendschappelijk

Uw dw. dr.

S. J. BOUBERG WILSON.

*) *Ik* cursiveer.

Naar aanleiding van het verslag, voorkomende in „het Orgaan van het Ned. Tooneelverbond” dd. 1 Jan., wenschte ik gaarne eenige bemerkings ten beste te geven.

Door „Apollo” werd de vereeniging „Bogaers” gepasseerd najaar uitgenoodigd om ten voordeele dier maatschappij eene opvoering te geven van het naspel uit *De Bloem van Zaandijk*, wat in Oud-Holland in Juli jl. den aanwezigen eenige oogenblikken aangenaam had beziggehouden.

Wij meenden, het doel in aanmerking genomen, aan die roepstem gehoor te moeten geven en deden dat met te meer bereidwilligheid, omdat wij ons herinnerden, de vriendelijke ontvangst, destijds ervaren, zoowel van het Bestuur van Oud-Holland, als van het Hoofd-comité der Tentoonstelling. Een bezwaar was evenwel, dat de Bruiloft slechts een klein deel van den avond bezette.

Om de uitvoering voor „Apollo” zoo voordeelig mogelijk te maken, deden wij het voorstel om den geheelen avond voor onze rekening te nemen, „dan ging alles” om eene koopmansterm te gebruiken, „onder één kosten door”. Gaarne werd dit voorstel aanvaard, en wij besloten met *Lotos* het verdere van den avond te vullen. *Lotos* had ons in Alkmaar, zoowel als in Delft voor volle zalen succes bezorgd, getuige de waardeerende beoordeeling in de verschillende couranten en de bekroningen, die daarop volgden.

Dat nam niet weg, dat wij ons het gewaagde van die opvoering wel voorstelden. In den Stadsschouwburg te mogen optreden, op de gewijde planken, waar de gewijde Priesters en Priesteressen der edele Tooneelspeelkunst bijna dagelijks hunne groote gaven op het Altaar offeren, was eene onderneming, die stout genoemd mocht worden.

Maar wat leed, wij zouden het doen voor een goed doel. Men wist, dat het Rederijkerswerk was en dat, wat wij te zien en te hooren gaven, de vruchten waren van ontspanning na volbrachten arbeid. Om kort te gaan, wij meenden

tot dusverre dan ook, dat het publiek onze opvoering in dien geest had opgevat, getuige het luisterend oor en het welwillend applaus.

Wij gingen voldaan en opgewekt naar huis in het bewustzijn, dat Amsterdam zijne gasten vriendelijk weet te ontvangen.

Maar nu komt gij, Mijnheer de Criticus in één moment ons dien goeden indruk ontroofen, en dat vinden we onaangenaam.

Waar hadden we gebleven, indien ge ons werkelijk „te lijf” waart gegaan? Er was in dat geval geen spaander van ons werk heel gebleven, terwijl ge ons mogelijk voor goed den lust hadt benomen, om ons ooit weder aan de studie van het drama te wagen.

Mij dunkt, dat het ook voldoende is, als men het werk, dat eene vereeniging pro deo ten beste geeft vergelijkt bij tapisserie-werk, waaruit men kon „opmaken, wat er aan de andere zij te genieten zou zijn” en spreekt van knappe Rederijkers, die hadden behooren te blijven „binnen de niet zeer uitgebreide grenzen van hun kunnen.”

Hier aan de Zaan noemen wij dat afbrekende critiek en Uwe roeping is immers op te bouwen?

Dan hulde aan den verslaggever van de Nieuwe Rotterdammer, die in z'n verslag ja mogelijk hetzelfde heeft bedoeld, maar het zoo kiesch weet te zeggen, dat men er gaarne nota van neemt.

Men ziet alweer: „Le ton fait la musique.” Tegenover het spreekwoord: „Schoenmaker blijf bij je leest,” stel ik het spreekwoord: „Men mag geen gekregen paard in den bek zien.”

Op de vraag: „waarom hebben ze, toen ze konden beschikken over een geheelen avond in den Stadsschouwburg, hun goede, lieve, echte, beste, oud-zaansche stuk niet in zijn vollen omvang gegeven?” antwoord ik: Om de eenvoudige reden, dat wij bevreemd waren, dat de eenvoudige, intieme zaken, die in het stuk behandeld worden voor niet-Zaankanters, niet die aantrekkelijkheid zouden hebben, als voor hen, die in onze streek gewonnen en geboren zijn. Van zeer bevoegde zijde werd het ons ook afgeraden.

Het blijkt ons trouwens uit uw verslag, waarin U spreekt van „dien kurieuzen optocht” (Serieuzen optocht was dunkt mij, juist geweest), dat wij gevaar hadden geloopt, niet juist begrepen te worden.

Bij eenige bekendheid met de zeden en gewoonten der goede Zaankanters uit den tijd, waarin het stuk speelt, hadt U moeten toegeven, dat die optocht volgens den eisch was opgesteld.

De muziek van Wolff was in overeenstemming gebracht met de gemoedsindrukken, die Bruid en Bruidegom, Vaders, Moeders, Ooms, Peten enz. zoo pas in het raadhuus of liever de kerk bij de huwelijksinzegening hadden ontvangen en die op het gelaat stonden uitgedrukt.

Stelt U de vraag, had die optocht niet evengoed achterwege kunnen blijven, dan antwoord ik daarop: wel zeker. We meenden evenwel hen, die belang stellen in ouderwetsche kleederdrachten in de gelegenheid te moeten stellen de dames en heeren meer van nabij te kunnen bezichtigen. Van meer dan eene zijde is het gewaardeerd geworden.

Hiermede heb ik U gezegd, wat mij op het hart lag.

Een lid van de Vereeniging
„Bogaers” van Koog-Zaandijk.

Zeër Geachte Heer,

Uit Uw stukje blijkt eigenlijk niet veel meer dan gekrenkte ijdelheid, een gemoedstoestand, dien ik als rechtmatig erken, mits het nadenken er op volgt.

Zeër duidelijk is het mij, dat U inziet, dat ik gelijk heb gehad en ik wenschte wel, dat ik U voorgoed den lust

mocht hebben benomen, U ooit weder aan de studie van een drama als *Lotos* te wagen. Met dergelijke proefnemingen is slechts Uwe Vereeniging, omdat zij in ondervinding rijker wordt, gebaat, maar de kunst, de schrijfster en het publiek worden en door geschaad, want van onze oorspronkelijke tooneellitteratuur hebt U nu een valschen indruk gegeven. Als U dat, ten gevolge van mijn opmerking, nooit meer doet, dan heb ik, naar mijn meening, opgebouwd door af te breken.

De N. R. C. van 20/12 '95, tweede blad B bevat onder meer het volgende:

„Die keuze is kenschetsend, want geen personen, die minder gelijken op gezonde frische Zaankanters, dan de wel wat geëxagereerde gevoelsmenschen uit dit drama — maar daarom juist kozen ze het waarschijnlijk, om redenen boven aan gestipt *); met den besten wil van de wereld konden de Zaandijksche dames en heeren evenwel niet verbergen, dat ze wat te reëel zijn in spreken en doen voor de geëvaporiseerde taal en de complexe karakters van de Flaagsche dichteres.

Het strekt hun niet tot oneer; geheel in hun element waren zij in het tweede stuk” . . . enz.

Hoe U deze beleefde veroordeeling en het traditioneele *dankbaarheids*-applaus (waar ik braaf aan mee heb gedaan) te Amsterdam, Alkmaar en Delft kunt stellen hoven mijn eerlijke en door U niet bestreden meening, is mij wel niet geheel en al onverklaarbaar, maar toch wat al te ondegelijk om niet te gelooven, dat U later nog eens zult denken, dat ik de vriend ben geweest, die U de feilen heb getoond.

Want Uw vriend ben ik wel. De rederijkerij, waar ik zelf in Brabant en elders een zeer werkzaam deel aan heb genomen, is mij het eenig bewijs, dat de kunst, waar wij allen zoo veel van houden, *in ons volk leeft*.

Omdat ik in Uw vereeniging knappe rederijkers ontdekte (in het tegenovergesteld geval zou ik gezwegen hebben) heb ik gezegd, dat ik de opvoering van *Lotos* slecht vond en dat recht ontleen ik aan de openbaarheid der vertooning en ook aan mijn rijksdaalder. Het paard werd gegeven aan „Apollo” niet aan mij, ware ik Uw gast geweest, dan zou ik dat paard misschien niet in den bek hebben gezien, maar is het niet juist een bewijs van vriendschap als men van de aangeboden sigaar tot den gever kan en wil zeggen: „Jongen, jongen, wat is me dat 'n stinkstokkie?”

Zoo vond ik den optocht slechts kurieus (dit is geen schimpwoord!), omdat men kennelijk geen andere geschikte muziek heeft kunnen vinden, dan de *lento*-reproductie van Wolff's meest opgewekten marsch, waarvan alleen het tempo overeenstemde met den bedoelden toestand, niet de inhoud.

Ging bij de Zaansche bruiloften vroeger een zoo volledig muziekkorps voorop of had men dat gedaan om er iets meer van te maken?

Laat U door mijn goedbedoeld schrijven niet afschrikken, maar denk er nóg eens over na. Laat U niet te spoedig in de war brengen door krantengeschrijf, bekroningen, adviezen van zeer bevoegde zijde of het goede doel, overweeg liever — als het U ernst is, waar niemand aan twijfelt — zelf of ge bij machte zijt een of ander werk te spelen en vraag ook of ge dóór het te spelen soms een stuk bederft.

Gelooft mij, dat nu óók ik gezegd heb, wat me op 't hart lei en wees zoo goed toe te geven, dat dit veel vóór heeft.

Hoogachtend en vriendschappelijk

Uw dn.

J. VRIESENDORP.

*) Zin voor 't ideale, als vergoeding voor prozaischen arbeid.

Statistiek.

STADSSCHOUWBURG.

In het jaar 1895 beleefden aan het Leidsche Plein de volgende stukken het daarachter vermelde aantal opvoeringen:

<i>Het Spookhótel</i>	26	<i>De Wolf in de Schaapskooi</i> 6	
<i>Gismonda</i>	14	<i>De Schoolrijdster</i>	6
<i>Om de Kroon</i>	11	<i>Een Blok aan 't Been</i>	6
<i>Madame Sans-Gène</i>	10	<i>Gijsbrecht van Aemstel</i>	5
<i>Matthias Sandorf</i>	9	<i>Dames en Heeren uit Pont-</i>	
<i>Zooals de Ouden zongen</i>		<i>Arcey</i>	5
<i>enz.</i>	8	<i>Hamlet</i>	5
<i>De Prinses van Bagdad</i>	7	<i>De Bruiloft van Kloris en</i>	
<i>Margot</i>	7	<i>Roosje</i>	4
<i>De tweede Mevrouw Tan-</i>		<i>Vlinders</i>	4
<i>queray</i>	7	<i>Hel Goudvischje</i>	4
<i>Mijn Huishoudster</i>	6	<i>Blauw</i>	4

Driemaal werden vertoond *Plicht*, *Anarchisten*, *Groote Stadslucht*, *De Vrouw der Zee*, *Francesca's Huwelijk*, *Zij weet iets*, *Flora Tosca* en *Inkwartiering*.

Tweemaal kwamen voor het voetlicht *De Dochter van Roelant*, *Phèdre*, *De Compagnon*, *Het Leeuwerikje*, *La Signora dalle Camelie*, *Narcis*, *De Bibliothekaris* en *Marguérite Gauthier*.

Eén enkele maal gingen *Andromaque*, *Le Serment d'Horace*, *De kleine Lord*, *Cyprienne*, *Een Man van de Wereld*, *Storm op Zee*, *Kean*, *Cleopatra*, *Cavalleria Rusticana*, *La Locandiera*, *Casa Paterna*, *Dokter Klaus*, *Maria Stuart*, *De Schoonzoon van Mijnheer Poirier*, *Krelis Louwen*, *De Schoolrijdster*, *De Voddennraper van Parijs*, *Le petit Lord*, *Les Jurons de Cadillac*, *Le Marquis de Villemere*, *In Politiek*, *Een Gril*, *Don Cesar de Bazan*, *De Demi Monde*, *De Fabrieksbaas*, *Een Gewetenszaak*, *Les Jacobites*, *Le Cid*, *Jean Darlot*, *De Student thuis*, *De gouden Spin*, *Lotos* en *Oud Zaansch Bruiloftsfeest*.

Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

De Gids. Januari. Dramatisch overzicht door Mr. J. N. van Hall (*Solness le Constructeur*, *La Vie muette*)

De Amsterdammer, Weekblad No. 968. Een Israëlitisch Theater te Londen.

De Kroniek. No. 55. *Granida*, door Jan Kalff, H. E. van Gelder en André Jolles.

De Tribune. No. 11. Het Tooneel (*De Waterleiding*, Keulsch Plat-Duitsch Volkstooneel), G. van Hulzen.

Het Nederlandsch Tooneel No. 17. Mevr. en M. De Somme, (*Met Portret*) Artisten van het Nederlandsch Tooneel van Gent. X. Y. Z.; Nederlandsche Schouwburg van Antwerpen (*De Filistijnen*), Jan Bruylants; Sterfgeval; Benefiet Mevr. Marië Verstraeten, Redactie; Brief uit Gent, A; Van hier en elders; Brievenbus; Programma's.

Revue d' Art Dramatique. No. 241. Agar, L. de Royaumant; *La Matinée du 12 Novembre* (Hommage à Agar), M. Peyrot; *Melpomène*, poème dramatique C. Bazelet; *Hommage des Poètes* (A. Agar), F. Coppée, C. Mendès, A. Silvestre; *La Fondation* Agar, Pauline Savari; *Chez le Sculpteur* Henri Cros, Ed. Divoire; *Un Episode de la Commune* (A. Agar), Paul Bourget. *Portraits hors texte*; Agar, Francois Coppée, Catulle Mendès et Armand Silvestre.

La Nouvelle Revue. 1 Janvier. *Petit drame de Jardin*, Jules Renard.

The fortnightly Review January. Alexandre Dumas fils and his Plays by Mad. Van de Velde.

The Athenaeum. No. 3559. *The Week*. *The Sign of the Cross* in four Acts, by Wilson Barret; *The Prisoner of Zenda* a Play in a Prologue and four Acts, adapted from Anthony Hope by Edward Rose. Dramatic Gossip.

Op het Leesmuseum. Amsterdam.

Januari.

No. 3179. P. Déroulède. *Messire du Guesclin*. Drame en Vers.

No. 3212. N. von Eschtruth. *Sturmnixe* und andere Dramen.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 9.

1 FEBRUARI 1896.

XXVe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Vergadering van het Hoofdbestuur, Uit de Afdelingen.

Niet officieel gedeelte: V, Uit de Amstelstad (*Les Fleureurs, Carmosine, De Lijdensweg, Persoverzicht-Sirocco, Droomen.*)

Boekbeoordeling: d. J., Een nieuw tooneelblaadje.

Ons Souffleurshokje, Onder de planken. (De Souffleur I), Uitgeknipt, Statistiek, Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

OFFICIEEL GEDEELTE.

Vergadering van het Hoofdbestuur.

Het Hoofdbestuur vergaderde op 26 Januari te Amsterdam. Besloten werd het subsidie voor een modelvoorstelling dit jaar beschikbaar te stellen voor de afdeling Amsterdam, welke trachten zal ter gelegenheid van de Algemeene Vergadering in Mei a. s. zulk eene voorstelling te geven.

Daarna werd de financieele toestand besproken, die niet gunstig is tengevolge van het verminderen van het ledental in enkele afdelingen. Pogingen zullen worden aangewend om hierin verbetering te brengen, zoo mogelijk ook door het doen herleven van verdwenen afdelingen.

De heer Vinkesteyn is in de plaats van Professor Stokvis — die met Mei tegelijk met het lidmaatschap van de Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool ook ontheven wenschte te worden van het beheer van het Wertheimfonds — tot beheerder van dat fonds benoemd.

De Rekening en Verantwoording over het vorige verbondsjaar is — later dan gewoonlijk door het overlijden van den vorigen penningmeester — vastgesteld en verzonden aan de afdeling, welke is aangewezen om haar na te zien.

Besproken werden de pogingen, die in België worden aangewend om een tooneelschool op te richten en de mogelijkheid overwogen in dezen tot samenwerking te geraken. De voorzitter zal zich met de Zuid-Nederlanders, die deze plannen hebben, in verbinding stellen.

J. KALFF Jr.

Secretaris.

Uit de Afdelingen.

ROTTERDAM. Op de laatste vergadering der afdeling 11 Jan. j.l. gehouden is besloten, dat het bestuur in het vervolg uit zes leden zal bestaan. Tot leden werden benoemd de heeren C. van Rossem Czn. en Mr. L. J. Plemp van Duiveland. Het bestuur constitueerde zich als volgt:

F. EBELING, Voorzitter.

J. J. HAVELAAR J.E.ZN. Penningmeester.

L. J. JACOBSON.

C. VAN ROSSEM CZN.

MR. L. J. PLEMP VAN DUIVELAND.

J. MILDEERS, Secretaris. (Wijnhaven 65).

UTRECHT. Door het overlijden van Prof. H. E. Moltzer en het bedanken van Mr. W. G. F. A. van Sorgen als bestuurder der afdeling is het bestuur nieuw geconstitueerd. Het bestaat thans uit de heeren:

Prof. J. H. GALLÉE, Voorzitter.

Mr. W. C. A. baron VAN VREDENBURCH, Secr.-Penningm.

F. L. A. ROELOFFS VALK.

NIET OFFICIEEL GEDEELTE.

Uit de Amstelstad.

Als ik dat nu eens had moeten doen, wat Charles van Lerberghe bedoeld heeft met *Les Fleureurs*: het in dramatischen vorm verzinnebeelden van den dood — dan zou ik er niet zooveel leven bij hebben gemaakt.

Want het stukje, dat met zijn drie bedrijfjes en bijzonder korte zinnestjes, slechts 32 kleine bladzijdjes beslaat, begint al met deze aanwijzing:

„Orchestra: Marche funèbre. Roulement de tambours voilés. Sonnerie de cor dans le lointain. Roulement de tambours. Court motif de psalmodie pour orgues. **Coups répétés et sourds.** Rideau.”

Dat is niet de dood van een arme vrouw, die slechts

getroost wordt door een eenige dochter. Zóó sterft zij niet, die nu „La belle Dame du Château” dan weer „La sainte Vierge Marie” in haar laatste oogenblikken ziet verschijnen. Zóó sterft ze niet de eenvoudige van geest, voor wie geen kwaad bestaat, die alles gastvrij binnen laat, wat binnen wil.

Zooals van Lerberghe zijn symbool opent, zoo is de *geweldadige* dood. Zoo nadert hij het slagveld, het schavot, zoo treedt hij op bij den tragischen moord, bij den gillenden zelfmoord, in den vuilen dronkenmanswaan. Toch heb ik dit werk met vreugde begroet. Francisque Sarcey gaf in *Le Temps* — tenminste als ik het relaas van Z. Z. Z. in het groene weekblad (No. 969) vertrouwen kan, en waarom zou ik dat niet? ¹⁾ — een volstrekt onzuivere voorstelling van deze merkwuurige poging in symbolieke kunst. Hij had het stuk kennelijk niet gelezen en dus de opvoering niet goed kunnen volgen, want dat is een tweede gebrek van dit ding, dat het zonder voorafgaande lezing of toelichting volslagen onbegrijpelijk blijft bij de vertooning; of wel hij stak opzettelijk den draak met stuk en vertooning. Foei, papa! In het eerste bedrijf liggen de stervende moeder en de dochter in één bed. Schamele woning, crucifix tusschen twee brandende kaarsen, hondenweer. Er wordt geklopt, de dochter verlaat het bed, halfnaakt, met loshangend blond haar. Het is de man met het water en de spons, om het lijk te wasschen. De dochter wil hem niet binnen laten, want zij vreest, dat hij een dief is, de moeder echter, in den waan, dat het haar Heer is, die in den nacht jaagt, die honger en dorst kan hebben en vermoeid kan zijn, wil dat zij hem open doe. Zij hoort het geluid van zijn zwarte paarden. De man met het water laat af. Moeder en dochter prevelen hare gebeden. Tien uur. ²⁾ Een hond blaft. De dochter blaast de kaarsen uit. Het is duister.

Het tweede bedrijf begint als het eerste: „Sonnerie de cor dans le fontain. Roulement de tambours. Orgues. Coups répétés.”

De kaarsen zijn weer aangestoken en de dochter staat met het gezicht naar de deur gekeerd, onbewegelijk tegen het bed, steeds de wacht houdend. ³⁾

Er wordt nu opnieuw geklopt, ditmaal door den man met het linnen. De moeder vraagt aan het kind: „Wie is daar?” en om haar gerust te stellen, zegt het meisje: „Iemand, die naar den weg vraagt.” De moeder wil ook hem in den afschuwelijken nacht in haar huisje herbergen en hem laten eten en uitrusten, maar de dochter beantwoordt zijn kloppen met hardnekkige weigeringen. De moeder begint te halen en te hoesten, haar einde nadert, de hallucinatiën worden krachtiger. Zij ziet de engelen in het paradijs dansen, zij zelf danst met de Heilige Maagd. Van vermoeidheid valt de stervende terug. Weer laat zij het crucifix dichter bij zetten. Gebeden. Hoest. Regen tegen de ruiten. Elf uur. Een hond blaft. De dochter blaast de kaarsen uit. Het is duister.

Vóór de derde acte is aangegeven: „Roulement de tambours. Sonnerie de cor dans le lointain. Motif pour orgues. Coups redoublés sur la porte. En pleine obscurité.”

De kaarsen zijn uit. ⁴⁾ Dezen keer is het een derde

¹⁾ Later heb ik nog gelegenheid gehad dit relaas met het feuilleton in *Le Temps* van 13 Januari l.l. te vergelijken en de juistheid van die vertaling bevestigd te zien, maar tevens is mij daarbij Sarcey onbetrouwbaar gebleken. Hij schrijft tenminste: „j'avais loyalement fait tout ce que j'avais pu pour ouvrir aux obscures clartés du symbole le peu d'intelligence que m'a départi le ciel.” Het is mij niet mogelijk deze verklaring in haar geheelen omvang als eerlijk te aanvaarden.

²⁾ Sarcey vermeldt, dat het bij het opgaan der gordijn reeds *el/* uur slaat.

³⁾ Volgens Sarcey was het kind weer naar bed gegaan, branden de kaarsen *nog* en slaat het nu (N. B.) *half* (twaalf?)

⁴⁾ Sarcey laat aan het eind van het tweede bedrijf de dochter ten tweeden male in het bed stappen. Bij het begin van het derde branden de kaarsen *nog altijd* zelfs *op de nachttafel* en slaat het nu reeds middernacht.

verschijning, die aanklopt en nadat op verzoek van de moeder de beide kaarsen weer zijn aangestoken. blijkt het, dat nu de man met de doodkist achter de deur staat. De moeder, meenende, dat het „La belle Dame” is wil ook deze persoon in haar woning ontvangen. Het lichamenlijk lijden der oude vrouw neemt toe en daarmee tevens de wanhoop van de dochter en het geweld buiten de deur. Nu nadert zelfs de lijkwagen, lichten schijnen door de reet van de deur, paarden hinniken. De menigte buiten wordt luidruchtiger, vloekt, zij doet de deur onder haar aandrang bezwijken. „Lutte. Abominable vacarme.”

De oude vrouw stoot op den laatsten slag van twaalf uur een rauwen gil uit en de beide kaarsen worden door de vallende deur uitgebluscht: „d'un grand souffle froid.”

Hoewel ik bij deze onsamenhangende vertelling veel heb moeten weg laten en het „gekste” niet heb vermeld, zal menigeen den indruk hebben verkregen van wel is waar iets onzinnigs, maar dan toch *met nog iets anders*.

Dat kleine weinige is het goede, wat onder al dien bombast schuilt.

Nu van Lerberghe *Les Flaireurs* opdroeg aan Maurice Maeterlinck en deze laatste door dit stukje tot het schrijven van *L'Intruse* kwam ¹⁾, valt aan den ernst van *Les Flaireurs* niet meer te twijfelen. Men kon er anders wél toe komen het voor een slechte grap te houden of er — zooals Sarcey — een nog slechtere van te maken.

Van Lerberghe heeft hier den dood gezien en gehoord, zooals, naar mijn weten, wel niemand vóór hem en hij is brutaal genoeg geweest deze in mijn oogen geheel onjuiste, bijna krankzinnige plastiek, eerlijk, zelfs onbeholpen te geven. Het is een levende, bloedrijke dood geweest, een dood als een Turksche trom, de dood met een blauwe kiel om zijn ribbenkast en een Vlaamsch straatlied tusschen zijn kakement.

De verbeelding van de stervensgedachte was kinderlijk door de telkens terugkeerende motieven. De mannen met water, linnen en doodkist zijn even onnoozel in hun herhaling als de blaffende hond. De dood is rijker dan dit gedrochtelijk verzinsel.

Wat blijkt hier in dit symbool van aardsche ellende, die verdwijnt, wat is hier te merken van vreugde, die komt, of — nu heel laag bij den grond — waar wordt iets van het wetenschappelijk raadsel of van het hopeloos ongeloof, dat het voor goed uit is, in het licht gesteld?

Dit symbool mist het waas van 't zinnebeeld en het waas van den dood.

Er moet dan toch iets zijn! Werkelijk past het, na deze opsomming van gebreken, mij thans wél, nader aan te tonen, waarom ik dit werk zij met vreugde te hebben begroet. Het is om zijn ongebreidelde fantasie. De hemel beware U en mij voor *den vorm* dezer zinsbegoocheling, maar de toemeloos kracht ervan, zelfs nu zij tot over de grenzen voert, wensch ik ons allen toe, is mij benidenswaardig om voor te knielen. Eenmaal willende, dat de dood bij deze arme vrouw zou worden voorgesteld als een geweldige indringer, als een wilde jager, als een razende Roelant, moet ik schrijvers ontzagwekkend uitbeeldingsvermogen eerst met verbazing, dan, daarvan bekomen, met verwondering, die tot bewondering klimt, aanzien en eindelijk aanstaren.

Mijn verstand staat voor deze macht van het lawaai stil. Want onzinnig kan dit voor ons wel wezen, voor den schrijver was het dat niet en meer dan één détail wijst aan, dat hij in zijn eigen oogen niet was een alarmerende schetteraar, maar een diep gevoelend en ernstig zoekend dichter.

Had deze schrijver een krachtig man laten doodgaan in plaats van het oude wijfje, dat nu in een zoete extase den laatsten adem uitblaast en zijn symbool niet te vaak

¹⁾ Niet het omgekeerde, wat meer voor de hand scheen te liggen en hier en daar ook werd geschreven.

door de werkelijkheid laten verstoren, dan zou als geheel ongetwijfeld een werk van veel grootere waarde zijn tot stand gekomen. Wie dit mocht willen onderzoeken, leze het boekje, vooral als hij de voorstelling van Lugné niet gezien heeft. De elf stuivers, die hij daarvoor uitgeeft zijn heel wat beter besteed dan de guldens voor de tastbare vertooring.

Lugné gaf dienzelfden avond nog *Carmosine*, verschenen in 1850 en vijftien jaar later voor het eerst vertoond, een minder bekend werk van Alfred de Musset, dat het nooit verder heeft kunnen brengen dan tot een succes van taalkundigen aard en dit weer dankt aan de vermaardheid van den schrijver.

In Italië ten tijde der Medicis eenige vrijers, die om *Carmosine* heen fladderden, waarvan ten slotte natuurlijk één de gelukkige is, dat is met het feit, dat zij zelve, tot stervens toe, den gehuwden koning van een denkbeeldig hof, dat in de intrige gewikkeld wordt, bemint, zoo ongeveer het eenige, wat ervan is over te vertellen.

Maar om u nog weer eens terug te brengen in den goeden — nu reeds ouden — tijd van de Musset, waarin aan het mingekeel haast geen eind scheen te komen, citeer ik uit Acte I Scène VIII

„MINUCCIO. (troubadour) Si donc cette chose plus légère qu'une mouche, plus insaisissable que le vent, plus impalpable et plus délicate que la poussière de l'aile d'un papillon, cette chose qui s'appelle une jolie femme, réjouit tout, et console de tout, n'est-il pas juste qu'elle soit heureuse, puisque c'est d'elle que le bonheur nous vient? Le possesseur du plus riche trésor peut, il est vrai, n'être qu'un pauvre, s'il enfouit ses ducats en terre, ne donnant rien à soi ni aux autres; mais la beauté ne saurait être avare. Dès qu'elle se montre, elle se dépense, elle se prodigue sans se ruiner jamais; au moindre geste, au moindre mot, à chaque pas qu'elle fait, sa richesse lui échappe et s'envole autour d'elle sans qu'elle s'en aperçoive, dans sa grace comme un parfum, dans sa voix comme une musique, dans son regard comme un rayon de soleil! Il faut donc bien que celle qui donne tant se fasse un peu, comme dit le proverbe, la charité à elle-même, et prenne sa part du plaisir qu'elle cause... Ainsi, Carmosine, souriez.”

Dit mag zijn, zooals *Carmosine* het noemt, „une folle éloquence”, zij doet toch op den duur nobeler aan dan de taal van Strindberg!

En wat zegt u hiervan, in den mond van *Carmosine's* meest bevoorrecht vrijer?

„PERILLO. Aujourd'hui ou demain, ou un autre jour, ou dans dix ans, dans vingt ans, si tu veux, c'est la même chose pour moi; j'ai cessé de compter les heures.”

Wij zijn geen Italianen en wij leven heel wat later dan deze fantastische minnaars, maar al zijn we ook niet meer op dezelfde manier verliefd, we hebben toch genoeg hart en ziel overgehouden om de bekoring van dezen trant — heel eventjes dan — nog krachtig te gevoelen.

Zooals men weet heeft Lugné Poë het te Amsterdam afgelegd. Ik geloof voor goed.

Er zijn wel eens oogenblikken in mijn tooneeloverpeinzingen geweest, dat ik aan Chrispijn dacht als aan een hollandschen Lugné, dat is te zeggen toen Lugné nog in goeden doen was, toen er van dien Franschman een, naar het oppervlakkig scheen, kolossaal sterk willen uitging. Toen was er bij velen een overtuiging, dat hij zou overwinnen, alleen door zijn wil. Zoiets bestond ook voor Chrispijn, die met *Een Visioen* het hoogste punt bereikte van den (schijnbaren) moed, om een publiek te trotseeren. Hier zeg ik trotseeren in een uitermate ernstige en goede beteekenis en ik spreek hier niet opnieuw over dit stukje van Hora Adema om dat stukje zelf, maar om de waarde, die Chrispijn in dien tijd had, nog weer eens op zoo pikant mogelijke wijze in herinnering te brengen. Chrispijn is thans al het kenmerkende van zijn vroeger streven zoo goed als kwijt en daarin ligt voor mij genoeg teleurstelling om in Chrispijn-als-Lugné heelemaal niet meer te gelooven.

Lugné is over het hoogste punt van durvend willen heen getuimeld en zijn streven heeft een jammerlijk bankroet tengevolge gehad, Chrispijn heeft op grooten afstand van een verondersteld eindpunt, het ideaal, dat hij daar had kunnen zien, den rug toegekeerd en, huiselijk prozaïsch, eieren voor zijn geld gekozen.

Dat was nog zoo dom niet gezien. Nu hij het in Amsterdam toch niet zou kunnen bolwerken, verkoos hij de provincie — het is als zien wij Lugné, van Parijs uit, Amsterdam bespelen! — en doet daar thans wonderen, zoolang het duurt. Dat kan heel lang zijn, veel langer dan Lugné het heeft volgehouden, want het is Chrispijn ernst gebleven, terwijl Lugné er een loopje mee neemt. Maar we moeten toch niet vergeten, dat de naam, dien Chrispijn zich in de provincie had gemaakt, te danken was aan zijn „moderniteit” en dat hij dus zijn karakter zal verliezen, wanneer hij, ook al weer als Lugné, gaat varen in het schuitje van hen, die hij juist achter zich wou laten. Zijn eersten stap op den lijdensweg van het terugvallen, in die niet te omschrijven machteloosheid van altijd hetzelfde, heeft hij gedaan met een stuk van Felix Filippi, dat toevallig *De Lijdensweg* heet.

Maar hij behoeft niet bang te wezen, dat hij om dit stuk alleen zich reeds een doodvonnis op den hals zou hebben gehaald, want hij heeft zich zooveel vrienden weten te maken door den grooten ernst, die van hem en zijn gezelschap is uitgegaan, dat hij zelfs de kritiek (het doet er nu niet toe, wáár) heeft ingepalmd.

In een der plaatselijke bladen (het doet er alweer niet toe welk) luidt de aanhef der bespreking van Chrispijn's laatste stuk als volgt:

„De kritiek is bij ons naar ik hoor eenstemmig in hare afbreking van Filippi's *Der Dornenweg* en het publiek vindt het prachtig; wie heeft nu gelijk? Geen van beiden geheel, als men mij vraagt, maar het publiek toch het meest. En mocht iemand zich over het meeningsverschil zelf verbazen, laat hij dan niet vergeten dat de verslaggever redeneert en het publiek enkel voelt. Nu mag redeneering een mooi ding zijn, de emotie, de aandoening, is nog veel mooier, want die triomfeert in kunstzaken per slot van rekening altijd.”

Spreekt daar nu niet juist die groote vriendschap uit, die aan Chrispijn zoo van harte is gegund? Want het zal dezen recensent, zoo ernstig als ik hem ken, toch wel geen ernst zijn, dat de verslaggever *slechts* redeneert.

Aan het eind van het draakje van den onschuldig veroordeelde heb ik bijna gehuild!

Dat móet wel haast bij een procédé als van dit stuk, dat van stamelen en snikken aan elkaar hangt.

Die mooie zinnen en uitroepen, met den zakdoek in de hand, missen hun werking nooit.

Wat mij er bovenop heeft gehouden was de leukheid, waarmee Mevr. van der Horst en Chrispijn niets schenen te meenen van het geen zij deden. Bij de opvoering frappeerden mij slechts van Kuijk (de onschuldig veroordeelde) Alex Faassen Jr. (de verloren zoon) en van der Horst (de huisknecht), voor de de anderen scheen het een relletje te zijn.

Maar dat het stuk een volkstuk is, dat valt niet te betwijfelen, want kijk, het is juist een kolfje naar de hand van den verslaggever van Het Nieuwsblad voor Nederland, die met een air van zie-je-nou-wel? er dit over ten beste geeft:

„Geboden door een gezelschap dat zich tot hoofdzaak schiet te hebben gesteld de moderne kunsttriching te cultiveeren, komen er misschien schouwburgbezoekers in den waan dat *De Lijdensweg* daartoe behoort. Toch is dat niet het geval en we betreuren dat niet, want onze bij herhaling uitgesproken overtuiging dat het tooneel, na de als duurzaam boeiende kunst mislukte proefnemingen met realisme, naturalisme, symboliek, teruggaat naar oogenshijnlijk stuk getreden wegen, wordt er door bevestigd.”

Zoo kan het wel zijn; maar ik geet het volk, de recensenten, de vereeniging „Moderne Kunst” en Recht voor Allen tòch geen gelijk. Nu daargelaten, dat die twee laatste machten zich in hun aanbeveling van dit stuk vergisten, omdat het ouderwetsch is en aristocratisch, wil het er bij mij niet in, dat dit kunst zou mogen heeten. Het

is niet meer dan het straatorgel der grofste gemoedsaandoeningen, even heerlijk in zijn uitwerking als de sensationromans, waar niemand, die aan vooruitgang denkt, naar terug wil. Als het „moderne” het niet vol kan houden, moet het uit zijn, dan is het ook uit; terug kan niet. Dat zou het volk óók niet willen.

Het zou wat moois zijn! Overal roepen we: voor het volk is niets te goed, in het volk ligt de kracht en de hoop van het vaderland! Het moet door ontwikkeling rijp worden. En dan zou dat Vooruit! de leus zijn in alles behalve in de dramatische kunst?

We moeten wachten tot het volk zichzelf leert kennen, dan zal het wel beter weten te kiezen dan nu, want heden ten dage laat het zich leiden door de heeren, wat natuurlijk een absolute fout is, als het de niet exacte kunst geldt.

* * *

Het doet mij leed dat *Sirocco* van Mevr. Snijder van Wissenkerke gevallen is. Zij zelve gaf den inhoud van haar stuk als volgt weer:

»In een eenvoudig kleine-stads-gezin, waar de huisgoden, plicht geloof, deugd, tevredenheid, enz., onaangestast overeind staan, komt een groote-stads-mensch, voor wien noch vroeger, als bedorven kindje noch later als door-genot-bedorven mensch, die huisgoden zelfs ooit bestaan hebben. Met zijn lachje van twijfel en zijn volstrekt gemis aan gevoel van verantwoordelijkheid, stoot en schudt hij aan wat daar staat, en de beelden gaan wankelen, of storten ter aarde.

Waarom hij dat doet? Och... zoo: een psychologisch proefje, om te zien wat er zal gebeuren, zooals hij met een stokje in een mierennest zou prikken; uit «désœuvrement» ook, en misschien als een emotietje in zijn geblaseerdheid....

En wanneer dat dan iemand is, die in dat milieu van eenvoud treedt met al het overwicht van een mooi uiterlijk, mondaine manieren en een verijnd-verdorven intelligentie, dan zal hij daar komen als de *Sirocco*, de verzengende, verdorrende wind, die de jonggroene, weerlooze blaadjes en bloesems verschoeit en verschrompelt, zoodat de boomen kaal-berooft blijven staan boven het gras, dat zwart en gemaaid is alsof er een brand heeft gewoed.»

Het Nieuws van den Dag laat zich als volgt uit, beginnende met een waardeering, die ieder gaarne zal onderschrijven:

»Een bijzonder mooi en hoog gegeven, en in schoone taal aangeduid. Die woorden moeten nu gaan leven; het milieu moeten we gaan zien: het eenvoudige, kleine-stads-gezin, waar de huisgoden: plicht, geloof, tevredenheid, enz. onaangestast overeind staan. Eerst daarna kan de wereldling komen. Dit nu geschiedde niet. De wereldling, de mufte wereldling, schepsel, als een schim in de verte gelijkend op Frank in «Noodlot», schepsel, niet in Holland geboren, ouders niet gezond, — de wereldling kwam te vroeg en maakte den toestand onmogelijk, bedierf het waarschijnlijke.

Plicht, geloof, deugd, tevredenheid” zijn ieder voor zich een kostelijk bezit, een overwinnend wapen tegen creaturen als de mufte wereldling.

Als de creaturen bij Mevrouw Snijder van Wissenkerke zullen gaan leven, naderen zij den duivel, den mufte wereldling, den grootstads-mensch. Hij gaat hunne onaangestaste huisgoden afbreken. Dat afbreken der onaangestaste huisgoden zien of hooren wij, maar gelooven het niet.»

Het Handelsblad schrijft:

»Het lijkt ons toe alsof de schrijfster, zooals met *Lotus* ook wel eenigszins het geval was, fragmentjes van een novelle, die misschien bij fijne uitwerking wel mooi had kunnen worden, op het tooneel heeft gebracht. Men heeft nu zeer verbaasd gestaan over allerlei verrassende dingen, waarvoor men in gedachten een verklaring heeft moeten vinden. En dan zijn er zeer overdreven dingen in de karakters dezer menschen.»

De Telegraaf zegt er dit van:

»Niets van 't gevoelig-vrouwelijke, dat mevrouw Snijder van Wissenkerke *misschien* zou kunnen geven, als ze zich losmaakte van den Haagschen Vijverberg. Aan dit werk zijn *Eline Vere* en *Noodlot* niet vreemd. Een poging om Nietzsche's inwerking op een meisje (Emma) aanschouwelijk te maken is van een gewaagd, misschien onmogelijk gehalte. Bij mevrouw Snijder van Wissenkerke heeft die poging over het randje van het ridicule

heengeholpen. Dat is afgezien van het oud-theatrale, van de dikwijls diebare-moderne taal (vergelijk inhoud) en de onwars psychologische teekening, de hoofdfout van een stuk, dat weer veel gegruif zal geven.»

Hier bij zou ik wel bij kunnen laten, want het is voor mij een zeer verdrietig werk, deze meeningen, hoeveel waarde die opzichzelf mogen hebben, hier te laten afdrucken, alsof het er mij om te doen was mee te zingen in dit koor van wan-kanken; maar omdat de Amsterdamsche correspondent van de Nieuwe Rotterdammer onder al de atbrekende oordeelvellingen, die met besliste eenstemmigheid de ronde in de pers hebben gedaan, tot het meest verrassende besluit komt, laat ik ook nog volgen, welken indruk hij van *Sirocco* heeft gekregen:

»Ook hier heeft het tooneelstuk *Sirocco* van mevr. Snijder van Wissenkerke bij de opvoering heden avond niet veel indruk gemaakt. Wel herkent men in sommige partijen de schrijfster van talent, o. a. in de teekening van Suze en het spel dat Paul met haar speelt, maar over het geheel is de stof de schrijfster te machtig geweest. Met name de figuur van Emma is slecht gelukt en — wat de auteur zeker niet bedoeld zal hebben — ieder zal den goedmoedigen Johan Holz geukig prijzen, dat het tusschen hem en Emma niet tot een huwelijk komt. Men zou zelfs zoover kunnen gaan van te beweren dat in een gezin gelijk dat der Van Gelderens, met dochters als Emma en Suze, verijnd verdorven wezens als Paul een roeping hebben te vervullen.

De *Sirocco* waait daar den boel schoon en brengt de in haar onverstand en onnoozelheid weerlooze maagden nog bijtijds tot zelfkennis. Dat is het tegenovergestelde van wat de schrijfster heeft willen doen uitkomen.»

Droomen in verzen van Mej. Banck maakte een aangenamen indruk, niettegenstaande het door de toevallige verhoudingen sterk herinnerde aan *Sirocco*. Over de verzen wil ik alleen zeggen, dat zij mij soms wat al te onnoozel toeschenen, maar soms ook heel mooi. Om daarover te oordeelen moet men ze kunnen lezen, want zooals ze gezegd of gezongen werden, hebben ze mij niet altijd gepakt.

V.

Een nieuw tooneelbladje.

Amice Redacteur.

Mijn meening over *Het Nederlandsch Tooneel* vraagt gij, het nieuwe Vlaamsche blaadje aan Kunst en Letteren gewijd, met do HH. de Latin en Rafaël Verhulst als Hoofd-opstellers, Antwerpen voor plaats van uitgifte en 3 frank tot abonnementsprijs per tooneeljaar? Wel, ik lees in een der eerste vier nummers, dat de Heer Vriezendorp — 't zal wel met een s moeten zijn —, opsteller van *Het Tooneel*, orgaan van het Nederlandsch Tooneelverbond van Amsterdam — dat zal ook wel wat anders moeten wezen — „aanzien” mag worden als medewerker; wat wilt gij dus dat ik er kwaads van zegge? Ik wil dat dan ook tot geen prijs. Want eens voor al: ik houd van de Vlamingen, ik vind dat wij, hun broeders van het noorden, door de laatdunkende zelfgenoegzaamheid der meesten onzer, de liefde niet verdienen die zij voor onzen stam en onze taal zoo onbaatzuchtig en geestdriiftvol uiten, en dat wij wél zouden doen van onzen kant op elke wijze de hoogachting en sympathie te toonen voor mannen, die een dikwijls moeilijken strijd hebben te strijden voor belangen die ons na aan het harte moesten gaan. Maar, zooals ik zei, wij zijn ons zelve genoeg! Wij spreken en schrijven immers zoo zuiver „Hollandsch”! Wij hobben dus het recht hun „tongval” uit de hoogte te bespotten, ook al is die vaak oneindig warmer van toon, schilderachtiger van beeldspraak en echter, naiever „nederlandsch” van woordkeus! Ik voor mij, ik heb ook dikwijls met innig genoegen geglimlacht bij het doorlezen van dit jonge blaadje, maar ik doe dat ook als ik ons middeleeuwsche proza lees; het kan zoo ongewild gutig zijn, ook in zijn ruwe losheid en flapuiterige ongeneerdheid. Reken er op, de Vlaamsche volkstaal leeft nog, zij heeft bloed en spieren, zij moge te weelderig schijnen, dat is nog de

kracht die de naden uitbarst; op verfijning, stijfheid en vormelijkheid maakt zij goddank nog geen aanspraak. Zeker, zij kan zonder schade voor haar oorspronkelijkheid nog wel wat manieren leeren, maar liever zóó dan in het keurslijf! Ook deze „hoofdopstellers” hebben dus mede te waken dat hun erfgoed niet verslonze. Dat zij dat willen geloof ik graag, dat zij het beter kunnen dan tot nu toe, evenzeer.

Ik benijd aan de Vlamingen hun stormende geestdrift, schoon ik zeer goed inzie dat ook hier de klip van het belachelijke schuilt. Maar het is alweer de schuld van onze deftigheid dat wij terwille van de overdrijving het goede in de kern voorbijzien.

Dezer dagen las ik in de courant van een nieuwen „prix de Rome” voor muziek, uit Molenbeek Saint-Jean, „het vaderland van mijnheer Potverdick”. Onmiddellijk alles in rep en roer in Molenbeek Saint-Jean. Lichtoptocht, comiteit, vrijwillige brandweer, muziek, nog eens muziek, vlaggen en illuminatie, de prix de Rome met zijn vader — een werkmans — voor de deur van hun huisje, gejuich! Daarna toespraak van den burgemeester, eerepunch en Brabançonnes, toejuichingen, bloemen en feesten, feesten tot den volgenden dag.

En dan Lierre met zijn smid van Baeckel, die prijzen behaalde te Brussel, Amsterdam, Bergen en Antwerpen. Ook daar weer algemeene feestvreugde en optochten, begroeting op het stadhuis, en bals en Brabançonnes enz enz. En jonge meisjes met kransen en gedichten: „Aan U smid! Leve onze gebure, den grooten kunstenaar van Baeckel.”

Overdreven? Belachelijk? Goed, overdreven en als gij wilt belachelijk ook, voor ons althans. Maar dan toch ook wel een bewijs van gemeenschapsgevoel, van spontane liefde voor wat mooi is, en dat niet bij enkelen maar bij de massa. Het doet vermoeden dat de Vlaamsche kunstenaars met pen en penseel, met beitel en ciseleerstift, echte kinderen zijn van hun volk, geen enkelingen die door aanleg en studie buiten de menigte om, voor zich zelf het recht van mooi vinden eischen.

De Vlamingen loven niet slechts „de kunst” zij vereeren, bovendien hun kunstenaar. Zie Benoit. Wel wordt bij ons een Kes gelauwerd en jubelt een stampvolle zaal hem een hartelijk afscheid toe, maar het gejuich gaat over de hoofden der massa heen. De wijze waarop hij een oneerbiedig publiek heeft getemd en gedwongen tot genieten, bewijst dat ook onontwikkelden kunnen worden opgevoed in waardeering voor echte kunst, mits er een vaste, zelfbewuste leiding en meesterschap zij. Zoolang bij ons niet het tooneel een behoefte is geworden voor het geheele volk, zoolang zal het zijn roeping niet hebben volbracht. Tooneelspeelkunst is, naar de juiste woorden der redactie van het nieuwe Vlaamsche blad, „die uitdrukking der kunst welke het best toegang vindt tot het volk”.

Ik heb niet de eer de heeren „hoofdopstellers” te kennen, noch in geschrift, noch in persoon. In hun blad hebben, gezwegen van eenige tooneelspelers, alleen de namen van Max Rooses en Pol de Mont, voor mij bijzonderen klank. Maar de stukken met den naam van dezen ondertekend zijn ontleend aan: *Uit mijn Schetsenboek* en aan *Mannen van Beteekenis*; geen waarborg dus voor hunne medewerking.

De redactie zelf treedt weinig in het licht. Haar woord tot de lezers is geen uiteenzetting van streven; immers de verzekering van het najagen van iets „hoogers, edelers en fijners” dan draken kan daarvoor niet gelden. Dat slechts eerlijke, gewettigde kritiek en zoo noodig verweer zal worden opgenomen evenmin. Zoodat als reden van dit blad moet worden beschouwd de wensch op tooneelgebied „meer beweging, meer belangstelling op te wekken”, terwijl een bijzondere rubriek „belletrie, muziek, schilder- en beeldhouwkunst” zal behandelen. Onder de medewerkers uit Antwerpen, Parijs, Brussel, Gent en Berlijn worden Frans Gittens en Nestor de Tière genoemd, terwijl de medewerking van den Heer J. Vriesendorp uit Amsterdam, gebleken is aan

een in diens losbandig pittigen stijl geplaatst artikel. Dit artikel heeft naast de andere iets frisch en krachtigs.

Er is daar sprake van een Vlaamsche Tooneelschool. Meêrnog dan bij ons schijnt in het zuiden daaraan behoefte. Immers het blad zelf bewijst voor alles den eisch van hervorming in spreken en schrijftaal. Al betreurt men terecht het rasse verdwijnen van menige schilderachtige „gouwspraak”, van een nationaal Nederlandsch tooneel kan in noord noch zuid sprake zijn, tenzij dat tooneel de drager wordt der nationale taal. De zuivere uitspraak van beschaafd Nederlandsch is de voorname vrucht misschien van zulk een school. Daarop moet alle nadruk worden gelegd. Genieën kweken kan men er niet; eer loopt de school gevaar oorspronkelijkheid te knotten. Kennis en beschaving aubrenge dat kan zij, eerbied ook voor degelijke kunst. De rest moet op de planken zelf worden geleerd. Een ander goed gevolg van een school kan zijn verheffing van den tooneelspelersstand, dat is schraging der veldwinnende overtuiging van de hoogheid dier kunst en van de achtung aan ieder harer ernstige beoefenaren evenzeer verschuldigd, als aan elkeen die waardig zijn weg bewandelt. Mij evenwel, die van den beginne af, toen de heer Rennefeld, waardiger gedachtenis, nog Directeur was, de Tooneelschool te Amsterdam in hare ontwikkeling en uitkomsten heb gadegeslagen, bleek steeds de voornaamste vrucht harer leering te zijn: de meerdere beschaafdheid van taal, op onze planken gehoord. Hare leerlingen hebben wat dat betreft op vele ouderen merkbaaren invloed ten goede uitgeoefend.

Daar in de allereerste plaats schuilt de behoefte van de Vlamingen. En zeer juist is de raad door den heer Vriesendorp gegeven: begin met de School in Amsterdam. Mijns inziens zullen daardoor de band tusschen noord en zuid worden versterkt en aanzienlijke kosten vermeden, het zal voor onze Tooneelschool een steun zijn, en lest best in Amsterdam zullen de jonge Vlamingen beter dan daar ginds zuiver hollandsch leeren spreken. Met het oog op het dialect zende men ze echter jong! En nooit dan na vaste overtuiging van bestaanden aanleg. Want een tooneelschool wekt licht verwachtingen die onmogelijk kunnen worden vervuld; zij kweekt al spoedig meer tooneelspelers dan waardig onderhoud kunnen vinden. Hier te lande althans heeft zij bijgedragen tot het scheppen van een artistiek proletariaat. Het groote aantal gezelschappen voert tegen elkaar een strijd op leven en dood en geen vaart wel. In Vlaanderen zijn de toestanden naar het schijnt niet rooskleuriger; klachten over slechte bezoldiging, ja zelfs over hoegenaamd geen bezoldiging na een seizoen van bewezen diensten, vinden plaats in het blad. Stel een matige, maar telkens onderhouden aanvoer van versche, beter ontwikkelde krachten dringt de minder goede uit haar plaatsen, het gevolg blijft niet uit: nieuwe gezelschappen, nieuwe pogingen tot indringen in de volksgunst door overprikkeling van den volksmaak, onvoldoende winsten overall. En wat misschien nog erger is, menige heerlijke aanleg, menige hoopvolle toekomst verloopt in onmachtig worstelen, in grievende aanklacht tegen hen die met de beste bedoelingen het pad der kunst hebben gebaad. De Vlamingen droomen van een tooneelschool; het doet hun eer aan, maar laten zij zich spiegelen in een ander, dan spiegelen zij zich zacht. Bezitten zij eenmaal een tooneelschool, dan is een kleine stroom van middelmatigheden niet te vermijden. Gebruik makende van Amsterdam heeft men daarentegen het onschatbare voorrecht van beperkte en dus angstvallige keus; men besteedt zorg en geld alleen aan het vermoedelijk uitstekende. Dat zal helpen! Ook zal dat helpen in het opheffen van den slagboom tusschen Vlaamsch en Hollandsch tooneel — heugelijk feit voor beiden.

Bescherming nu en ondersteuning, van regeeringswege, zullen de Vlamingen eerder vinden dan wij. Ook ferme ondersteuning van den Staat voor hunne toekomstige Nationale Tooneelscholen; immers de wenschelijkheid wordt in No. 3 voorloopig geopperd van drie, een te Antwerpen, een te Brussel en een te Gent, met een en denzelfden „professor”,

die een autoriteit moet zijn als een persoon en artiest. Eén professor „zou waarborg opleveren voor de eenheid van uitspraak die nu overal verschillend klinkt.” Terecht zegt de schrijver dat over dit onderwerp later nog eens dient te worden gepraat; voorloopig wordt het maar aan de medewerkers aanbevolen.

De goede factoren voor verheffing van het Vlaamsche tooneel liggen alzoo voor de hand. De vraag is of de middelen, door dit Weekblad aangewend, tot het beoogde doel zullen voeren. Om dat te beoordeelen moet men volkomen op de hoogte zijn van Vlaamsche toestanden en dat ben ik niet. Wel weet ik dat het ideaal van aangeprezen stukken niet altijd het mijne is, schoon ik gaarne wil toegeven dat ik met het oog op het populariseeren van het tooneel in mijne persoonlijke voorliefde steeds verder van den goeden, breeden weg afga. Zonder geheele hervorming, totaal van meet aan, zie ik niet hoe we er weer moeten komen. Intusschen of de „grootte blijspeldichter Möser” er ons brongen zal, betwijfel ik zeer. Ook heb ik niet die gedachte van de „prachtige treurspelen en perels van minnespelen” van Floris van Westervoort, wiens verdiensten ik geenszins wil verkleinen maar wiens tijd voor een borstbeeld ik nu nog niet gekomen acht. Ook maakt de herinnering aan dilettanten-uitvoeringen mij huisverig om bij *De Bruid daarboven* aan eene ongekennd „onbepelbare interpretatie” van redersjkers te denken, al zijn het Fonteinisten. Ik weet het niet, maar een vast program heb ik nog niet kunnen merken; bijzondere beteekenis heeft voor mij de opgewekte mededeeling gekregen, dat „Moeder Dierickx nog altijd het buffet in den caveau houdt, zulle!”... En dat het er „dezen winter goed warm zal zijn”. Met andere woorden het blad maakt op mij nog geen heel ernstigen indruk, maar, zooals ik zei, dat kan aan mij liggen omdat over 't algemeen in onze noordelijke besprekingen van toestanden en stukken, niet de liefde voor de tooneelspeelkunst grooter is, maar de begrippen een eind verder zijn.

De eisch van stukken is in Vlaanderen anders dan bij ons. Achterlijker? Dat kan niet, zullen enkelen zeggen, die aan ons tooneel niets goeds vinden. Wel achtelijker, zal het antwoord zijn van hen die zich verheugen dat stukken als *Eerloos*, *Het Goudvischje* en *Lotos* zijn ontstaan en welkom geheeten, dat het publiek zich dankbaar heeft getoond voor het streven van het Tivoli-gezelschap van de Vos en dat van Chrispijn, aan wie wij menige ernstig bedoelde en zeer waardeerbare opvoering van nieuwe Noorsche, Duitsche en Fransche stukken hebben te danken. Ibsen, Björnson, Hauptmann, Sudermann, een deel van het Antoine-repertoire zijn door een talrijk schouwburgpubliek, vooral in onze provinciesteden met groote belangstelling ontvangen. Het werk van Jan C. de Vos en Chrispijn heeft daar groote verbetering gebracht in den smaak; voor zouteloze kluchten en enkel op effect berekende tooneelspelen is er de kans verkeken. Men gaat daar, en van Dordrecht kan ik in de eerste plaats getuigen, naar den schouwburg met den eisch op degelijk genot; de zaal is bijna altijd vol van een altijd zelfde publiek en stuk en spel zijn dikwijls dagen lang het voorwerp van ernstig gesprek.

Een goede uitvoering is in menige provinciestad een evenement en de schouwburggang een behoefte geworden. — Indien het waar is, wat ik allerminst ontken, dat het tooneel, wil het werkelijk aan zijn roeping beantwoorden, een volkskunst moet worden en dat het daarvoor moet breken met de traditie, dan zijn wij m. i. op den goeden weg om bij de menigte het bewustzijn daarvoor te openen. Ontwikkeling toch is noodig vóór veranderde toestanden bij een talrijk deel krachtigen steun zullen vinden en daardoor in zich zelve levensvatbaarheid. Wie tegenwoordig, en dat gebeurt allang, stelselmatig, al is het uit groote overtuiging, afbreken wat voor en op de planken wordt gedaan, vergeten dat zij zelf tot nu toe machteloos zijn gebleken om iets nieuws en beters te leveren en dat zij

onverschilligheid en bitterheid kweeken bij diegenen wier pogingen tot verheffing van ons tooneel reeds vruchten hebben gedragen en dat nog doen. Niets is doodender voor de geestdrift van artiesten, vooral bij het tooneel, dan dagelijks te moeten hooren, wel niet woordelijk maar toch naar den geest: schei maar uit, het geeft toch niets, de boel is geen moeite en inspanning meer waard.

Zij is dat wel. Onze dagen zijn even goed een noodzakelijke schakel tusschen het verleden en de toekomst van ons tooneel als elk tijdperk voor elke kunst en een verblijvend verschijnsel is het dat zoowel bij een aanzienlijk deel van het publiek als van onze tooneelspelers de zucht bestaat naar ontwikkeling en vooruitgang. Een billijke waardeering van dat feit zou de zaak ten goede komen.

In Vlaanderen nu schijnt een kern van ontwikkelde schouwburgbezoekers te ontbreken en het vormen daarvan de eerste taak van het nieuwe blad. M. van Doelselaer, de directeur van den Nederlandschen Schouwburg te Antwerpen, „diestil aan begint te gevoelen dat het rijk der draken niet meer van deze wereld is” bereidt Sudermanns *De Eer en Magda* voor. Hem wordt de vraag gedaan om *Hamlet*, *Romeo en Julia* en *De Koopman van Venetie* weer te geven, „die toch op het repertoire zijn.” Hij heeft beloofd *Othello* te doen spelen met Lemmens in de titelrol en J. Dillis als Jago.

Het opgewekte karakter onzer zuidelijke naburen maakt dat de voorstanders van betere tooneeltoestanden in Vlaanderen veel op ons voor hebben. Het bezit nog de volle kracht van het bij ons zoo verslachte waardeeringsvermogen, niet alleen voor het kunstwerk maar ook voor zijn schepper.

D

D. J.

Ons Souffleurshokje.

Onder de planken.

De Souffleur.

I.

Wanneer men de monographie van den souffleur schrijft, kan men zeggen, dat men aan het boek der martelaren een hoofdstuk toevoegt. Werkelijk hebben die mindere beambten recht op gelukzaligheid en heiligverklaring, als belooning voor het eigenaardige lijden en de zeldzame beproevingen van hun netelige loopbaan. De hoedanigheden vereischt voor een goed souffleur, zijn ontelbaar. Zijn geldelijke belooning is bijzonder gering. En toch is de souffleur het voornaamste werktuig aan een theater. In de provincie, waar dikwijls van voorstelling veranderd wordt, waar men geen tijd heeft zijn rol goed te leeren, is hij de eenige hulpbron en de eenige kracht der administratie. Te Parijs, waar hij minder gebruikt wordt bij de talrijke voorstellingen, waarop al de artisten rolvast, dikwijls te vast zijn, zoodat zij soms den tekst uit lauwheid weer kwijt raken, te Parijs is hij bij de repetities, de meest afgetobde, meest gepijnigde slaaf, dien men zich denken kan. Hij heeft geen rust, geen vrijaf. Hij ondervindt het slechte humeur van iedereen: van den schrijver, die elken dag zijn dialoog verandert, van den directeur, die vindt dat het stuk te langzaam van buiten geleerd wordt, van de spelers, die hem, als zij in de war zijn, slecht verstaan. van hen die een slecht geheugen hebben, en hem al de fouten, die zij maken, zooals onjuiste stembuiging en te snel spreken (hetgeen men gewoonlijk doet als men niet goed weet wat men zeggen moet) verwijten. De ongelukkige wordt altijd op de beleedigendste wijze afgesnauwd, zoodat zelfs de kalmste ziel er over in woede zou ontsteken.

Men begrijpt dus wel, dat men, om zulk een beroep te kiezen, hetzij een roeping voor het martelaarschap of den moed van een zendeling moet hebben, of wel van God en de menschen verlaten moet zijn. En welke hoedanigheden moet men al niet bezitten, om een „goed souffleur” te zijn!

Men behoort goed onderwezen te zijn, bevattelijkheid, geheugen, duidelijke uitspraak en kalmte te bezitten, met alles wat het theater aangaat bekend te zijn, een goede opmerkingsgave te hebben en een geduld, dat grenst aan heldenmoed.

Al de hebbeligheden van het personeel moet hij kennen, hij moet weten wat de angst en de aandoening in duizend verschillende omstandigheden op ieder uitwerken, bijv.: voor enkele artisten bij het opkomen, als de zaal stampvol, bij andere als zij leeg is, ook als het publiek een hunner eene ovatie brengt (nog erger wanneer het tegenovergestelde plaats heeft), maar het meest wanneer een collega naast hem sterk wordt toegejuicht. Vooral bij een eerste voorstelling zijn die verschijnselen het heftigst. Deze verliest het hoofd, gene brengt alles in de war, die dame verliest hare stem, deze dame spreekt een paar tonen te hoog. Hier is de zin, waarbij meneer X in de war raakt, daar een waarover meneer Y struikelt. Hij dient op de hoogte te zijn van de moeilijkheden, die elke stijl op zich zelf oplevert. Eén verkeerd woord in het proza van Molière en weg is de indruk. Maurivaux martelt, Beaumarchais verplettert het geheugen, Dumas fils speelt er mee als de kat met de muis. De verzen van P. Corneille moeten zus, die van Racine zoo, die van Victor Hugo, met zijn onverwachte wendingen en krachtige beelden, weder op een andere manier gezegd worden. Ook moet hij den gemoedstoestand van de artiesten bestudeeren. Meneer X heeft vandaag het land, hij denkt aan iets anders, hij luistert niet, Juffrouw Y heeft verdriet, Meneer Dinges heeft maagpijn, een ander heeft lekker gegeten. Iedereen aan het theater mag verstrooid zijn, alleen hij niet. Enkel op het geluid van ieders stem moet hij merken, dat zij in moeilijkheden verkeerden, en een goed souffleur raadt aan de stembuiging, dat deze of gene artiest kort daarop zal haperen.

Er zijn souffleurs, die een acteur een rol van 500 regels zouden laten spelen, zonder dat deze ooit het stuk gelezen had. Oude, geroutineerde tooneelspelers bliften er op, dat zij de gave bezaten *elke rol te kunnen spelen of soufflereen, zonder haar gelezen te hebben*. Voor een directeur in nood, was zoo iemand een groote uitkomst! Een dier wondermensch zei: „Den compleeten *Don Cesar de Bazan* maak en breek ik in vijf kwartier geheel op den souffleur”. — „En ik” beweerde een ander „lever je de *Closerie des Genêts (De Hut in de Bremstruiken)* óók op den souffleur.” En zij overdreven niet! Die slimme vloggerts waren kalm, namen hunne rustpoozen, spraken zeer bedaard en plukten, als het ware, al de volzinnen stuk voor stuk van den mond van den souffleur. Hadden zij niet goed verstaan dan zetten zij een ernstig gezicht, hetgeen den souffleur de gelegenheid gaf te herhalen. Maar men moest niet te nauw letten op de juistheid van den text of van de dictie, zij zeiden wel eens *construction* voor *contrition*. Het beroemde *Un mou de veau, Madame, et je cours vous venger*, in plaats van *Un mot de vous* enz. is klassiek. Zoo werd *Je vous jure obéissance et fidélité* verdraaid tot *Fidélité et obésité*. Doch genoeg.

De souffleur te Parijs is bovenal een secretaris. Hij moet de plotselinge veranderingen, die de schrijver op de avant-scène maakt, overnemen, en ze in het handschrift aanbrengen. Hij kent de overlevering, die bij elke rol hoort. Hij kan goeden raad geven, daar hij het theater-archief op zijn duimpje kent. Een goed souffleur is een groote waarborg voor het succes. Men heeft vertrouwen, men weet, dat men op zijn hulp kan rekenen, als de aandoening den moed mocht doen verliezen en het geheugen verzwakken. Hij is de reddingsboei in geval van nood. Neen, het is volstrekt geen ondergeschikte betrekking, integendeel!

Ondanks de scheldnamen, de beleedigingen van allerlei aard, waarmede de tooneelspelers in de overspanning van hun zenuwen hem overstelpen, weet hij, dat hij bemind, beschermd en door allen geëerbiedigd wordt. Een goede souffleur, wel, dat is de eigenlijke baas van het geheele

theater. Men kan hem uitschelden, zooveel men wil, hij weet, waaraan hij zich te houden heeft bij al dien overvloed van harde woorden. Een storm van scheldwoorden, een hagelbui, het doet er niet toe: zijn „zucht van omlaag” brengt alles tot bedaren. Die betrekking moest moreel en materieel verbeterd worden. Zij is niet de laagste, zij is de eerste aan een theater. En het is een zware arbeid. Geen werkman werkt harder. Soms moeten er te Parijs in de Comédie Française één tragedie, één of twee tooneelspelen van het repertoire, en dan nog het nieuwe stuk in studie, gerepeteerd worden, behalve de voorstelling 's avonds. Hij moet er den geheelen dag zijn, van elf ure 's morgens tot middernacht, weggekropen in een weinig luchtig gat, al de stof van het tooneel inademend, gezweept door de rokken en mantels der dames, dansende door de haastige stappen der acteurs, ten prooi aan de geuren van het voetlicht, en der decoratiën, en van hetgeen van onder de planken opstijgt. En dan verwijt men hem nog, dat hij in de entre-actes een glaasje gaat drinken! Maar hij heeft behoefte zijn verhemelte, zijn tong, zijn slijmvliezen, die vol stof zitten en branderig zijn van de droogte, te bevochtigen. Misschien zou een gorgeldrank even goede, zelfs betere diensten bewijzen, dan hetgeen hij nu gewoonlijk aan de toonbank gaat gebruiken, maar... de mensch is niet volmaakt.

Zijn hok is zijn eigendom, dat — wel niet groot! — hem, ten minste in eenige theaters veroorlooft, het zich gemakkelijk te maken en soms, als de directeur zijn toestemming geeft, er één, ook wel eens twee gasten mede te brengen — het is er wel benauwd, maar enfin! in Parijs zijn de woningen toch ook zoo groot niet! En hij heeft er wel velen gelukkig gemaakt, als om het succes van het stuk alle vrijbilleten werden ingetrokken. Dikwijls waren de acteurs op het tooneel verwonderd onder hunne voeten bravo's te hooren opgaan, en uit het souffleurshok twee applausseerende handen te zien verschijnen, die in haar enthousiasme den geëmployeerde, zijn manuscript of zijn brochure op zij drongen. Dat was dan de genoodigde van den souffleur, die zich daar thuis gevoelde. Er was eens een souffleur, die in zijn hokje een menigte huishoudelijke artikelen had meegebracht en gedurende de voorstelling daar met zijn vriend theedronk. Maar alle souffleurshokjes eigenen zich niet tot dergelijke „zwelgpartijen”. Daar moet men groote theaters met groote tooneelen voor hebben; dan zijn het haast kleine loges, heusch nog al gemakkelijk om in te verblijven, maar in andere schouwburgen, zijn het nauwe, lage hokken, alsof ze door een inquisiteur, of den een of anderen Lodewijk XI, tot een voorbeeldelooze wraakoefening uitgedacht waren. De ongelukkige souffleur kan er nauwelijks in; krom en gebogen zit hij daar.

(Wordt vervolgd.)

Uitgeknipt.

Uit het *Handelsblad* van 17 Januari l.l.

„Fransche voorstellingen.

Aan de Redactie!

Ook ondergeteekende woonde Dinsdagavond de zoo zeer mislukte voorstelling van l'Œuvre bij. Ook dezen avond, zooals schier bij iedere buitenlandsche voorstelling, kon men bemerken, dat het publiek op de eerste plaatsen grootendeels bestaat uit de hogere standen, welke men helaas bij de Hollandsche voorstellingen in uiterst geringen getale aantreft. Aan wien de schuld?

Staat de kunst door vreemde gezelschappen hier vertoond zooveel hooger, dan die van Het Nederl. Tooneel of van het

gezelschap van Chrispijn of van de heeren Le Gras en Haspels?

Het antwoord moet hier natuurlijk volstrekt ontkennend luiden.

De diverse stukken hier den laatsten tijd gegeven door het „Theatre de l'Œuvre” in 't algemeen en *Les Flaireurs* en *Carmosine* in 't bijzonder, bewijzen voldoende het tegendeel. Zijn de prijzen der plaatsen dan zoo veel goedkooper dan van de Holl. voorstellingen? Het tegendeel is waar. Terwijl de prijzen voor de eerste rangen bij de Holl. voorstellingen hoogstens *f* 2 kosten, bedraagt die van l'Œuvre *f* 3.50 en heeft men zich dan nog moeten verbinden tot acht voorstellingen.

Als eens een onzer eerste Hollandsche artisten acht abonnementsvoorstellingen wenscht te geven, waarvan de eerste plaats *f* 3.50 kostte, zou hij zich dan ook in zulke volle zalen mogen verheugen?

Ik geloof niet, dat het hem zoude gelukken voor slechts ééne enkele voorstelling de benodigde gelden bij elkaar te krijgen.

Eilieve, dan rijst toch de vraag: waarom die voorkeur voor het buitenlandsche en waarom vooral die „Gallomanie” bij het meer gegoede publiek? Laat ons hopen en verwachten, mijnheer de redacteur, dat bedoeld publiek uit deze vreemde voorstellingen, onze Hollandsche dramatische kunst, al is ze dan ook niet steeds onberispelijk, leere waardeeren of minstens niet lager stelle dan hare buitenlandsche zusters.

Dan zal voorwaar ook een betere tijd aanbreken voor den Nederlandschen schouwburgdirecteur.

U dank zeggend voor de plaatsing, verblijf ik,

Hoogachtend,

Uw dienstw.

X.”

Uit de *Dordrechtse Courant* van 16 Januari l.l.

„In een tijd als de onze, waarin de dramatische muziek haast op de uiterste spits gedreven wordt, is het van eenige beteekenis dat nu en dan de lyriek aan de beurt komt, en men in de gelegenheid wordt gesteld de kracht van het gesproken woord en de macht der gedachte te gevoelen. De dramatische kunst is voor zulk een doel niet gunstig; het fatale moment beheerscht al te zeer de aandacht, en brengt bovendien dit gevaar mede, dat het drama licht tot een vertooning van uiterlijkheden verbasterd wordt; een gevaar dat niet de minst goede werken bedreigt. Deze eigenschap, men weet het, is de oorzaak dat de slechtste comedietroepen liefst de machtigste treurspelen, en operagezelschappen van nog onbewezen deugdelijkheid liefst de stoutste muzikaal-dramatische scheppingen aandurven.

Die speculatie op den verkeerden smaak doet met de achting voor het muzikaal drama ook de liefde en den eerbied voor de lyriek verdwijnen. Voor hen die muzikalen zin en een ontvankelijk gemoed hebben, is derhalve een stuk stemming en gedachte als de beroemde monoloog uit *Vorstenschool*, voorgedragen op de wijze van mevr. Schwab, een weldaad. De stem van die vrouw dwingt den hoorder de gedachte, welke zij vertolkt, in zijne ziel op te nemen. Wie de muziek der menschenpraak hooren en en gevoelen wil, hoore die spreekster: alle tonen der geheele gamma van den ernst heeft zij op haar speeltuig, dat van geen kopstem, maar slechts van een diep klinkend uit het hart wellend, borstregister weet.”

D., 15/1

A.

Statistiek.

Hier volgt het overzicht der ontvangsten gedurende het jaar 1895 van de voornaamste Parijsche Schouwburgen.

Ter vergelijking worden die over 1894 daarnaast geplaatst:

	1894	1895	Vershil
	Frs.	Frs.	Frs.
Opéra	3.146.670	3.183.895	+ 37.225
Comédie-Française	2.009.773	2.126.295	+ 116.522
Opéra-Comique	1.545.267	1.448.569	- 96.698
Odéon	428.609	612.201	+ 183.592
Renaissance	1.305.551	873.052	- 432.499
Vaudeville	1.487.984	1.198.447	- 289.537
Variétés	930.144	1.189.332	+ 259.188
Gymnase	578.390	987.044	+ 408.654
Palais-Royal	778.349	710.836	- 67.513
Nouveautés	494.486	803.647	+ 309.161
Châtelet	953.391	905.260	- 48.131
Gaité	715.328	1.109.467	+ 394.139
Porte-Saint-Martin	766.531	1.040.370	+ 273.839
Ambigu	604.644	518.706	- 85.938
Bouffes	521.644	453.915	- 67.729
Folies-Dramatiques	493.176	425.157	- 68.019
Menus-Plaisirs	143.741	94.103	- 49.638
Château-d'Eau	301.044	289.913	- 11.131
Cluny	330.775	308.669	- 22.106
Déjazet	133.322	100.075	- 33.247
Bouffes-du-Nord	150.952	133.771	- 17.181
TOTAAL.	17.819.771	18.512.724	+ 692.953

De talrijke kleinere theaters en daaronder Folies-Bergère, Casino de Paris, Olympia respectievelijk met budgetten van ± 1.000.000, 700.000, 850.000 frs. ontbreken op dit staatje, dat toch reeds wijst op een vooruitgang van drie en een halve ton Hollandsch geld. Het is nu maar de vraag of deze voorspoed te danken is aan een grootere bevolking of aan meerdere liefde voor de kunst en de pret. Merkwaardig is voorts nog, dat de Opéra op een voordeelig verschil kan bogen, terwijl de Opéra-Comique achteruit is gegaan.

Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

De Nieuwe Gids. Januari. *Dulcitius* van Hrotsvitha, naar het latijn door Jan Kalff.

De Amsterdammer, Weekblad No. 970. *Sirocco* door * * * ; Ernst Possart (*Met Portret*).

De Kunstwereld. No. 4. *De Lijdensweg*, S. Heijmans Jz.

De Kroniek. No. 57. *Sirocco* door Mevr. Snijder van Wissenkerke, J.

De Tribune. No. 13. Het Tooneel (*De Lijdensweg, Sirocco*), G. van Hulzen.

Het Nederlandsch Tooneel. No. 19. Critiek over Critiek, J. Verbeeck; Nederlandsche Schouwburg van Antwerpen, Frans van Laer; Nederlandsch lyrisch Tooneel, Huib; Benefiet Mevr. Verstraete-Driessens, Red.; Een tooneelschool, Marcellus Emants; Uit Brussel (*Phile Poore*), J. Verbeeck; Tooneelnieuws van hier en elders; Brievenbus; Programma's.

Revue d'Art dramatique. No. 243. Les Hommes de Théâtre (Paul Hervieu (*à suivre*)), Ph. Malpy; Le Testament d'une Tragédienne (*Suite*), Agar; La Danse à l'Opéra sous Lully (*Suite et fin*), A. Pougin; Critique Dramatique (*Fanfan la Tulipe, Messire du Guesclin, La Mendiant de Saint-Sulpice, Le Remplaçant, Durand et Durand, Déjazet-Revue, Le Fils de l'Arétin, Marcelle, Amants*), C. Bazelet et M. Peyrot; Soirée Parisienne; La Vie Théâtrale; Bulletin Bibliographique.

Neue Deutsche Rundschau. Januar. Gerhart Hauptmanns *Florian Geyer*, Dr. Paul Schlenther; Physiologie und Kunst, Dr. S. S. Epstein; Ein Dramenjahr, Alfred Kerr.

The Athenaeum. No. 3561. The Elizabethan Dramatists. Dramatic Gossip.

To-Morrow. No. 1. The Drama of 1895 by J. T. Grein.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonneementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 10.

15 FEBRUARI 1896.

XXVe JAARGANG.

INHOUD:

Niet officieel: V. Uit de Amstelstad (*Manfred, Freund Fritz, De Gebochelde, Koning Richard de Derde*), — Pavidus, Uit de Maasstad (*Demi-monde, Dominee Brose*.)

Ons Souffleurshokje.

Ingezonden: Een lid der afd. Amsterdam van het N. T. V. (*Lakmé*).

Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

NIET OFFICIEEL.

Uit de Amstelstad.

De maand zette merkwaardig in. Ernst Possart, „Hof-intendant der Beijersche Schouwburgen” en reeds heel lang te voren door advertentien-als-herauten-te-paard aangekondigd, betrad op den eersten de planken van het Concertgebouw ter uitvoering van *Manfred*, het beroemde dramatische gedicht van Lord Byron met muziek van R. Schumann. De voordracht geschiedde natuurlijk in een duitsche vertaling, maar wie meenen mocht, dat Possart er één uit de drie of vier bestaande had gekozen, zou zich vergissen. Daar schijnt hij de man niet naar te wezen. Deze overal bejubelde tooneelgrootheid heeft een zóo zeldzaam sterk ontwikkelde eigen zin, dat hij uit de verschillende vertalingen één samenknippte, die hij dus expresselijk voor zijn gelegenheid vervaardigde. Of die Possart-tekst is uitgegeven, weet ik niet, wèl, dat wij toehoorders in het Concertgebouw met een „Uebersetzung von F. W. Suckow” hebben zitten scharrelen en te laat begrepen, dat Possart een andere gebruikte.

Mevr. Holtrop-van Gelder en Schwab werkten mede aan de uitvoering.

Instrumentaal en vocaal werd, met vereende krachten, een en ander opgeluisterd.

Door dit zoo te zeggen, neem ik aan, dat de gesproken tekst hoofdzaak is en niet de muziek. Vergis ik me hierin?

De mogelijkheid van zoo'n vergissing bewijst, dat een

combinatie als deze een onding is en werkelijk heb ik me door ergernis geen rekenschap kunnen geven van het mooie dat er in onderdeelen zeker geweest is.

Bastaardvormen zijn mij in de kunst een verschrikkelijke gruwel. Opera kan ik niet genieten; wanneer de muziek, waarvan ik veel houd, me begint te pakken, dan ergeren me plotseling zóo hevig de altijd allerdolste tooneelzangers, dat ik de stemming direct weer kwijt ben, en als nu, bij uitzondering, een klein oogenblik een goed tooneelbrokje voor den dag komt, dat brengt de muziek den boel weer in de war.

Zoo zit *Manfred* me aan alle kanten dwars.

Orkest, Koor met Orkest, Solo Sopraan, Solo Alt, Solo Tenoor, Solo Bas, Possart alleen, Possart met Muziek, Mevr. Holtrop, Schwab . . . Sind wir froh, Alle mit einander!

Dat is toch geen afbreken, men ziet toch wel in, hoop ik, dat met den besten wil daaruit geen geheel is te maken? Het is van huis uit de meest groteske kunst-onzin.

Maar stelt u nu voor, dat dit gebeurt in zwarten rok en décolleté, zonder décoratief, terwijl toch, om maar iets te noemen, een gemzenjager, een alpenfee, schikgodinnen en geesten in het gebergte optreden!

Men moest dat soort dingen nu maar nooit meer geven. Haring of kuit. We hebben te kiezen tusschen toon en woord. Als ze samen gaan benadeelen die twee elkaar.

Possart trof mij volstrekt niet als iets moois. Wel zette hij een keel op om van te schrikken, wel zwol zijn hoofd rood op, tot gevaar voor beroerte, maar nobel vond ik het heusch niet. Hij heeft een fraaie stem, maar hij bederft alles door zijne gemaaktheid. Om heel veel indruk te maken zegt hij rrrr als er r staat en zegt hij van die wonderlijk fijne, duitsche s-jes, die op het eind van een woord blijven naklinken, of ze zoo als kleine, lieve zwaluwtjes van zijn lippen af, de zaal invliegen; je zoudt ze met een kapellenetje willen vangen.

Na deze voorstelling, waarbij onze genoemde hollandsche artiesten reeds een paar woorden duitsch hadden laten hooren,

verwachte ik van den Possart-van Zuylen-avond op dien beroemd geworden Zondag bij van Lier, niet heel veel.

Van *Freund Fritz*, let wel: „Ländliches Sittengemälde” maakte Possart eine Art Posse, Dit viel Heijermans óók op, want hij schreef daarvoor:

„—, de indruk over Possart als Rebbe, is, dat hij een zeer geroutineerd acteur is, die de grappige gezegden goed weet te lanceren, precies zijn publiek kent, alles voor het publiek doet en van den Rebbe een opvatting heeft, als sluw, listig oud mannetje, welke een niet sympathiek contrast levert op Rosier Faassen's minder op-effect-berekende, weldadige rabbijnenfiguur.”

Dat heeft mij ook zoo bijzonder gehinderd, dat Possart een „leip” heeft gespeeld en met zijn tong, zijn neus, zijn zakdoek, zijn snuif als anderszins ten slotte zoo vies heeft gedaan, dat ik de schouders moet ophalen voor een acteur, die met zulke goedkoope joden-effectjes werkt, grappes, die in de kinderkamer thuis hooren en die op een groot en dus laagstaand publiek, hun uitwerking nooit missen.

Daar Possart niettegenstaande dit alles toch een „figuur” is en blijft, zóó groot, dat alhoewel het Zondag was en de prijzen tot f 5.— waren opgevoerd, de zaal uitverkocht was en daverde van de toejuichingen, wil ik den lezer de volgende alleraardigste toelichting, geknipt uit het Handelsblad, niet onthouden.

De widerspenstige Brunnen.

Aan Giovanni!

Of de tooneelpomp in *Freund Fritz* vroeger wel eens geweigerd heeft, vraagt gij? Gij vermoedt van ja, elders zag ik Possart echter geprezen voor zijne tegenwoordigheid van geest, toen de pomp geen water gaf. . . . en ik lachte. Het zal nu zoowat een jaar of zes geleden zijn, dat Possart de eerste maal den Rebbe in Amsterdam zou geven. Die voorstelling trok mij zoo aan, dat ik naar Amsterdam reisde om ze bij te wonen. Het tooneel aan de pomp komt, de jonge dame, die Susel speelt, trekt en trekt, er komt geen water. Maar Possart redt haar, hij biedt aan het eens te probeeren, doch hij moet herhaaldelijk trekken, eindelijk . . . komt er water. Dat tooneel en vooral Possart's tegenwoordigheid van geest op zoo'n kritiek oogenblik (hoe zou hij water hebben kunnen vragen, als de pomp er geen gegeven had?) lokte veel en rechtmatige toejuiching uit.

Na de voorstelling sprak ik er met een der Van Lier's over; hij glimlachte en gaf verder geen antwoord. Veertien dagen daarna speelde Possart *Freund Fritz* in Rotterdam de pomp in Rotterdam gaf ook al geen water, Possart was alweer de reddende engel, weer met hetzelfde succes. Sedert dien tijd heb ik Possart nog herhaaldelijk als Rebbe gezien, maar de pomp heeft nog nooit water gegeven zonder dat Possart er eerst bij komt en zelf heel hard trekt. En nu in 1896 doet zij het ook nog niet; ik ben er zeker van, dat zij het nooit zal doen, zoolang Possart den Rebbe speelt, want dat behoort bij zijn trucjes.

Hoogachtend,

Uw dw.
M. HORN.

SCHIEDAM, 6 Febr. '96.

Maar de afkeuringen waren volstrekt niet algemeen. Bewonderaars waren o. a. de hh. Jan Kalff en Rössing *) in De Kroniek en Het Nieuws. De eerste wou er morgen en overmorgen weer naar toe en de laatste schreef in het Zondagsblad van 2 dezer en de gewone krant van den 4en himmelhoehjauchzende kolommen vol.

Van den laatste haal ik een paar zinnen aan:

„Possart heeft in zijn loopbaan thans het zenith bereikt”.

„Zijn komen en spelen stond gelijk met overwinnen”.

Een mijner vrienden vroeg mij of ik tegen dat enthousiasme, meer echter waar het de geheele duitsch-hollandsche vertooning betrof, niet met vette chocoladeletters zou opkomen, maar ik zal den zetter maar niet laten zoeken naar het beste model, ik kan het zonder dat wel af. Want een paar dagen na Rössing's geroemd en volkomen echt geflansd artikel over *De Geboehelde* met een zesmalen op één regel afgedrukt „Bravo!” en met dezen zin: „Drama's als *De*

Geboehelde geven een heerlijk blijmoedig genot” vind ik door hem (Rössing) geschreven: „Vraagt het volk om romantische kunst, men bederve het niet door draken.” Dit bewijst wel, dat onze hollandsche Sarcey zich mee laat sleepen en ik had juist altijd gedacht; dat we actief sleepend moesten optreden.

Maar waar blijven we, als we elkaar ten slotte onderling gaan beoordeelen.

Ik kom dus maar weer terug op *Freund Fritz* en wel met het oog op Willem van Zuylen.

Als een koffiehuisbediende, u een „klas pier” brengt, dan merkt ge direkt, dat zoo'n man Duitscher is geweest, al beweert hij door de vele jaren, die hij hier was, „uitgeteekend hollandschij” te kunnen praten. Hij maakt bovendien den indruk van een ridikuul.

Omgekeerd is dat even waar. Misschien gelukt het enkelen onzer, gedurende vijf minuten, door te gaan voor een Duitscher, maar veel langer kan het niet duren. Dat komt omdat wij vele fouten wel en andere niet maken, omdat de meest typische woorden ons niet eigen zijn en omdat we dien krachtigen zangerigen haal missen of aanstellerig vinden.

Naar luid van Het Nieuws heeft Juffrouw Jenny Herzfeld, onderwijzeres in het Duitsch, aan Willem van Zuylen. de rol van Fritz Holm „geleerd”. Dat mensch had wijzer moeten wezen. Zij had een van onze goede acteurs, niet omdat hij „nooit Duitsch heeft geleerd” — dat zou zoo erg niet zijn geweest — maar omdat hij het nooit zou kunnen leeren, moeten ontraden Hollandsch-Duitsch te spreken op de planken. Daar zou van Zuylen beter mee gediend zijn geweest, dan met zijn twijfelachtig succes bij van Lier. Hij heeft ontzettend tegen die uitvoering opgezien en op den avond zelf was hij zóó van streek, dat het mij zenuwachtig maakte. Ik voelde hem denken: „dat is ééns, maar nooit meer” en tegen het eind hoorde ik hem binnensmonds iets zeggen van „goddank dat het afloopt.”

Als ik 'er nu nóg iets over zou willen zeggen, dan is het, dat ik mij niet begrijp, hoe men het mooi heeft kunnen vinden en ook niet, hoe men van Zuylen hard zou kunnen vallen over een valsche schatting van zijn talent, die hem waarschijnlijk zelf het pijnlijkst is geweest.

* * *

Bij de voorstelling van *Koning Richard de Derde* is ten minste één gelukkig ding duidelijk gebleken. Nederland kan nog trotsch zijn op een groot tooneelspeler.

Louis Bouwmeester staat nog. En hij staat boven allen uit. Hij is de glorie van onze planken, hij is de man, die ons tamme publiek wakker weet te schudden, hij haalt Amsterdam naar den Stadsschouwburg en als de menschen dicht op elkaar daar zitten om Bouwmeester te zien en te hooren, dan houden ze van heerlijke benauwing den adem in, dan worden ze overweldigd door de grootheid van onzen eersten tooneelspeler, die met hen doet wat hij wil. Als hij dan zichzelf ternauwernood meer meester is van heftige aandoening, niet om opzettelijk iets moois te geven, maar omdat hij het van zelf zoo mooi is gaan voelen, dan stoot hij al zijn toehoorders uit hun zielelaap, hij pakt ze beet om ze niet los te laten voor en aleer het doek is gevallen. Maar als hij ze los laat, dan breken ze ook los. Ze vernielen nog wel niet hun zitplaatsen, maar ze gaan er toch bijkans op staan om aan Bouwmeester hun hoeras toe te bulken. Ze zijn geheel „weg”.

Dat doet er bij ons geen een zoo.

Dat is alleen aan Bouwmeester gegeven. Zoolang hij nog leeft en zoolang men hem in zijn emplooi de eerste viool laat spelen, zoolang hebben we nog een dramatische kunst.

Alle moderniteit, alle tekstkwesties, al het gemor over onderdeelen valt dan in het niet. Dan blijkt het plotseling, heel levendig, dat we vergaan in peuterwerk, dat de rest er eigenlijk niet meer toe doet, zoolang dat er nog is.

*) Ze staan hier alfabetisch — en zonder dat ik een hunner wil verkleinen — toch zoo mal naast elkaar!

Kunst is liefde.

Wie tijd vindt om te redekavelen over de kleeren van zijn beminde is al niet meer verliefd.

De kunst is zóó en niet anders en als Bouwmeester zijn rol gevonden heeft, als de rol hem pakt, dan pakt hij de rol, hij omhelst en omknelt haar en hij doet haar leven en opgroeien, hij doet alles voor haar, tot dat hij er onder bezwijken zou.

Zie Bouwmeester als Richard III en ge gelooft weer aan hem. Wilt ge vóór dat het voor goed uit zal zijn, uog een indruk meenemen, die vijftig jaar en langer bij u blijft, zie dan den Richard III van Bouwmeester.

Laat u niet afschrikken door een kritiek van het jaar nul, die over geschiedenis van Engeland schrijft of over literatuur van Shakespeare, laat u niet tegenhouden door een uur later naar bed. Offer voor dezen schouwburggang een gedeelte van uw ander dagelijksch geluk, geef er *desnoods* meer voor uit dan u past, maar ga nog ééns naar den Stadschouwburg, om Bouwmeester te zien, om te gevoelen, dat er iets is, wat vèr boven u staat, om te begrijpen, dat er krachten zijn, die alles omver kunnen gooien, laat er nog eens voor een enkelen keer oproer zijn in uw binnenste en als ge er dan geweest zijt, blijft dan, óók *desnoods*, jaren lang weer weg, want heel dikwijls gebeurt er zoo iets in onzen saaien tijd niet meer.

Ik zou een scheepsroeper willen zetten op de ooren van alle Nederlanders om hen te zeggen: Gaat en ziet uwen eenigen Bouwmeester als Richard III.

V.

Uit de Maasstad.

Gisteren (Dinsdag) avond benefiet van den heer Brondgeest. Het eerste benefiet, mijnheer de redacteur; en al heel spoedig na de toetreding van dezen tooneelspeler tot het gezelschap Le Gras en Haspels. Er zullen er wel zijn die hem benijden.

O, wanneer ik nu: ik zeg niet eens het talent (want dikwijls komt het talent met de taak), doch alleen maar den tijd en de gelegenheid had, en indien hun Gallische vrijmoedigheid mij geoorloofd ware: hoe graag zou ik eene analyse willen geven, gelijk de Fransche critici gewoon zijn te doen, van deze belangwekkende verschijning op ons Rotterdamsch tooneel. Ik zou dan willen nagaan wat er van zijn militaire loopbaan nawerkt in zijn tegenwoordigen werkkring. Ik zou willen uitvorschen in hoever zijn aangeboren talent is ontwikkeld, en in welke richting ontwikkeld, door de verbintenis die hem op het tooneel bracht. Ik zou willen weten wat hij geleerd heeft van een vrouw en wat hij geleerd heeft van zich zelf. Ik zou willen vragen waarom hij den *Demi-monde* van Dumas fils gekozen heeft voor zijn benefice-voorstelling. Ik zou hem interviewen en zijn repetities bijwonen...

Maar zoover gaat mijn taak niet en misschien vindt men mij hier te lande al onbescheiden, alleen omdat ik zeg wat ik zou willen doen. De heer Brondgeest houde het mij ten goede; het getuigt althans van belangstelling. En men zal mij toegeven dat de analyse de moeite waard zou zijn.

Waarom de acteur, die in zoo korten tijd de gunst van publiek en critiek heeft weten te winnen, den *Demi-monde* gekozen heeft voor zijn benefiet? Een stuk, wel amusant en boeiend, maar gelijk meer wat van Dumas komt, tegelijkertijd zoo oppervlakkig en weinig gevoeld; een stuk als een schilderij, dat de ouderen onder ons meer bewonderen dan de jongeren, maar waarvan wij toch allen gevoelen dat het behoort tot een verdwijnend genre? *Une étoile qui file...*

Waarschijnlijk is de keus, althans tendeele, gemotiveerd door het besef van den heer Brondgeest, dat de rol van Olivier de Jalin, den *viveur-raisonneur*, hem de gelegenheid schenkt die gemakkelijker en distinctie ten toon te spreiden.

den, die het hem al dadelijk zoo licht gemaakt hebben het publiek voor zich te winnen. Die eigenschappen komen hem in zijn gekozen rol heerlijk te stude. Men gevoelt, men ondergaat ze, meer dan men ze op bepaalde oogenblikken opmerkt. Zij bezorgen den heer Brondgeest geen „schitterende momenten”; zij maken dat de toeschouwers den volgenden dag tot elkaar zeggen, dat Brondgeest „zoo uitstekend” was, zonder dat zekere tooneelen uit zijn benefiet weer plotseling opleven voor hun geest. Op mij hebben die eigenschappen in verband met de keus een indruk van oppervlakkigheid gemaakt, dien ik mij zelf, ook al schrijf ik over een feest-avond, niet kan ontveinzen. Het komt mij voor dat de heer Brondgeest niet veel meer gedaan heeft dan zijn rol voortreffelijk uit het hoofd leeren. Toen hij dat gedaan had, is hij haar gaan spelen met de hem eigen gratie en met zijn aangenaam *savoir vivre*. Van studie viel heel weinig te bemerken.

En als men mij nu tegenwerpt dat zulk zwaarwichtig studeeren toch eigenlijk niet noodig was om een man als den heer Brondgeest een personnage als Olivier de Jalin behoorlijk te doen weergeven — dan zou ik toch in antwoord wel willen vragen of het de heer Brondgeest dan geweest is, wiens optreden, gelijk Dumas en stellig hij zelf bedoeld heeft, de voorstelling van den *Demi-monde* heeft beheerscht. Of hij zijn spreuken van mondaine moraal met die kracht de zaal in gelanceerd heeft, als door den schrijver van den *Ami des Femmes* en van de *Dame aux camélias* is bedoeld? En of men zich nog den heer Royaards in het eerste dezer beide comédies herinnert?

Laten wij intusschen dankbaar erkennen dat de heer Brondgeest in welgemanierdheid en beschaafdheid van uiterlijk optreden niets te wenschen heeft overgelaten. Over gemis aan waardeering van het publiek heeft hij zich zekerlijk niet te beklagen. De zaal was, vooral op de hoogere rangen, zeer goed bezet en tal van kransen beloonden den jubilaris. Ik hoop dat er een lauwertak bij geweest is, die de creatie van Rolf in *De Moeders* gold.

Laat ik echter, zoo min als het publiek, de anderen vergeten, die de voorstelling van gisteren hielpen doen slagen. Mevrouw van Eysden—Vink was werkelijk bewonderenswaardig als de groote demi-mondaine Suzanne d'Ange. Haar ontbreekt alleen maar het perfide, en ook soms het *air canaille*, dat het publiek moet laten beseffen dat men hier voortdurend met een avonturierster te doen heeft, wier eenig doel is zich een schitterende loopbaan te vormen. Want die liefde voor of verliefdheid op Raymond de Nanjac zit toch waarlijk niet diep. Overal schuilt de berekening achter, die zich zoo teekenend uit in het achterhouden van een deel van het geld op een van de meest tragische momenten in haar cocotte-leven, als zij den man die haar trouwen wil haar heele schandelijk gewonnen fortuin heet op te offeren om zoo haar verleden uit te wisschen. Het publiek nam het nu en dan ernstig met haar op.

Maar mevrouw van Eysden was overigens prachtig. De woorden, bijna altijd in den juisten toon, rollen haar van de lippen. Haar toiletten — vooral dat in het tweede bedrijf: corsage van veel-or zij met gebloemde lichtgrijs zijden rok, gedecolleteerd en met bont atgezet — getuigden van zeer goeden smaak, ook in het opzichtige.

Bijzonder goed was ook gisterenavond de heer Tartaud. Het samenspel liet weinig te wenschen. Jammer was dat de mooie jonge-meisjesrol van Marcelle niet door mej. Alida Klein werd vervuld, wegens ziekte. Mej. Rika Haspels, voor wie de heer de Vos de toegevendheid van het publiek kwam inroepen, nam die nu waar en zorgde dat het onverwachte uitvallen van mej. Klein geen stoornis teweeg bracht.

* * *

Ik had u gaarne, M. de redacteur, nog wat uitvoeriger geschreven over *Dominee Brose*, het tooneelspel van l'Arronge, dat in de afgelopen halve maand door de Tooneelisten

werd gegeven. Maar mij ontbreekt thans de tijd. Laat ik slechts even mijn bewondering te kennen geven voor den heer de Vos in de titelrol. Dat was werkelijk een merkwaardige, verstandige, gemoedelijke, goede, oude, Deutsche dominee. Ik heb maar één vlekje opgemerkt: het gebruik, nu en dan, van de interjectie: god, ja! en god, nee! wat hier natuurlijk in het geheel niet mag.

Het stuk is niet veel. Het is zuivere Deutsche rijkspolitiek. De zoon van den dominee is de jeugdige verpersoonlijking van den bekenden ex-hofprediker Stöcker, antisemiet en ook conservatief in zijn vroegere dagen. De oude baron stelt de Pruisische jonkerpartij voor met haar agrarische sympathieën. De zoon van den smid vertegenwoordigt het radicale element; de dominee het Deutsche gezond verstand. Het kortstondig optreden van den jood Birnbaum (door den heer Rosier Faassen voortreffelijk getypeerd) dient om krachtig relief te geven aan de domheid van den jodenhaat.

Het stuk is hier misplaatst, omdat de argelooze schouwburchbezoeker de politieke toespelingen en strekking allicht opneemt voor trekjes van het drama zelf, behorende tot de handeling, eigenaardig aan het handige talent van l'Arronge ontsproten. En toch is het zuivere politiek; een tooneelspel om den schrijver een „nationaal-liberale” lauwerkranen te bezorgen.

Mijn excuses, M. de redacteur voor dit vluchtige praatje. Hierna beter.

12 Februari.

PAVIDUS.

Ons Souffleurshokje.

In 1764 was Mlle. Miré van de Opera oorzaak van den dood van haren minnaar, waarop iemand het volgende graf-schrift maakte:

La mi ré la mi la (La Miré l'a mis là)

* * *

Een jong auteur las zijn comédie een' impressario voor. Deze ging genakkelijk op een stoel zitten, kruiste de armen op de borst en sloot melankoliek de oogen.

De auteur werd woedend, stak zijn manuscript in den zak en riep uit: „Mijnheer, slaapt U?”

„God gave het!” antwoordde de impressario glimlachend

* * *

In een te Parijs uitkomend dagblad kon men het volgende lezen: „Wij laten hier voor onze lezers de volledige lijst volgen der tooneelstukken, met de data der premières, die deze week gegeven zullen worden.” Dan volgde de lijst en daaronder stond weer: „Het is nagenoeg zeker, dat deze volgorde veranderd zal worden.”

* * *

De Rotterdammers speelden op een klein plaatsje bij Amsterdam en moesten met den laatsten trein naar de hoofdstad terug. 't Werd laat, en mevrouw Beersmans was nog steeds aan 't woord in een tooneel, waaraan geen eind scheen te komen.

De beide Haspels stonden op heete kolen en Dirk had al meermalen gezegd: „Jaap, we halen hem niet”. Toen kwam het wonderbaarlijke; na een kort overleg — ze waren toen joliger dan nu, die gebroeders Haspels — stapten beiden op 't tooneel, paktten mevrouw Beersmans bij een arm, en na een effectvol: „In naam der wet nemen wij u gevangen!” brachten ze haar weg, terwijl het gordijn onder luide toejuichingen van het publiek zakte.

't Was een stout stuk, maar men kwam intijds op den trein. Nooit is iemand zoo verwonderd geweest, gevangen genomen te worden als mevrouw Beersmans — die van niets wist — op dien avond; haar verbazing pakte terdeeg, omdat ze zoo natuurlijk was. Misschien zijn er onder de toeschouwers geweest die dachten: „Nu meende ik toch heusch dat dit stuk heel anders eindigde.”

Ingezonden.

Mijnheer de Redacteur,

Al beweegt Uw orgaan zich nooit op het gebied der muzikale kunst, zoo zult U misschien wel een plaatsje open hebben voor een paar regels over de uitvoering van *Lakmé*, die lieve opera van Delibes.

Laat ik dan beginnen met dankbaar te zijn voor de vriendelijke uitnodiging, die de Nieuwe Nederlandsche Opera aan onze afdeling zond.

Maar de hoofdopmerking, die ik wou maken geldt toch eigenlijk meer het dillettantisme. Apropos van *Onder Ons* is door den heer Emants, wel min of meer ten overvloede, aangetoond dat een dillettant beter kan zijn dan een speler van beroep, en dit is nu juist bij *Lakmé* opnieuw schitterend gebleken.

Het optreden van Mevr. Saffirah Pradjah in de titelrol stond in alle opzichten ver boven het spel der beroepszangers, want het was toch heel goed te merken dat die laatsten, vooral in de gesproken gedeelten, tamelijk links deden als zij niets bijzonders hadden te doen.

Vooraf door de tegenstelling met de hoofdrol, die door smaakvol spel uitmuntte, viel dit te meer in het oog.

Het moet wel heel moeilijk zijn om in een opera uit een oogpunt van zuivere tooneelspeelkunst een dragelijk figuur te maken, maar onmogelijk is het, dunkt mij, toch niet.

Met veel studie en onder goede leiding zou hierin zeker verbetering zijn te brengen. Eigenlijk moesten de operazangers en zangeressen, die het met hun kunst ernstig meenen, onze Tooneelschool bezoeken, daar zouden zij nog heel wat kunnen leeren!

*Een lid der afd. Amsterdam
van het N. T. V.*

12—2—96.

Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

De Gids. Februari. Dramatisch Overzicht, Het Nederlandsch Tooneel: *Sirocco*, in drie bedrijven, door Mevrouw Snijder van Wissenkerke, Mr. J. N. van Hall.

De Kunstwereld. No. 6. *Freund Fritz*, S. Heijmans Jz.; Kunstavonden te Utrecht; Plaat: Servies van Sara Bernhardt.

De Kroniek. No. 59. Possart in *Freund Fritz*, Jan Kalf. *Het Nederlandsch Tooneel* No. 21. Nederlandsche Schouwburch van Antwerpen, F. van Laer; Benefiet Gérard Hogguer; Onzen Schouwburch; Ernst Possart; Eene Tooneelschool; Maskers af! Over Maat houden in critiek, J. Verbeek; Uit Brussel, J. Verbeek; Tooneelnieuws van hier en elders; Mengeling.

The Athenaeum. No. 3563. *Miracle Plays: Our Lord's Coming and Childhood.* By Katharine Tynan Hinkson, Illustrated by Patten Wilson (Lane); Edward Arden of Park Hall, Charlotte Carmichael Stopes; Dramatic Gossip.

Op het Leesmuseum. Amsterdam.

Februari.

No. 3261. W. G. van Nouhuis. *De Sterkste.* Dramatische Schets.

No. 3293. F. Brunetière. *Les époques du Théâtre Français 1636—1850.*

No. 3303. J. J. Weiss. *Les théâtres Parisiens.*

No. 3272. B. Björnson. *Ueber unsere Kraft.* Schauspiel.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnemenen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 11.

1 MAART 1896.

XXVe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: Het Leescomité. — Uit de Afdelingen.
 Niet officieel gedeelte: V, Uit de Amstelstad (*Een vrouw, die lief heeft, Heldemar & Co., Op Leven en Dood.*) — V, Uit de Scheldestad (Tooneelschool.) — V, Uit het Buitenland (*Le Fils de l'Arétin, Marcelle, Florian Geyer, Michael and his lost Angel, Pelops.*) — Marcellus Emants, De vertoeningen van *Onder Ons*.
 Ons Souffleurshokje, Onder de planken. (De Souffleur II.)
 Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.
 Ingezonden: P. J. van Houten over »impresario», met antwoord van den Souffleur.

OFFICIËEL GEDEELTE.

Het Leescomité.

Ter beoordeeling ontvingen wij *Een Liefde*, drama in vijf bedrijven, en het eerste en tweede bedrijf van *Heimwee* een tooneelstuk dat vijf bedrijven groot zou moeten worden. Beide stukken zijn afgekeurd.

27 Febr. 1896.

MARCELLUS EMANTS,
 M. B. MENDES DA COSTA.

Uit de Afdelingen.

's-GRAVENHAGE. Door de afdeling is tot gedelegeerde bij de Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool aangewezen de heer Mr. J. E. Banck.

NIET OFFICIËEL GEDEELTE

Uit de Amstelstad.

Als men een aardig vastenavondsfeest te Antwerpen achter zich heeft en het eerste stuk, dat beoordeeld moet worden, dan juist speelt in dien tijd en nog wel te Milaan, in het eigenlijke land van Prins Carnaval, dan val je met je neusje in de boter.

Welnu, dat geluk is mij overkomen.

Chrispijn's gezelschap speelde Marco Praga's *L'Innamorata* in de vertaling van W. G. van Nouhuys *Een Vrouw, die lief heeft*; nog een vertaling van Mr. J. Kalff Jr. is vertoond bij Le Gras en Haspels.

De hollandsche titel kwam mij bekend voor en bij onderzoek bleek mij, dat ons Leescomité reeds verworpen had *De Vrouw die lief heeft*....

De titel valt dus in den smaak, het onderwerp is mooi. De vrouw, die lief heeft.... maar laat ik ditmaal eens niet filosofeeren.

Het stuk lijkt mij beter geschikt voor een praatje bij de thee; u kunt er gerust bij gaan zitten.

Alberto Toscolani (Chrispijn Sr.) is een man om te stelen, heel aantrekkelijk voor de vrouwen.

Voor zoover ik daarover kan oordeelen is het den tooneelspeler goed gelukt de type te vinden, behoudens het ietwat al te ernstige in zijn doen. Maar al dadelijk moet ik toch glooven, dat hij, noch een der anderen, iets italiaansch over zich hadden.

Dit is natuurlijk geen verwijt, in de verste verte niet, want het eenige middel, dat wij bezitten om Italianen te schijnen is dat wij met brutalen hartstocht en de tanden op elkaar *macaroni* zeggen.

Men zal toegeven, dat dit wat weinig is.

Een duidelijk uitgesproken Italiaansch drama als dit van Marco Praga, moet dus *à la Hollandaise* gespeeld worden, wil men zich niet belachelijk maken. Op die manier is het gespeeld en het was de eenige om er iets van te recht te brengen. Onze Alberto, die dus een „enfant chérie des dames” is, maakt van dit voorrecht druk gebruik. Hij is een losbol, een flierefluiter. Gebruik is hier misbruik, want die man is gehuwd. Zijn vrouw Eugenia (Mevr. van der Horst) is de vrouw, die lief heeft en wel zoo ernstig, dat zij haar man zijn onbehoorlijk leven steeds en telkens blijft vergeven, hoewel hij ook de eene misstap op de andere laat volgen. Onze vrouwen doen dat zoo niet, daar behoort —

tot dat vergeven — een italiaansche hartstocht toe. Daar schijnt iets doms doorheen door dit soort liefde, maar omdat ze zoo groot is, aanvaardt men die zwakke zijde.

Deze vrouw dan, bemint haar man, die haar bedriegt en zij wordt bemind door Fabio Verdelli (Alex Faassen Jr), haar neef, die ook getrouwd is en wel met een dame, die achter de schermen haar groote rol afspeelt.

Hoewel Fabio zijn nicht gewoon bemint, wordt hij door haar „geacht” zullen we zeggen, zooals een zuster een broeder dat pleegt te doen, hetgeen volgens Prof. Mantegazza, in de natuur niet anders voorkomt, dan juist bij broer en zuster.

Maar we zouden niet filosoferen.

We treffen het viertal, de vrouw achter de schermen meegerekend, aldus in het eerste bedrijf aan. Wij hooren dan dat Alberto zijn losbandig leven heeft vaarwel gezegd. Hij is koest geworden, dat wil zeggen hij heeft de de vele vrouwen, wier harten hem onverschillig lieten, doch bij wie hij slechts de bekoring zijner zinnelijke lusten zocht, in den steek gelaten voor één vrouw van de wereld, aan welke hij zijn hart schonk.

Men vermoedt reeds wie. Het is de vrouw achter de schermen, de nicht van zijn vrouw, de vrouw van zijn neef, met wien hij goede vrienden is, die bij hem aan huis komt en die zijn vrouw, als zuster het hof maakt.

Het zou mij niet mogelijk zijn een dergelijk stuk te schrijven, natuurlijk omdat ik geen enkel stuk zou kunnen maken, maar als ik nu eens, bij wijze van pedanterietje aanneem, dat ik technisch er wel toe in staat zou zijn, dan zie ik — dat is heel persoonlijk! — deze combinaties te komisch omdat er te veel zijn, ik vind de stoffe veel eer het deeg, waarvan men een operette maakt dan een drama, hoewel het drama nog komt.

De Italianen denken daarover natuurlijk anders. Bij hun is leven en beminnen één. Wij hebben in Holland ook nog andere dingen in ons hoofd en zoo zal het wel komen, dat wij te nuchter zijn om dadelijk te geraken onder de angstige bekoring van de spanning, die uit dit alles voortvloeit.

Want nu loopt het verder over de vraag, wat het eind zal wezen. Wij worden zenuwachtig gemaakt door brieven, die ontdekt kunnen, sloten, die opengebrouwen, moeten, pistolen, die afgeschoten zullen worden.

Er komt echter eerst nog eene ommekeer in Alberto's gedrag. Hij zweert zijn liefde voor de vrouw achter de schermen af en trekt zich met zijn wettige vrouw terug naar een landgoed te Brianza. Hij belooft alles en zegt alles, wat zijn vrouw begeert ten einde een pakje brieven, die in haar macht zijn, van haar los te krijgen, doch als hij dat te pakken heeft, snelt hij naar Milaan terug, naar de vrouw, die maar altijd achter de schermen blijft.

De vrouw, die liefheeft, neemt een pistool en schiet zich, voor den spiegel staande, in de borst; dan leeft zij nog enkele minuten aan het slot van het vierde bedrijf en het stuk is uit.

Het stuk is uit en de gedachten van den toeschouwer zullen dat dan ook wel zijn.

Het laat koud. Die vrouw, die haar man door alles heen liefhad en wier huwelijk kinderloos was, vervulde geen roeping: dat zij vóór den zelfmoord nog even aan haar moeder dacht, was maar een foeffie van den schrijver, want die vrouw, die zoo onzinnig beminde had hoegenaamd geen reden van bestaan.

Haar man en haar neef en haar zelve stond zij in den weg, van daar, dat we aan 't slot zoo goedig konden denken: dood is dood.

Zooals van zelf spreekt heeft Marco Praga op deze gegevens een handig en voor-het-publiek-heel-mooi stuk gebouwd. Om het zich iets gemakkelijker te maken, heeft hij een huisvriend Giampiero Albareda (van Kuyk) er bij gefabriceerd, die nooit uit zijn rok komt, een aardig soort mannekijn, dat veel danst, veel drinkt en weinig slaapt.

Wat 's nachts gebeurt komt hij 's morgens overbrieven, hij is de bekende tooneelfiguur, die al naar 't noodig is den boel in de war stuurt of ontknoopt. Intusschen is hij wel geslaagd en juist gespeeld.

De groote moeilijkheden zijn door de spelers voldoende overwonnen. Niet heel schitterend is het geweest, maar toch heel goed.

Ik zou nu zoo graag dit stuk in handen zien van eerste rangspelers, want het is daar kennelijk voor geschreven. Eugenia is geloof ik bij ons door geen andere vrouw te spelen dan door mevr. Beersmans en die is niet eens echt hollandsch.

Voor Mevr. van der Horst was de rol te zwaar, maar zij heeft er zich flink door heen geslagen.

Kan de regie het pistool niet achter de schermen afschieten, dan is de mogelijkheid van ketsen en van een scherp patroon (bij vergissing of, als we in Italië waren, met opzet erop gezet) uitgesloten? Het publiek behoeft den haan toch niet heuschelijk te zien overgaan? De actrice kan dan precies op het afgaan van het schot doodvallen.

Het nastukje *Heldemar & Co.* van Abel is zóó slauw en zóó onbenullig, dat men veilig na de pauze kan heengaan; om mej. Mulder te hooren spreken van „vilo-zoo-vies” behoeft men niet te blijven.

* * *

De Salon des Variétés had in lange niets van zich laten hooren. Men adverteerde onder het huidig bestuur van Potharst in den laatsten tijd zelfs niet meer. Dat niet adverteeren maakte een gunstigen indruk. Het scheen te zeggen: wij zijn er, wij hebben onzen naam gemaakt en goede wijn behoeft geen krans. Eén ding was zeker vóór deze onthouding te zeggen. Het gebouwtje, zoo leelijk als het daar in de Amstelstraat staat, met zijn schildwacht-huisje als schuilplaats tegen weer en wind, voor den ingang rechts, heeft de geschiedenis van Boas, Judels en van Biene onafscheidelijk aan zich verbonden. Die geschiedenis doet hier alles. Dat gebouwtje, ook van binnen niet schoon, is toch een tempel in zijn eigen soort, waar bijna alle goden van den Olympus zijn aanbeden. Het beeld gaat mank, ik voel het wel, maar ik weet geen beter te vinden voor het feit, dat deze kunsthall er eene schijnt te zijn *à tout faire*. Thans huizen er weer de draken, die vroeger in den Plantage-Schouwburg van Van Lier — hij staat leeg, misschien is hij afgebroken, maar hoe dit zij, eerstdaags, als 't weer wat beter is, ga ik den stervende eens van buiten bezien, of er bij den Heer Hartkamp, die alles omtrent deze dingen weet, naar vragen — thans, zeg ik, huizen de draken uit de Plantage in den Salon.

Hoe zij het er uithouden? O, vrijwel; het is zelfs te verwonderen, dat deze soort, die zoo naar de ruimte verlangt, zich op het beperkte tooneeltje zoo goed weet te handhaven.

Want te oordeelen naar hetgeen ik daar nu pas weer tot stand heb zien komen, gaat het puik.

Van het gezelschap, dat den Salon bespeelt, (zie blz. 20 van dezen jaargang) treft mij doorgaand het meest Marcel Mijn. *) Die is geloof ik voor iets in de wieg gelegd. Hij ijvert voor zijn emplot, dat den valschaard tot voorwerp heeft en hij is er met hart en ziel bij. Men meene nu niet, dat ik veel heil zie in die richting, maar wat Veltman erin heeft gedaan mogen wij, met het oog op de volksopvoeding, niet geringschatten.

Het heeft mij vaak beziggehouden, welke invloed zoo'n glansrijk vertoonde falsaris op de menigte heeft, maar een beslissend antwoord heb ik mij zelf nog niet kunnen geven en moet ik daardoor, zeer zeker ook aan u schuldig blijven.

Meermalen zag ik jonge mannen naar den schouwburg gaan, waarvan ik meende te kunnen veronderstellen, dat zij opzettelijk waren gekomen om te zwelgen in den moord-

*) Merkwaardig, dat die naam alweer zoo onhollandsch is.

Uit de Scheldestad.

Tooneelschool.

Vergadering te Antwerpen in het koffiehuis Mille Colonnes aan de De Keyserlei op Zondag 16 Februari l.l.

De vergadering, opgeroepen door den heer Delattin, werd bezocht door 22 personen, namelijk behalve door dezen, door de hh. Prof. Cornette; Max Rooses, Pol de Mont, Gittens, Moortgat, Laroche, van Doeselaer, van Keer, Bruylants, Dielemans, van Laer, van de Venne, van Kuijk, Melis, Malschaert, Beyls, schrijvers en tooneelspelers te Antwerpen en de hh. Emants, Heuff, Kiewiet de Jonge, Bouberg Wilson en den redacteur van dit tijdschrift.

Om 12 uur opent Prof. *Cornette*, als voorloopig Voorzitter de vergadering, die zooals, hij zegt, belegd is om te onderzoeken of het wenschelijk is te Antwerpen aan jongelieden gelegenheid te geven tot opleiding voor het tooneel en welke middelen daartoe geschikt zijn. De vragen, die zich voordoen zijn: Is het wenschelijk, is het mogelijk, op welke wijze en in welken vorm zal het geschieden?

Zal men Amsterdam bezoeken als hogere school, waarvoor de grondslagen hier gelegd worden?

Daarop bedankt hij als Zuid-Nederlander de Noord-Nederlanders voor hun tegenwoordigheid en wordt hij met algemeene stemmen als Voorzitter bevestigd.

De besprekingen worden geopend.

De heer *Delattin* zegt „al een heelen tijd met 't gedacht aan een tooneelschool in z'n kop te loopen.” In 1870 is 't verworpen. De heer Max Rooses bleef toen alleen staan. Nadat sprekers blad *) was ontstaan, werd door de hh. Vriesendorp en Emants veel nota genomen van zijn denkbelden en het was hem heel aangenaam, dat die heeren voorstelden om over te komen. Jammer, dat door Vastenavond de opkomst zoo slecht is. Velen zijn het reeds eens over de zaak. Een volledige tooneelschool is niet mogelijk. De heer Emants heeft ons op 't rechte spoor gebracht. De deklamatieklasse van Van den Branden (te Antwerpen) kan blijven bestaan, mits zij wat worde uitgebreid met een paar praktische onderwijzers. De volmaking van dit onderwijs is wenschelijk en kan worden bereikt door het stichten van een studiebeurs om de leerlingen naar Amsterdam te zenden, als ze alles in zich hebben om artiest te worden. Behalve het nut der vele vakken, die daár worden onderwezen, is het wenschelijk voor de eenheid van uitspraak. Dat zou veel beter zijn dan het onderwijs te Gent, Brussel of Antwerpen, want praktische spelers worden daar niet opgeleid. De beide eerste steden zouden wellicht het plan steunen.

De heer *van Doeselaer* zegt dat er van de 60 à 70 leerlingen der klasse van den heer Hendriks geen zijn, die iets zijn. Tooneelspelen kan men alleen op het tooneel leeren; als de aanstaande tooneelspeler geen gevoel heeft, kan hij nooit goed worden. Zoo is ook Mevrouw Beersmans gegroeid.

De heer *Emants* begint met te vragen: Is een tooneelschool noodig? Zonder talent wordt men nergens iets, noch schilder, noch muzikus. Met talent en zonder school moet men heel hard werken en groote moeilijkheden doorworstelen. De talentvolle, die een school doorloopen heeft, zal 't veel verder brengen dan de talentvolle, die geen school heeft doorloopen. Dus is een school noodzakelijk. Zoo is stemvorming een der voorname dingen, die men niet van huis uit heeft; op een school wordt ook het lichaam geoefend, en worden de dialecten tot zuivere taal vervormd.

Maar de vorige spreker, de heer *Delattin* sprak over het huis en de fondamenteen zijn er niet. Het N. T. V. is gesticht in '69 te Leuven. De commissie heeft toen dadelijk begrepen, dat er een lichaam moest zijn, dat handelend kan optreden. De eerste daad was het stichten van een

lustigen trant van het stuk, zooals bij *Roze Kate*, maar anderszijds kan men toch aannemen, dat het meerendeel er slechts een gruwelgenot zoekt om zich zelf later beter te bevestigen in de meer vreedzame levensopvattingen, die onze maatschappij eischt. Het is dan waarschijnlijk — maar nogmaals zeg ik u, dat ik het niet zeker weet — dat bij dergelijke vertooningen de moraal, zooals wij die thans in breeden zin verstaan, gebaat is. Als er ooit in den schouwburg een plan tot moord of tot diefstal mocht zijn ontwaakt en later daarbuiten tot uitvoering mocht zijn gekomen — (wat wel te bewijzen zou zijn) dan vertrouw ik toch, dat vele meerdere booze gedachten, door de eeuwenoude zegepraal van het goede bij de ontkenning zijn teniet gegaan (wat niet te bewijzen is).

Maar — wat nog duidelijker spreekt — men heeft van den engelenbak uit nooit een hartelijke goedkeuring vernomen bij het plegen van een tooneelmisdaad, *) wel het omgekeerde; men moest Veltman wel laten beschermen tegen de woede van het volk, maar bloemen, zijn er, noch in werkelijke beteekenis, noch in figuurlijken zin ooit door de massa op zijn bandietenpad gestrooid.

Hoe onverwelkbaar de lauweren zijn, die hem als tooneelspeler ten deel vielen, de ondeugende figuren, die hij zoo prachtig nabootste, oogsten slechts smaad en hoon en grootter kon dan ook Veltman's belooning moeilijk zijn.

Om nu op Mijin terug te komen, acht ik mij gerechtigd te zeggen, dat deze, waarschijnlijk geheel uit zich zelf ontstane speler, op weg is om de plaats van Veltman in te nemen, zonder dat hij iets van hem overneemt. Een oorspronkelijk man is hij in mijn oogen.

Maar hij zal zijn omgeving nog moeten temmen. Daarmee meen ik, dat hij zich nog hooger zal moeten plaatsen om er voor te kunnen zorgen, dat hij behalve zijn publiek, ook zijn medespelers „erin” brengt en houdt.

Zoo heeft hij in *Op Leven en Dood* van Barrière en Plouviér niet geheel kunnen doen wat hij heeft gewild, door dat Ducaju hem hinderde. Deze dierbare Vlaming leidt de anderen van hun werk af, hij doet als een loopjongen, die den oudsten schrijver bij diens onderhoud met den patroon aan zijn kantoorjasje trekt. Dit hindert te meer omdat Ducaju, hoewel hij wat schijnt te kunnen, niet steeds wil. Hij acht het werk, dat hij heeft ondernomen, wel eens beneden zich en dat is altijd onvergeeflijk.

Als men zich te goed rekent voor het een of ander moet men het laten, dat is de eenige remedie.

En nu ontbreekt bij Mijin deze fout, die iemand op den langen duur onmogelijk maakt, geheel en al en daardoor krijg ik den moed om in dien speler iets te zien. De gelegenheid, dat anderen hem opmerken zal wel komen en daar kan voor Mijin en mij een langen tijd mee heengaan, want zij die glooven, haasten niet

In *Op Leven en Dood* maakt hij een jong meisje door eerroof krankzinnig vóór het eerste bedrijf, hij vindt goed, dat zijn edele broer (Ducaju) de schuld op zich laadt en nu komen in het geheele stuk van die valsche dingen voor, die Mijin zóó verrassend speelt, dat ik elk oogeblik de bekende kreten van afschuw boven mij meende te zullen hooren, maar er waren te weinig schellingsmensen in den bak.

Op het laatst verklaart de gemeenerik nog zijn liefde aan de inmiddels genezen en gehuwde vrouw en wordt hij door haar echtgenoot overhoop gestoken. Dit was allemaal heel goed in het soort, groot, oud spel.

V.

*) De socialistische betoogingen vinden, omdat zij voor het volk niet op glasheldere theorie berusten, in dezen gedachtengang geen plaats.

*) Het Nederlandsch Tooneel. (Zie ons Nr. 9.)

school. Deze school heeft eerst te kampen gehad met de tegenwerking van hen, die het nut van elke school ontkennen en later met het verschil van meeningen in den boezem van het Verbond. Eerst verleden jaar is die strijd beslecht en een uiterst doelmatige inrichting tot stand gekomen.

Voor al de kinderen van tooneelspelers vonden vroeger het onderwijs te uitgebreid, waardoor velen wegbleven.

Nu is het onderwijs zóó ingericht, dat er hoop bestaat in de toekomst geen tooneelspeler in Nederland meer te zien optreden, die niet als leerling-A of leerling-B een cursus op de School heeft gevolgd.

Dat men ook in Zuid-Nederland vroeger gunstig heeft gedacht over een tooneelschool te Amsterdam blijkt uit het volgende, aangehaald uit Het Nederlandsch Tooneel, Orgaan van het N. T. V., (jaargang 2 blz. 193):

Ik verneem zoeven, dat het Antwerpsche gemeentebestuur een drievoudigen prijkskamp uitschrijft voor het opstellen van tooneelgewrochten.

Men zal met dezen wellicht een paar goede tooneelwerken meer bekomen, maar daarmede zijn wij niet veel verder. De erbarmelijke toestand, waarin het Nederlandsche tooneel verkeert, is minder te wijten aan het gebrek aan goede tooneelstukken dan aan het gebrek aan degelijke tooneelstukken.

Mijns dunkens hadde dus het Antwerpsche gemeentebestuur beter gedaan met de fr. 4000, welke de prijkskamp kosten zal, aan de opleiding van tooneelspelers te besteden. Die fr. 4000 hadden kunnen bijdragen ter oprichting van de ontworpen tooneelschool van het Nederlandsch Tooneelverbond, een school, waarvan wij alle reden hebben oneindig meer te verwachten dan van alle verleden, tegenwoordige en toekomstige prijkskampen.

De School te Amsterdam zou van Antwerpen uit gesteund moeten worden door een lichaam, dat zich met de belangen in Zuid-Nederland bemoeit, de leerlingen zendt naar Amsterdam en de School subsidieert. Meer vermenging van Noord- en Zuid-Nederlandsche tooneelspelers zou ons te stade komen. De gloed van hier wordt door het Noorden benijd, de Noord-Nederlanders hebben eigenschappen, die hier ge waardeerd worden. Maar er moet eerst een lichaam — hetzij een afdeling van het Noord-Nederlandsch Verbond, hetzij een afzonderlijk Zuid-Nederlandsch Verbond — zijn dat handelend kan optreden.

De heer *Van Doeselaer* is het wel eens met den vorigen spreker.

De heer *Delattin* zegt: we hebben hier een voorbeeld van meer eenheid van uitspraak reeds gehad. Toen de Noord-Nederlander *Kettmann* kwam, werd het Zuid-Nederlandsch op de planken beter (*Algemeene blijken van instemming van de zijde der Vlamingen.*)

De heer *Laroche* vraagt of er te Amsterdam veel leerlingen zijn en of er oud leerlingen zijn, die naam hebben gemaakt.

De heer *Bouberg Wilson* antwoordt, dat er 6 leerlingen-A en 6 leerlingen-B zijn. De oud-leerlingen hebben geen groten naam, maar zij zijn ook nog jong en worden door de oudere spelers van naam overvleugeld. Velen hebben naam gemaakt door hun beschaving, hun uitspraak en hun betere manieren o.a. *Mevrouw Rössing-Sablairrolles*, *Schulze*, *Mejufrouw Alida Klein*, *Royaards*.

De heer *Laroche* zegt, dat hij gisteren op het bal in den Cirk-Schouwburg door den heer *Vriesendorp* werd gevleid door dat deze van „gloed” sprak en tevens zeide, dat de beschaving ontbrak bij de Vlamingen. Hij vindt, dat *Royaards* zeer geaffecteerd spreekt, door bijv. *eu* voor *oo* te zeggen en dat is voor den Zuid-Nederlander niet prettig. Wel acht hij een tooneelschool wenschelijk, maar hij vreest, dat ze niet zal opnemen, als er geaffecteerd Nederlandsch wordt onderwezen.

De heer *Bouberg Wilson* herinnert er aan, dat *Royaards*, toen hij in België optrad een jongmensch was, bezielde met

nieuwe neigingen. Die tooneelspeler vond het geleerde verkeerd en heeft toen getracht een bijzondere manier te zoeken, waarvan hij nu terug komt. Spreker heeft veel met hem daarover gepraat.

De heer *Laroche*: Wij spelen alle genres, wij hebben geen emplooiën en daarom worden we ge waardeerd o.a. door de *Middelburgsche Courant*. Dit is in Noord-Nederland anders.

De heer *Bouberg Wilson*: Eenheid van taal wordt onderwezen, maar dat die later zal blijven stand houden, daarvoor kan niet worden ingestaan. Emplooiën hebben we op de school natuurlijk ook niet.

De heer *Emants* merkt op, dat de heer van de *Pauwert* (van de *Middelburgsche Courant*) in Noord-Nederland had kunnen zien, dat de gezelschappen van van *Zuylen*, de *Vos* en *Christijn* óók zonder vast emplooi hebben gespeeld.

De heer *Bouberg Wilson* voegt hieraan toe, dat de *Koninklijke Vereeniging Het Nederlandsch Tooneel* ook niet meer op emplooi engageert.

Aan de School worden zelfs opzettelijk verschillende manieren van spelen geleerd.

De heer *Heuff* zegt, dat in Noord-Nederland zóó gesproken wordt, dat men niet kan hooren, waar men van daan komt, dat is zoo door de School geworden. Zij is gesticht met behulp van de *Maatschappij tot Nut van 't Algemeen*. Het N. T. V. heeft een eigen gebouw met drie zalen, aan het eind waarvan een tooneeltje. Spreker noodigt daarop den *Directeur der School* (den heer *Bouberg Wilson*) uit een overzicht van het onderwijs te geven.

De heer *Bouberg Wilson* voldoet hieraan in een heldere en uitvoerige uiteenzetting, die met de meest mogelijke belangstelling wordt gevolgd.

De heer *Emants* voegt hier aan toe, dat ten behoeve der Zuid-Nederlanders wijzigingen zouden kunnen worden aangebracht in het toelatings-examen wat aangaat de geschiedenis en de aardrijkskunde en voor hen niet gelet zou worden op kennis van Noord-Nederlandsche toestanden.

De heer *Delattin* vraagt hoe men zich zou moeten aansluiten.

De heer *Emants* doet twee denkbeelden aan de hand. Het eerste is het eenvoudigste n.l. het stichten van een afdeling Antwerpen van het N. T. V. De contributie bedraagt 10 franken en $\frac{3}{5}$ daarvan vloeit in de *Algemeene kas*, de overige $\frac{2}{5}$ blijven in de *Afdeelingkas*.

Het tweede zou een lossere verband zijn en bestaan in het stichten van een afzonderlijk lichaam voor Zuid-Nederland, met een bijdrage aan de *Amsterdamsche Tooneelschool*.

De heer *Max Rooses* biedt zijn verontschuldiging aan voor zijn late komst. Een afdeling Antwerpen sleept geen moeilijkheden na zich. Een volledige school in Antwerpen is onmogelijk, wèl zou men de deklamatieklas kunnen uitbreiden. Ook hij wil iniger banden met de *Amsterdamsche School*. De uitstekendste leerlingen wil hij daarheen zenden. Het nut en de uitvoerbaarheid hiervan springen in 't oog, vermits er een goede school bestaat, zou die ook gesteund moeten worden en acht hij den moreelen steun van groot gewicht. Bovendien is het voor Zuid-Nederland onmogelijk een zóó goede school te stichten. Reeds twintig jaar geleden had hij deze denkbeelden en nog is Zuid-Nederland niet verder. Toen ter tijde stond hij alleen, men vreesde voor het verlies van eigendommelijkheden, maar daarvoor behoeft men niet bang te zijn. Hij is steeds groot voorstander geweest van versmelting.

De heer *Delattin* zegt, dat er toch een korps moet zijn, dat een subsidie zal vragen.

De *Voorzitter* (*Prof. Cornette*) meent, dat de vergaderden het nu eens zijn over de wenschelijkheid van het stichten eener afdeling Antwerpen van het N. T. V., die een subsidie zal aanvragen voor het uitbreiden van het onderwijs aan de deklamatieklas, terwijl deze door middel van geldelijken steun, haar uitstekende leerlingen naar Amsterdam zal zenden.

De heer *Moortgat* wil de meening der tooneelspelers hooren. De heer *Laroche* zegt, dat de groote massa der Zuid-Neder-

landers het beschaafde Nederlandsch niet hooren wil, een zeker publiek wél. Schulze, Royaards en Herberich vielen niet in den smaak.

De heer *Gillens* meent, dat er geen onderscheid is tusschen de beide spraken.

De heer *Max Rooses* herinnert er aan, dat van Beers en Cremer een gelijke spraak hadden, omdat men hen voor elkander aanzag. Zelfs de spraak van Laroche is gewijzigd naar Hollandsch model. Willem van Zuylen sprak naar Vlaamsch model. Door vermenging krijgen wij onzen hoogsten wensch vervuld.

De heer *Moortgat* verlangt een school voor Antwerpen.

De heer *Pol de Mont* zegt, dat hij uit al zijn kracht den heer *Rooses* steunt, waar die wensch te breken met het plat. De aanstaande tooneelspelers moeten eenigen tijd uit het Vlaamsche midden verwijderd worden. De praktijk bewijst, dat zij anders hun plat behouden. Hij wenschte in Antwerpen de voorbereiding en in Amsterdam de voltooiing.

De heer *Dielemans* kan met deze denkbeelden niet meegaan. Het aangeboren talent zal zich de uitspraak uit eigenliefde aanleeren.

De heer *Moortgat* zou graag de Vlamingen naar Amsterdam zien gaan, maar met de slechten zou men in Vlaanderen blijven zitten. De noodwendigheid van goed spreken is algemeen, indien men nu slechts uitbreiding geeft aan de deklamatieklas dan heeft men niets gedaan. Er moet hier een school zijn gelijk aan die te Amsterdam. Waarom niet hier? Wij kunnen zelf alles even goed als dáár.

De heer *Max Rooses* herinnert er aan, dat men 20 jaar geleden reeds een school in Antwerpen wilde. Laat ons afleeren tegen te werken wat bestaat. Er zijn genoeg spelers. De Hollanders hebben hun het spreken geleerd. Noodzakelijkheid voor een nieuwe school is er niet. Neemt wat er is en wat u wordt aangeboden. Schept u geen idealen! (*Applaus*).

De heer *Emants* meent, dat als men het geld voor een nieuwe school zou kunnen vinden, men beter deed het voor iets anders te besteedden, hij verlangt een motie, die uitspreekt, dat er een lichaam zal komen, dat handelend zal optreden, onverschillig hoe het zal heeten.

De Voorzitter (Prof. *Cornette*) meent dat deze gemengde vergadering geen besluit kan nemen door het houden van een stemming. Hij wil, dat men de middelen tot uitvoering later, onder elkaar zal bespreken en dat de Antwerpenaren, hier tegenwoordig, den last op zich zullen nemen om opnieuw te vergaderen ten einde onder elkaar te beslissen.

De heer *Pol de Mont* vindt, dat er meer moet gebeuren en men de Hollanders zóó niet naar huis kan sturen.

De heer *Van Kuyk* had ook gedacht, dat de heer *Max Rooses* flat op zijn voorstellen zou hebben gekregen.

De heer *Max Rooses* acht dit eveneens wenschelijk.

De Voorzitter (Prof. *Cornette*) vindt de opkomst der vergaderden, de gehouden besprekingen en de gegeven uitleggingen op zichzelf een voldoende resultaat.

De heer *Van Kuyk* wil nog meer.

De heer *Max Rooses* stelt ten slotte deze motie:

a. Er worde gesticht een Afdeling Antwerpen van het Nederlansch Tooneelverbond.

b. Deze zal zich bemoeien met de uitbreiding van het plaatselijk onderwijs.

c. Er zal tot stand komen een aansluiting van Zuid- en Noord-Nederland met het lager tooneelonderwijs in België (te Antwerpen, Brussel en Gent) en het hogere te Amsterdam.

Een en ander zal tot uitvoering komen in een nader te Antwerpen te beleggen vergadering.

Deze motie wordt met algemeene stemmen, bij acclamatie, aangenomen, waarop de vergadering uiteengaat.

Uit het Buitenland.

Buiten ons kleine land gebeurt genoeg, dat de aandacht trekt, maar het dringt zich waarlijk niet aan ons op. Er

wordt geschreven en er wordt gespeeld. Het verdient toch wel opmerking, dat bij een kunst, die in een tijdperk van verval heet te verkeerren, zooveel werkzaamheid wordt vertoond. De wereld gelijkt in dat opzicht een reusachtige fabriek. Het staat er niet stil. Het eene stuk volgt het andere op. De Transvaal maakt een uitzondering, want daar verkeert, naar een mededeeling, die ik van Prof. Spruijt mocht ontvangen, het tooneel in embryonalen toestand. Voor tooneelcritici is daar, door een landverhuizing, dus geen fortuin te maken.

Uit Parijs daarentegen werd ik getroffen door de aankondiging van twee stukken, die misschien een toekomst hebben.

Henri de Bornier schreef *Le Fils de l'Arélin*, een drama in vier akten en in verzen. Deze schrijver, die aan Roland een dochter gaf, bezorgde hier aan den Arélin een zoon uit zijn verbintenis met een courtisane. Die zoon Orfinino had dus een moeder, die niet deugde en zijn vader schreef in zijn jeugd slechte boeken.

Als nu vader en moeder van hun zondig leven terug zijn gekomen, beginnen bij den zoon de slechte eigenschappen, die zij in hem hebben gelegd, zich onweerstaanbaar te ontwikkelen en wel in het bijzonder door het lezen van de slechte boeken, die zijn vader schreef. Maar met al zijn verdorvenheid is die zoon een dapper krijgsman, die Venetië, als het door de Turken bedreigd wordt, weet te redden. Evenwel in zijn grooten geldnood laat hij zich verleiden tot verraad, en het door hem bevrijdde Venetië zou de prooi daarvan geworden zijn als niet de vader het ontdekte en zijn zoon afmaakte.

Bij *Om de Kroon* viel de moord andersom uit, maar er schijnt toch wel eenige overeenkomst tusschen de beide werken, waarin een slechte moeder aandeel in de handeling heeft.

Er zijn bewonderenswaardige oogenblikken en mooie verzen in het werk, en toch als geheel heeft het niet voldaan, er is te veel in, dat verveelt, dat banaal is en slecht is gezegd, het maakt den indruk van een werk, waarin de dichter halverwege is blijven steken.

Het drama is gespeeld in de Comédie Française met Mounet-Sully in de vaderrol.

Dan heeft Sardou de aandacht weer tot zich weten te trekken met *Marcelle*, dat naar ik meen in den Stadschouwburg te Amsterdam wordt voorbereid. Het stuk is, zooals van Sardou te verwachten viel, tooneelmatig en helder.

Marcelle is de mooie juffrouw van gezelschap op een kasteel van de barones Couturier. De zoon des huizes Olivier begeerig haar te bezitten, informeert naar haar en nu blijkt, dat zij betrokken is geweest bij een schandaal te Algiers, waar haar broeder, voor de eer zijner zuster, den minnaar, die zich met haar in haar vertrek bevond, met een revolver heeft gewond. De door de jury vrijgesproken broeder stierf, zijn slachtoffer bleef leven. Als nu Marcelle's gewezen minnaar om haar hand vraagt weigert zij, zij is nooit de maitresse geweest van den huwelijkspretendent, want het verhaal, dat deze indertijd op haar kamer zou zijn gevonden, is verzonnen door haar broer, die om een speeltwist het schot heeft gelost en zijn zuster bekladde, om zichzelf te redden, wat Marcelle uit liefde voor haar broer toeliet.

Maar Olivier bemint Marcelle en wil haar huwen. Nu verbrandt zijn medeminnaar de eenige bewijzen van Marcelle's onschuld, doch de oude barones weet hem toch een bekenenis te ontlokken, waardoor alles ten slotte terecht komt.

Voor al de rol van de oude dame schijnt in dit belangrijke stuk van fransche zeden, veel te beteekenen en het is eigenaardig, dat Sardou, die zoo gaarne prachtige, geschiedkundige bijzonderheden laat vertoonen, ditmaal in het modernisme is verzeild geraakt en hier en daar eenige trekjes van de „comédie rosse” met haar „mufles” heeft aangebracht.

Hoewel de laatste stukken uit Parijs veel slechte personen afschilderen, doet het toch aangenaam aan, dat wij hier

te midden van eenige verloopelingen, drie brave menschen mogen ontmoeten, voor wie deugd, eer, liefde, vriendschap, toewijding en opoffering geen holle klanken zijn.

Als nieuwigheid, meen ik mij te herinneren, komt er een tooneel in dit stuk voor met een . . . bijlart. Dit is misschien nog aantrekkelijker dan paarden, waar de aardigheid zoo'n beetje afgaat.

Duitschland bracht ons *Florian Geyer* van Gerhart Hauptmann. Het is een zeer uitgebreid historisch werk, dat in 1525 tusschen Paschen en Pinksteren speelt, afwisselend te Wurzburg, Rotenburg en Schweinfurt. Tijdens de regering van Karel V, heeft Luther zijn hoofdtaak reeds vervuld. De boeren komen tot het besef, dat zij onderdrukt worden, het vuistrecht der roofridders en de ombarmhartige kettervervolgingen hebben hunnen tijd gehad.

Het oproer steekt den kop omhoog en van uit Schwaben komen de beroemde Twaalf Artikelen in het leven, waarin zoiets van een praktisch Christendom het program uitmaakt.

Verschillende vorsten, markgraven en ridders weten niet hoe zij zich in deze beweging hebben te houden, maar onder hen is Florian Geyer er een, die zich voor de zaak der boeren, voor een evangelische, politieke en sociale vrijheid in de bres stelt.

De boeren gaan in den strijd onder en Hauptmann's stuk loopt van de overwinning bij Weinsberg tot de nederlaag van Ingolstatt.

De figuur van Geyer schijnt historisch volkomen juist te zijn, maar in den gewonen zin is hij niet de held van het drama.

Wel is het den schrijver van *Einsame Menschen* en *Die Weber* gelukt een beeld te geven van de sociale ellenden dezer lang vervlogen tijden en toch konzekwent realist te blijven.

Met al de goede eigenschappen, die het werk moge hebben, heeft de eerste uitvoering toch den indruk gegeven, dat het drama zoo verwarrend rijk is, dat het beter is om te lezen, dan om gespeeld te worden en menigeen, zal het bij de lezing zeker van tijd tot tijd eens neer moeten leggen, als hij het al ten einde toe zal kunnen uitlezen.

Drama's, die niet voor opvoering geschikt zijn, zijn toch eigenlijk, de ware drama's niet.

Wanneer ze zoo worden gemaakt, schijnt de vorm een reclame te wezen voor de gedachten, die er in neer gelegd zijn, want nu komt al vast in alle bladen van onzen wereldbol, deze episode van Duitschlands geschiedenis weer eens op de proppen, hetgeen toch bij een gewoon prozawerk op dit stuk, zeker niet het geval zou zijn geweest.

Engeland, doorgaans de minste onder de broederen, leverde ook niet veel op en het eenige drama, uit den laatsten tijd, waarvan onze landgenoot Grein een goeden dunk heeft, is gevallen.

Het is *Michael and his lost Angel* van Jones. Dit stuk behoort tot de literatuur en tot de kunst, maar voor het Londensch publiek schijnt het te somber te zijn en bovendien is het slecht gespeeld, het heeft daarbij nog de fout, dat het slot niet deugt of liever, dat de schrijver over het slot heeft hegeschreven.

In Antwerpen — het land onzer toekomstige afdeling — een hervatting van *Pelops* het eerste treurspel van de trilogie *Hippodamia* van de Czechische kunstenaars Jaroslav Vrecklicky en Zdeněk Fibich.

Dit werk is volgens onzen Antwerpschen collega: een epos, dat daar voor uw oogen wordt vertoond, sober en eenvoudig en toch tragisch in zijnen eenvoud; de taal is wat zij wezen moet: kleurrijk, gespierd, verheven. De muziek is daar om de indrukken die de toestanden op uw gemoed maken nog te versterken, te onderlijnen, en het geheel is een kunstwerk, dat u meesleept en vervoert."

Het is om te voldoen aan een gewoonte van dit tijdschrift, dat deze regelen hier worden opgenomen: slechts onze Vlaamsche vrienden schrijven opgewekt, de overige buiten-

landers laten niet merken, dat er meesterstukken op hun vaderlandschen bodem ontstonden en zoo is de aanleiding tot dit artikel niet uit den grond mijns harten opgeweld en heb ik dus niet meer kunnen geven dan een koel relaas.

V.

De vertooningen van „Onder Ons”.

Nu ik er tot mijn spijt toe gedwongen werd in 't algemeen een oordeel te vellen over de vertooningen van *Onder Ons*, komt het mij raadzaam voor de gronden aan te geven, waarop dit oordeel rust.*) Ik kies hiervoor opzettelijk geen dagblad uit, daar ik mij zooveel mogelijk uitsluitend wensch te richten tot hen, die belangstellen in 't geen er bij ons op tooneelgebied voorvalt.

Aangenaam is 't mij al dadelijk te kunnen erkennen, dat de mise-en-scène van den Heer Chrispijn zich in den aanvang van het stuk kenmerkte door een zeer gelukkigen greep. Hij had namelijk het tooneel verdeeld in een vóór- en een achtersalon en de tafel met de aanzittende familieleden in de diepte aangerecht. Hierdoor kreeg men een aardig tafereel te aanschouwen en bleef het geheele voortooneel vrij voor de handeling. Daartoe moet ik mijn lof echter beperken. In het ongemotiveerd wild dooreenloopen, dat volgde, kwamen maar al te dikwijls de spelers op verkeerde plaatsen terecht, waardoor niet uitkwam wie telkens door de handeling bijeen behoorden en waardoor enkele effecten als bijv.: Antoinette's exit geheel in het water vielen.

De mise-en-scène van den Heer Poolman zondigde door het tegenovergestelde. Daar bleven de verschillende personen veel te lang zitten; 't geen alle levendigheid wegnam, terwijl de hoofdpersoon (oom Louis) liefst achter de gedekte en versierde tafel terecht kwam, waardoor hij nagenoeg onzichtbaar werd. Bovendien zaten ook te Rotterdam dikwijls niet bij elkaar wie bij elkaar behoorden en was het verloofde paar daar zelfs zoo ver op zij gedrongen, dat er van een ingrijpen in de handeling voor hen geen sprake kon wezen.

Van een zoo-nauwkeurig-de-rollen-kennen — hoofdzaak in dit stukje — dat en het standje tot een standje werd en de tekst niet gehavend er uit kwam, was noch te Amsterdam, noch te Rotterdam sprake. De vertooning te Amsterdam was echter in dit opzicht veel beter dan de Rotterdamsche, waar de spelers om 't hardst: „hou je mond” riepen, als ze moesten wachten op den souffleur.

Nu weet ik wel, — en ieder, die van tooneelspelen iets afweet, heeft maar één blik in het tekstboekje te werpen om dit in te zien — dat *Onder Ons*, wat het samenspel aangaat, minstens even moeilijk te vertoonen is als *Les Gens nerveux* van Sardou; maar als men nagaat met welk een nauwkeurigheid, welk een zorg en welk een piëteit tegenwoordig onze orkesten zoowel de grootere als de kleinere composities der toondichters vertolken, dan is 't bedroevend en ergerlijk te moeten zien, hoe slordig, hoe zorge-

*) Het stuk van den Heer Chrispijn in de N. Rotterdammer van 14 Februari en dat van den Heer Horn in het Nieuws van 17 Febr. heb ik onbeantwoord gelaten. Zeker had ik aan den Heer Chrispijn kunnen antwoorden, dat ik nog altijd wacht op de beloofde oproeping voor de zogenaamde 26e repetitie, die hij ter wille van den Heer Ternooy Apèl (niet van Westerhoven) zou houden en dat hij 't dus alleen aan zich zelven te wijten heeft, indien ik in mijn beoordeeling van zijn gezelschap niet op een zuiverder standpunt sta. Ook had ik tegenover het „onjuist” van den Heer Horn mijn „onjuist” kunnen plaatsen en hem doen opmerken, dat niet ik, maar hij het geschrijf over *Onder Ons* heeft uitgelokt.

Dat alles zou evenwel weinig ter zake hebben afgedaan. Het eenige, wat mij nog te doen rest, is aantoonen, dat er voor mij nooit sprake is geweest van „hoogelijk ingenomen” te zijn. Dit nu zal, hoop ik, blijken uit bovenstaande beoordeeling.

loos en hoe minachtend**) er wordt omgesprongen met de tooneelwerken van auteurs.

Als *Onder Ons* het pleit niet had gewonnen door een lach-succes, dan zou 't ongetwijfeld door het gebrekkige samenspel zoowel te Amsterdam als te Rotterdam gevallen zijn.

Dat er aan de kleine trekjes, die relief moeten geven aan de verschillende rollen (als: accenten hier en daar, een accelerando op pag. 38, John's houding op pag. 43, Eugeen en Antoinette's heengaan op pag. 44) zoo goed als geen aandacht was gewijd, zal na het boven gezegde niet meer verwonderen. Voor zulke kleinigheden heeft men op onze repetities geen tijd en geen aandacht.

Een reeds dikwijls tegen het meerendeel onzer tooneel-spelers geuite grief moet hier ook eventjes ter loops worden opgerakeld. De heeren en dames stelden niet voor personen uit den stand, waartoe mijnheer Hurstendonk en dominee Paro geacht kunnen worden te behooren. Slechts voor den Heer A. Faassen Jr., Mevrouw van der Horst en Mejuffrouw Sasbach zou ik in dit opzicht een uitzondering willen maken, terwijl de Heeren Chrispijn Sr. en Erfmann onmiddellijk na de eerste drie mogen worden genoemd.

Wat overigens het spel van ieder afzonderlijk aangaat, moet op den voorgrond worden gesteld, dat dit in *Onder Ons* niet zeer moeilijk is.

Alleen oom Louis Paro eischt een bijzondere typeering en nu is van de drie Paro's, die ik zag, de Heer Stam van het gezelschap *Utile et Laetum* de eenige geweest, die deze rol geheel volgens mijn bedoeling heeft gespeeld, zonder dat ik hem, buiten den tekst om, deze bedoeling duidelijk had gemaakt.

Wat de Heer Ternooy Apèl -- die door ongesteldheid verhinderd was deze rol te vervullen -- er van terecht zou gebracht hebben (en naar ik meen een paar maal terecht gebracht heeft) is mij onbekend; ik kan alleen getuigen, dat de Heer Westerhoven (aan wiens ijver en bereidwilligheid om in te vallen ik overigens gaarne hulde breng) meer had van een akten-afraffellenden notaris dan van een moraliseerenden predikant en dat de Heer Poolman, ofschoon veel beter dan de Heer Westerhoven, bij den Heer Stam verre achterstond.

Zeer verdienstelijk en beslist eigenaardiger dan die van den Heer Chrispijn was de leuke opvatting van Jan door den Heer Erfmann. Dit was doordacht en begrepen. Jammer maar, dat hij veel bedierf door zich op zijn stoel in allerwonderlijkste houdingen te wringen. De Heer Morriën was niet slecht, doch wat kleurloos in zijn spel. Geheel onvoldoende waren de Heeren Holkers -- die al zeer onvast was in zijn rol -- en van der Horst. Waar de tekst aan geeft: „je bent weer zoo heftig” en „raas nu toch niet zoo door”, daar moet de persoon, tegen wien dit gezegd wordt, in de eerste plaats „razen” en daarna niet weer doodkalm gaan zitten wachten op zijn volgende klaus.

Onder de dames muntte alleen Mevrouw van der Horst uit, terwijl Mejuffrouw Sasbach zeer goed had kunnen zijn, indien zij maar telkens op tijd ware ingevallen en niet door de régie veroordeeld ware geworden tegen den muur te blijven geplakt.

Over de toiletten zal ik maar zwijgen.

Ten slotte wil ik hier herhalen, wat ik reeds in de N. Rotterdamse Courant heb geschreven: ik denk er niet aan de artiesten erg hard te vallen, waar de hoofdrol m. i. schuilt bij het publiek.

**) Bijv. door het geven van een eerste voorstelling, waarnaar een stuk beoordeeld wordt, met een doublure in de hoofdrol, gelijk de Heer Chrispijn te Amsterdam deed. En nu voere men hier niet tegen aan, dat de Heer Ternooy Apèl op het laatste oogenblik ongesteld was geworden; want dit zou onjuist zijn. Op de werkelijke première te Middelburg, die eenigszins tot generale repetitie moest dienen, was de Heer Ternooy Apèl ook al ziek.

Got zei eens van het Théâtre Français: „het verschil tusschen ons en andere gezelschappen bestaat hierin, dat anderen, wanneer zij een stuk kennen, 't gaan vertoonen, terwijl wij 't gaan . . . repeteeren.”

Het hoofdgebrek op al onze tooneelen is onvoldoend repeteeren door gemis aan tijd. Eerst wanneer onze régisseurs tijd genoeg zullen krijgen om zich behoorlijk in een stuk te verdiepen, wanneer onze acteurs tijd zullen krijgen om behoorlijk te studeeren en te repeteeren en wanneer die studie besloten zal worden met een (thans overal ontbrekende) generale repetitie, waarop alles (grime, kleeding, decoratief, spel) in orde moet wezen gelijk op de voorstelling, eerst dan zal men ook in Nederland kunnen zeggen: voorstellingen door acteurs moeten per se beter zijn dan die van dilettanten.

MARCELLUS EMANTS

Ons Souffleurshokje.

Onder de planken.

De souffleur.

II.

Er zijn verschillende typen van souffleurs. Men heeft den souffleur-oud-tooneelspeler, die verongelukt is en die zijn betrekking een vernedering vindt, die haar uitoefent met weezin en met een bitterheid in zijn uitdrukkingen als van iemand die niet begrepen wordt, met de hoogheid van een gevangen vorst. Deze souffleert dikwijls met stembuigingen en haalt verachtelijk de schouders op als de acteur of actrice den tekst niet volgens zijn opvatting zegt. Met zoo-een ontstaan op de repetities geregeld onaangenaamheden. Natuurlijk komische tooneelen.

„Wäblief? Je souffleert niet gauw genoeg.” — „Pardon, meneer, er staat een dubbele punt, ik neem een kleine rust.” — „Maar je moet geen rust nemen, die zal ik wel nemen. Je hebt heelemàal niets te nemen. Dat is mijn zaak.” — „Dat is waar, maar ik heb de gewoonte, meneer, om juist te lezen en het valt mij moeielijk, zulk een fantastische manier van zeggen te volgen.” — „Pardon, souffleur je, of deel je lessen uit?” — „Ik geef geen lessen, maar toen ik nog speelde, zei ik dat. . . .” — „Dat kan mij niet schelen, je moet souffleeren, souffleeren is geen spelen”. — „Dat is mogelijk, maar toen ik die rol. . . .” Gelukkig komt de régisseur de zaak uitmaken, anders was er geen eind aan.

Aan het Odéon was een souffleuse, want die zijn er óók, die zoo gezet was, dat het haar niet mogelijk zou zijn geweest een gast in haar hokje mede te brengen, zij besloeg het geheel en al. Deze waardige vrouw had tot echtgenoot een schrijver van dubbelzinnige, zeer moderne liedjes en stukken; aan die literatuur was zij gewend. Als zij de comedies van Molière, de tragedies van Racine en Corneille moest souffleeren, schikte zij er zich met tegenzin in. Zij beklaagde er zich wel eens over, en dan gaf zij aan de andere geëmployeerden van het theater er de reden van op: „Ik houd niet van die dingen” zei zij „het is verouderd, uit den tijd. Het kan wel mooi zijn, maar het boezemt je geen belang meer in”. Overigens was het een uitstekende vrouw. De tooneelspeler Daubray maakte het haar bijzonder lastig toen hij Péponet in de *Faux Bonshommes* (*Huichelaars en Weerhanen*) speelde. Hij vulde den tekst dikwijls aan met woorden van zijn eigen vinding. Dat is een klein gebrek van vele komieken, en soms raakte hij in zijn eigen lazzi's verward, hield op en zei dan kalm: „Waar was ik ook weer? Wat wilde ik zeggen?” De souffleuse „ving” hem zoo goed mogelijk en souffleurde bijvoorbeeld: „Dat kan niet”. Daubray vervolgde: „Dat kan niet, zoals mevrouw zegt” haar, beleefd, zoo wel met een gebaar als met den blik, aan het publiek aanwijzende. Dat ging, met zijn geestig, fijn, en goedaardig spel, goed.

Men heeft ook de letterkundige souffleur, die alle tooneelstukken slecht vindt en die lijdt onder de volzinnen, die hij half inslikt, die al de tooneelen kritiseert, en al de woorden met een verachtelijken glimlach souffleert. O! geef hem geen Scribe, geen d'Ennery! Geef hem eigenlijk liever niets, want hij vindt alles slecht.

Dan zijn er ook nog, die meenen het stuk zelve te zijn, die zich op hun „roeping” verhoovaardigen en het succes der stukken aan zich zelve toeschrijven.

„Ik heb hem die rol goed in den toon laten spelen! Wij „hebben een waar succes gehad. Ik heb een verschrikkelijke première gehad. Ik heb het stuk gladjes van stapel „laten loopen. Ik had niet gedacht, dat ik het stuk zou „kunnen redden. Zonder mij, was het niet goed afgelopen.” Zoo spreken zij.

Er zijn ook opgewonden souffleurs, die in geestdrift geraken, zich als toeschouwers beschouwen, en ophouden met souffleeren om te applaudisseeren en daardoor „effecten” doen ontstaan, die vermakelijk zijn en waarvan het publiek geen begrip heeft.

Nog aardiger is de man van de wereld, de dilettant, die zich zelf als souffleur opwerpt, en zich beleefd aanbiedt om een salonstukje te leiden. Hij meent dat niets gemakkelijker is. Hij begint met niemand iets voor te zeggen, amuseert zich met naar het spelen te kijken of door in het manuscript de fouten, die gemaakt worden te volgen en aan te teekenen. Als de acteur of actrice steken blijft, heft hij het hoofd op, glimlacht en zegt luid: „Pardon, Mevrouw, dat lijkt er niets op.”

De uitwerking laat zich gemakkelijk denken!

De goede souffleur, de beste mag men wel zeggen, is de tooneelspeler, die uit beleefdheid zijn kameraden souffleert; het is zeldzaam dat hij niet uitstekend is; dat komt omdat hij al de geheimen van de betrekking kent, hij heeft een voorgevoel van alle zwakheden, die hij tracht te voorkomen. Hij kan zijn stem duidelijk maken, uitzetten zonder door het publiek gehoord te worden. Hij souffleert, zooals hij zelve zou willen gesouffleerd worden, langzaam in de alleenspraken, snel in de replieken. Hij begrijpt de pauzes, de stilten, het stille spel. Hij is de beste toevlucht, wanneer men in angst zit: „Toe, souffleur mij dat bedrijf, of ik blijf steken,” hoort men dikwijls onder artiesten in wanhopige gevallen.

Aan een tooneelspeler werd eens zulk een verzoek gedaan. *Ruy Blas* zou opgevoerd worden. Op het laatste oogenblik was er geen souffleur, men deelde hem het ongeval mede en hij offerde zich op. Men geeft hem de brochure, hij daalt in zijn hok af, het scherm gaat op, hij opent het boek. O schrik! Het is de brochure van *Hernani*. In zijn haast had de regisseur zich vergist. Wat te doen? Uit het hok komen, onmogelijk. Alle teekenen van ongerustheid zouden nutteloos en gevaarlijk geweest zijn. Gelukkig kende hij *Ruy Blas* van buiten; hij souffleerde bedaard, het doende voorkomen alsof hij de brochure volgde, van tijd tot tijd de bladen omkeerende, zich zelfs amuseerende met zich te herinneren hoe de bladzijden in het formaat dat hij kende, eindigden.

Alles was goed gegaan, maar het koude zweet brak hem uit. Het ergste was, dat hij tot aan het einde moest doorgaan. Niemand had een brochure en zij was nergens te krijgen. En alles moest vooral geheim blijven. Enfin, het ging goed tot aan het slot. Maar welke kreten van schrik, toen na het vallen van het gordijn iedereen hoorde hoe groot het gevaar was geweest, dat men geloopt had.

(Wordt vervolgd.)

Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

De *Amsterdammer*, Weekblad No. 974. Parijsch Theater-nieuws.

De Kunstwereld. No 8. *Erfenisjagers*, Heldemar & Co. S. Heijmans Jz.; *De Demi-monde*; Théâtre del'Œuvre, E. den Dulk.

De Kroniek. No. 61. *Richard III*, Jan Kalf; Het „Vondel-Tooneel,” T.

Het Nederlandsch Tooneel. No. 23. Nederlandsch lyrisch Tooneel (*Pelops*), H. Melis; Een Tooneelschool, G; Uit Gent, Is. Albert; Benefiet W. Lemmens, Red; Den heer Delattin, J. Vriesendorp; Tooneelnieuws van hier en elders, Red.

Revue d'Art Dramatique. No. 243a. Les Hommes de Théâtre (Paul Hervieu), Ph. Malpy; Le Testament d'une Tragédienne, Agar; Le Théâtre d'Ibsen (*Peer Gynt*), Mme. Rémusat; Le Séjour de Molière à Bordeaux, de Boiville; Quelques lignes sur le Théâtre de Bayonne, Mme Caro-Delvaillle; Critique Dramatique, C. Bazalet; Le Répertoire à la Scène (*Mithridate*), A. Marandet; Autour de Frédegonde, P. Peltier; La Vie Théâtrale; Bulletin Bibliographique.

Revue des Deux Mondes, 15 Février. Boccace. III Les drames du *Décameron*, Emile Gebhart.

Neue Deutsche Rundschau. Februar. Gerhart Hauptmann in unserer Zeit, M. Heimann; Max Halbe, Alfred Kerr.

The Athenaeum. No. 3565. The Week (*Jedbury Junior* a Light Comedy in Three Acts by Madeleine Lucette Ryley; Revival of *On Change*, a Comedy in Three Acts adapted by Eweretta Lawrence); Library Table; Dramatic Gossip.

To-Morrow. No. 2. A short lived Play: *Michael and his lost Angel* by J. T. Grein.

Ingezonden.

's GRAVENHAGE, 16 Febr. 1896.

Aan de Redactie van „Het Tooneel”

p/a den Heer J. VRIESENDORP, Nieuwendijk 235
Amsterdam.

Mijne Heeren!

Mag ik voor de onderstaande regelen gastvrijheid in uw tijdschrift aanvragen?

Maar al te vaak wordt in Nederlandsche geschriften gezondigd bij het gebruiken van vreemde woorden en uitdrukkingen. Een op dit gebied al zeer algemeene feil is het spreken van „impresario,” waar men bedoelt te zeggen „impresario,” namelijk, wat het woord zuiver uitdrukt, „ondernemer” van tooneelvoorstellingen, opera's, concerten enz. Zelfs uw eigen „Souffleur” was in het laatstvervaren nummer (10) van uw blad — zeker door het zoo dikwerf hooren en zien van den onjuisten term — verkeerdelijk „geïmpressionneerd”; en u zult mij wel willen toeven dat vooral de souffleur van „het Tooneel” wel op zuivere woordenkeus mag letten.

U bij voorbaat dankende voor de aan het bovenstaand geschrijf te verlenen ruimte, teeken ik mij hoogachtend

uw lezer

P. J. VAN HOUTEN.

* * *

De souffleur betuigt den Heer van Houten zijn hartelijken dank voor de opmerking.

Misschien wil de inzender het niet gelooven, maar werkelijk, de souffleur wist, dat het woord „impresario,” (afgeleid van „impresare”) moest zijn en „impresare” iets geheel anders beteekent. Had hij de drukproef beter nagezien, dan ware deze zoo vreeselijk zinstorende fout voorkomen geweest. De groote opletendheid aan zijn hokje gewijd vervult hem natuurlijk met vreugde. Hij ziet echter niet in, dat een eenvoudige souffleur zoo verbaasd goed op de hoogte van alle levende en misschien zelfs doode talen behoort te wezen.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.

Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.

Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonneementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 12.

15 MAART 1896.

XXVe JAARGANG.

INHOUD:

Niet officieel: V, Uit de Amstelstad (*L'Aventurière, De Wolvin uit 't Zwartbosch, Le Pardon, Bocéliande, La Peur des Coups, Raphaël.*) — Pavidus, Uit de Maasstad (*Onder Ons, Het Bal masqué, Een Vrouw, die liefheeft, Gravin Hermance.*) — G. Delattin, Een Zuid-Nederlandsch Tooneelverbond.

Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

NIET OFFICIEEL.

Uit de Amstelstad.

Op het monument van Augier — het is, met meer andere belangrijke bijzonderheden van de hand van mijn voorganger reeds te lezen op blz. 19 van dezen jaargang — zal ook Donna Clorinde uit *L'Aventurière* worden afgebeeld.

Dat is dan het beste stuk van Augier.

En toch boeit het ons niet meer.

Ik geloof te weten, hoe die twee dingen samengaan.

Het stuk is goed, omdat het beginsel, dat een loslevende vrouw nooit kan worden opgenomen in de fatsoenlijke kringen, waar is en waar zal blijven.

Dit stellig onomstootelijk maatschappelijk feit is glashelder bewerkt in *L'Aventurière*. Dona Clorinde, vroeger tooneelspeelster onder den naam Cleopatra, weet zich met haar broer Don Annibal in te dringen bij Monte Prado en dezen grijzaard op zich te doen verlieven. Monte Prado die rijk is, beschouwt zij reeds als haar zekeren buit, doch zij rekent daarbij niet op den zoon van haar aanstaanden echtgenoot Fabricio, die na tien jaar afwezigheid in de vaderlijke woning terugkeert en den toelag der avonturierster tracht te verijdelen. Daartoe gebruikt hij tevens de hulp van zijn zuster Celia, die verloofd is op Horatio, den zoon van haars vaders broeder Dario.

Fabricio onthult nu aan zijn vader de waarheid omtrent Clorinde's vroeger leven, maar als deze even listig als eerlijk alles opbiecht, raakt de oude man opnieuw in haar strikken verward, doch, ten slotte, als zij meent in den (zich onder het masker eens boodschappers verbergenden) zoon een prins te ontdekken, loopt zij zelf in den val, omdat zij voor den

vermeenden prins haren ouden Monte Prado in den steek laat.

Dit schijnt iets te zijn, wat in de logische uitwerking van het stuk niet deugt, want een avonturierster, die er zóó inloopt, is wat groen.

Het zou te verdedigen zijn door toe te geven, dat een jonge prins, juist voor een avonturierster, meer waard is dan een oud edelman, maar zij kwam naar Monte Prado om fatsoenlijke vrouw te worden en als zij dien wensch ernstig koestert, waaraan niet te twijfelen valt, dan vliegt zij niet over naar een prins in de lucht, terwijl zij een edelman in de hand en aan haar voeten heeft.

Zelfs wanneer wij deze psychologisch bittere pil slikken, kan het stuk ons toch niet meer boeien, omdat het, waar het zulk een gegeven betreft, niet eerlijk genoeg is.

Het is — ook voor onzen tijd — een maatschappelijke waarheid, maar in verzen, in romantischen stijl en in kleurige kleedij. Daardoor spreekt alles wel als een boek, maar wij willen het leven. De ongerijmdheden, die de romantiek meebrengt, zooals, dat Monte Prado niet zelf de oneerbare vrouw zou herkennen bij den eersten aanblik, zijn vroeger mooi gevonden en boeiend, toen had men lust den speler toe te roepen, zooals ik zelf toen ik nog klein was: „zie je dan niet, dat die vrouw je bedriegt!“ maar die tijden zijn voorbij, in stede dat dit voor ons spannend is, vinden we het onnoozel en onmogelijk. Wij zijn rijper geworden.

Ook met dien zoon, die na tien jaar door zijn vader niet wordt herkend, is 't al evenmin in den haak en zoo is er nog veel meer.

We kunnen dit stuk dus nog alleen maar genieten als staaltje van verouderde kunst.

Als zoodanig heeft het mij wel beziggehouden.

Het is vertaald door Fiore della Neve en van de hexameters maakte hij rijmlooze vijfvoeters. Op blz. 22 zei ik over iets dergelijks het mijne en wat in theorie onweerlegbaar is, voelt men in de werkelijkheid duidelijk, door vergelijking van dezen regel:

„Je ne me repens plus . . . que de mon repentir“
met de vertaling:

„Ik heb alleen berouw . . . van mijn berouw.”

De vertaler heeft zijn werk daardoor al te huiselijk vergemakkelijkt, als men rijmende verzen vertalen wil, is de eisch, dat maat en rijm worden overgenomen, zeker niet te hoog, vooral omdat door elke vertaling, ook de beste, toch al zooveel verloren gaat.

De vertolking door de leden der Koninklijke Vereeniging is mij tegengevallen, alleen Royaards, die den zoon speelde, heeft het er in het tooneel, waarin de avonturierster door hem wordt vervloekt, bovenop gehaald. De rest was koel, veel te koel voor dit hoogdravende stuk. Waarom het niet als draak gespeeld, dan had het er zeker door gewonnen?

Voor het naaste geloof ik, dat het niet met hart en ziel bestudeerd werd, anders waren Dona Clorinde (Mevr. Brongheest) en Annibal (Schulze) zeker dichterbij de bedoeling van Augier geweest.

Voor dit stuk heeft men wel de krachten, vooral als men Celia in plaats van aan Mevr. van Ollefen opdraagt aan Mevr. Holtrop, maar nu ontbrak het weer aan de leiding . . . en zoo is er altijd wat en zoo gaat dit altijd-wat als een doodend element door alle organen van de dramatische kunst.

Suzanne et les deux Vieillards (Twee oude Heeren) van Meilhac liep weer niet vlug genoeg: zeker óók niet ernstig voorbereid. Mevr. van Ollefen was hierin, waarschijnlijk om goed te maken, wat zij in *L'Aventurière* bedorven had, heel frisch en aardig.

* * *

't Is weer een reusachtig stuk werk, dat door Nestor de Tière genaamd is *De Wolvin uit 't Zwartbosch*. Het zijn zes tafereelen uit den boerenoorlog in de Kempen (1798) met muziek en liederen en dat dit volksmelodrama 200 achtereenvolgende malen met enorm succes in den Koninklijken Vlaamschen Schouwburg te Brussel is opgevoerd, kan ik me levendig voorstellen.

Dat het hier gevallen is, vind ik achteraf evenzeer begrijpelijk.

Hoe langer hoe meer acht ik het spelen van stukken, die een landaard bezitten, niet anders mogelijk dan door tooneelspelers en voor een publiek van hetzelfde volkskarakter.

De Wolvin uit 't Zwartbosch eischt dus Vlaamsche spelers en Vlaamsche toehoorders.

Een heel kort oogenblik aan het slot van het eerste bedrijf heeft mevr. André—Meeuwissen *) iets echts te zien gegeven, als zij zweert haar vermoorde dochter te zullen wreken, maar overigens was het maar dunnetjes. En toch zit er zóóveel kracht in het stuk, dat het mij gelukt is bij de voorstelling alle werkelijkheid weg te denken en mij naar den geest te verplaatsen onder een groote massa harts-tochtelijke Flaminganten, zooals zij den schouwburg hadden kunnen vullen, ik ben er in geslaagd het stuk in een soort tweede gezicht te zien spelen door Vlaamsche acteurs en ik heb juist de momenten meenen te ontdekken, waarbij de volle zaal zou losbarsten; zóó heb ik het stuk dan toch met zijn bloed-en-vuur-eigenaardigheden kunnen genieten, maar na de ontzuivering mij moeten ergeren aan de verregaande zorgeloosheid, waarmee dit melodrama is behandeld.

Men heeft het wel druk in den schouwburg bij van Lier, maar dat verklaart niet het gemis aan hoog opvlammende geestdrift, die bij deze stukken noodig is.

Als mevr. Julia van Lier-Cuypers de regie in zóó'n geval eens op zich nam?

Maar neen! Ik geloof niet, dat zij de leuke hollanderigheid der daarmee behepten zou kunnen overwinnen, hoe veel waarde ik, ook bij ondervinding, heb weten te hechten aan haar meeslepende tooneelmanieren. Zij zou de saaië kinderen van onzen natten bodem geen oogenblik moeten loslaten, dan misschien . . . maar dat is al te veel gevegd.

Er valt dan aan de Vlaamsche schrijvers maar één raad

te geven en die is, dat zij hun stukken door niemand anders dan Vlamingen laten spelen. Daar is bij mij een gewaagde overtuiging binnengeslopen, zij bestaat hierin, dat zelfs *Parisina*, mits niet door Hollanders gespeeld, het hier zou kunnen doen.

We genieten afwisselend van Franschen, Duitschers, Engelschen en Italianen, wanneer zullen we nu eens een van top tot teen Zuid-Nederlandsche voorstelling te zien krijgen?

Dat er veel belangstelling bestaat voor taalverwantschap is onlangs met de Tranvaalsche beweging toch nog schitterend bewezen!

* * *

Lugné vond nu toch zelf ook, dat hij het den vorigen keer bij zijn intekenaars verkorven had, hij bood bij rondzendbrief zijn verontschuldigen aan en in plaats van de mislukte voorstelling gaf hij hun *Le Pardon* van Jules Lemaitre met *Brocéliande* van Lorrain om niet.

Daarmee heeft hij zijn zaak alweer gewonnen.

Le Pardon is onmogelijk over te vertellen, want als ik u nu al zeg, dat eerst de vrouw haar man bedriegt, dat het echtpaar zich daarop verzoent, dat dan de man de vrouw bedriegt en het echtpaar zich daarop weer verzoent en nog wel met de woorden: „Que Dieu ait pitié de nous!” dan glooft u mij toch niet.

Dit thema is met drie personen in drie bedrijven met veel zorg en vaardigheid bewerkt door den schrijver en een beetje al te Lugné-achtig gespeeld door Lugné en de dames Després en Guima.

Het is een wereldsch stukje fransch leven, dat ook elders wel afgespeeld zal worden. De gemoedsbewegingen zijn scherpzinnig ontleed, bij beide echtgenooten vlamt de huwelijksliede na het bedrog bij den bedrieger op, de man is tevreden als door zijn bedrog het belachelijke van zijn toestand is opgeheven en zóóal komen er veel van die min of meer brutale, maar flink ware dingen in voor, die het stuk tot boven het gewone verheffen.

Wat beter décor en wat fraaier toiletten waren hoog noodig.

Van *Brocéliande*, dat wat zijn inhoud betreft, veel overeenkomst heeft met een van „The Idylls of the King” van Tennyson, heeft zoowat niemand iets begrepen. Het waren verzen, waarschijnlijk mooie, waarschijnlijk goed gezegd. De kleedij was in den trant van *De Nieuwe Gids* zal ik maar zeggen, want de spelers, hadden zich in kleurige en niet-kleurige doeken gehuld, die zeker stemming bedoelden op te wekken.

Een man zat in een paleis op een stoel, hij las iets voor uit een perkament. Het paleisscherm gaat op: een bosch. De man van de stoel verdwijnt, de stoel zelf blijft staan en Lugné en Mlle. Després zeggen de verzen, die niemand heeft begrepen en die de triomf van de vrouw over de wijsheid schijnen te hebben toegelicht. Het paleisscherm valt neer de eerste man komt terug met het perkament, waaruit hij leest op den stoel, die is blijven staan, en na deze slottirade valt het voorscherm ook.

Het publiek, dat gedeeltelijk was weggegaan en zich gedeeltelijk netjes had gehouden, door slechts te glimlachen en niet te jubelen over dit onnoozel bedrijf, liet zich ten slotte nog meeslepen, door het handgeklap van de vaste aanhangers van *L'Œuvre*, die het zeker ook niet altijd ernstig meenen. Zoo werd dan toch nog gehaald.

Voor *La Peur des Coups* verwijs ik naar den vorigen jaargang, blz. 76 en wat betreft *Raphaël* van Romain Coolus kan ik u zeggen, dat dit nog een haartje erger was. In elk geval onzedelijker en ongeschikt voor het Théâtre Blanc, dat onlangs te Parijs is opgericht voor de jonge dames, die tegenwoordig eigenlijk nooit meer naar de comédie kunnen gaan.

Een man, die zijn vrouw, om haar gelukkig te maken en zelf rustig te kunnen leven, geheel aan een ander afstaat, wordt in zijn kalmte gestoord, doordat zijn vrouw verliefd

*) Is zij wel van zuiver hollandschen oorsprong?

raakt op een vierde. De man tracht haar nu weer met den derde te verzoenen en dit gelukt.

Het gekste is dat dit stuk, hoe hondsche van zedeleer het moge schijnen, den indruk heeft gemaakt van waar te zijn.

V.

Uit de Maasstad.

Ik tref het deze maand niet, M. de redacteur. 't Is met mij, alsof ik mee gezeten had aan het verlovingsdinertje in *Onder Ons*: het gras is me voor de voeten weggemaaid. In de vorige nummers hebt U zelf en heeft de heer Emants gezegd, nu wel niet precies wat ik had willen zeggen, maar toch genoeg om mijn spreken voor een goed deel onnoodig te maken. „Ik kan dus kort zijn” — en met dit onheilspellende zinnetje is het ditmaal meenens ook.

Over *Onder Ons* zal ik maar niets anders zeggen dan dat de opvoering, door het Tivoli-gezelschap, van dat cynisch-komieke, echt-Hollandsche stukje (een Jan-Steejtje, genomen uit den middenstand van onze dagen) mij goed voldaan heeft. Misschien dat ik daarover minder tevreden zou zijn als ik het ook nog door de dilettantenclub *Utile et Laetum* had zien opvoeren; maar zooals ik het zag, vond ik het meer dan voldoende. De heer Emants, die in dit speciale geval, omdat hij het zelf ingestudeerd en opgevoerd heeft met zijn eigen clubje, misschien, *hoevel* de schrijver, ook de beste criticus was, — heeft trouwens zijn lof aan de heeren Erfmann en Poolman en aan mejuffrouw Sasbach niet onthouden. Ik kan mij niet hem denken dat het *ensemble* heel wat beter had kunnen zijn. Maar bedorven hebben de Tivolispeleers zijn werk toch niet. Ik heb er althans bij genoten, zonder gelijk wel eens voorkomt, onder de vertooning aanhoudend te zitten denken: Wat jammer, dat ze het niet beter spelen. Dat beteekent al iets voor zoo'n moeilijke werkje. Ook wil ik aannemen, dat de wijze waarop de heer Poolman oom Louis speelde, niet geheel met de bedoeling van den schrijver overeenkwam. Maar afgescheiden daarvan, moet ik toch even zeggen dat ik bij den heer Poolman in deze rol voor het eerst de geheele afwezigheid van die overdrijving, van dat uitputten van zijn (meestal zeer gelukkige) tooneeleffecten heb waargenomen waarmede die verdienstelijke acteur zoo dikwijls het publiek aan het lachen en den criticus aan het huilen brngt.

En hier zal ik het nu maar bij laten.

Het stuk, dat de Tivolisten aan *Onder Ons* vooraf lieten gaan, was zeer gemakkelijk. 't Is bijna een maand geleden dat ik het zag en als het programma niet naast me lag, zou ik den titel niet meer weten. Het heet: *Het Bal masqué* en is een gemakkelijk Fransch blijspel, waarvan ik den inhoud absoluut vergeten ben, maar waarvan ik mij herinner dat het zeer vroolijk en nogal schuin was en zeer plotseling eindigde. De heer Poolman stelde er een apotheker in voor en trok gezichten, waarbij men niet stil kon blijven zitten. Mejuffrouw Sasbach komt er in voor in een zwart maskarade-pakje, waarmee zij er uitziet om te kussen. Voor dietwee alleen: Poolman met de gezichten, en Mientje Sasbach in het pakje, kan men gerust een avond naar den Tivoli-Schouwburg gaan.

* * *

Over *Een vrouw, die liefheeft* van Marco Praga hebt U zelf, M. de redacteur, in het vorige nummer het een en ander gezegd dat ik in hoofdzaak beaam. Ter bevordering van de eenheid van uw blad onthoud ik mij van verdere critiek over het stuk en beperk mij tot het spel van de Vereenigde Tooneelisten. Mevrouw van Kerckhoven—Jonkers speelde het stuk voor haar benefiet. (Ik durf niet meer zeggen: had het gekozen, daar ik sedert mijn vorigen brief bemerkte heb, dat er gevallen voorkomen, waarin de wensch van den beneficiant in de keus van het benefietstuk zeer weinig te zeggen heeft.)

U zegt aan het eind van Uw bespreking, M. de redacteur, dat, naar U geloof, de rol van Eugenia bij ons door geen andere Hollandsche vrouw te spelen is dan door mevrouw

Beersmans „en die is niet eens echt Hollandsch.” Mevrouw van Kerckhoven heeft echter, naar ik uit Uw briefkaart las, sedert Uw vorige critiek (op de opvoering van het stuk door het gezelschap van Chrispijn) een overwinning op U behaald. Want U schrijft mij dat U haar uitmuntend hebt gevonden, en dus Uw eerste uitspraak te uitsluitend was, al houdt U in zoover gelijk dat ook mevrouw van Kerckhoven een Vlaamsche is.

Inderdaad, dit is een merkwaardige creatie. Wij zien er hier niet veel zoo, op ons Hollandsch tooneel. Er wordt hier zelden zooveel hartstocht getoond. En wij zien het niet eens graag. Wij voelen dan zoo, hoe weinig passie er eigenlijk in ons koudbloedigen zit en hoe diegenen van ons, die er veel, niet te veel, maar evenveel als de Italianen van Marco Praga, van bezitten, hun leven hier moeten doorbrengen eenigszins als asceten, tenminste altijd met een oog in 't zeil om niet „immoreel” te worden. Ik redeneer hier niet over; de Hemel beware me, — in een tooneelbrief. Ik vind het zelfs eer gelukkig dat ik het constateeren mag. Maar dat doet niets ter zake. Het is zoo en als wij nu eensklaps zoo'n gepassioneerde rol met zooveel passie voor ons zien spelen, dan kijken wij toe, verbaasd, benijdend misschien, geërgerd half

Maar aan hebt uzelf den vorigen keer al gezegd: „Bij de Italianen is leven en beminnen één. Wij hebben in Holland ook nog andere dingen in ons hoofd”

Mevrouw van Kerckhoven heeft deze rol volkomen in haar macht. Het ligt aan de toeschouwers als zij hun „de vrouw die lief heeft” niet duidelijk maakt. Ik heb met bewondering zitten toezien, met hoe weinig bewegingen, liefkozingen, gillen, omhelzingen enz. deze kleine vrouw zooveel hartstocht geeft. Zij is driftig en bewegelijk, zeker, maar zij was ditmaal heel sober.

Het enige wat mij nu, gelijk vroeger, gehinderd heeft, is het plotselinge van haar overgangen. Ik bedoel dit zoo. Mevrouw v. Kerckhoven moet bv. volgens haar rol een tijd staan nadenken en dan eensklaps tot zichzelf zeggen: *Dit moet ik doen.* („Krijgt een ingeving” — staat er dan in het souffleursboek). In dat geval snelt mevrouw Jonkers eensklaps met heftige pasjes en heen-en-weer-gaand bovenlijf op het voorwerp dier ingeving: mensch, deur, haard of kastje, toe. Daaraan gaat vooraf, ter begeleiding van den inval, een beweging welke de Franschen noemen: *hocher la tête*; ik weet er geen goede Hollandsche uitdrukking voor. En hier is op den duur iets komieks in.

De plaats, die deze kleine opmerking in mijn bespreking van haar spel als „De vrouw die liefheeft” inneemt, is veel te groot; ik wou dat ik het in drie woorden had kunnen zeggen, want mevr. van Kerckhoven heeft mij zeer bevredigd in deze rol. Zij heeft er zich in beheerscht en dat moet haar bijzonder moeilijk vallen — als Vlaamsche; en tegelijk heeft zij erin gedurfd en dat beteekent iets — in Holland.

Zij werd goed gesecondeerd door de heeren Tartaud, de Vos en Brondgeest, wier spel overigens tot geen bijzondere opmerkingen aanleiding gaf. Zij vervulden hun rollen — gelijk het in de provinciale critieken heet — „zooals wij dat van hen gewoon zijn.”

* * *

En nu ten slotte — het was de maand der benefieten — de feestvoorstelling van den heer Tartaud.

Indien de heer Tartaud bij de keuze van *Gravin Hermance*, blijspel in drie bedrijven van Franz von Schönthan en Frans Koppel-Elfeld, stem in het kapittel heeft gehad, — waarom dan, zou ik hem willen vragen, juist dit stuk zonder eenige beteekenis voor zijn benefiet genomen?

Ik koester voor den heer Tartaud geenszins dezelfde bewondering als vele mijner stadgenooten. Maar hij kan toch, dat weet ik, wel iets beters dan een tweede-rangrolletje voldoende vervullen — zooals hij op zijn benefiet-avond deed. Hij weet een enkele maal in het dramatische de juiste snaar te treffen en ik heb hem in Fransche blijspelen wel eens

vermakelijk gezien. Waarom dan nu deze kleurlooze, bloede-looze poppenrol gekozen?

Om de mooie kostuums kan het toch niet zijn. Zeker, ze kleedden hem goed, al was het officierspak historisch onjuist; maar ik kan toch haast niet aannemen dat het hem zou ontgaan zijn hoe die heele kostumeerderij met het blijspel zelf niets te maken heeft. Ik stel mij voor dat bv. Schönthan, die meer zoo iets bij de hand gehad heeft, eerst het stuk heeft geschreven en dat Koppel, wiens reputatie mij tot heden ontgaan is, toen gezegd heeft: Jongen, als we het nu eens in 1818 lieten spelen, dan hadden we tegelijk mooie pakjes en vreemde meubels op het tooneel. Nu, toen had Schönthan er alleen nog maar het een en ander over Goethe en Napoleon in te zetten en toen zat de zaak in eens aan den ouden tijd vastgekoppeld!

Het idee van Koppel bleek prachtig. Want werkelijk, nu blijft men het heele of halve eerste bedrijf in den waan dat het stuk iets anders is dan een gewoon Schönthantje. Maar langer toch ook niet. Want dan begint het weer als van ouds: de grove uien, de Deutsche charge (bv. met die viermaal herhaalde grap van de glaasjes melk — en het publiek gierde!), de volslagen onlogische handeling en het sentiment-sausje.

Spreeken we er niet meer over. Er valt natuurlijk bij de vertooning wel eens wat te lachen. Als men in zijn humeur naar den schouwburg gaat, dan verliest men het hierbij niet. Het tooneel ziet er keurig en fleurig uit. Er komen een paar grappige rolletjes in het stuk voor.

Maar voor een: benefiet! . . .

Er werd goed gespeeld, niet altijd vlot genoeg. In verdere bijzonderheden treden, is niet mogelijk en zou niet de moeite waard zijn. Mevrouw van Eysden was goed, de heer Faassen vermakelijk, de heer Tartaud, met en benevens de anderen, voldoende.

10 Maart.

PAVIDUS.

Een Zuid-Nederlandsch Tooneel-verbond.

Een ferme groep belangstellenden waren te Antwerpen aanwezig Zondag 1 dezer, om een verbond te stichten, dat ofwel een afdeling zou zijn, van het in Holland reeds (25) jaren bestaande *Nederlandsch Tooneelverbond*, ofwel zelfstandig zou optreden onder de benaming van *Zuid-Nederlandsch Tooneelverbond*.

De aansluiting met Holland werd warm voorgestaan door Max Rooses, H. Laroche en ondergeteekende, terwijl in tegendeel de groote meerderheid met M. Moortgat vooraan er sterk op aandrang zelfstandig op te treden. En zoo wees het de stemming dan ook uit.

Dus een verbond is gesticht, of liever zal bepaald gesticht worden op de eerst volgende zitting, die denkkelijk binnen een paar weken zal plaats hebben, en waarop alsdan standregels, programma, bestuur, contributie, enz., moeten opgemaakt, gekozen en vastgesteld worden.

Zal er wat nuttigs uit voortvloeien? . . . Wij hopen het en om reeds bij voorbaat een weg aan te wijzen langswaar de pelgrimstocht kan begonnen worden, geven wij in overweging, of het niet practisch was, zoodra het verbond voor goed gesticht is, zich te verstaan, en met Taalverbond, Willemsfonds, Davidsfond en de bijzonderste tooneelkringen van de stad, alsook niet de belangstellenden, die het goed meenen met de tooneelspeelkunst, om gezamenlijk een programma op te maken, tot uitbreiding van de bestaande declamatieklas. Eens dit programma opgemaakt, zou een flink verzoekschrift aan ons gemeentebestuur kunnen gezonden worden, dat alsdan zou beslissen, of eindelijk de tijd gekomen is, om ook voor die kunst, die van jaar tot jaar, meer en meer op den voorgrond treedt, een school te stichten, waar onze stadgenooten en anderen, die er lust toe gevoelen, wat meer kunnen gaan leeren als:

„Het gras was gehooïd, en het koren was binnen”
ofwel:

„Grootmoeder zat in 't Zonneken, dat al zijn glanzen door 't venster goot.”
of beter nog:

't Sloeg middernacht en Willem
Zat nog immer . . .

of:

De noodklok bengelde in 't gehucht . . .

of:

Gij slaapt, arm kind, enz., enz. . . .

* *

En toch zijn er personen, die beweren dat zulk een school onzin is, dat die geen nut kan stichten aangezien dat men artist geboren wordt, en men verder al wat met het tooneel in verband staat, daardoor verplicht is te kennen. Kent men dat niet, hawel dan is men geen artist geboren. Kan het nog onzinniger? De personeu die beweren dat een tooneelartist geen school noodig heeft komen gewoonlijk met voorbeelden aandraven, en noemen dan steeds in de eerste plaats onze beroemde C. Beersmans.

Zie eens aan C. Beersmans! En toen ik een dezer dagen aan deze zoo terecht beroemde artiste hare meening vroeg over dat hoogst gewichtig vraagpunt, antwoorde zij mij, dat een mensch, met hoe rijk bedeede gaven ook, het veel moeilijker tot een zekere hoogte zal brengen zonder leeraar, dan zij, die het geluk hebben eenige nuttige wenken te ontvangen van iemand, die nuttige wenken geven kan. „Ik zelf ben er een voorbeeld van” zegde zij. — „Zonder Eloy Lemaire, de kundige regisseur, zou ik nooit op de hoogte geraakt zijn, waarop ik thans sta, en ik houd het er dus voor, dat een school erg noodzakelijk is.”

Het Nederlandsch Tooneel No. 25.

G. DELATTIN.

Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel.

De Gids. Maart. Over litteratuur-geschiedenis door Dr. R. A. Kollewijn. (Dr. G. Kalff, litteratuur en tooneel te Amsterdam in de 17de eeuw.)

De Nieuwe Gids. Maart. Uit het eerste deel van het Kruisdrama, André Jolles; Variuum (*Wallenstein*), Frans Erens.

De Amsterdammer. Weekblad No. 976. L'Œuvre; *Ullranda*; *Der König* van Richard Voss.

De Kunstwereld. No. 10. De Voorstelling van „Cecilia”, S. Heijmans Jzn.; *Een Vrouw, die liefheeft*, M. Hoefnagels; Twee Premieres (*Manette Salomon*, *Ninette*), E. den Dulk.

De Kroniek. No. 63. Verontschuldiging door Lagné-Poë.
De Tribune. No. 18. *L'Inamorata* — Gezelschap Le Gras en Haspels, G. van Hulzen.

Het Nederlandsch Tooneel. No. 25. Catharina Beersmans, G.; Een Zuid-Nederlandsch Tooneelverbond, G. Delattin; Onderricht in het Tooneelspeelen, Marcellus Emants; Benefiet Dilis, Redactie; Een nieuw tooneelblaadje, Dr. H. J. K. d. J.; Tooneelnieuws van hier en elders; Programmas.

Nord und Süd. März. *Der Dornenweg*, Schauspiel in drei Aufzügen, Felix Philippi in Berlin.

The Athenaeum. No. 3567. *For the Crown*. Drama in Four Acts from the French of François Coppée by John Davidson; *Dramatic Gossip*.

Op het Leesmuseum. Amsterdam.

Maart.

No. 3338. Mannen en vrouwen van beteekenis, 2e afl. A. Dumas fils, door J. Kalff Jr.

No. 3317. Leon A. Daudet. *Le voyage de Shakespeare*.

No. 3318. M. Talmeyr. *Entre Mufles*, Comédie.

No. 3337. *Aimer la Reine* de Soekasarie, Comédie en un acte, dédiée à l'Armée Indienne.

No. 3365. H. Conrad. Schiller's Realismus.

No. 3366. E. Ringseis *Veronica*. Schauspiel.

No. 3372. E. Roeder. *Das Dresdner Hoftheater der Gegenwart*.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25.
Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.
Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 13.

9 MEI 1896.

XXVe JAARGANG.

I N H O U D :

Officieel gedeelte: Beschrijvingsbrief voor de XXViste Algemeene Vergadering. — Begrootingen met Toelichting. — Het Leescomité. — Aan H.H. ~~Archevêques~~ Penningmeesters. — Bericht.
Niet officieel gedeelte: V, Uit de Amstelstad (*Op Manœuvre!*, *Hoe Ouder hoe Gekker*, *Marcelle*, *Jan Maandag*, *Tribly*, *Verborgten Geluk*, *Eene Kokette*, *Lastertongen*, *Eene Moeder*, *La Souris*). — Pavidus, Uit de Maasstad (*De Werkelijkheid*, *Dora*, *X-stralen*, *Jacques Damour*, *Marcelle*). — W. C. A. Baron van Vredenburg, Tooneelspeler en Publiek.
Ons Souffleurshokje, Onder de planken (*De Souffleur*, slot.)
Ingezonden: Jos. Jacobson, De Tooneel-Kritiek van de Nieuwe Rotterdamsche Courant. — Mej. A. J. J. Ebeling, *Ideaal en Werkelijkheid*.
XXIIIste Taal- en Letterkundig Congres.

Nederlandsch Tooneelverbond.

26STE ALGEMEENE VERGADERING

op Zaterdag 30 Mei 1896 des morgens te 10 uur te Amsterdam in een der lokalen van het Amstel-Hôtel.

PUNTEN VAN BESCHRIJVING:

- 1°. Opening der Vergadering.
- 2°. Verslag van den Algemeenen Secretaris.
- 3°. Begrooting 1896/97.
- 4°. Verkiezing van vijf leden van het Hoofdbestuur wegens het overlijden van den heer Jean Browne, het bedanken van den heer Daniël de Lange en het periodiek aftreden van de heeren mrs. L. J. Plemp van Duiveland, J. Kalff Jr. en A. Fentener van Vlissingen.
- 5°. Benoeming van een lid der Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool (wegens het bedanken van Prof. B. J. Stokvis.)
- 6°. Benoeming van een redacteur van *Het Tooneel*.
Het Hoofdbestuur draagt voor den tegenwoordigen redacteur, den heer J. Vriesendorp.
- 7°. Aanwijzing der afdeling, aan welke Rekening en Verantwoording gedaan moet worden.
- 8°. Aanwijzing van de plaats, waar de volgende Algemeene Vergadering zal gehouden worden.

VRIJDAG 29 MEI 1896.

Te 8 uur in den Stadsschouwburg te Amsterdam:

VOORSTELLING

te geven door eenige leden van verschillende Tooneelgezelschappen, meest oud-leerlingen der Tooneelschool onder leiding van den heer L. B. J. MOOR.

(Opgevoerd wordt: MUISJE, tooneelspel in drie bedrijven naar het Fransch van Edouard Pailleron.)

De Afdeeling Amsterdam noodigt HH. Hoofdbestuurders en Afgevaardigden tot deze voorstelling uit.

HH. Afdeelings-Secretarissen gelieven vóór of uiterlijk op 20 Mei a. s. den Secretaris der Afdeeling Amsterdam, den Heer PAUL SCHOLTEN, 34 van Baerlestraat, te melden, hoeveel Afgevaardigden van de uitnodiging der Afdeeling wenschen gebruik te maken.

Na afloop der Voorstelling heeft de afdeeling Amsterdam de eer HH. Hoofdbestuurders en Afgevaardigden uit te noodigen tot eene Receptie in het Amstel-Hôtel.

ZATERDAG 30 MEI 1896.

In de pauze der Algemeene Vergadering:

Déjeuner aangeboden aan HH. Hoofdbestuurders en Afgevaardigden door het Bestuur der Afdeeling Amsterdam, in het Amstel-Hôtel. — HH. Afdeelings-Secretarissen worden uitgenoodigd vóór of uiterlijk op 20 Mei a. s. den Penningmeester der Afdeeling Amsterdam, den Heer W. A. v. d. MANDERE, 16 Roemer Visscherstraat, te melden, hoeveel Afgevaardigden van deze uitnodiging gebruik wenschen te maken.

Te 6 Uren:

Gemeenschappelijke Maaltijd voor Hoofdbestuurders, Afgevaardigden en andere Leden van het Nederlandsch Tooneelverbond in het Amstel-Hôtel

à f 5.— per couvert met inbegrip van $\frac{1}{2}$ flesch wijn.

Deelnemers worden dringend verzocht zich vóór of uiterlijk op 20 Mei a. s. aan te melden bij den Penningmeester der afdeeling Amsterdam.

A. Algemeene Begrooting 1896/97.

Ontvangsten.

Contributie der Afdeelingen en der Algemeene Leden	f 4560.—
Rente	" 20.—
Nadeelig saldo	" 500.—

f 5080.—

Uitgaven.

Art. 1. Bijdrage aan de Tooneelschool	f 3661.05
" 2. Tijdschrift	" 900.—
" 3. Bijdrage voorstellingen, door Afdeelingen te organiseeren	" 200.—
" 4. Reiskosten	" 150.—
" 5. Drukwerk	" 20.—
" 6. Bureaukosten	" 40.—
" 7. Onkosten Algemeene Vergadering	" 10.—
" 8. Onvoorziene Uitgaven	" 98.95

f 5080.—

B. Begrooting Tooneelschool 1896/97.

Ontvangsten.

Art. 1.	Bijdrage van H. M. de Koningin . . .	f 5000.—
" 2.	" " de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen	memorie
" 3.	Giften, jaarlijksche bijdragen, enz.	" 250.—
" 4.	Rente Fonds Hacke van Mijnden	" 50.—
" 5.	Schoolgelden	" 500.—
" 6.	Bijdrage uit de Algemeene Kas	" 3661.05

f 9461.05

Uitgaven.

Art. 1.	Jaarwedde van den Directeur, tevens belast met het onderwijs in lezen en verklaren van Nederlandsche en uitheemsche tooneelstukken en in verband daarmede de tooneelgeschiedenis en tooneelletterkunde	f 4000.—
" 2.	Jaarwedden van het onderwijzend Personeel:	
a.	Voordracht, spel en figureeren	f 1400.—
b.	Zang, uitspraak van het Nederlandsch, stemvorming	" 360.—
c.	Costuum- en costumeerkunde, mimiek, grimeeren, teekenen	" 360.—
d.	Dansen, schermen, plastische en mimische oefeningen	" 360.—
e.	Fransch, Hoogduitsch, Engelsch	" 630.—
		" 3110.—
Art. 3.	Toelage Mevrouw Rennefeld	" 250.—
" 4.	Belasting	" 240.—
" 5.	Verwarming, verlichting, duinwater	" 270.—
" 6.	Erfpacht	" 337.05
" 7.	Rente 4 0/0 leening	" 60.—
" 8.	Aflossing 4 0/0 leening	" 500.—
" 9.	Bureaunkosten	" 10.—
" 10.	Schoolbehoeften en bibliotheek	" 180.—
" 11.	Onderhoud gebouw	" 200.—
" 12.	Onderhoud ameublement	" 50.—
" 13.	Verwarming en schoonmaak gymnastieklokaal	" 34.—
" 14.	Pianohuur en stemmen	" 60.—
" 15.	Onkosten examens	" 60.—
" 16.	Assurantie	" —.—
" 17.	Onvoorziene uitgaven	" 100.—

f 9461.05

TOELICHTING DER BEGROOTINGEN.

De slechte financieele omstandigheden, waarin het Tooneelverbond verkeert, hebben het Hoofdbestuur gedwongen een zoo zuinig mogelijk opgemaakte begrooting over te leggen.

Algemeene Begrooting.

Ontvangsten.

Tengevolge van het gestadig afnemen van het ledental is het geraamde bedrag der contributies lager, in overeenstemming met den werkelijken toestand.

Met dankbaarheid wordt geconstateerd, dat het Hoofdbestuur van de Maatschappij „tot Nut van 't Algemeen” aan de a. s. algemeene vergadering van deze vereeniging een subsidie voor de drie volgende jaren ten bate der Tooneelschool heeft voorgesteld. Wordt dit voorstel aangenomen, dan zal over het jaar 1896/97 een subsidie van f 500.— worden uitgekeerd, waardoor het nadeelige saldo van hetzelfde bedrag zal vervallen.

Uitgaven.

Geen gelden worden aangevraagd voor het Leescomité, het samenstellen van een Tooneelcatalogus en de opleiding van een regisseur. Daar in de eerstvolgende jaren waarschijnlijk hiervoor de noodige financiën zullen ontbreken, meenden wij deze posten ook niet pro memorie te moeten opnemen. Het Leescomité zal zich echter blijven belasten met het beoordeelen der ingezonden stukken.

Noode is art. 7 lager geraamd; het voorgestelde bedrag is echter voldoende om de onvermijdelijke kosten, aan een algemeene vergadering verbonden, te bestrijden.

Begrooting Tooneelschool.

Ontvangsten.

Het Hoofdbestuur opent met diepgevoelde erkentelijkheid deze afdeeling met de bijdrage van H. M. de Koningin.

Tot zijn leedwezen moet Art. 3 weer verlaagd worden.

Tengevolge van de nieuwe bepalingen op de schoolgelden kan Art. 5 f 100.— hooger dan het vorige jaar geraamd worden.

Uitgaven.

In overeenstemming met de uitgaven der laatste jaren moeten de bedragen in Art. 4 en 10 genoemd iets lager, die in Art. 12 en 15 iets hooger dan op vorige begrootingen gesteld worden.

Daar de kosten voor schoonmaak der schoollokalen ten laste van de bewoners van het schoolgebouw zijn gekomen, is Art. 5 met f 80.— verlaagd.

Voor assurantie (Art. 16) behoeven dit jaar geen gelden beschikbaar te zijn.

Het Leescomité.

Ter beoordeeling is ontvangen *Miranda*, tooneelspel in 3 bedrijven.

MARCELLUS EMANTS.
M. B. MENDES DA COSTA.

Aan HH. Afdelings-Penningmeesters.

Die Afdelingen, welke de verplichte bijdragen aan de algemeene kas nog niet of slechts gedeeltelijk hebben gestort, worden verzocht vóór 15 Mei a. s. de verschuldigde gelden te zenden aan den ondergeteekende.

De Algemeene Penningmeester

Schiedam, April 1896.

C. I. VINKESTEYN.

Bericht.

Toen op 15 Maart i.l. ons no. 12 verscheen, was het nog onbekend, dat dit nummer (13) zóó lang op zich zou moeten laten wachten.

Als wij daartoe in de mogelijkheid waren geweest, zouden wij evenals ten vorige jare, den lezer tijdig hebben gewaarschuwd, dat de nummers, die dezen jaargang besluiten, niet op de gewone tijdstippen zouden verschijnen en hem zoo doende eenige teleurstelling hebben kunnen besparen.

De Redactie.

NIET OFFICIEEL GEDEELTE.

Uit de Amstelstad.

Het zal -- vrees ik -- een rijstebrijberg worden, waardoor gij u, waarde lezer, als ge mij het genoegen wilt doen mij te volgen, zult hebben heen te werken, want ik verzeker u, sedert ons laatste nummer, dat dagteekent van half-Maart, zijn de paperassen, die mij moeten horinneren aan de gebeurtenissen op dramatisch gebied, opgetast tot een eerbiedwaardig hooft. Maar gij leest verder, niet waar? Al is het niet al goud geweest, wat er blonk, we zullen hopen, dat er iets goeds bij was. In elk geval hadden we *Trilby*... maar dat bewaar ik voor straks, omdat ik bang ben, dat uw aandacht daardoor te veel van het andere zal worden afgeleid.

Mét -- ik zou haast zeggen: de mij eigene -- luchthartigheid, stappen we over *Op Manœuvre!* en *Hoe Ouder, hoe Gekker* heen. Kluchten zijn het, de eerste een duitsche van von Moser en von Trotha, de tweede een engelsche van Gobbins, beide met veel succes in den vreemde en hier óók, vertoond.

Vermakelijk zijn ze wel, leerzaam in geen deele. Of tòch. Want is het niet leerzaam, dat Chrispijn met de duitsche en van Lier met de engelsche mop mazematten hebben gemaakt? Zien we hieruit niet voor de zooveelste maal, dat het groote publiek vermaak zoekt in den schouwburg en niet juist veredeling?

Voor de veredeling had *Marcelle* van Sardou moeten zorgen, doch nu blijkt hieromtrent alweer verschil te bestaan. (Op bladzijde 65 van dezen jaargang heb ik den inhoud van dit stuk in 't kort weergegeven, de Raad van Beheer der Koninklijke Vereeniging noodigde onze afdeling tot de eerste voorstelling uit en een rondschrjven namens haar, maakte handig van deze vriendelijkheid gebruik om nieuwe leden te werven, hetgeen gelukte.) Olivier werd vertolkt door de Jong, die zijn beminde steeds Marzelle noemde en overigens toonloos en hol zijn rol afspeelde. In de vertaling heb ik gehoord: „het handje liet zich aan mijn lippen brengen.” Mooi is dit niet. Mevr. Pauwels van Biene (Barones Couturier) en Roijaards (Villeras) hebben het stuk genietbaar weten te maken. Ook mogen de dames Lorjé en de Vries worden genoemd voor haar Delphine en Simone Valtamiers, het verdorven zusterpaar, dat zij kant en klaar hebben vertoond. Ik heb zoo het voorgevoel, dat we dit stuk nog wel eens terug zullen zien, want Sardou en het Leidsche Plein zijn onafscheidelijk.

Toen kwam Jan Maandag met zijn 25-jarig feest op de proppen. Het is wel heel onbehoorlijk om nu nog roet te willen gooien in het smakelijk eten, dat ons op 7 April i.l. is opgedischt, maar eerlijk duurt het langst. Ik gloof dan, dat als „Jan” niet zoo'n „wergalooze grappenmaker” was geweest, maar een izegrim en hij had (om een cijfer te noemen) tienmaal meer beteekend op het gebied der decoratieve kunst, men lang zooveel werk niet van hem zou hebben gemaakt. Nu was het „Jan” voor en „Jan” na, maar niemand vindt zijn verdiensten zoo bijster groot. Hij levert zeer bruikbare décors, dat is gloof ik zoowat alles.

Op zijn eere-voorstelling werd *De ledige Wieg* van Rosier Faassen gegeven in een nieuwe decoratie: de Hindelooperkamer door den jubilaris en ik zou mij geweld aandoen als ik zei, dat ik dat tooneelschilderwerk meer dan gewoon vond. Mevr. Beersmans deed aan den avond mee, in het eerste bedrijf van Legouvé's *Medea*. Het was een verkwikking weer eens door haar de tragedie te zien ophalen. Zij bracht de geheele zaal in verrukking. Daarbij vergeleken is toch eigenlijk al het andere maar werk van Klein Duimpje.

Trilby is zeker al een jaar oud en het stuk heeft door de bloote voeten, die een voornaam element zijn van de titelrol, een eigenaardig succes gehad in Amerika, waar het vooral op zulke onderdeelen aankomt. Het moet daar altijd naar de *music-hall* zweemen, anders is het niet goed.

Trilby is een kind van whiskey-ouders. De bronnen van haar bestaan zijn zoowat ongeveer in den jenever gestikt. Daar is het kind niet minder om. Zij schijnt kuisch te blijven, niettegenstaande zij bij alle schilders in het Quartier Latin als naakt model poseert, niet, zooals Svengali zegt „blos” voor de bloote voeten, maar „für Alles.” Toch is de brandewijn-bijzonderheid van veel belang, want Trilby is wél zenuwachtig, zoodat zij onder den invloed van den verloopen muziekmeester Svengali gemakkelijk in hypnose is te brengen.

Svengali maakt hiervan gebruik. Trilby's stem is goed, maar beslist wild en nu gaat Svengali heen; hypnotiseert haar, en onder zijn suggestie laat hij die stem wonderen doen. Dus Svengali zingt met de stem van Trilby. Op alle concerten stormen de bijvalsbetuigingen op het tweetal los...

Maar de methode is moordend voor allebei. De oude vrienden van Trilby weten op een concert den hypnotischen invloed van Svengali buiten werking te stellen -- het concert mislukt en Svengali sterft, naar ik meen aan een beroerte. Later komt hij, in den vorm van een portret, als geest terug bij Trilby, die van schrik sterft en, als ik het goed heb begrepen, gaat haar aanstaande Billie dientengevolge óók dood.

Nu weet de lezer eigenlijk nog maar heel weinig, want er komen, zooals in elk melodrama (tooneelspel staat per abuis op het program) veel spannende toestanden in voor, die men moet bijwonen om er iets aan te hebben. Er wordt o. a. heel aardig in gezongen, en bij de eerste voorstelling kwam zelfs de zangeres N. N. in haar huisjapon ten tooneel, hetgeen den indruk niet weinig verstoort, want men kon nu onmogelijk meer gelooven, dat mevr. Holtrop (Trilby onder hypnose) het er zoo goed had afgebracht. Mevr. Holtrop was voor het bloote-voeten-bedrijf niet de aangewezen tooneelspeelster, zij is er niet los genoeg voor, maar als zij de gevierde zangeres vertoont, is zij in haar element. Royaards was Svengali. Schitterend en magistraal. Veel zal ik er maar niet bijvoegen, maar als je dat nog weer eens mag beleven, dat oud-spel, dat uit den tijd heet te zijn en er komen dan van die koude rillingen over je rug, dan mag je thuis jezelf belachelijk vinden, maar dan is er toch iets met je gebeurd en je komt weer eens in dien vermakelijken twijfel of het soms beter zou zijn maar weer terug te gaan naar de mannen met de ijzeren maskers en de veehoeders, die Lazaro heeten.

Veel tijd om over *Trilby* na te denken, gun ik u niet, want ik moet u thans alweer gaan vertellen van *Verborgten Geluk* (*Das Glück im Winkel*), een prul van Sudermann.

Dit tooneelspel vind ik in alle onderdeelen slecht.

De algemeene indruk is zeurig, Duitscherig. Elisabeth, hoofdpersoon, woont geruimen tijd op het landgoed van von Röcknitz en is de vriendin van diens vrouw.

Von Röcknitz en Elisabeth beminnen elkaar platonisch (hoe Duitsch!). Wiedemann, een schoolmeester, vraagt haar ten huwelijk, meenende, dat Elisabeth de maitresse is van von Röcknitz (zooiets acht ik onmogelijk, omdat Wiedemann — wat 'n naam! — een aanstaande moeder voor zijn drie kinderen zoekt; waarvan er één blind is — hoe akelig, sentimenteel-Duitsch!). Elisabeth zegt, in een onbewaakt oogenblik, ja tegen den schoolmeester, omdat zij den ander niet kan krijgen.

Dit gaat best — maar tusschen dit onbewaakt oogenblik en het huwelijk, ligt eigenlijk juist het verlopen van den tragischen toestand, want in de natuur komt wel het bedoelde oogenblik voor, maar gelukkig volgen daarop de huwelijken maar zelden.

Evenwel men trouwt. Dit vond Sudermann noodig, want nu kon hij na een klein jaar van verborgen geluk in een Duitsch nest, met zingende schoolkinderen, kippetjes die eiertjes leggen, tuintjes waar bloemetjes groeien en waarin een jong onderwijzer verliefd wordt op de blinde dochter, netgeen blijkt uit zijn neiging voor het blindenonderwijs — nu kon Sudermann in dit afgelegen hoekje den vrijheer von Röcknitz laten terug komen en ter opluistering lontje-in-'t-kruid laten spelen. Want deze man kent op de wereld niets anders, dan — schrik niet, lieve lezeres! — peerrden en vrrrouwen!

Elisabeth's vlam slaat opnieuw uit en zij zal met von Röcknitz vluchten. Dit is al weer heel juist gezien. Maar waarom komt het nu zoover niet?

Omdat het stuk Duitsch is.

Zij zal zich dus maar liever van kant maken

Maar waarom gebeurt nu ook dit niet?

Omdat het stuk Duitsch is.

De blindenonderwijzer waarschuwt Wiedemann en als deze dan alles verneemt, zoudt gij denken, dat hij zijn vrouw een kogel door den kop jaagt.

Maar het stuk is immers een Duitsch stuk!

Van dat alles gebeurt dus niets. Elisabeth — zoo'n vrouw moest Betje of Betteke heeten — bekennt wel alles, maar zoekt het ten slotte toch maar het liefste bij Wiedemann, voor haar een soort „pa”, dien zij eigenlijk nu pas leert kennen . . . wel wat laat. Het verborgen geluk komt dus eerst voor den draad als het stuk uit is, want vóór dien tijd was het min of meer verborgen verdriet.

Als dit stuk echte Duitschers teekent — en ik vrees er voor — dan vind ik het verschrikkelijke menschen.

Von Röcknitz tast niet door met Elisabeth, zijn vrouw laat zich van hem alles welgevallen, omdat zij hem liefheeft, zij gaat o. a. op zijn bevel slapen, Elisabeth weet niet wat zij wil en Wiedemann rekent het ten slotte als een buitenkansje uit, als hij — N.B. achteraf — merkt, dat zijn vrouw niet de gewezen maitresse van von Röcknitz is.

De oude Germanen zouden zich regimentsgewijs in hun graven omdraaien, wanneer zij gewaar werden, dat hun Sudermannsche nazaten, bij de veldtochten der liefde, op het beslissende oogenblik, zich niet anders wisten te gedragen, dan als de zoetsappigsten aller papsoldaten.

Van *Eene Kokette*, één bedrijfje van mijn vriend G. de Lattin, had ik mij bij de lezing niet veel voorgesteld. De vertooning heeft mijn inzicht aanmerkelijk verbeterd. Het is een stukje zonder aanmatiging, het wil niet méér wezen, dan een aardig ding voor een tooneelschool of een huiselijk feest, het is geschikt om overal te worden opgevoerd en succes te hebben. Het is gangbare pasmunt. Maar als nu de dames van Lier-Cuypers en Ellenberger het met den heer Schwab gaan spelen, dan komt er toch nóg meer van terecht, dan lacht men er op alle rangen om, vooral als er een beetje op het publiek wordt gespeeld.

Ik heb niet kunnen bevatten, waarom men den tekst, waar hij bij uitstek Vlaamsch was, heeft overgezet in het Hollandsch.

Die lust om te verbeteren heeft ook onze studenten beziel, toen zij „*Laster-Akademie*” (*The School for Scandal* van R. B. Sheridan) mooier schenen te vinden, dan „*Lastertongen*”, onder welken laatsten titel een vertaling is te vinden van R. Heeren in Het Nederlandsch Tooneel, in de eerste aflevering van den eersten jaargang van ons orgaan. Op enkele weglatingen na, heeft men dien tekst vrijwel letterlijk gevolgd, des te onbegrijpelijker wordt dan die nieuwe titel, die slechts verwarring kan stichten en niet eens beslist beter is dan de andere.

Maar afgezien van deze zeezieke waanwijsheid kan het niet anders dan geloofd worden, dat een stuk van zooveel betekenis, weer eens voor het voetlicht wordt gebracht. Toen het ongeschikt geacht werd voor ons tooneel, nam de heer A. C. Loffelt den handschoen er voor op in „*Sheridan's Laster-tongen belasterd*”¹⁾ en hij getuigde zeer hartstochtelijk vóór „de beste comédie, die ooit geschreven is.”

„Wanneer” schreef de heer Loffelt verder „de *Spectator* uit het hier geschrevene bemerkt, dat ik nooit de gelegenheid van *The School for Scandal* te zien laat voorbijgaan, en wanneer ik hem verzeker, dat ik bij elk bezoek aan Engeland het eerst naar een courant grijp, om te zien waar des avonds *The School for Scandal* gespeeld wordt, dan zal hij het zeer natuurlijk vinden, dat ik mijn lievelingsstuk verdedig, en volstrekt niet dulden kan het als een letterkundige compositie naar de boekenkast verwezen te zien of als een dramatische antiquiteit beschouwd.”

Aan de studenten komt dus de eer toe *Lastertongen* opnieuw onder de aandacht van het groote publiek²⁾ te hebben gebracht.

Mijn verslag behoort verder te gewagen van *Eene Moeder* een Zweedsch drama in drie bedrijven van Elin Ameen, een vrouw. Dit laatste is van belang, omdat het stuk kindermoord door de moeder behandelt. Het gegeven is opzettelijk scherp gesteld. Moet de moeder haar mismakend kind laten leven, d. w. z. een droevig bestaan bezorgen en, als zij zelve gestorven is, overlaten aan vreemde mensen? Neen, antwoordt de schrijfster, de moeder behoort uit liefde voor het kind, haar kind te doden. Daar is geen ontkomen aan, als 't zoo *gesteld* wordt. Het is alleen maar de vraag of 't zoo *voorkomt*. Mocht dit zoo zijn, dan kan die moord slechts niet-traditioneel zijn en strijden met godsdienstige begrippen, maar logisch is hij zeker. De geneeskunde veroorlooft den moord op het kind om de moeder te redden. Onze zedeleer staat nog niet zoo rotsvast, dat ik dien moord zedelijk zou durven noemen. Hier in dit stuk kan men moeilijk twijfelen en zoo geeft het drama in elk geval te denken.

Er komen wat veel teemeren in voor, maar de opzet is helder en ik vind, dat mevr. Potharst de moederrol heel goed heeft gespeeld en ten slotte acht ik het weer jammer, dat *Het Nieuws van den Dag* dit stuk afbrak, omdat het zoo akelig is. Ik zie niet in waarom de woeste familie-moorden in tragedies en draken „veredelend” kunnen werken op de massa en de gemotiveerde moord moet worden beschouwd als te „naar”. Een mooi onderwerp om eens een beetje over te filosofheeren als er behoefte is aan copie.

De comédie van Pailleron, waar de gasten van de afdeling Amsterdam bij de Algemeene Vergadering op uitgenoodigd zijn, is heel wat aardiger en opgewekter. *La Souris* werd het eerst opgevoerd op 18 November 1887 in de Comédie Française. Worms vervulde toen de rol van Max de Simiers, die voor deze gelegenheid aan Royaards is toegedacht, terwijl Marthe (la Souris) door Mlle Reichemberg werd gespeeld. De dames Holtrop-van Gelder, Mulder-Roelofzen, Lorjé, Alida Klein en mevr. van Korlaar zullen de overige rollen bezetten.

¹⁾ Het Nedeelandsch Tooneel I afl. 2. blz. 110. 1874.

²⁾ Het *Handelsblad* en de *Telegraaf* gaven van den avond geen verslag. De plaatsen, bij de voorstelling, aan deze bladen toegevozen, waren zoo zeer achteraf, dat de heeren reporters, die de voor deze gelegenheid verplicht gestelde rok en witte das aan hadden getrokken, vóór den aanvang der vertooning, ontstemd de zaal hebben verlaten.

Om u eenigszins thuis te brengen in den stijl van het stuk, volgt hier de opdracht:

A Mademoiselle X.

*De cette simple et tendre et chaste comédie
Vous êtes l'héroïne, et je vous la dédie.
C'est un roman d'amour qui se passe entre nous,
Un rêve — plein de vous, mais ignoré de vous, —
Car j'ai si bien caché ce que j'ai voulu taire,
Que mon œuvre au grand jour gardera son mystère,
Et, même en la voyant, vous ne saurez jamais
Que c'est vous dont je parle, et que je vous aimais.*

Dit *Muisje*, dat gespeeld zal worden in den Stadsschouwburg — het komt zelden voor, dat zoiets met zulk een groote zekerheid als thans, te voorspellen valt — zal een staart(je) hebben in het Amstel-Hôtel.

V.

NASCHRIFT. In het volgend nummer hoop ik een woord te wijden aan de nagedachtenis van den heer C. H. R. Spoor. Het bericht van zijn overlijden kwam in, toen dit nummer reeds was gezet.

Uit de Maasstad.

Het is gemakkelijker om zich na verloop van tijd weer eens op te winden bij de herdenking van geleden ergernis, dan om opnieuw de indrukken van ontroering en van sympathie op te roepen, die men een maand geleden bij zich heeft voelen ontstaan, maar die sedert, door het opringen der dagen en het rumoer van den dag, zijn achteruit geschoven. Ik had zoo gaarne dadelijk gezegd de gevoelens die de opvoering van Gerolamo Rovetta's *De Werkelijkheid* door de spelers van Tivoli, bij mij had gewekt; maar de 15de Maart was al voorbij en op den 1sten April verscheen dit blad niet om redenen, welke overigens met dien beruchten datum niet het minste verband houden. Zoo heb ik mijn indrukken dan bijna een maand lang moeten oppotten. Zijn ze er misschien niet frisscher op geworden, ik troost mij met de gedachte dat ze tijd hadden om te bezinken.

Wie het werken van de tooneelsten onder leiding van Joosten en Poolman naar de juiste waarde wil beoordeelen, moet beginnen rekening te houden met de bepaald onwillende houding van het Rotterdamse publiek tegenover dit gezelschap. Of het zaaltje, dat er toch vroolijk uitziet, niet deftig genoeg is; of de prijzen te laag zijn; of de engelenbak te dicht bij de baignoires is; of de behoudzucht de menschen hardnekkig naar den „Grooten” schouwburg drijft — ik weet het niet. Maar het is bijna altijd leeg in Tivoli en als de directie niet nog al succes met haar rondreizen had, dan was het haar al lang gegaan als De Vos en van Korlaar.

Rekening houdende dan met die stemming van het publiek, zal men van dit gezelschap beter dan van eenig ander begrijpen dat het zich niet kan toeleggen op het dienen van de kunst alleen. Het heeft *De Lotgevallen van Juffrouw Trilbie* en andere dergelijke producten nodig om zijn zaal en zijn kas van tijd tot tijd weer eens te vullen en men moet toegeven dat zijn spelers zich ook van dat gedeelte hunner taak met lust en lustigheid kwijten. Maar daar tusschenin leggen zij telkens weer blijken af van hooger en goed te willen, van werkelijk de kunst te willen dienen door het vóórgaan met de opvoering van sommige der beste werken, in binnen- of buitenland verschijnende. Zij grijpen daarbij wel eens mis, zooals met de vertoening van *Sodom's Ende*; maar zij doen ook soms een flinke schrede vooruit, zooals met de opvoering van *De Werkelijkheid*.

De heer van Nouhuys heeft in *Het Vaderland* een inleiding geschreven, welke Joosten en Poolman zich gehaast hebben te doen overdrukken en te verspreiden. Hij vertelt daarin,

dat Gerolamo Rovetta een der drie eerste tooneelschrijvers van het tegenwoordige Italië is; dat hij „de zwakke zijden der menschen het meest ziet en er iets schrijnends is in de wijze waarop hij er de aandacht op vestigt. De smart over hun handelingen, hun karakterloosheid en onbetrouwbaarheid is de ondergrond van het meerendeel zijner stukken, hoe luchtig sommige ook schijnen.”

Nu, luchtig schijnt *La Realtà* althans niet. Het verhaalt de geschiedenis van een democraat die zich door eigen kracht, opoffering en arbeid, heeft omhoog gewerkt tot voorzitter van een ontzaglijken werkliedenbond. In de volle glorie van zijn succes, omringd door zijn medewerkers, vereerd door zijn dochter en vurig bemind door haar die hij liefheeft, aanschouwen wij hem; hij heeft het hoogste bereikt wat hij van de wereld begeerde.

Wel is ook dan de hemel niet onbewolkt. Zijn vrouw, die van hem weggevoerd is, leeft nog en verhindert hem aan zijn geliefde den naam te geven, dien zijn dochter voor haar begeert. Zijn vijanden intrigeeren tegen hem. En er is een schaduw, Marino, de ruïne van een talent, die telkens als zijn geweten voor hem opduikt en hem zonder boosaardigheid, maar dringend toch, op het toppunt van zijn roem vraagt naar „het waarom? van zijn naastenliefde.”

De wolken pakken zich samen. De laster gaat van tong tot tong en vindt gehoor bij de vrienden, die hem het vertrouwen weigeren dat hij, zonder bewijzen, eischt. Een geestelijke roept de oude stem van den plicht en den godsdienst wakker in de borst van haar, die nu als zijn geliefde met hem leeft; en zij verlaat Francesco en keert niet weer. Hij moet den post opgeven, dien zijn makkers hem hebben toevertrouwd; hij staat plotseling met zijn dochter op straat, alleen, zonder invloed, zonder geld, zonder toekomst. Slechts die man, die is als zij u geweten, komt hem bezoeken en geeft hem van zijn armoede: want ook hij heeft den roem der wereld gekend en de boosheid der menschen.

Dan laat Francesco het hoofd zakken en ook zijn dochter Sofia kan hem niet meer opbeuren, want ook haar geliefde heeft haar verlaten en die booswicht heeft haar verteld van de schande harer moeder. Zij steken het kolenvuur aan dat hun beiden den dood zal brengen

„Noodlot”, had de schrijver dit stuk kunnen noemen, beter dan „Werkelijkheid”. Want het moge dan waar zijn dat de werkelijkheid met harde slagen treft zoowel de idealisten als de pessimisten, — de werkelijkheid brengt tevens mede dat de neergelopenen weer van onderaf aan hun zwaren Sisyphustocht beginnen en niet zichzelf den dood geven aan den voet van den berg. Dit stuk kan wel werkelijkheid zijn, maar het is *de* werkelijkheid niet; het is het noodlot, dat den man slaat in alles: in zijn geestdrift, in zijn kracht, in zijn liefde, in zijn braafheid en eindelijk — met den dood.

Ziedaar tevens gezegd wat sommigen mag gehinderd hebben in het tragische slot: altijd weer een zelfmoord aan het einde, alsof de werkelijkheid daartoe leiden moet! Maar men doet toch verkeerd daar een strekking in te zoeken. Het slot mag dan wat zwak zijn, het is niet anders dan de ontkenning van een vraagstuk, de afronding van eene episode, de bereiking van een climax. Heel het stuk ligt in de geschiedenis van den diepen val van dien hoogen berg af. De zelfmoord is accessoir; geen doel. Wie dit niet aannemen wil, stelle zich maar eens een ander slot voor. Ik zou wel eens willen weten welken indruk hij van het stuk hadde meegenomen, indien hij vader en dochter, voor het scherm viel, met energie had hooren zeggen: Komaan, nu weer met frisschen moed van voren af aan beginnen!

De Werkelijkheid was een gelukkige keus van Tivoli; niet alleen omdat het een mooi, boeiend stuk is met spannende tooneelen van hoog realisme, maar ook omdat er maar twee vrouwenrollen (de zwakheid van het gezelschap) in voorkomen. De artisten die eraan medewerkten, waren

wel overtuigd dat er een kunstwerk in hun handen was gegeven; en dat zij er de verantwoordelijkheid voor droegen. Met liefde en eerbied was het ingestudeerd; de spelers hadden zich — en dat beteekent wat — *in dienst* van het werk gesteld. Geen was er die door zich naar voren te dringen blijk gaf eigen persoon hooger te stellen dan het werk.

Ver bovenaan stond de heer Erfmann. Het is maar aan heel enkelen in dit kleine laud gegeven iets te laten zien dat hoog-artistiek, uitstekend is op zich zelf; er valt maar hoogst zelden te prijzen zonder de bijgedachte: voor hún doen; rekening houdende met de omstandigheden; veronderstellende dat het, bv. te Parijs, natuurlijk nog veel beter zou zijn. Dit geldt dan ook, zooals gewoonlijk, van deze Tivoli-voorstelling als geheel. Voor den heer Erfmann alleen niet. Die gaf in de rol van Marino, het verloopen talent, iets dat nu eens niet relatief, maar absoluut goed was. Hij stond in deze vertolking op één lijn met Bouwmeester in een van diens beste rollen: *Narcis*. Overal zou dit optreden een succes geweest zijn.

Vooreerst had de heer Erfmann zich uitnemend gegrimeerd. Een hoog voorhoofd, met een spaarzaam, aschgrijs haarlok hier en daar; een bleek hongergezicht, diepe oogen. Een ouden ronden hoed op en dan een versleten gekleede-jas zoo rimpelig, hier te nauw daar te wijd, om het lijf geknoopt als de menschen dragen die u met een kistje sigaren tekoop op uw vloermat staan op te wachten, als ge des middags thuiskomt van uw kantoor. Een zachte, versleten stem met halve intonaties, die de ernstigste dingen zei eentonig weg en juist zoo dat er het telkens terugkeerende woord van afgeleefdheid en cynischen deemoed achteraan paste: „Neem me niet kwalijk.” Een groote soberheid van gebaar, waarvan ik als voorbeeld enkel maar aanhaal de handbeweging, waarmee hij (ik meen in het tweede bedrijf) Sofia, die nadat er gebeld is, de deur wil openmaken, tegenhoudt en het zelf gaat doen; een beweging waarin alles ligt: zijn devotie voor het meisje, en zijn onderdanigheid, en zijn gevoel van: laat mij het maar doen, daar ben ik goed genoeg voor, ik ben het maar.

Voortreffelijk werk, beter dan deze jonge artist ooit te voren gegeven heeft. En vooral daarom goed, omdat hij ook anders en tegelijk goed kan spelen dan dit. Want bv. het spel van den heer Holkers als de oude Roomsche priester is óók voortreffelijk in dit stuk; maar bij dien hangt de voortreffelijkheid nauw samen hiermee, dat deze rol nu juist voor den persoon van den heer Holkers geknipt is. Hij zal nooit een rol zoo goed vertolken als deze; want die priester is een soort Holkers. Niet alzo de heer Erfmann, van wien van allerlei artistieks en moois verwacht kan worden na dit.

De rol van Sofia, de dochter van Francesco, ging iets boven de macht van mej. Sasbach, die evenwel het derde bedrijf, de ietwat drakerige scène van het souper met champagne even voor vader en dochter zullen sterven, maar vooral het tooneel waarin zij haar minaar afwijst, met een kracht speelde, waartoe ik haar niet in staat geacht had. Zij zorgde ervoor dat haar stem harmonieus blijve, als zij die moet uitzetten.

De heer Poolman als Francesco was in het eerste bedrijf gelukkig; later minder. Van de anderen is dit goede te zeggen dat zij allen meededen aan, opgingen in het werk dat zij vertoonden. Algemeen was de grime goed; vooral die van den heer van Warmelo als redacteur van het socialistenblad, overigens een geheel bijkomende figuur, en van den heer van den Heuvel als een der werklieden-leiders. Mevrouw Mulder-Roelofsen had beter kunnen zijn; en ook de heer Morriën voldeed mij niet, hij heeft nog hinderlijk weinig routine.

* * *

Alvorens iets te schrijven over *Dora*, van Sardou, door Le Gras en Haspels ten tooneele gebracht, heb ik mijzelf

afgevraagd: Moet ik deze vertooning mooi vinden, omdat zij gegeven werd voor de leden der afd. Rotterdam van het Nederlandsch Tooneelverbond?

Ik geloof het niet. Want ik had er even goed den volgenden avond heen kunnen gaan, toen een minder uitgelezen publiek de zaal vulde. Maar ik ben er toch niet zeker van in hoeverre de beleefdheid mij ditmaal gebiedt of verbiedt... En daarom zal ik maar kort zijn.

Iemand, die het stuk tien- of twaalfmaal, meestal te Parijs, ook te Amsterdam enz. had zien vertoonden schreef mij:

„Stel je voor dat je ooit razend en dol verliefd was geweest op een vrouw of meisje, die je een schoonheid van den eersten rang toescheen; zou je die dan willen terugzien als je bijkans wiskundig zeker wist dat ze door de pokken geschonden of door ouderdom gerimpeld was? Ik niet. En daarom ga ik nu ook niet naar *Dora*...”

Nu was de opvoering van de Vereenigde Tooneelstukken wel niet zoozeer door de pokken geschonden of door ouderdom gerimpeld als mijn hartstochtelijke vriend veronderstelde — maar zij had toch niets van een schoonheid van den eersten rang. Alleen mevrouw Beersmans blonk uit als de markiezin de Rio-Zarès, met haar prachtig volgehouden accent en haar grootsche manieren. Verder waren er een paar goede scènes van mej. Klein met den heer Tartaud. Overigens niemand die zich onderscheidde; zóó weinig dat de omtrekken der spelende personen al na een tijdsverloop van acht dagen voor mij dooreengedoezeld zijn.

Maar het publiek — en daar behoorde ik toe — was zeer welwillend gestemd en het keek naar *Dora* als naar een vrouw die men bij avond ziet in een omnibus, en waarvan de Goncourt zegt:

„As-tu remarqué comme les femmes paraissent mystérieusement jolies en voiture, le soir? De l'ombre, du fantôme, du domino... des choses d'elle qu'on devine et qu'on ne voit pas, un teint vague, un sourire de nuit...”

Dat is het beste wat ik ervan zeggen kan. En zoo hebben wij *Dora* gezien door een avondnevel, bij kunstlicht, achter een voile, die ik maar niet zal oplichten om te zien of het mooie gezicht gerimpeld was of gepokt.

Alleen de omnibus rammelde vreeselijk; het leek of de vertaling uit het Fransch door het Duitsch heen naar het Hollandsch gesleept was. En ik weet iemand die van tevoren tegen deze vertaling gewaarschuwd heeft. Edoch, zijn stem is geweest als die eens roependen.

* * *

Tivoli geeft nu *X-stralen* van den heer A. van Sprinkhuizen, een lid van het gezelschap. De klucht had een daverend Paasch-succes. Ik kan er niets van zeggen dan dat ik er niet heen geweest ben. Het spijt mij alleen om *Jacques Damour* van Hernique, dat als voorstukje gegeven wordt.

Maar wat mij het meest spijt is dat ik het benefiet van mevr. van *Eysden-Vink*, die heden avond in *Marcelle* optreedt, moet missen. Ik had het succes van deze sympathieke actrice zoo gaarne bygewoond. De rol van *Marcelle* in het stuk van Sardou, die ik in Januari in den Gymnase door Jane Hading zag vervullen, lijkt mij maar half voor haar geschikt. Over gemis aan waardeering zal zij in elk geval niet te klagen hebben.

Nog even moet ik melden dat, naar ik van de meest betrouwbare zijde verneem, de heer Brondgeest aan het gezelschap van Le Gras en Haspels verbonden blijft. Er hadden te dien opzichte onrustbarende geruchten geloopt, nadat de heer Brondgeest bij de tweede opvoering van *Dora* op het appel ontbroken had. Maar die zaak heeft geen gevolgen, — gelukkig voor beide partijen.

10 April.

PAVIDUS.

(Hoewel deze brief, oorspronkelijk bestemd voor een nummer, dat 15 April had kunnen verschijnen, doch niet verschenen is, zijn actualiteit wellicht heeft verloren, is hij, op verzoek van den redacteur, toch geplaatst. P.)

Tooneelspeler en Publiek.

Eenigen tijd geleden heeft een Münchener acteur, *Jocza Savits*, een voordracht gehouden over de verhouding van de beide door het voetlicht gescheiden partijen, naar aanleiding van een polemieek te Weenen over de vraag, of uitfluiten dan wel stilzwijgen (d.i. niet applaudisseeren) de behoorlijke manier was om afkeuring te kennen te geven over het ten tooneele gevoerde. Aan de „Allg. Zig” ontleen ik daaromtrent het volgende.

De geheel verschillende antwoorden, die zelfs door acteurs op de bovenvermelde vraag gegeven zijn, toonen, dat men de stemmingsuitingen van het publiek zeer verschillend kan opvatten. En dat is geen wonder. De stemming van de toeschouwers is onderhevig aan een zeer ingewikkelde wisselwerking, ontstaande uit den invloed, dien het stuk op den vertolker, de vertolker op de vertolking, de vertolker op het publiek, het publiek op den vertolker en indirect dus op de vertolking en eindelijk het publiek op zichzelf uitoefent. Om tot een zuivere beoordeeling te komen van de verhouding door deze invloeden teweeggebracht, behoort men haar alleen van een kunst- en aesthetisch oogpunt te beschouwen; d. w. z. men late de gevallen buiten rekening, waarin voor den acteur de keuze van zijn beroep, voor den directeur de keuze van het stuk, voor het publiek de keuze van de ontspanningsgelegenheid, geen kwestie van kunst maar van geld, resp. van vermaak was. De wisselwerking is, bij eene zuivere verhouding, van psychologischen aard en gaat van ziel tot ziel.

De indrukken nu van de ziel van een individu, in casu den toeschouwer, worden naar geheel verschillende psychologische wetten ontvangen, verwerkt en wêergegeven, naarmate dat individu dit alleen doet of in vereeniging met anderen, en wel honderden en duizenden, in een zelfde lokaal. Het individu zal dan zoo sterk onder den invloed zijner omgeving zijn, dat althans het wêergeven van den onderzonden invloed niet meer individueel maar „massaal” zal zijn. M. a. w., men heeft te doen met de ziel der massa, die niet naar wetten der individu's-psychologie maar naar die der massa luistert. Hieruit kan men verklaren, dat een vol huis eerder tot uitingen van bijval of afkeuring overgaat dan een slecht bezochte zaal.

Dien invloed van het publiek op zichzelf heeft *A. W. von Schlegel* goed beschreven in zijne „Vorlesungen über dramatische Kunst und Literatur”: „Bei der Wirkung auf eine versammelte Menge verdient noch folgender Umstand erwogen zu werden, um ihre ganze Wichtigkeit einzusehen: im gewöhnlichen Umgange zeigen die Menschen einander nur ihre Aussenseite. Mistrauen oder Gleichgültigkeit halten sie davon zurück, Andere in ihr Inneres schauen zu lassen, und von dem, was unserm Herzen am nächsten liegt mit einiger Rührung und Erschütterung zu sprechen, würde dem Ton der feinen Gesellschaft nicht angemessen sein. Der Volksredner und der dramatische Dichter finden das Mittel diese Schranken conventioneller, durch die Sitte vorgeschriebener Zurückhaltung einzureissen. Indem sie ihre Zuhörer in so lebhaftige Gemüthsbewegungen versetzen, dasz die äusseren Zeichen davon unwillkürlich hervorbrechen, nimmt Jeder an den Uebrigen die gleiche Rührung wahr, und so werden Menschen, die sich bisher fremd waren, plötzlich auf einem Augenblick zu Vertrauten. Die Thränen, welche der Redner oder der Schauspieldichter sie für einen verleumdeten Unschuldigen, für einen in den Tod gehenden Helden zu vergiessen nöthigt, befreunden, verbrüderen sie alle. Es ist unglaublich, welche verstärkende Kraft die sichtbare Gemeinschaft Vieler für ein inniges Gefühl hat, das sich sonst gewöhnlich in die Einsamkeit zurückzieht, oder nur in freundschaftlicher Zutraulichkeit offenbart. Der Glaube an dessen Gültigkeit wird durch seine Verbreitung unerschütterlich, wir fühlen uns stark unter so vielen

Mitgenossen und alle Gemüther fließen in einen grossen, unwiderstehlichen Strom zusammen.”

De dichter kan zijn invloed doen gelden, ook bij eene treurige mise-en-scène en een geheel onvoldoende vertolking. Klassieke stukken, wier inhoud algemeen bekend is en die men als litterairen schat heeft leeren waardeeren, zullen een bijval vinden om hun zelfswil, zoo groot soms, dat de oppervlakkig oordeelende acteur vaak zou meenen, dat het zijn voortreffelijk (?) spel was, dat gehuldigd werd. Wee hem echter, zoo hij zich door dien bijval laat méevoeren! Het was niet zijn ziel, die tot de „Psyche der Massa” sprak, maar die des dichters.

De levende dichter heeft te rekenen met den grilligen invloed der mode; de mode uit zich door het publiek en dit oefent vaak in dien zin invloed uit op den dichter, dat hij de mode volgt, en dus ook op den speler, die het mode-stuk vertolkt. Slechts op den duur blijkt, wat door en vaak ondanks dien mode-invloed als product van blijvende waarde is voortgebracht.

De bijval, verdiend, omdat stuk en vertolking uitnemend zijn, verwacht, omdat het publiek kunstzin en smaak bevredigd ziet, blijft soms uit, doordat . . . de zaal te lèeg was; het stuk kan zelfs vallen, doordat . . . een speler zich verspreekt, een typische uitdrukking, dubbelzinnig opgevat, hilariteit verwekt, enz. Een enkele behoefte slechts het sein te geven en, als een vonk in het kruitvat, doet hij de massa zich uiten in opbruiseende kracht.

En als de avond voorbij is? Het stuk is gevallen, niet speelbaar meer; de troep is ontstamd en ternêergeslagen, de directeur wanhopend en de dichter . . . ? *Grillparzer* heeft na den val van *Wehedem*, der *lügt* geen letter meer aan het tooneel gewijd; en velen deden hetzelfde. Het fiasco door uitwendige oorzaken, de invloed van het publiek deed den dichter verstommen, en eerst het nageslacht, een ander publiek, de innerlijke waarde erkennend, eischt den verworpenling weder voor zich en juicht en klapt in dolle opwinding.

In die ontvankelijkheid van het publiek voor een voorbijgaanden indruk, en in den onwêersaanbaren invloed, dien het kan uitoefenen ligt een groot gevaar voor de tooneel-speelkunst. Met wijs beleid zal er voor te zorgen zijn, dat die invloed, die stuk en spel dreigt te zullen voorschrijven, een krachtigen tegenstand vindt in de uitwerking van het spel zelf, in de kracht, die in ieder geboren acteur huist. Heerschen de planken niet over de banken, dan zullen de banken de planken beheerschen! Groot is daarom de verantwoordelijkheid van den speler.

Reeds aan het einde der vorige eeuw werd in de kringen van het Mannheimer Hoftheater, door een *von Dalberg*, een *Iffland*, een *Beck*, enz. vaak ijverig de vraag besproken (niet ongelijk aan die van een eeuw later, zie hierboven) of het vleiender was voor een speler het publiek onder een diepen, zwijgenden indruk te brengen of het tot een uitbundig applaus te nopen. *Savits* wil dan liever zien, wat onzen tijd betreft, dat het publiek medeleeft met de actie en niet in stille verrukking den speler de geheele kracht der vertolking steeds in zichzelf laat zoeken. Hij haalt dan ook aan het gezegde van een collega *Mayer*, dat, waar de indruk hier slechts van eenige oogenblikken afhangt, de speler recht heeft op hetzelfde oogenblik dien indruk te weten; de bijval is de eenige belooning, die het publiek hem geven kan voor zijn talent, onthouding daarvan het beste middel tot nader inzicht in gemaakte fouten. „Ein Parterre, dasz gar nicht applaudirt und es nicht wagt, seinen Beifall laut zu geben, ist ein sicheres Opium für den Schauspieler und den Zuschauer.” En *Iffland* liet zich in gelijken zin uit; en *Rötscher* herinnert er aan, dat de acteur slechts bij zijn leven waarde heeft. „Le comédien s'en va avec l'homme”, zegt *Victor Hugo*. Laten wij dan den speler nog tijdens zijn leven, onder den levendigen indruk van zijn spel onzen bijval ook niet onthouden.

Tot zoover *Savits*, dien ik eenigszins vrij gevolgd heb.

Ik zou aan bovenstaand fragment „Bühnenphilosophie” een

enkele opmerking willen vastknoopen. Het komt mij voor dat *Savits*, waar hij niet ten onrechte de verhouding tusschen acteur en publiek in hare zuivere gedaante uit een oogpunt van kunst bezag en evenmin ten onrechte den acteur nam als zuiver kunstenaar, geheel ten onrechte het publiek in hoofdzaak als kunstminnend element in het geding bracht. Eene aesthetische verhouding tusschen de beide partijen bestaat er zeker; den acteur te beschouwen als kunstenaar, althans als een man, die de kunst wil en zoekt, is evenmin in tegenspraak met den feitelijken toestand; maar het publiek, en er wordt telkens op volle huizen gedoeld, bestaat voor een overwegend 0/0 op alle rangen uit lieden, die uit zucht naar vermaak of gedwongen door de mode den schouwburg bezoeken, wie het beste spel en het beste stuk in bijna alle gevallen volkomen koud laat; dat groote percentage denkt niet, voelt niet, geniet niet; het is al blij als het zich niet verveelt. Dat percentage is het kruivvat, dat door een vonk kan ontbranden, maar niet omdat in zijn midden alle gemoederen in denzelfden stroom samen vloeien maar omdat men nu eenmaal mede moet applaudisseeren of niet. *Von Schlegel* en, na hem, *Savits* hebben het publiek in dit opzicht te veel geidealiseerd; de speler kan niet beter wenschen dan een kunstminnend, aesthetisch voelend publiek; maar dat zetelt meer in ledige dan in volle zalen. De „Psyche der Massa” in een vol huis zoekt geen aanraking met de ziel des spelers, en de veronderstelde wisselwerking heeft niet plaats. Vandaar dat *Savits'* voordracht door dit gebrek in haar empirische basis ons m.i. niet veel verder brengt. Met de slotsom zal echter wel iedereen zich kunnen vereenigen.

Utrecht.

VAN VREDENBURGH.

Ons Souffleurshokje.

Onder de planken.

De souffleur.

III.

Helaas heeft men niet altijd bij een voorstelling een knappen en kalmen kameraad bij de hand, soms heeft men geen enkelen, die tot inspringen in staat is, en hoe dan? Gelukkig hebben de regisseurs meestal een buitengewoon vindingrijk vernuft. Te Mons bevond men zich eens in zulk een geval: geen souffleur en geen mensch, die uit het stuk gemist kon worden.

De regisseur vond er iets op. Met den kapper sprekende, zag hij een tamelijk goed vervaardigden pruikenbol met een begin van bovenlijf, snel plaatst hij er een peper- en zoutkleurige pruik op, doet er een valschen baard aan, gooit een paletot over het stukje lijf en brengt alles in het souffleurshok. Hij werpt een brochure op den lessenaar, buigt het houten hoofd eenigszins voorover, en gaat op het tooneel om het effect te zien. De begoocheling was heerlijk. Hij laat beginnen zonder aan iemand iets te zeggen. Alles gaat goed. Maar na de eerste acte klaagt de een er over, dat de souffleur de bladen niet omslaat, de tweede, dat hij niet luid genoeg soufleert. Hij scheept allen af met de woorden: „Het stuk gaat prachtig, bemoei je maar nergens mee.”

Maar bij het 2e bedrijf nadert een tooneelspeler, die een weinig hardhoorend was, het souffleurshok en zegt tot den souffleur: „Wat drommel, harder dan toch, harder!” Natuurlijk zei de souffleur geen stom woord. Een artiest, die van het tooneel afgang, zei zachtjes tot zijn kameraad: „Geduld maar, ik zal dien kerel daar beneden de ooren eens wasschen.” Hij ging er heen, ontdekte het bedrog, maar wachtte zich wel het openbaar te maken; hij klom naar

boven en zeide aan zijn klagenden vriend: „Ga hem zelf maar eens opzoeken.” „Sapperloot, ik ga er heen,” zeide de woedende hardhoorige, en hij daalt af naar de sombere woning van den souffleur. Men hoorde de geweldige uitbarsting van zijn toorn. „Maar antwoord dan ten minste!” Na dat hij het bedrog ontdekt had, deed hij even als zijn voorganger en zeide alleen tot de anderen: „Die ellendige kerel is stomdronken, hij schreeuwt, dat hij niets om ons geeft en alleen soufleeren zal als het hem in het hoofd komt!” Algemeene woede! De regisseur heeft alle moeite om zijn troep terug te houden van het denkbeeld den souffleur te vermoorden. Men vervolgde maar niet lang; weldra wist men waaraan men zich had te houden, de fouten werden menigvuldiger en de voorstelling, zoo vol vrouwen begonnen, zou slecht geëindigd zijn, als het goede humeur niet alle vrees verjaagd had, zoodat zij nog tamelijk van stapel liep. Men lachte later om de grap, vooral bij het souper; toen een der artiesten de tafel verliet en kort daarop met den souffleur, dien hij onbewegelijk in zijn hok had gevonden, terugkwam.

„Ik heb hem te soupeeren gevraagd! we mogen niet on dankbaar zijn, heeren!” Men zette den pruikenbol aan tafel. Het souper van den Commandeur. Het festijn van den pruikenbol! Alles stemt tot vroolijkheid, als men jong is.

De anecdoten over den souffleur zijn talrijk.

In de Comédie Française stampte een beroemd acteur met den voet om den souffleur te kennen te geven, dat hij den draad verloren had. Deze antwoordt hem verwonderd: „Wat! reeds 20 jaar speel je die rol en nog zou je haar niet kennen?” — „Souffleur dan!” fluistert de artiest koortsachtig. — „Waarachtig niet, je zou me later uitlachen.”

Te Belleville was een oude souffleur, dien men volgens menschenheugenis nog nooit nuchter had gezien; hij scheen stomdronken geboren te zijn. Te Belleville nu, is de souffleur de hoeksteen van het theater. Hij is de cariatide, die het geheele gebouw draagt. Alle acht dagen wordt er een drama in vijf of meer bedrijven opgevoerd. Zelden kent men de rollen, dus moet er een flinke souffleur zijn. Deze was dat niet. Hij redde zich echter. Dikwijls zei hij niets en liet de artiesten hun gang maar gaan. Dan ontstonden er tusschen den artiest en den ontrouwen dienaar van die halfuide tragi-comische samenspraken. „Dronkenlap, souffleur dan! Ik ben in de war, kerel!” De oude dronkaard glimlachte en antwoordde: „Zie je wel, je weet er geen steek meer van!” — „Wat bl. . . . souffleur dan!” — „Geef je een flesch?” — „Neen, gauw, souffleur!” — „Een paar glaasjes?” — (woede van den acteur) — „'t Is goed, canaille.” Dan soufleerde de oude en in de entreacte werd alles geregeld, doorspekt met eenige geestigheden en vuistslagen.

Dan is er nog de souffleur, die in slaap valt. Gelukkig gebeurt dat niet dikwijls. Eens gat zulk een gebeurtenis aanleiding tot een zeer vermakelijk tooneel.

Er werd een militair drama opgevoerd. Een kolonel overhandigde zijn generaal een brief, dien deze overluid lezen moest, die brief was zeer lang, en de inhoud was zeer belangrijk voor de handeling. Hij moest geheel overgeschreven zijn, maar bij ongeluk of uit kwaadwilligheid gaf de artiest, belast met het overbrengen van den brief den generaal niets dan een stuk papier, waarop eenige krabbels, zooals gewoonlijk tooneelbrieven zijn, waren geschreven. De generaal raakte niet in de war . . . Hij kijkt naar den souffleur, maar o schrik, hij slaapt. De artiest kende geen woord van den brief . . . wat te doen? Hij wrijft zich de oogen, doet het voorkomen, alsof hij tracht te lezen en met een van aandoening bijna verstikte stem, reikt hij het papier den kolonel toe, zeggende: „Kolonel, ik ben te aangedaan, mijne oogen zijn door tranen verduisterd, lees gij mij dezen brief voor.”

Gezicht van den kolonel, die ook geen woord van den brief kende. Hij geraakt echter evenmin in de war, doch

geeft kalm het volgende kolossale antwoord: „Maar generaal u weet toch wel, dat ik niet lezen kan.” Dit alles ging niet onopgemerkt voorbij. Een straatjongen, die in den engelenbak zat, riep uit: „Wat! kan je niet lezen? En dat nog wel een kolonel!” Een algemeen gelach deed de zaal daveren, de souffleur werd wakker gelukkig en men kon doorgaan.

Men heeft dikwijls zonder souffleur trachten te spelen. Dat kan zeer goed plaats hebben als men met een paar stukken rondreist, maar het wordt anders, als men een groot répertoire heeft, zooals blijkt uit hetgeen Mad. Agar overkomen is.

Zij nam meestal haar geheele klassieke répertoire mede en men had de gewoonte zonder souffleur te spelen. Zij kende altijd uitstekend hare rollen. In Holland zijnde was men verplicht *Bajazet* in te studeeren en onderweg te repeteeren. Men legde somtijds groote afstanden af en het gestamp en de beving der spoorreinen gedurende 18 of 24 uren had grooten invloed op de hersens. Eens van Rotterdam naar Douai aan één stuk doorreizende, zou men in de laatste plaats *Bajazet* opvoeren. Het was de 3e of 4e voorstelling van die tragedie gedurende de tournée. Men had geen souffleur.

Agar was toen juist in al de pracht van haar schoonheid en den luister van haar succes. Ondanks de vermoelenis van de reis, was zij dien avond schitterend. Zij had hare prachtige haren onder den tulband met edelgesteenten, waarop een diamanten aigrette, verborgen. Hare oogen, die door de matte kleur van het gelaat en het witte oosterse kleed, grooter schenen dan gewoonlijk, schoten vlammen van onder de wenkbrauwen. Het was de schoonheid van een Godin. Dát was de Roxane, zooals men zich die droomen moest! Wat ontbrak haar om volmaakt te zijn?

Dien avond nu, te Douai, kwam zij een weinig zenuwachtig op. Het eerste bedrijf ging goed. Maar bij het 2e was zij haar rol kwijt, en bij het slot van het tooneel met *Bajazet*, van af de regels:

Je vois combien tes vœux sont loin de tes pensées

Je ne te presse plus

verloor zij geheel haar geheugen, en ging zij over in het 4e bedrijf van *Andromaque*. Werktuigelijk bond zij de regels aan-een en vervolgde, na gezegd te hebben:

Je ne te presse plus

Sauve toi de ces lieux

Va lui jurer la foi que tu m'avais jurée

Va profaner des dieux la majesté sacrée etc.

Wij zagen haar verbaasd aan. Plotseling ontdekt zij hare vergissing. Het was verschrikkelijk. Hare schoone oogen werden nog grooter, haar boezem golde door hartklopping, haar handen schenen in het niet te grijpen. Dat alles was een prachtig, welsprekend tooneel. Gelukkig zeide iemand, die achter de coulissen stond, haar de goede regels. Zij hoorde ze, en alles ging uitstekend, maar al spelende, dacht zij er over, dat het geheele publiek de vergissing wel gemerkt zoude hebben, dat haar succes, haar reputatie verloren was, en men haar zou uitfluiten. Onder al dien angst speelde zij mooier en natuurlijker dan gewoonlijk, niet meer de oude school volgend, en toen, op een gegeven oogenblik, zij een zenuwachtige beweging maakte, raakten hare prachtige zwarte haren los en vielen hare lokken over haar wit gewaad. Zij werd daardoor nog zenuwachtiger, maar haar spel werd heerlijker.

Te midden van de hartstochtelijkste triomfakten der menigte ging zij het tooneel af. En zij verdiende die bewondering. Nooit zal men een schonere uitdrukking van plastische waarheid zien.

„Men fluit mij uit, nietwaar?” was haar eerste gezegd achter de coulissen. Men had alle mogelijke moeite haar van het tegendeel te overtuigen, en haar over te halen

weder op het tooneel te verschijnen voor het opgetogen publiek, dat bezig was de zitplaatsen te vernielen.

„Wij moeten voortaan altijd een souffleur hebben,” zeide zij en ik zeide tot mij zelve: „Nooit zal men weder de tragédienne van heden avond zien.”

Meermalen is het, bij groote artiesten zelfs, voorgekomen, dat hoewel zij hunne rollen uitstekend kenden, een tooneelspeler op eenmaal de woorden niet meer wist, het geheugen voor korten tijd verloren had, maar naast dit kwaad, heeft de voorzienigheid het geneesmiddel geplaatst.

Geloofd zij de souffleur!!!

Revue d'Art dramatique.

ALBERT LAMBERT.

Nos. 239 en 240.

Ingezonden.

De Tooneel-Kritiek van de Nieuwe Rotterdamsche Courant.

De omstandigheid dat bevordering eener goede „Tooneel-Kritiek” ook op den weg van het Nederlandsch Tooneel-verbond ligt, geeft mij aanleiding bij de Redactie van dit tijdschrift gastvrijheid te vragen voor eenige opmerkingen die ik ten opzichte der Kritiek in de N. R. Ct. van 12 April 1e blad C over de opvoering van *Marcelle* door de Vereenigde Tooneelstukken in den Grooten Schouwburg te Rotterdam, wensch te maken.

Het betreft de Benefiet-voorstelling van mevrouw van *Eysden-Vink*. Er was een talrijk publiek aanwezig en er heerschte bij veel geestdrift, de aangenaamste stemming. Met gespannen aandacht werd de ontwikkeling gevolgd en men kon moeijlijk anders dan den indruk krijgen dat men algemeen voldaan was zoowel over het spel als over het stuk. Er werd met lust en met talent gespeeld en het stuk boeide van het begin tot het einde. Zoo althans ging het mij, en ongetwijfeld velen met mij. Natuurlijk waren er aanmerkingen te maken, doch het was de eerste keer dat dit stuk werd opgevoerd en dan wil er nog wel eens meer iets aan haperen, maar over het algemeen viel er m. i. slechts te roemen.

Nu zou men denken dat in een tijd als de onze, waarin algemeen wordt geklaagd over het gebrek aan goede, degelijke stukken, men een woord van waardeering zou overgehald hebben voor de gelegenheid mede aan Rotterdam gegeven om althans ook van dit werk kennis te nemen. Doch verre van dien. Onmiddellijk (Vrijdagavond werd het opgevoerd en Zaterdagavond sprak ik reeds dames die mij vertelden dat *de courant* het stuk ongunstig recenseerde, zoodat men niet dacht er heen te zullen gaan), onmiddellijk, zeg ik, komt de verslaggever van het groote Blad van Rotterdam aan zijne lezers de mededeeling doen dat het stuk een „vod” is. Of wat valt er anders af te leiden uit deze zinsnede: „Met te decreteren dat *Marcelle* een vod is, zouden we veel te openhartig zijn”? Gewoonlijk is de stijl van dezen schrijver niet zoo dadelijk te vatten, maar in deze toch wel, zou ik denken. Verder noemt hij het stuk „wel onderhoudend,” maar „in- en in-scabreus”, en voegt hij er nog bij „dat ook de traanklier haar deel krijgt.” Daargelaten dat laatstgenoemde opmerking allesbehalve opwekkelijk klinkt en het deel dat die klier krijgt nauwelijks van dien aard is dat er melding van behoefde gemaakt te worden, mag gevraagd worden of de uitdrukking „vod” in deze te pas komt, of zij billijk is, en vooral of zij waar is.

Den „drom dames en heeren” — dien ik juist zoo aardig vond — noemt de verslaggever een bewijs van den „grof-primitieven vorm”. Mevrouw van *Eysden-Vink* noemt hij „handig en vernuftig en bewonderenswaardig ijverig”, maar

„zij heeft geen gevoel”, en de andere dames en heeren waren, met uitzondering van den heer *van Eysden* „precies wat zij altijd zijn, en volstrekt geen salon-menschen.” „Alleen mevrouw *Beersmans* gaf genot.”

Wie nu zal zich, na zoodanige recensie, aangetrokken gevoelen het stuk te gaan zien? Toch verdient het dit ruimschoots, en daartoe op te wekken is voor een deel ook het doel van dit schrijven.

Vermoedelijk zal de verslaggever zeggen dat hij vóór alles *waar* heeft willen zijn. Maar is hij er zoo zeker van dat: wat hij *de waarheid* noemt, ze daarom ook onbetwistbaar is. En gaat het aan om, waar men die zekerheid mist, zoo maar dadelijk over alles den staf te breken? Heeft die verslaggever er wel eens over nagedacht dat de plaats waar hij schrijft, hem een overgrooten invloed geeft en dat hij daar rekening mee heeft te houden? Zijn vonnis beslist ten deele over het welslagen eener Onderneming die niet anders dan met de meeste moeite en kosten en door hard, zeer hard werken, is in stand te houden. Overdrijft hij, of tast hij mis, dan berokkent zijn vonnis op de allerbillijkste wijze groot nadeel. Denkt hij daar wel aan? Het Tooneel, men moge er over oordeelen hoedanig men wil, is heden ten dage meer dan ooit, een eisch des tijds. Iedere verbetering, door hem of anderen daarin aangebracht, werkt ten algemeenen nutte. Het te fruiken, door afbrekende kritiek, verbetert het niet, maar doet het peil eenvoudig dalen.

Ik beweer volstrekt niet dat mijne opvatting in alles de juiste is. Ik wil er alleen op wijzen dat men voorzichtig moet zijn, evengoed met „laken” als met „prijzen”. Door onmatig — vooral door onverdiend — prijzen, bestendigt men gebreken en moedigt men aan wat vaak verwerpelijk is; maar door onmatig — vooral door onverdiend — laken, verbetert men niet, bouwt men niet op, maar breekt men alleen af. Het midden daarin houden, is niet gemakkelijk, maar de verslaggever van de N. R. Ct. is een bekwaam man, voor wien dit niet moeilijk moest kunnen zijn.

Dat onze tooneelspelers zelden „salon-menschen” weten weer te geven, is dikwerf genoeg gezegd. Ik zelf heb er meer dan eens op gewezen, maar de billijkheid eischt te erkennen dat zij ook in dit opzicht vooruitgaan en dat zij vooral in dit stuk, daarvan doorslaande blijken gaven, vooral de dames. Dat het troepje een bewijs van „grof-primitieven vorm” zou zijn, kan ik niet inzien. In ieder geval vond ik het tooneel met die lichtjes, aardig en natuurlijk en telkens wanneer dat zwermpje binnenkwam, trof het mij dat het zich zoo los en geestig wist te bewegen. Heeft men nu desniettemin toch aanmerkingen, waarom ze dan niet genoemd? Hoe licht had men dan toch ook nog een woordje van tevredenheid kunnen overhouden voor hetgeen waarover te roemen viel.

Mevrouw *Beersmans* speelde prachtig. Dat wordt erkend, en gaarne maak ook ik gebruik van deze gelegenheid om haar hulde te brengen. Zoowel het gesprek met hare beide zoons als het kaart-partijtje, waren onovertroffen schoon en zelden zal men ergens, zelfs te Parijs niet, waardiger en beter zien spelen. Maar vergelijkingen schaden zoo dikwerf. Mevr. *Beersmans* worde ten voorbeeld gesteld, maar men vergete daarbij nimmer dat zulke begaafde menschen hooge uitzonderingen zijn. *Hen* alleen te verheffen, doet de *anderen* zoo licht dalen. En mevr. *van Eysden—Vink* is ontegenzeggelijk ook een groot talent. Nu is eene rol als die van *Marcelle*, er niet juist eene waarin zij het meest gelegenheid vindt om te schitteren. Men ziet haar over het algemeen liever in andere rollen, doch dat neemt niet weg dat zij toch ook in deze zeer goed op haar plaats was, en dat het onbillijk is om te zeggen dat haar „gevoel ontbrak en dat men beters van haar verwacht „had nu men in dezen winter nu en dan in haar spel „momenten van inniger kunstbesef had waargenomen.” Ik vereenig mij gaarne met den lof haar door den verslaggever over haar ijver en vlijt toegebracht, maar ik vind het onjuist

en krenkend om te zeggen dat zij haar vlijt in de „verkeerde richting aanwendt” en dat het haar „aan gevoel ontbreekt”, en dat in haar spel „slechts nu en dan momenten van inniger kunstbesef zijn waar te nemen”. Wie daar intuschen anders over denkt, moge het zeggen, doch dan ten minste wel wat zachter en minzamer en meer met redenen omkleed. Mevr. *van Eysden—Vink* mag er aanspraak op maken met onderscheiding bejegend te worden.

Ook ik had den heer *Alexander Faassen* anders gewenscht. Hij paste niet voor zijn rol. Hoe verdienstelijk ook, in deze had ik toch liever een ander in zijne plaats zien optreden. Ging dat? Ik weet het niet. Doch „ergerlijk boersch” is geen uitdrukking daarvoor. Zóó kwetst men onnoedig en zoo bouwt men niet op.

Dat het stuk „in- en in-scabreus” zou zijn, kan ik niet vinden. Stellig is het dit niet, vergeleken bij alles wat men in onze dagen te hooren, te lezen en te zien krijgt. In ieder geval is de strekking: „ontmaskering van den booswicht”, vrij wat beter dan die van zoo menig ander nieuw-modisch stuk, om nog niet eens te spreken van het aantal stukken zonder eenige strekking hoe ook genaamd, en die alleen bedoelen bestaande onzedelijke toestanden te schetsen, zonder tot eenig ander einde te leiden dan het wegloopen van echtelingen, zelfmoord of dergelijks.

Kan ik dus over het algemeen het gevoelen van den Recensent niet deelen, en zullen hij en anderen die het met hem eens zijn, het misschien aanmatigend vinden dat ook ik, er niet alleen een meening op meen te mogen nahouden doch die zelfs zoo belangrijk schijn te achten dat ik haar in een tijdschrift openbaar meen te moeten maken, dan wensch ik er toch in ééne adem bij te voegen dat ik dit alleen doe omdat ik de hoop koester er den bedoelden verslaggever van te overtuigen dat het beter zou zijn zoo hij zijne Kritiek in eenigszins anderen vorm wist te gieten. Zij zou dan werkelijk nut kunnen stichten, zooals de Kritiek van sommige anderen doet. Ik noem daarbij als voorbeeld die van *Ferdinand Keyzer* in het *Rotterdamsche Zondagsblad*. Ik weet niet hoe deze ditmaal zal luiden, maar wat ik wel weet, is dit: dat men gaarne naar hem luistert en dat zijne opmerkingen daardoor veel meer kans hebben ingang te vinden dan zoovele andere. Dikwerf scherp maar nooit kwetsend, niets verzwijgend, altijd opbouwend, vriendelijk en opgewekt, dat is de ware toon waarmede invloed wordt uitgeoefend en nut gesticht.

Ten slotte nog de vraag waarom de letterkundige verslaggever niet liever op sommige gebreken der vertaling heeft gewezen. Dat herhaaldelijk spreken van „stom” en „stomelingen,” — dat zeggen van mejuffrouw *Klein* van „geen steek” en nog enkele stootende uitdrukkingen meer, heeft mij gehinderd, evenals de toespraak van den heer *de Vos*, welke de verslaggever meende te moeten aanhalen bij de opsomming der redenen waarom zoo toegejuicht werd, doch die, waar hij uit naam van anderen sprak, veel te familiaar was, en die ik dus liever had zien wraken, daar het niet in de bedoeling van hen die het geschenk aanboden, kan gelegen hebben dat het op die wijze zou worden overhandigd.

Mocht de geachte verslaggever van deze bescheidene opmerkingen kennis willen nemen en de bedoeling waarmede zij geschreven zijn, willen erkennen, en vooral zoo hij er een oor aan mocht willen leenen, dan zal ik dat gelukkig achten voor de kunst in Rotterdam en dan zal mij dit schrijven niet behoeven te berouwen.

Rotterdam, 13 April 1896.

JOS. JACOBSON.

Ideaal en Werkelijkheid.

Prof. Dr. A. G. van Hamel heeft in 1881 alhier in de Vrije-Gemeente eene voordracht gehouden over „Wetenschap en Poëzie.” 't Is nu meer dan 15 jaar geleden, maar één passage is mij altoos bijgebleven, nl. deze: De geachte Spreker wees er met grooten nadruk op, dat bij alles, wat wij zeggen of doen, ons onbewust het Ideaal steeds voor oogen zweeft. Wij maken onze ontwerpen, onze plannen, en de Wetenschap helpt ons die verwezenlijken; eerst zien wij iets met de oogen van onzen geest en dan vormen onze handen het, maar de Werkelijkheid blijft steeds verre beneden het Ideaal. Dit moet ons niet verdrieten en mag ons *nooit* ontmoedigen; 't is de prikkel, die ons aanspoort naar het Volmaakte te streven; de „Lichtende Wolk” welke ons voortgaat en den weg wijst.

Wat is nu het Ideaal der Dramatische Kunst?

De natuur zoo getrouw mogelijk weer te geven.

Het moet den toeschouwer zijn, alsof de gevel van een huis is weggenomen, on als woonde hij in stilte bij, wat daar binnen voorvalt.

Feith zegt immers van het menschelijk leven:

.... „De wieg grenst aan het graf.
„Daartusschen speelt een droom, een *treurspel* met het harte.
„De smart grenst aan de vreugd, de vreugd weer aan de smarte.”

Die vreugde, die smart in al hare schakeeringen ons te aanschouwen te geven, ziedaar de verheven taak van den kunstenaar. En men is werkelijk op den goeden weg.

Vergeleken bij vroeger heeft de Dramatische Kunst reuzenschreden gedaan. Men heeft eindelijk! leeren inzien, dat men spreken en handelen moet als *gewone menschen*. Het mag geen verschil maken of men een koopman, dokter, advocaat, notaris of krijgsman, of wien ook op de planken ziet of in het dagelijksche leven. De *Tooneeltoon* is, den hemel zij dank, voorgoed in den ban gedaan. Maar er is meer.

Vooreerst de *entre-acte-muziek*, een gruwel bij een drama. De muziek is op hare plaats bij eene *opera*, kan nog even geduld worden bij een blijspel, maar is een *wanklank* bij een drama. 't Is of men in een paardenspel of variëteiten-gezelschap is, maar niet in den tempel van Thalia en Melpomene — den tempel der Kunst!

Maar er is nog iets ergers, iets onvergeeflijks, nl. de *terugroepingen*. Ik maak echter onderscheid.

Aan het slot eener Posse, als *Op Manœuvre 1*, eener Klucht, eener Comedie heeft de terugroeping *niets hinderlijks*. 't Is of men in het dagelijksche leven de vrienden de hand drukt na een vroolijke partij.

Aan het slot van *Dora* kan men van harte toejuichen, als wilde men allen gelukwenschen met de ontkenning. Gravin Zicka, als verraderes, moet echter wegblijven, al heeft ze ook nog zóó uitmuntend gespeeld. Dit offer moet zij aan de kunst brengen.

Maar aan het slot van het 4e bedrijf in *Dora* is het terugkomen van André de Maurillac en Dora een slag in het aangezicht der kunst. Met eigen hand wisschen zij den indruk uit, dien hun keurig en welbestudeerd spel gemaakt heeft. Wil het publiek beiden huldigen; welnu, men sta des noods als één man op en applaudisseere, maar André de Maurillac moet zich niet vertoonen en Dora niet uit hare bezwijming ontwaken. Hetzelfde geldt van het slottafreel van *Eenzamen*.

De heer Chrispijn is in *De Vrouw, die liefheeft*, het ideaal zeer, zeer dicht nabijgekomen, ja heeft 't *bijna* bereikt. Driemaal ging het scherm omhoog, driemaal een keurig geschikt *tableau*: de doode op de rustbank, de neef met den rug naar het publiek, overstelpt door droefheid; Giam-piero met zijn blikken den schuldige aanduidende en de

echtgenoot (Chrispijn) op een stoel, het gelaat in de handen verborgen, als gebroken door schuld en berouw. Driemaal *tableau*, maar de 4e maal offerde men weer aan den sleurgang en stonden allen voor het publiek te buigen.

Ei donc!

Wat Wagner te *Baireuth* gedaan heeft gekregen, daartoe zouden Nederlandsche kunstenaars niet in staat zijn? Ik kan en wil het niet gelooven!

Eindelijk nog het *nederlaten* van het scherm. Dit gaat, vooral bij de Rotterdammers, veel te *abrupt*, veel te snel, vooral aan het slot.

Als ik mij wel herinner, was hieraan bij de opvoering van *Driekoningenvond* van Shakespeare door het gezelschap van Chrispijn bijzondere zorg besteed en werd het tooneel langzaam en geleidelijk aan de blikken van het publiek onttrokken. Misschien ware het langzaam toetrekken van een dubbel gordijn nog te verkiezen.

Amsterdam.

A. J. J. EBELING.

XXIII^{ste} Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres te Antwerpen.

Secretariaat: STADHUIS.

In zijne laatste zitting heeft het bureel van het aanstaande Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres van Antwerpen bepaald besloten *Gudrun*, het werk van RODENBACH, dat in 1874 in den stadsprijskamp van Tooneel- en Letterkunde bekroond werd, te doen opvoeren. Wegens onvoorziene omstandigheden zal waarschijnlijk de *Herbergprinses* van JAN BLOCKX niet kunnen doorgaan; men zou dan de Congresleden, benevens op de vertooning van *Gudrun*, ook op eene uitvoering van *Tännhäuser*, door het Nederlandsch Lyrisch Tooneel, uitnoodigen.

De belangstelling in het Congres wordt te Antwerpen van dag tot dag levendiger; wij gelooven te kunnen verzekeren dat de ontvangst der Congresleden feestelijk en grootsch zal wezen.

Ook buiten Antwerpen ontmoet deze plechtigheid meer en meer bijval. Niet alleen Gent, maar ook Brugge en Brussel beloven talrijk vertegenwoordigd te zijn. Wat Noord-Nederland aangaat, dat treedt op loffelijke wijze toe. Niet alleen in gehalte, maar ook in hoeveelheid zijn die bijtredingen — bijzonderlijk uit Amsterdam, Arnhem en den Haag — zeer verheugend.

* * *

Wij meldden hierboven reeds dat de bijtredingen uit Noord-Nederland zóó menigvuldig als klinkend waren, en dat zij de beste vooruitzichten deden koesteren voor het welgelukken van het Congres.

Ziehier, ten bewijze, eenige namen, die wij nemen uit de lange lijst, ons door de inrichtings-commissie meêgedeeld:

H. H. Prof. M. A. P. C. Poelhekke, Nijmegen; Prof. M. Horn, Schiedam; J. A. F. Orbaan, Amsterdam; Prof. G. Kalf, Amsterdam; Mej. Daisy E. A. Junius, Arnhem; H. H. C. K. Hont, Amsterdam; Prof. M. Degeraad, Grave; Ramondt, Heteren; Mr. A. J. E. A. Bik, 's Gravenhage; E. G. Cohen, uitgevers, Arnhem; J. C. Overvoorde, archivist te Dordrecht; C. Bake, 's Gravenhage; J. F. M. Sterek, Lid van den Gemeenteraad, Amsterdam; F. H. van Looy, Amsterdam; Lucie Broedelet, dichteres, Hilversum; A. V. L. Broedelet, kunstschilder, id.; Dr. E. Laurillard, Amsterdam; Dr. Jan ten Brink, Leiden; Wouter Nijhoff, den Haag; P. E. Huet, Goes; Dr. H. C. Muller, Amsterdam; P. W. Koolen, Utrecht; M. A. Sipman, Hoofdopsteller van de *Arnhemse Courant*, Arnhem.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokin 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25
Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.
Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°s. 14 EN 15.

18 JUNI 1896.

XXVe JAARGANG.

I N H O U D :

Officieel gedeelte: Verslag der 26ste Algemeene Vergadering te Amsterdam gehouden. — Het Leescomité.

Niet officieel gedeelte: V, Uit de Amstelstad (C. R. H. Spoor †, Haar Thuis, Muisje, De Reis naar den Kaukasus, In de Klem! Op Manœuvre!)

Ingezonden: Mr. J. Kalff Jr., De laatste voorstelling van l'Œuvre (L'Errante, Dernière Croisade, La Fleur entevée.)

OFFICIEEL GEDEELTE.

26ste Algemeene Vergadering van het Nederlandsch Tooneelverbond op Zaterdag 30 Mei 1896, des morgens te 11 *) uur in het Amstel-Hôtel te Amsterdam.

Tegenwoordig zijn: de leden van het Hoofdbestuur, Marcellus Emants, Mr. J. Kalff Jr., Dr. C. I. Vinkesteijn, Daniël de Lange, M. B. Mendes da Costa, J. A. Heuff, Mr. L. J. Plemp van Duiveland en Mr. A. Fentener van Vlissingen.

De afgevaardigden der Afdeelingen:

Amsterdam: W. A. van der Mandere, J. H. Scholten en Mr. P. W. de Koning.

Rotterdam: J. Milders, C. van Rossem Czn. en A. J. van der Hoop.

's Gravenhage: Mr. A. G. N. Swart.

Dordrecht: D. Crena de Jongh.

Utrecht: F. L. A. Roeloffs Valk.

Delft: J. Post van der Burg en Mr. P. IJssel de Schepper.

*) Op de soirée in het Amstel-Hôtel op 29 Mei 1896 werd, de aanvang der vergadering een uur later vastgesteld dan de agenda had bepaald.

Tiel: J. L. van Lidth de Jeude en G. H. Murman.
Haarlem: E. G. F. H. Smit Kleine en Mr. Th. de Haan Hugenholtz.

Verder zijn aanwezig: S. J. Bouberg Wilson, Directeur der Tooneelschool, J. Vriesendorp, Redacteur van „Het Tooneel” en de gewone leden van het Verbond: A. J. J. Ebeling, A. N. J. Fabius en P. Scholten.

Niet vertegenwoordigd zijn de Afdeelingen: Middelburg, Groningen, Harlingen en Gent.

De Voorzitter, de heer Marcellus Emants, opent te ongeveer kwart over elfen de vergadering met de volgende rede:

Bestuurders, Afgevaardigden en Leden van het Nederlandsch Tooneelverbond.

Mijne Heeren.

Iets meer dan vijf en twintig jaren is 't nu geleden, dat hier ter stede in het lokaal Eensgezindheid de statuten van het Nederlandsch Tooneelverbond werden vastgesteld.

Lang, heel lang had men toen al geklaagd over den toestand van verval, waarin zich het nationaal tooneel bevond. Men klaagde over het afschuwelijk mengelmoes van dialecten, dat op de planken werd gehoord, over het gebrek aan vorming van onze tooneelspelers, die slechts karikaturen wisten voor te stellen van beschaafde menschen, over het slechte gehalte van de stukken, die werden vertoond en over de opperheerschappij van het schellinkje in onze schouwburgen. Men noemde ons tooneel een beschaafde en ontwikkelde natie onwaardig.

Reeds in het jaar 1851 had Jakob van Lennep, om hierin verbetering te brengen, de hulp ingeroepen van Koning Willem III en deze, door het alom ontstaan van rederijkerskamers opmerkzaam gemaakt op de weer ontwaakte geestdrift voor letterkundig leven, had een commissie benoemd, die hem voor zou lichten omtrent hetgeen er kon worden gedaan.

Die commissie wees in haar rapport op 't geen zij noemde

vier hefboomen, welke noodig waren, nl. goede stukken, goede tooneelspelers, een ijverig en kundig tooneelbestuur en een deelnemend publiek; maar tot daden kwam het toen niet. Wie weet, of de commissie niet heeft ingezien, dat er eigenlijk maar één hefboom noodig was nl. een deelnemend publiek en of zij er niet aan gewanhoopt heeft juist dit ooit in Nederland te krijgen.

In het jaar '56 zeide de heer Vuylsteke op het Letterkundig Congres te Rotterdam, dat er sedert 26 jaren op elk congres geklaagd was over het tooneel; maar dat men nog niets gedaan had om aan den droevigen toestand een einde te maken.

En het moest 1869 worden, eer op het Congres te Leuven de hand aan den ploeg werd geslagen en voor de eerste maal het praten en kritiseeren plaats maakte voor handelen en opbouwen.

Wie dit wist te bewerken, wie de stichter van ons Verbond is geweest . . . ik hoef 't u niet te vertellen, dat was ons Eerlid Mr. J. N. van Hall. Zijn groote verdiensten heb ik hier niet meer uit te meten; 't is genoeg nog eens te zeggen, dat er zonder hem waarschijnlijk nog altijd geen Tooneelverbond en geen Tooneelschool zouden bestaan. Al is de heer Van Hall ook nooit Voorzitter van ons Verbond geweest, als Secretaris heeft hij zóo lang en met zulk een ijver, zulk een werkkraft, zulk een taaië volharding voor de belangen van ons Verbond gestreden, dat hij altijd, hoe groot het aantal van onze Eerelieden ook zal worden, het Eerlid bij uitnemendheid voor ons zal blijven.

En dat er gestreden moest worden en gestreden is niet alleen tegen de vijanden van ons Verbond, maar — gelijk dit in Nederland zoo vaak gebeurt — ook tegen hen, die eigenlijk precies hetzelfde wilden, dat blijkt haast uit elke bladzijde van het Tijdschrift door ons uitgegeven.

Van alle kanten regende het klachten over het gebrek aan waardeering, over lauwheid, over tegenwerking.

Uit een verslag van het jaar '71 haal ik de volgende regels aan: „Hoe noodig de sympathie van allen ook zij bij het tot stand komen van verbeteringen op elk gebied der staatshuishouding, nergens wordt zij meer gewenscht en dringender gevorderd, maar ook minder verkregen dan op het gebied, dat onze Maatschappij betreden heeft. Schijnt het moeite in te hebben bij de behandeling der hoogste staatsbelangen beginselen te beoordeelen in plaats van personen, op het tooneelgebied worden meestal reeds bij de eerste pogingen tot hervorming de sympathieën en antipathieën voor individuen en coterieën tot richtsnoer genomen van het uit te spreken oordeel, worden van den aanvang van den veldtocht af de krachten versnipperd, is de middelpunt-schuwende kracht werkzaam, meestal zonder haar natuurlijk tegenwicht.”

Ik verzoek u op te merken, dat deze woorden niet van gisteren dagteekenen, maar van 25 jaar geleden.

Te Leuven werd niet onmiddellijk ons Verbond gesticht. Men begon met op voorstel van den heer van Hall een Commissie te benoemen ten doel hebbend de belangstelling in het nationaal tooneel op te wekken en de belangen van dit Tooneel in Noord- en Zuid-Nederland met alle haar ten dienste staande middelen te behartigen. Van deze Commissie was de gevierde Vlaamsche dichter Jan van Beers voorzitter en verder zaten er in de heeren van Hall, Schimmel, Max Roosees, Cremer, van Driessche, Gerard Keller, Benoit, Verhulst, Miry.

En 't was deze Commissie, die onze Maatschappij oprichtte onder den naam van Nederlandsch Tooneelverbond.

Men begreep, dat er een wijd vertakt, zoo mogelijk machtig en over-veel-geld-beschikken-kunnend lichaam noodig was, wilde men met eenige kans van slagen de zware taak aanvaarden om de onverschilligheid van het publiek te bestrijden, op het tooneelgebied de misbruiken te keeren en aan het verval paal en perk te stellen.

En zelfs van dit lichaam verwachtte men niet, dat het alles alleen zou ondernemen.

Een Tooneelschool was broodnoodig, maar een modeltroep niet minder en terwijl de meeste commissieleden met de school wilden beginnen, hield onder anderen Cremer vast aan het denkbeeld om eerst te vormen een modelgezelschap.

Voor beide zaken was geld noodig, maar natuurlijk voor een modeltroep het meest en daar ons Verbond over geen kapitaal beschikken kon, was men genoodzaakt de verwezenlijking van het modeltroep-plan over te laten aan andere krachten.

Het eerste Hoofdbestuur werd gevormd door de heeren: Schimmel Voorzitter, van Hall Secretaris, Hofdijk tweede Secretaris, Hacke van Mijnden Penningmeester en verder Stokvis, Max Roosees, Vuylsteke.

Vóór alles moest dit Hoofdbestuur pogen een groot aantal leden bijeen te brengen. Dit ging echter niet gemakkelijk.

Geklaagd en gejammerd had iedereen, o, al jaren lang; maar toen men poogde de klagers te winnen voor het Verbond, toen Gerard Keller rondstrooide wat hij noemde zijn opwarmingen en Cremer zijn opwarmels, toen wilde ieder dadelijk weten wat hij kreeg voor zijn geld.

De een verlangde vaste plaatsen in een schouwburg, de ander betere voorstellingen, een derde voorstellingen van nieuwe gezelschappen.

Maar weinigen offerden hun rijksdaalder — de contributie bedroeg toen één rijksdaalder — alleen uit liefde voor de kunst en omdat zij begrepen, dat er zonder geld niets kon worden uitgericht.

In het jaar 1870 telde ons Verbond dan ook pas 250 leden.

Wat het zich van den aanvang ten doel heeft gesteld blijkt nog altijd uit artikel 2 van onze statuten.

Wel heeft dit artikel er oorspronkelijk eenigszins anders uitgezien en werd onder anderen letter *f* er pas later aan toegevoegd, maar veel veranderd is 't toch niet.

Hoofdzak is dadelijk voor ons geweest en is sedert voor ons gebleven: het oprichten en in stand houden van een school, een school, waar de aanstaande tooneelspeler zich in de techniek van zijn vak kon oefenen en zijn talent tot zulk een ontwikkeling brengen, dat hij later op de planken een beschaafd figuur zou maken, beschaafde taal zou spreken en in staat zou blijken de werken van goede schrijvers van het heden en verleden behoorlijk te vertolken. Al was voor zulk een school minder kapitaal noodig dan voor een modelgezelschap, niet dadelijk had men het geld bijeen. Nog eenige jaren lang moest men zich dus behelpen met het onderricht in kunstmatige voordracht, dat te Amsterdam van wege de Maatschappij tot Nut van het Algemeen werd verstrekt.

Toen kwam 't eerst deze Maatschappij tot Nut van het Algemeen te hulp en beloofde f10000 tot onze beschikking te zullen stellen ter gedeeltelijke bestrijding der kosten van oprichting eener Tooneelschool.

Dankbaar nam het Verbond van deze belofte akte; maar het spreekt van zelf, dat men er met deze f10000 nog niet was.

Toch besloot men maar vast een begin te maken, zij 't dan ook op kleine schaal.

Men dacht, dat andere subsidies wel zouden volgen, als de School maar eenmaal bestond en als iedereen het nut er van inzag.

Dank zij dit optimisme kwam dan ook in 1874 de School op een zeer bescheiden voet tot stand in een gehuurd lokaal op de Prinsengracht met den uitstekenden J. H. Rennefeld als Directeur en een Commissie van Toezicht bestaande uit de heeren van Tienhoven, Stokvis, Elias Hacke, Schimmel, de Veer, de Hoop Scheffer en Binger. De eerste leeraren waren behalve de heer Rennefeld, Mevrouw Kleine-Gartmann, Brals, Delfos, Nout, Hofdijk, Lemcke, Mattern.

Voor deze voorloopige School gaf de Maatschappij tot Nut van het Algemeen de beloofde f10000 nog niet; maar wel gaf ze f2000 jaarlijks en nu ging men aan het vragen van

andere subsidies. Men vroeg aan Maatschappijen, aan de Gemeente, aan de Provincie, aan het Rijk, aan den Koning en ... men kreeg ook.

Mot groote dankbaarheid vermelden wij hier in de eerste plaats het jaarlijks subsidie van f5000, dat in 1875 voor de eerste maal ons werd verleend door zijne Majesteit Willem III, dat later vernieuwd werd door de Koningin Regentes en dat nog altijd de hoeksteen vormt in het fundament, waarop onze school rust. Waar de Koning zóó vooring, daar was 't te verwachten, dat anderen zouden volgen en werkelijk verkregen wij, behalve een groote vermeerdering van leden, een gemeente-subsidie van de stad Amsterdam, een provinciaal subsidie van de provincie Noord-Holland en een rijks-subsidie van de Regeering. Helaas, de drie laatste subsidies zijn ons weer ontvallen en het voortbestaan van de School is nog altijd niet zoo vast verzekerd, als wij dat wel zouden wenschen.

In de eerste jaren heeft er in ons Verbond werkelijk een opgewekt leven geheerscht. Men klaagde wel, dat de belangstelling niet groot genoeg was en de ijveraars voor de goede zaak voelden zich wel teleurgesteld in hun zeer groote verwachtingen; maar er was toch belangstelling en het liet zich aanzien, dat onze tooneeltoestanden een schoone toekomst tegemoet gingen.

Nieuwe Afdelingen werden gevormd; in de anderen nam het ledental gestadig toe en zoowel de tooneelbesturen als de tooneelspelers zagen met vreugde ons Verbond groeien, overtuigd als zij waren, dat de hervormingen, door dit Verbond voorgestaan, ongetwijfeld aan hun belangen ten goede zouden komen.

In de Afdelingen werd toen niet alleen vergaderd, maar men hield er ook lezingen en voordrachten; men debatteerde er over al, wat er voorviel op tooneelgebied; men schreef prijsvragen uit en men trachtte invloed te oefenen op de Tooneeldirecties bij de keuze van stukken.

In het Hoofdbestuur werd ook druk gewerkt.

Daar werden natuurlijk in de eerste plaats maatregelen beraamd voor de geleidelijke ontwikkeling van onze School; daar werden pogingen aangewend om meer geld te krijgen; daar werd gearbeid om een wet op het auteursrecht tot stand te brengen, daar werden medailles uitgelooft, daar werd al, wat mogelijk was beproefd om een beetje kunstzin op te wekken bij het Dagelijksch Bestuur van deze gemeente, dat er alleen op bedacht scheen den nieuwen Schouwburg voordeelig te exploiteeren.

Maar als er werkelijk zooveel leven geweest is, hoe komt het dan, dat sedert de vestiging van de Tooneelschool in een eigen gebouw — het gebouw in de Marixstraat, waar de School zich nog bevindt — dat sedert dien tijd er zoo weinig merkwaardigs meer van ons Verbond valt te vermelden?

Het eerst schijnt de werkzaamheid van de Afdelingen verflauwd te zijn, die er zich al gauw toe bepaalden hun leden een paar gratis voorstellingen te bezorgen en voorts te bespreken, wat er op de Algemeene Vergadering gedaan was of gedaan zou worden. Daarna zien wij ook weinig vruchten meer van de werkzaamheid van het Hoofdbestuur. Nu en dan wordt er iets gewijzigd op de School, in het Tijdschrift, in het Reglement van de School; er wordt geld bijeengegaaard voor de slachtoffers van den Amsterdamschen schouwburgbrand; maar ... wat is er verder tot stand gebracht?

Ja, mijne heeren, wat er tot stand is gebracht springt zóó weinig in het oog, dat menige jongere stem, nu eens op beleefde dan weer op zeer onheusche wijze heeft verklaard: het Tooneelverbond en de Tooneelschool hebben niets, heelemaal niets uitgericht.

Reeds in 1878 schreef de Amsterdamsche Courant:

„Het Nederlandsch Tooneelverbond is een werkeloze vereniging van onschuldige individuën, die slechts eens in het jaar, dat is tegen een zoogenaamde Algemeene Vergadering

eenige dwaasheden in den vorm van een beschrijvingsbrief van zich hooren laat, om dan als laatstelijk te 's Gravenhage fiasco te maken.”

In dien geest heeft men dikwijls van ons gesproken en toch durf ik verklaren: er is veel gewerkt, er is veel gepoogd, maar er is dan ook heel veel teleurstelling ondervonden. Een eerste groote teleurstelling was het verlies van onzen verdienstelijken Directeur, die ons in 1877 ontviel en dit verlies werkte lang na, daar de opvolger van den heer Renefeld, de heer Goteling Vinnis, het niet met de Commissie van Beheer en Toezicht bleek te kunnen vinden, zoodat pas onder onzen tegenwoordigen Directeur in 1881 een meer bevredigende gang van zaken kon intreden.

Zeker was 't ook geen geluk voor ons Verbond, dat zich onder de leden een strijd ontwikkelde tusschen de voorstanders van een zuivere Vakschool en de vrienden van een Vakschool met aangehechte Voorbereidende School, een strijd, die pas verleden jaar is beslecht; maar toch kunnen deze beide gebeurtenissen niet verklaren hoe 't komt, dat het Tooneelverbond veel te weinig invloed heeft uitgeoefend op onze tooneeltoestanden in 't algemeen.

De reden van dit verschijnsel ligt veeleer in onze hope-looze worsteling met gebrek aan talenten, gebrek aan geld, gebrek aan kunstzin, gebrek aan medewerking van zoovelen, die ons hadden kunnen steunen en vooral gebrek aan algemeene belangstelling. Daardoor werden wij telkens en telkens weer met machteloosheid geslagen, schijnbaar tot werkeloosheid gedoemd.

Wij willen er nu niet over uitweiden, dat alle hekelende stemmen in gebreke zijn gebleven eens te vertellen, wat het Tooneelverbond wèl had moeten en vooral wèl had kunnen doen.

Laten wij liever even nagaan, wat het Verbond heeft gedaan en wat het heeft getracht te verwezenlijken.

Al verhalen wij ons niet, dat de groote verwachtingen van de oprichters van ons Verbond niet in vervulling zijn gegaan, dan durven wij toch verklaren, dat het niet de schuld van ons Verbond is, indien onze tooneeltoestanden op dit oogenblik zelfs den naam van bevredigend niet verdienen.

Wie durven zeggen, dat er in die toestanden sedert 1870 niets is veranderd, dat er in 't geheel geen vooruitgang waar te nemen is geweest, die hebben óf vergeten hoe de toestanden vóór '70 waren óf die toestanden in 't geheel niet gekend.

Een man van ervaring op tooneelgebied, een man praktisch voor het tooneel werkzaam, een man, die dagelijks met tooneelisten in aanraking komt, heeft eens gezegd: „Al had het Tooneelverbond niets anders gedaan dan oudere artiesten opwekken om hun spel te hervormen, om hun onbeschaafde uitspraak en onbeschaafde manieren af te leggen, om zich in menig opzicht te spiegelen aan de jongeren en terug te keeren tot eenvoud en waarheid, dan nog zou ik beweren, dat het Verbond veel, heel veel goeds heeft uitgewerkt.” En nu willen wij, ter illustratie van dit gezegde, alleen maar wijzen op een voorbeeld als dat van Morin, eens de man met den zwaaienden tooneelstap en den rollenden tooneeltoon, die onder den invloed van de verspreide nieuwere denkbeelden en zich richtende naar goede voorbeelden, in dien tijd tot den gevierden raisonneur is geworden van de Sardou'sche comédies. Het valt niet te ontkennen, dat het Tooneelverbond in den aanvang van zijn bestaan een omwenteling heeft te weeggebracht. Men zal zeggen: maar die omwenteling heeft niet gehouden wat i beloofde. Heel goed; maar welke omwenteling heeft dat wel? De omwenteling is er geweest en wat er op onze planken nog bloeit, is voortgesproten uit de zaden toen uitgestrooid. Het Tooneelverbond heeft dan ook wel degelijk meer gedaan dan oudere tooneelspelers opwekken en aansporen.

Moge de Koninklijke Vereeniging: Het Nederlandsch Tooneel,

die ons eens de zelzaam goede voorstellingen van *De Familie Benoiton*, van *De Danicheffs*, van *Lastertongen* heeft gegeven, thans ook naast het Verbond staan en daar geheel onafhankelijk van zijn, toch is die Vereeniging een produkt geweest van hetzelfde streven, dat ons Verbond in het leven riep en hebben wij dan ook aan het hoofd ervan den heer Schimmel zien staan, eens onze ijverige, eerste Voorzitter.

En wil men er ook die Vereeniging een verwijt van maken, dat zij haar beloften niet gehouden heeft en ontrouw is geworden aan haar schitterend verleden, dan moet men toch niet vergeten daar tegen over te stellen, dat zij op haar beurt op andere gezelschappen een goeden invloed heeft gehad, dat zij de maatschappelijke positie van onze tooneelspelers heeft verbeterd en hen, die zich onder andere vanen schaarden, menigmaal tot een edelen wedstrijd heeft aangevuurd.

Dat de Tooneelschool geen zeer groote talenten heeft afgeleverd, ja, dat wij nu moeten getuigen: wij hebben tooneelspelers als Albrecht, Veltman, Morin, Mevrouw Kleine, Mevrouw De Vries heen zien gaan en kunnen op weinige jongeren wijzen, die waardig hun plaatsen innemen, ongetwijfeld is dit te betreuren; maar mag daar het Verbond een verwijt van worden gemaakt?

Hoe dikwijls is 't niet gezegd, dat een school wel het talent, dat zich aanbiedt, kan vormen en beschaven en tot ontwikkeling brengen; maar geen talent kan scheppen, waar het ontbreekt.

Men bedenke ook, dat menige leerling de school verliet, eer hij behoorlijk onderlegd was en dat 't zeker niet onze minst talentvolle meisjes waren, die door trouwlustige mannen van de planken werden afgehaald, eer zij die eigenlijk flink hadden betreden.

In hoeverre onze School werkelijk vorming, ontwikkeling en beschaving heeft gegeven moge een vergelijking aantonen — waarbij natuurlijk het talent buiten rekening moet blijven — van de ex-leerlingen van die school met de tooneelspelers en de tooneelsterren, die al wat zij kunnen, zich uitsluitend op de planken hebben eigen gemaakt.

Zonder in een overdreven lofspraak van onze School te vervallen, durven wij dan gerust wijzen op voorbeelden als Mevrouw Rössing-Sablairolles, Schultze, Mevrouw Holtrop-van Gelder, Roijaards, Alida Klein, Mevrouw Mulder-Roelofzen, Tourniaire, de Vos, het echtpaar Schwab, Mina Sasbach en de anderen u bekend. Niet allen volgden zij een geheelen cursus; maar zelfs zij, die maar enkele lessen bijwoonden, hadden daar toch ongetwijfeld hun profijt van. Bovendien, als onze School niet goed werkt, hoe verklaart men dan het overigens-zeer-betreibenswaardige verschijnsel, dat onze goede leerlingen, nog eer zij geheel klaar zijn als tooneelspelers of speelsters worden geëngageerd? Bewijst dit, dat men ze ongeschikt vindt, of dat de direkties ze elkander betwisten?

Noch de tijdgeest, noch onze volksgeest zijn gunstig geweest voor ons streven. Wij zijn begonnen te werken bij den aanvang van een periode van verval voor de dramatische literatuur en ondanks al het streven naar iets nieuws en iets beters, ondanks menig merkwaardig tooneelwerk uit dat streven geboren, kunnen wij nog altijd niet zeggen, dat de tooneelschrijfkunst een nieuwen weg heeft gevonden en met vasten tred daarop voortschrijdt.

Deze onzekerheid van de tooneelschrijfkunst heeft onzekerheid in de tooneelspeelkunst ten gevolge gehad en samen hebben die beiden bewerkt: toenemende onverschilligheid van het publiek. 't Is of heden ten dage de kunst en het groote publiek hoe langer hoe meer van elkander vervreemden.

De kunst wil ernst: hier den ernst van de berusting, ginds den ernst van de wanhoop; het groote publiek wil vermaak, desnoods dat van slecht allooi.

Zullen zij ooit weer tot elkaar komen? Wij weten 't niet;

maar zien voorloopig alleen, dat de artiest, de ernstige artiest zich tot een steeds kleiner wordende schare richt, ja dikwijls ook zulk een kleine schare nog versmaadt en uitsluitend werkt voor eigen bevrediging.

Voor de fijnproevers op artistiek gebied geeft dit soms aan zijn werk een zeldzaam aroma; maar de dramatische kunst kan nu eenmaal niet bestaan zonder een groot, belangstellend publiek.

Gelijk op elk ander gebied heeft op ons gebied de achteruitgang een fatalen cirkel doen ontstaan.

Het tooneel kan niet vooruitgaan, omdat het publiek, het groote, warm belangstellende, voor goede kunst ijverende, geldofferende publiek ontbreekt en het publiek, dat belang wil stellen, keert het tooneel den rug toe, omdat het geen voorstellingen krijgt van zijn gading.

In dezen cirkel heeft het Tooneelverbond steeds pogen in te grijpen, maar, zooals wij zagen, die pogingen hebben nog niet opgeleverd, wat men er van verwachtte.

Dat er onder den invloed van het Verbond een tijdperk van bloei voor ons tooneel is geweest, valt niet tegen te spreken; maar dat tijdperk heeft helaas zeer kort geduurd. Toen de Koninklijke Vereeniging zoo vele van hare beste krachten verloor, hetzij door den dood, hetzij door uittreding uit haar kader, toen de jongeren niet in staat bleken de heengegane in talent te evenaren, laat staan te overtreffen, toen de stukken uitbleven, die het publiek hadden kunnen meeslepen, toen de pogingen om iets nieuws, iets beter verzorgds, iets beter bestudeerds te geven telkens en telkens weer niet opgewassen bleken tegen de nederdrukkende macht van ongunstige omstandigheden, toen doofde de opgewekte belangstelling al gauw weer uit en verliep de strooming van het publiek, die voor een poos naar de schouwburgen was gericht geweest.

Men kon, of wilde niet begrijpen, dat voor alle verbetering aanhoudende belangstelling het eerste vereischte was en bleef.

Men ging veraf staan om af te wachten en juist door dit veraf staan vergerde de toestand met den dag.

Ondertusschen zat het Hoofdbestuur niet stil. Integendeel. Nu eens trachtte het door het uitschrijven van een prijsvraag goede oorspronkelijke stukken te verkrijgen, dan weer deed het een poging om bij abonnement voorstellingen tot stand te brengen, waarvoor bijzonder veel werk zou gemaakt worden van instudeering en regie.

Het deed moeite om aan schrijvers en vertalers behoorlijke honoraria te waarborgen voor hun werk; het stelde geld beschikbaar om een régisseur de gelegenheid te geven zich in het buitenland voor zijn vak te bekwamen.

Het trachtte een oefeningstooneel in het leven te roepen, waarop de jongeren hun krachten zouden kunnen beproeven in rollen van beteekenis; het vormde een Leescomité om beginnende auteurs in te lichten over de verdiensten en gebreken van hun werk en hun belangen voor te staan bij de direkties van gezelschappen.

Het deed aanhoudend zijn best om de School in te richten naar de gebleken wenschen en behoeften van de tooneelisten; het poogde invloed te oefenen op de kritiek, opdat het publiek zoo goed mogelijk zou worden voorgelicht; maar

De uitgeloofde prijzen konden het gehalte der tooneelstukken niet verbeteren, uitstekende talenten, die zich voor tooneel-speler, régisseur of auteur wenschten te bekwamen melden zich niet aan; de abonnementen werden niet genomen; de onmisbare medewerking bleef overal uit en de sleur, de alle moed en lust vernietigende sleur, de sleur, die alle frischheid doodt en alle kracht verlamt, de sleur, die de ontevreden en de berustenden gelijkelijk doet inslapen, de sleur, die een hervorming pas aanvaardt, wanneer i elders heeft uitgediend, de ellendige sleur bleek oppermachtig te heerschen.

Daar komt bij, dat de tegenwerking zich steeds blijft doen gevoelen.

Was dit nu maar alleen een tegenwerking van hen, die iets anders willen dan wij: van hen die een verheffing van het tooneel zooal niet verderfelijk dan toch onnoodig vinden.

Maar neen, ook van de zijde van hen, die hetzelfde doel najagen als wij, doet zich die tegenwerking gevoelen en in plaats, dat zulke ijveraars hier komen, om te midden van belangstellenden in ons tooneel hun inzichten te openbaren. hun plannen te bepleiten, bepalen zij er zich toe te tornen en te plukken aan hetgeen met zooveel moeite verkregen is, en elk streven, dat naast het onze zich baan wil breken, aan te prijzen als iets beters.

Dat de belangstelling in ons Verbond nooit geheel heeft opgehouden te bestaan, dat bewijst in de eerste plaats het Koninklijk subsidie, dat ons steeds trouw is gebleven, dat bewijst ook de volharding, waarmede ons ledental bijeen wordt gehouden. dat bewijzen de schenkingen, die wij kregen van de heeren Hacke van Mijnden, Wertheim, Jacobson, Linden, de voorstellingen, die voor onze School werden georganiseerd en de talrijke kleinere giften.

Edoch. dat alles kon niet verhinderen, dat haast alle proefnemingen na korten tijd moesten worden opgegeven, omdat zij niets hadden uitgewerkt.

En zoo kunnen wij op dit oogenblik eigenlijk alleen wijzen op onze School, waarvan het nut aan geen twijfel meer onderhevig is voor hen, die zich de vroegere verwildering nog herinneren en die op het tooneel waarde hechten aan een beschaafd spel, een zuivere uitspraak en een goede diktie.

't Is waar, dat men aan deze Tooneelschool verwijt en dat ze te veel tooneelspelers en speelsters aflevert en dat ze te weinig goede geeft, maar leveren ook de universiteiten niet een groot getal meesters in de rechten af, die hun weg als advocaat of rechter niet kunnen of niet willen maken en is dit verschijnsel niet eenvoudig hieraan toe te schrijven, dat de meeste menschen hun toekomstige loopbaan moeten kiezen in een leeftijd, waarop zij tot kiezen nog volkomen onbekwaam zijn?

Zullen wij nu voor het overige ons door de sleur en de tegenwerking overwonnen verklaren, de bijl er bij neerleggen en zeggen: het geeft toch allemaal niets?

Ik hoop, dat de vergadering met me instemt, als ik zeg: neen! Wij mogen het werk met zooveel geestdrift begonnen niet laf in den steek laten.

Wij moeten den strijd voortzetten en volhouden, al zou die ons voor het oogenblik ook hopeloos lijken.

Want in elk geval weten wij niet, wat de toekomst ons brengen zal.

Eén groot talent, hetzij dat van een acteur, hetzij dat van een auteur, is in staat een tweede omwenteling te weeg te brengen, nieuwe belangstelling te wekken bij het publiek, met nieuw leven onze gezelschappen te doordringen.

En onze taak, onze plicht is 't te zorgen, dat dan de tooneeltoestanden niet teruggekeerd zijn tot die vroegere verwildering, dat er dan een beschaafd en ontwikkeld korps artiesten is om de nieuwe ster in zijn spel waardig te steunen of om de nieuwe kunst waardig te vertolken en dat er dan nog een Verbond van belangstellenden in het tooneel bestaat, aangewezen en geschikt om voor het nieuwe den weg zooveel mogelijk en zooveel nodig te effenen.

Dat er, na al de mislukte proefnemingen van de vorige jaren en na de hervorming van onze School in het laatste jaar, voor het oogenblik niet veel te doen is, ligt voor de hand; maar dit mag ons er niet toe brengen de oogen tot zoete rust te sluiten en te zeggen: er is in 't geheel niets te doen. Laten wij integendeel die oogen ter dege open houden, de teekenen des tijds ernstig gade slaan, ons aanhoudend afvragen: kunnen wij niet dit of kunnen wij niet dat en dan als 't mogelijk blijkt: ingrijpen, handelen en trachten te werken ten goede.

Wie ons voor dit ingrijpen en handelen op onze bijeenkomsten een doelmatigen raad meent te kunnen geven, hoeft

niet te vreezen, dat zijn stem die zal zijn van een roepende in de woestijn.

Zoo is er gehandeld onder onzen eersten Voorzitter Schimmel, onder zijn opvolgers Pierson, Stokvis, van Hamel. Ik stel u voor zoo voort te gaan.

Ten slotte een enkel woord over het afgelopen genootschapsjaar. Maar alvorens hiertoe over te gaan, wil ik mij een korte uitweiding veroorloven, naar aanleiding van het overlijden van Professor Allard Pierson.

Professor Pierson heeft van zijn belangstelling in ons Verbond het eerst doen blijken door zich in het jaar 1878 te belasten met het onderwijs in de Aesthetica op onze School. In November van hetzelfde jaar werd hij lid en dadelijk Voorzitter van het Hoofdbestuur. Professor Pierson heeft de lastige dagen meegemaakt, toen de heer Goteling Vinnis en de Commissie van Beheer en Toezicht het samen niet konden vinden. Hij was geen aanhanger van de denkbeelden, die verleden jaar hebben gezegevierd; maar al is zijn opvatting van de School niet proefhoudend gebleken, zij, die hem van nabij hebben gekend, weten, dat hij door zijn persoonlijken omgang een grooten en weldadigen invloed op de leerlingen heeft uitgeoefend en zij, die hem alleen uit de verte mochten aanschouwen herinneren zich ongetwijfeld de schitterende redevoeringen, waarmee hij gewoon was onze Algemeene Vergaderingen te openen. Zijn naam zal in ons Verbond steeds met eere worden genoemd. Dat het afgelopen jaar zich treurig instelde ligt u allen nog versch in het geheugen. Het was nog niet eens begonnen, toen op de vorige Algemeene Vergadering onze Voorzitter Professor van Hamel ons ontviel. Iedereen beseft, dat dit verlies voor ons Verbond een zeer groot verlies was en Professor van Hamel heeft dan ook zeker geen oogenblik getwijfeld aan de oprechtheid van hen, die er op aandrongen: blijf toch, want zulk een uitstekenden Voorzitter krijgen wij niet terug.

Hij heeft niet toegegeven; maar hoezeer wij dit vasthouden aan het eenmaal genomen besluit ook betreuren, begrijpen kunnen wij 't toch ook.

Al kwam onder het Voorzitterschap van Professor van Hamel de jongste hervorming van de Tooneelschool tot stand, in het bijzonder was hij de man van de proefnemingen, waarop ik reeds heb gezinspeeld.

Haast geen vergadering van het Hoofdbestuur ging er voorbij, of hij kwam met een nieuw plan aan, nu eens tot bevordering van onze tooneelliteratuur, dan weer tot betere vorming van onze aankomende artiesten of tot verzorging van den ouden dag van hen, die tot werken niet meer in staat waren.

Al wat er te probeeren was, heeft hij geprobeerd.

Wat wonder, dat hij eindelijk, toen teleurstelling op teleurstelling zijn deel waren geworden, toen miskenning en flauwe hatelijkheden het onaangename van die teleurstellingen nog hadden verscherpt, dat hij toen beu is geworden van zijn taak en verklaard heeft: Met ijver en lust ben ik begonnen; nu ik niet langer met ijver en lust kan voortwerken, scheid ik liever heelemaal uit.

In ons Verbond zal de herinnering aan hem blijven voortleven als de herinnering aan een onzer beste Voorzitters, een onzer uitstekendste sprekers, een onzer meest taktvolle leiders . . . trouwens, de vorige Algemeene Vergadering huldigde reeds zijn verdiensten door hem een plaats onder onze Eereleden aan te bieden.

Maar weinige maanden na zijn heengan verloren wij door den dood onzen Algemeenen Penningmeester Jean Browne. Ook van hem durf ik verklaren, dat zijn nagedachtenis in eere zal blijven in ons Verbond.

Behalve nauwgezet Penningmeester was hij een onvermoeid medewerker aan ons blad en in alle opzichten een van de ijverigste leden van het Hoofdbestuur.

Wij hadden dan ook gehoopt hem nog lang in ons midden te mogen behouden.

Een derde verlies leed ons Verbond door het uittreden uit het Hoofdbestuur van den heer Daniël de Lange. De heer de Lange bekleedde als musicus in het Hoofdbestuur een zeer eigenaardige plaats en 't is hem zeker niet euvel te duiden, dat hij die plaats ontruimde, toen hij gelegenheid vond elders meer voor zijn vak te doen dan bij ons.

Toch betreuren wij zijn heengaan, omdat wij zijn belangstelling hebben leeren waardeeren en zijn adviezen ook in zaken, die niet onmiddellijk zijn vak raakten, op hoogen prijs leerden stellen.

Aanstands, mijne heeren, zult u geroepen worden om waardige plaatsvervangers te kiezen voor de heeren Browne en de Lange, terwijl zooals u bekend is, de heer van Hamel als Hoofdbestuurder vervangen werd door den heer Vinkesteyn, die geen vreemde meer voor u is; maar die vandaag voor de eerste maal als Penningmeester een begroting aan uw goedkeuring zal onderwerpen. Voor den Amsterdamschen heer Vinkesteyn, die aftreden moest omdat hij zijn kwaliteit van Amsterdammer verloor kwam de heer Fentener van Vlissingen in de plaats.

En nu moet ik u nog herinneren aan een verlies, dat het Verbond eigenlijk reeds verleden jaar heeft geleden. Professor Stokvis, die na de vorige Algemeene Vergadering verklaard had nog voor een jaar het Voorzitterschap van de Commissie van Beheer en Toezicht te willen waarnemen heeft nu definitief die Commissie verlaten.

Wij hebben hem noode zien vertrekken.

Van den aanvang af in het Hoofdbestuur werkzaam is Professor Stokvis daar ook drie jaren lang Voorzitter van geweest. De genegenheid, die hij steeds voor ons Verbond heeft getoond en de ijver, dien hij er in aan den dag heeft gelegd, zijn boven mijn lof verheven. In het bijzonder ging de School hem ter harte.

Met zijn kunstenaarsgeest en zijn kennis van het onderwijs was hij in de Commissie van Beheer en Toezicht de beste kracht. Zeker was dan ook niemand waardiger dan hij om onder onze Eereleden te worden opgenomen.

Laten wij hopen, dat het Verbond in voorkomende gevallen steeds op zijn hulp even als op die van de heeren van Hamel en de Lange zal mogen blijven rekenen.

Ook zijn plaatsvervanger moet straks door u worden aangewezen.

Wat wij u te zeggen hebben aangaande onze Tooneelschool en de tooneeltoestanden in het afgelopen jaar zal de Secretaris u aanstands in zijn verslag mededeelen.

Ik open de 26ste Algemeene Vergadering.

Deze rede, die met groote belangstelling is aangehoord, wordt aan het slot met hartelijke toejuichingen begroet.

Daarop leest de Secretaris de presentielijst voor met vermelding van het aantal stemmen, dat door elke afdeling wordt uitgebracht, t. w. Amsterdam 10, Rotterdam 10, 's Gravenhage 10, Dordrecht 3, Utrecht 2, Delft 2, Tiel 1 en Haarlem 1 stem. Hij deelt daarop mede, dat van de volgende personen bericht is ontvangen, dat zij verhinderd zijn de vergadering bij te wonen, nl. van de Eereleden Mr. J. N. van Hall, Mevr. M. E. A. Waller-Schill, Prof. A. G. van Hamel en Prof. B. J. Stokvis en van de heeren H. J. Schimmel, Max Rooses, Julius Vuylsteke en Prof. Allard Pierson, (inmiddels overleden).

De Secretaris, Mr. J. Kalf Jr. krijgt daarna het woord tot voorlezing van het verslag over het afgelopen bondsjaar, dat als volgt luidt:

De Secretaris eener vereeniging als de onze, die het verslag over de lotgevallen en werkzaamheden aan het einde van een vereenigingsjaar heeft samen te stellen, heeft uit

den aard der zaak slechts eene aangename taak, wanneer hij van resultaten van beteekenis kan gewagen, van feiten, die indruk gemaakt hebben op de buitenwereld en die aan de bemoeiingen der vereeniging of van haar Bestuurderden qualitate qua te danken zijn. Wat misschien op zeker oogenblik de gemoederen van bestuurders warm maakte of hunne gedachten bezig hield, verliest veel van het belang, dat het op dat oogenblik had, wanneer de gedane pogingen échec hebben geleden of de quaesties, die zich voordeden, vanzelf zijn opgelost en reeds bijna weer vergeten. En zoo is het in het afgelopen jaar met de fata van het Verbond geweest: nu, van achteren gezien, schijnen ze veel minder vermeldenswaard. Maar een verslaggever, hoe critisch hij overigens, misschien uit kracht der gewoonte, gestemd moge zijn, moet zich bepalen tot objectief mededeelen: de waarde der verhaalde feiten en gebeurtenissen mogen de geschiedenis . . . of de algemeene vergadering beoordeelen.

Zijn eigen meening, laat mij zeggen zijn eigen gevoel, zou de verslaggever wel liever niet heelemaal op zij willen zetten bij het vermelden van het eerste feit, dat de aandacht vraagt: het overlijden van den heer Jean Browne, onzen Penningmeester, wiens overlijden op den 4den September 1895 alle Tooneelverbonders, die hem kenden, zoo diep getroffen heeft. Na hetgeen onze Voorzitter over hem gezegd heeft kan echter de verslaggever volstaan met de verzekering, dat Jean Browne bij het Tooneelverbond in dankbare herinnering zal blijven. Prof. A. G. van Hamel, die met mr. L. J. Plemp van Duiveland, het Verbond en het Hoofdbestuur bij de begrafenis van den heer J. Browne vertegenwoordigde, maar niet mocht spreken, heeft ons verhaald van den rouw en de deelneming, die aan dit graf bleken en wij zouden ook zonder dat begrepen hebben, dat beide groot moeten geweest zijn.

De opgevallen plaats in het Hoofdbestuur kon natuurlijk tusschentijds niet worden aangevuld: het Hoofdbestuur heeft dan ook het grootste deel van het afgelopen verbondsjaar slechts acht leden geteld. Het benoemde, nadat Prof. van Hamel in October uit zijn midden was weggegaan, den heer Marcellus Emants tot zijn Voorzitter, en dr. C. I. Vinkesteyn tot Penningmeester, terwijl de Secretaris zijn post bleef vervullen.

De eerste taak van den nieuwen Penningmeester, nadat hij het bewind had aanvaard, was een som van f 100.— weer in ontvangst te nemen, die de heer Browne nog aan den Secretaris had ter hand gesteld, nadat het Hoofdbestuur had besloten gunstig te beschikken op een verzoek van den heer L. H. Chrispijn, een deel te mogen ontvangen van de som op de begroting voor 1894/95 uitgetrokken voor de opleiding van een régisseur. Van het plan van den heer Chrispijn, te Berlijn eenigen tijd de régie te gaan bestudeeren in schouwburgen, waar hij die op zijn tournée naar Duitschland had leeren bewonderen, kon echter door drukke bezigheden niets komen. De f 100.— werden dus niet uitbetaald en de heer Chrispijn kon ons slechts voor de goede bedoeling dank zeggen.

Wat de verdere financiële aangelegenheden van het nu afgelopen jaar aangaat, beschikte het Hoofdbestuur over de te zijner beschikking gestelde f 200.— voor eene Afdeling, die een bijzondere voorstelling wenschte te organiseeren, ten voordeele der Afdeling Amsterdam, die het voornemen te kennen gaf in Mei ter gelegenheid der Algemeene Vergadering een voorstelling te geven, die bijzondere kosten zou medebrengen en in enkele opzichten iets anders zou zijn, dan een voorstelling van een of ander gezelschap. Aan de aanvragen van andere afdelingen, kon daardoor dit maal geen gevolg gegeven worden.

Mede door den zoozeer betreurden dood van den Penningmeester kwam het bestuur in eene moeilijkheid met de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen, die het ons over 1894/95 toegezegde subsidie van f 500.— niet meer kon uitbetalen, toen daarom door ons werd gevraagd, omdat

de aanvraag te laat kwam en de rekening over het verenigings jaar van „het Nut” was gesloten. Het Hoofdbestuur van „het Nut” zeide echter ons Hoofdbestuur toe, dat het dit subsidie dit jaar weer op de concept-begroting zou brengen voegde er tevens op ons verzoek de verzekering aan toe, dat het ook de beide andere subsidies, in vorige jaren ons toegezegd, en niet door ons genoten, indien wij ze noodig hadden, voor twee volgende jaren weer op de begroting zijner Maatschappij zou brengen.

In het afgelopen jaar heeft het Hoofdbestuur voorts een poging gedaan tot versterking van den invloed van het Verbond, die ten nauwste verband houdt met de Tooneelschool en daarom hier behandeld wordt als overgang tot dit onderdeel van de werkzaamheid van het Verbond. Het trachtte namelijk in Vlaanderen, met name te Antwerpen krachten voor ons tooneel te winnen. Naar aanleiding van opmerkingen in *Het Nederlandsch Tooneel* werden pogingen in het werk gesteld om te Antwerpen eene afdeling van het Verbond te stichten, welke zich dan zou bezighouden met de opleiding van tooneelspelers, met het doel deze tenminste een paar jaar de Tooneelschool te laten bezoeken. Van een bespreking door den Voorzitter, den Directeur der School en den Redacteur van *Het Tooneel* te Antwerpen met een aantal belangstellenden gehouden, heeft men in *Het Tooneel* een verslag kunnen lezen. Tot nu toe komt het ons voor, dat de poging te vergeefs geweest is. Toch is nog niet alle hoop opgegeven al kunnen wij het tijdstip zeker nog niet voorzien, waarop onze school door Vlaamsche aspirant-acteurs bevolkt zal worden.

Aan het eind van den vorigen cursus van de Tooneelschool moesten weder proeven van voordracht en spel afgelegd worden ten overstaan eener jury. In die jury namen zitting de heer Jean Browne (namens het Hoofdbestuur), Freule Bicker (namens de Commissie der School), Mevr. Ellenberger en de heeren Christijn en Van Schoonhoven (als tooneelspelers), en de heeren dr. G. Kalf en F. van der Goes als deskundigen. Aan deze proeven werd deelgenomen door drie leerlingen der tweede klasse (een hoogste klasse was er in dien cursus niet) en een hospitante. De jury kende aan eene leerlinge, mej. Rika Hopper een tweeden prijs toe voor ernstig werk en aan de hospitante mevr. Koetscheidt een eervolle vermelding voor hare voordrachten.

De uitslag der overgangsexamens was, dat drie leerlingen der Voorbereidende School werden bevorderd naar klasse I der Vakschool. De vierde werd niet tot de Vakschool toegelaten en verliet de School.

Van de twee leerlingen van klasse I der Vakschool werd eene bevorderd tot klasse II; van de drie leerlingen van klasse II ook slechts een tot klasse III.

Bij het sluiten van den cursus bevonden zich 9 leerlingen op de School en bovendien 5 hospitanten.

De toelatingsexamens voor den nieuwen cursus werden gehouden op 30 Augustus j.l. — 9 candidaten hadden zich aangemeld, waarvan 5 opkwamen. Van deze 5 wenschte een A-, de vier anderen B-leerlingen te worden.

Van deze candidaten slaagden slechts twee, beiden als B-leerlingen in klasse I.

Drie leerlingen kwamen na de vacantie niet weer op school terug, zoodat de School op 2 September opende met elf leerlingen: A-leerlingen, in klasse I drie, in klasse II een, in klasse III één; B-leerlingen, in klasse I vier, in klasse II twee. Drie hospitanten van den vorigen cursus waren toegelaten als B-leerlingen.

In deze bevolking kwam in den loop van den cursus nog eenige verandering: in October werd admittie-examen afgenomen aan een candidaat, die eerst voorwaardelijk, later na een her-examen definitief werd toegelaten als A-leerling in klasse I. In dezelfde maand verliet een B-leerling de School. Nog twee candidaten deden in Februari toelatingsexamen, waarvan één slaagde doch de School niet kwam bezoeken en de tweede werd afgewezen. Twee

leerlingen verlieten evenwel de School met April, zoodat er nu in het geheel nog 9 leerlingen zijn: 6 A-, en 3 B-leerlingen.

In het personeel der leeraren kwamen drie veranderingen: wegens voortdurende ziekte kwam de heer Le Gras niet terug en werd opgevolgd door mevr. Holtrop-van Gelder, die zijn betrekking in den vorigen cursus reeds tijdelijk had waargenomen; de heer Gerard Muller nam zijn ontslag als leeraar in costumkunde en werd vervangen door den heer Th. C. Simons, die reeds in de andere vakken dezer groep les gaf. Voorts werd ook aan mevr. Ypes-Speet op haar verzoek midden in den cursus eervol ontslag verleend wegens haar vertrek naar Indië. In haar plaats werd tot leerares in uitspraak, stemvorming en zang, benoemd mej. J. Dusault te 's Gravenhage. Nog verdient vermelding, dat de lessen in Duitsch van den heer Frantzen, die eenigen tijd verhinderd was deze lessen te geven, werden waargenomen door mej. Van Eyk van Voorthuizen. Eindelijk verviel door opheffing der Voorbereidende School de betrekking door mevr. Gallas-Smits aan de Tooneelschool bekleed; aan mevr. Gallas werd dus eervol ontslag verleend. In de bewoning en verzorging van het schoolgebouw werd op andere wijze, zeer ten genoegen der Commissie van Beheer en Toezicht op de Tooneelschool voorzien.

De lessen aan de School werden over het geheel geregeld gegeven. In December en Januari waren mevr. Stoetz eenigen tijd door ongesteldheid, in Maart en April de heer de Vos door ambtsbezigheden verhinderd hunne lessen te geven. De niet gegeven lessen worden echter zooveel mogelijk ingehaald.

Over den ijver en het gedrag der leerlingen valt te roemen; het onderwijs werd, vermindering door ziekte uitgezonderd, zeer geregeld bijgewoond en de meeste lessen door allen met lust en opgewektheid.

Over de vorderingen der leerlingen had de Commissie met enkele genoodigden (leden van het Hoofdbestuur, van het bestuur der Afdeling Amsterdam) de gelegenheid te oordeelen op twee „proefavonden.” Op 25 Januari en 9 Mei werden door de leerlingen voor haar proeven van voordracht en spel gegeven. Voorts traden de leerlingen op te Oosterbeek voor het Departement van „het Nut,” te Tiel en te 's Gravenhage voor de afdelingen van het Verbond, resp. op 16, 17 en 28 Maart. Een verzoek der Afdeling Haarlem om de leerlingen voor hare leden te doen optreden kon helaas, niet worden ingewilligd omdat de financiële voorwaarden te bezwarend waren. Wel trad eene leerlinge, Rika Hopper, op den sluitingsavond van de Afdeling „Volksvoordrachten” van de Maatschappij voor den Werkenden Stand in het publiek op met de voordracht van eenige gedichten.

Wat eindelijk de Commissie van Bestuur en Toezicht betreft, zij verloor twee leden in de heeren Jean Browne en Daniël de Lange; de laatste kon door drukke bezigheden niet langer deel der Commissie uitmaken. In hunne plaatsen benoemde het Hoofdbestuur uit zijn midden de heeren Emants en Mr. Fentener van Vlissingen. Prof. G. A. van Hamel, door de vorige algemeene vergadering tot lid der Commissie benoemd, verklaarde niettegenstaande herhaalden aandrang van het Hoofdbestuur, dat hij zich deze benoeming niet kon laten welgevalven. Het Hoofdbestuur besloot toen, om de Commissie voltallig te houden, prof. Stokvis, uit te noodigen nog één jaar het lidmaatschap te blijven vervullen en ons jongste Eerlid verklaarde zich daartoe bereid, op voorwaarde, dat het dan ook slechts voor één jaar zou zijn. Straks zal dus door deze vergadering een ander lid der Commissie moeten worden aangewezen.

In het comité van Dames-Patronessen, dat zijne zeer gewaardeerde diensten aan de School bleef bewijzen, kwam geen verandering.

Wat de reorganisatie der School betreft, zij is nog geen vol jaar geleden tot stand gekomen; over hare werking valt

dus nog niet te oordeelen. Over de opheffing der Voorbeleidende School behoeft nu zeker nog niet geklaagd te worden. Ook buiten haar om hebben wij een A-leerling gekregen. De verdeling der leerlingen in A-leerlingen en B-leerlingen, waardoor de hospitanten konden worden afgeschaft, werkt tot nu toe zeer goed. Met het figureeren, als nieuw vak op het programma gebracht, ondervindt men echter nog moeilijkheden. Dit vak is dan ook in den afgeleopen cursus niet onderwezen.

Van diploma's aan de leerlingen verstrekt, wordt geen melding gemaakt, omdat tegenwoordig alle tooneeldirecties op verzoek der leerlingen toegang verleen; het Nederlandsch Tooneel op verzoek van den Directeur.

Van de bibliotheek der School werd dit jaar ruim gebruik gemaakt.

Nog is het hier de plaats mede te deelen, dat de Commissie van Beheer en Toezicht om Prof. Stokvis op te volgen Dr. Vinkestijn aanwees als beheerder van het Wertheimfonds. Dit jaar deed het fonds weer goede diensten.

Het Hoofdbestuur stond aan één leerling geheele en aan twee gedeeltelijke vrijstelling van schoolgeld toe.

Het *Tijdschrift* verscheen dit jaar zeer geregeld. Het Hoofdbestuur waardeert den grooten ijver van den Redacteur en heeft gemeend hem met vertrouwen voor eene herbenoeming te kunnen aanbevelen. Ook dit jaar heeft de Redacteur weer een groot deel van het blad gevuld met stukken van zijn hand: ook dit maal moeten wij de opmerking maken, dat meer medewerking den Redacteur zoowel als den lezers, die waarschijnlijk naar meer afwisseling zullen verlangen, aangeenaam zou zijn.

Ook *Het Tooneel* leed een gevoelig verlies door het overlijden van den heer Jean Browne, die onder het voor niemand meer hem verbergende pseudoniem Jean Valjean vele jaren kronieken „Uit de Maasstad” schreef. Gelukkig is de Redacteur er in geslaagd een waardigen plaatsvervanger voor hem te vinden in „Pavidus,” die tegenwoordig de leden van het Verbond op de hoogte houdt van hetgeen te Rotterdam op tooneelgebied voorvalt.

Het Leescomité, nog steeds bestaande uit de heeren Marcellus Emants en Mendes da Costa, had dit jaar een niet dankbaarder taak dan het vorige. Slechts in één stuk kon het goede qualiteiten ontdekken en op grond daarvan den auteur den raad geven het stuk eenigen tijd te laten liggen en dan om te werken. Het Comité ontving dit jaar echter minder stukken dan het vorige. De liefhebberij om tooneelwerken te schrijven schijnt te dalen onder de aspirant-literatoren.

Eindelijk moet het verslag nog vermelden, dat het Hoofdbestuur ook dit jaar den treurigen plicht had mede achter de baar te gaan van een zeer bekend en algemeen geacht tooneelspeler: het was bij de begrafenis van den heer C. R. H. Spoor vertegenwoordigd door twee zijner leden: een hunner legde met een enkel woord een krans op het graf van een man, die de tooneelspeelkunst zijn leven lang trouw had gediend.

Vóór wij overgaan tot de mededeeling van de bijzonderheden uit de jaarverslagen der afdelingen, die in April bij den Algemeenen Secretaris inkwamen, moge hier vermeld worden, dat het Hoofdbestuur in Januari tot de Afdelingsbesturen het verzoek richtte zich eens bijzonder in te spannen om het ledental hunner afdelingen wat in de hoogte te drijven. Uit den Staat van het Verbond, in het nummer van *Het Tooneel* van 15 December ll. gepubliceerd, was toch gebleken, dat het aantal leden in de meeste Afdelingen aan het dalen was, in sommige grootere zelfs in vrij ernstige mate, zoodat maatregelen om verdere vermindering te voorkomen en, zoodanig mogelijk, toeneming te verkrijgen niet overbodig waren. Over het schrijven dat het Hoofdbestuur in dezen tot de afdelingen richtte wordt in de verslagen meer dan eens gesproken. Dit vooraf.

De afdeling AMSTERDAM schrijft:

„Gedurende het verenigingsjaar 1895/96 nam het ledental

der afdeling aanvankelijk vrij sterk af, terwijl slechts zeer weinigen zich als nieuw lid opgaven. Het bestuur der afdeling besloot, daartoe ook aangespoord door het rondschriven van het Hoofdbestuur, pogingen in het werk te stellen het ledental weer te doen stijgen. Daartoe werd aan de leden een circulaire gezonden, waarin gewezen werd en op het nut, dat 't Verbond sticht, en op de voordeelen, die het lidmaatschap meebrengt. Hoewel het aantal der gewonnen leden lang niet zoo groot is, als het Bestuur had verwacht, bleef door dezen maatregel het eindcijfer vrijwel hetzelfde als verleden jaar.

Twee voorstellingen werden den leden gedurende dit seizoen aangeboden, nl. een van *Lakmé* door de Nieuwe Nederlandsche Opera en de première van *Marcelle* door de Koninklijke Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel.”

De Afdeling zelf gaf dezen cursus geen voorstelling; deze werd uitgesteld tot de jaarvergadering in Mei te Amsterdam te houden.

Deze voorstelling is wel het voornaamste punt geweest in de besprekingen en bemoeiingen van het Afdelingsbestuur in dit seizoen.”

ROTTERDAM wijdt allereerst eenige waardeerende woorden aan de nagedachtenis van zijn overleden Secretaris Jean Browne, wiens „heengaan het Bestuur weer te meer in herinnering gebracht wordt nu het het jaarverslag der Afdeling opmaakt, een taak, waarvan hij zich gedurende vele jaren op zoo verdienstelijke wijze gekwetend heeft.” Wat door „meerbevoegden” reeds over den ijver, de toewijding, de bekwaamheden van den heer Jean Browne, als Secretaris der Afdeling, als Penningmeester van het Hoofdbestuur, als criticus werd gezegd, onderschrijft het Bestuur gaarne. „Zijne nagedachtenis zal door onze Afdeling steeds in eere worden gehouden”. Aldus eindigt dit gedeelte van het verslag, dat daarna voortgaat:

„In eene buitengewone vergadering werd in zijne plaats gekozen de heer Mr. L. J. Plemp van Duiveland, terwijl door de benoeming van den heer C. van Rossem Czn. het aantal bestuursleden van 5 op 6 werd gebracht. Het doel van deze uitbreiding was voornamelijk om door meerdere en nieuwe krachten, het aanwerven van nieuwe leden te bevorderen, en aangenaam is het ons U te kunnen mededeelen, dat onze verwachting niet isteleurgesteld. Het ledental bedraagt thans 511.

De jaarlijksche invitatie-voorstelling werd den leden aangeboden op 23 Maart. Door de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten werd opgevoerd *Dora* van Victorien Sardou, dat, hoewel geen première hier ter stede, toch voor velen nieuw was en algemeen in den smaak viel, hetgeen zeer zeker mede te danken was aan de verdienstelijke wijze, waarop Mejuffrouw Alida Klein de titelrol vervulde.”

Aangaande den toestand van het tooneel te Rotterdam, vermeldt het verslag het volgende:

„Bij de opening van het tooneelseizoen, kwam de directie van den Tivoli-Schouwburg in handen van de heeren Joosten en Poolman. Vooral in den aanvang ontwikkelde dit gezelschap grooten ijver, die, zeker ook door de weinige belangstelling van het publiek, later wel iets verflauwd is.

Wij hebben dan ook aan Tivoli de opvoering van twee oorspronkelijke Nederlandsche stukken te danken: *Ontgoocheld* van Mevrouw Simons, dat, helaas, weinige opvoeringen beleefde, en *Onder Ons* van Marcellus Emants, dat een welverdiend succes had en langen tijd op het repertoire bleef.

De directie Le Gras en Haspels heeft evenwel ook niet stil gezeten. Wij herinneren ons ten minste niet in één seizoen zoovele nieuwe stukken gezien te hebben, waarvan wij meenen, meer in het bijzonder o. a. *De Vlinders*, *De Moeders* en *Een vrouw die liefheeft*, te moeten aanstippen.

Zeer te betreuren viel het zeldzame optreden van Mevrouw Beersmans en van de beide heeren Haspels, die door langdurige ongesteldheid vaak verhinderd werden hunne medewerking te verleen, eene medewerking welke, zooals bij

de opvoeringen bleek, slechts noode kan worden gemist, en waarop, helaas, in de toekomst weinig te rekenen valt.

Het is te hopen, dat de Directie hiermede rekening zal weten te houden en zij het schouwburgbezoekend publiek in het seizoen 1896/97 voor de dit jaar ondervonden teleurstellingen zal schadeloos stellen. Het bezoek aan de beide schouwburgen was matig."

De verslaggever van 's GRAVENHAGE herinnert in de eerste plaats aan de vervanging van de atgetreden bestuursleden, de heeren mr. F. W. J. G. Snijder van Wissenkerke en M. Hijmans van Wadenotjen door de heeren mr. J. E. Banck en F. Stam, van wie de eerste tevens optrad als gedelegeerde bij de Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool en gaat dan voort:

"Naar aanleiding van de in Januari 1896 van het Hoofdbestuur ontvangen missive betreffende den financiëelen toestand van het Verbond werd in de maand Maart door het Afdeelingbestuur een groot aantal circulaires verspreid, waarin gewezen werd op het doel van het Verbond en op de voordeelen aan het lidmaatschap verbonden. Tevens werd in dezelfde maand met machtiging der Commissie van Beheer en Toezicht wederom — gelijk ten vorigen jare — eene voorstelling georganiseerd van de leerlingen der Tooneelschool, in den foyer van het Gebouw van Kunsten en Wetenschappen, tot welke de leden met hunne dames vrijen toegang hadden.

Een en ander had ten gevolge, dat een 25-tal nieuwe leden tot de afdeeling toetraden.

In November 1895 trad Willem van Zuijlen voor de leden op; in Januari j.l. bood de Koninklijke Vereeniging „Het Nederlandsch Tooneel" aan de Afdeeling wederom een voorstelling aan, ditmaal bestaande uit de eerste opvoering van *Sirocco* van Mevrouw Snijder van Wissenkerke en *Droomen* van mej. Caroline Banck. Bovendien verleenden de heeren Le Gras en Haspels en Chrispijn den leden bij enkele hunner voorstellingen toegang tot verminderden prijs.

Het subsidie van f 250.—, dat de afdeeling sedert een paar jaren bijdraagt voor de opleiding van de leerlinge der Tooneelschool, mej. Christine Staas, werd wederom voor een jaar gehandhaafd."

Het verslag uit DORDRECHT is dit jaar vrij kort. De verslaggever schrijft:

"De toestand onzer kas maakt het noodzakelijk dit jaar de gebruikelijke soirée achterwege te laten, waardoor het groote voordeel wordt verkregen, dat behoudens onvoorziene omstandigheden voortaan telken jaren een goede soirée aan de leden kan worden aangeboden."

Het ledental der Afdeeling bleef stationair en op veel vermeerdering meent het Bestuur niet te mogen hopen; wie te Dordrecht voor het lidmaatschap in aanmerking komt, is gewonnen. Nog vermeldt de verslaggever, dat de heer S. A. F. baron Creutz, die bedankte, in het bestuur werd vervangen door den heer C. J. J. Verbraek van Nieuw-Beyerland. Over het tooneel te Dordrecht lezen wij: „De schouwburg alhier werd voortdurend zeer druk bezocht.

De heeren Le Gras en Haspels, Chrispijn en Joosten en Poolman zorgden voor een afwisselend, veelal fijn, menu.

Madame Segond-Weber, ditmaal voor een goed bezetten schouwburg optredende, zal die volle zaal misschien een volgende maal weer moeten derven wegens het absoluut onvoldoende gehalte van hen, die haar ter zijde stonden."

Ook de lotgevallen der Afdeeling UTRECHT zijn in weinige woorden verhaald. „De Afdeeling bracht het in het afgelopen jaar niet tot een tijdperk van nieuwen bloei, al mag er met grond verwacht worden, dat allengs de belangstelling in haar streven zal vermeerderen.

Het getal leden der Afdeeling steeg weder na eenige daling en bedraagt thans 46.

De toestand der kas liet niet toe iets van bijzonderen aard te verrichten; het Bestuur stelt zich voor den volgenden winter, ook in verband met de circulaire van het Hoofdbestuur, met meer activiteit op te treden. Teeken van leven

werd er echter gegeven bij het zilveren jubilee van Mevr. C. Poolman toen haar op 3 Mei 1895 bij haar optreden in den schouwburg een ruiker werd aangeboden.

Indien de tegenwoordige leden der Afdeeling wat meer belangstelling toonden, zou het Bestuur zich ook met meer voldoening van zijn taak kunnen kwijten; nu wordt die belangstelling slechts sporadisch aan den dag gebracht."

Veel soberder echter is MIDDELBURG, dat slechts mededeelt, dat den leden eene soirée werd aangeboden, op welke het gezelschap van den Tivolischouwborg te Rotterdam, onder Directie van de heeren Joosten en Poolman, *Liefde is geen Speelgoed* en *Belachelijke hoofdsche Juffers* opvoerde.

Uit GRONINGEN wordt geschreven, dat daar in de plaats van den heer mr. H. A. Büchler, jhr. G. W. van Vierssen Trip als bestuurslid werd gekozen. Voorts wordt met erkentelijkheid vermeld, „dat zoowel de Nederlandsche Tooneel-Vereeniging als de Vereenigde Rotterdamsche Tooneelisten op eene der door hen gegeven voorstellingen gratis toegang hebben verleend aan de leden van de Afdeeling."

Wat de afdeeling DRELT te vertellen heeft is niet bepaald opvroomlijkend.

De verslaggever schrijft:

"Het jaar 1895—1896 is wederom geen schitterend jaar te noemen. De animo der Delvenaars voor het Nederlandsch Tooneelverbond is niet groot en neemt zelfs eerder af dan toe, zoodat de Afdeeling dit jaar dan ook slechts 34 leden telt. En wederom hebben dit jaar eenige leden voor het lidmaatschap bedankt.

Zoodoende is dan ook de financiëele toestand der Afdeeling nog slecht te noemen. Het is evenwel aan het Bestuur mogen gelukken dit jaar alle oude schulden af te doen, zoodat het zich laat aanzien dat dit jaar, zij 't dan ook niet met een voordeelig, dan toch zeker niet met een nadeelig saldo zal sluiten."

Voorts vinden wij als een „lichtpunt" vermeld, dat de Afdeeling een voorstelling wacht, welke de heer Marcellus Emants met eenige liefhebbers-tooneelspelers uit den Haag zal komen geven, — een voorstelling welke sedert heeft plaats gehad — en waarop het bestuur zijn hoop gebouwd had, voor de toeneming van het ledental. Of deze verwachting verwezenlijkt is, zal een volgend jaarverslag ons eerst leeren. Als nieuw bestuurslid vermeldt het verslag den heer E. van Eibergen Santhagens.

Het verslag der Afdeeling TIEL vermeldt, dat op 17 Maart 1896, aan de leden en geïntroduceerden eene soirée is aangeboden, waarop eenige leerlingen der Tooneelschool proeven van spel hebben afgelegd. De soirée was druk bezocht en men was zeer voldaan over het vertoende. De leerlingen waren vergezeld van den Directeur en Mevrouw Stoetz. Het ledental vermeerderde hierdoor met 3, zoodat de afdeeling nu 22 Leden telt.

De Afdeeling HAARLEM heeft omtrent hare verrichtingen in het afgelopen jaar geen mededeeling te doen; de Afdeeling HARLINGEN heeft haar ledental tot 10 zien dalen en men ziet er te vergeefs om naar middelen de afdeeling uit haar verval op te heffen en GENT herhaalt de mededeeling van het vorig jaar dat het ledental, nu 6, te klein is om iets te kunnen verrichten.

Pogingen door het Hoofdbestuur gedaan om nieuwe afdeelingen op te richten of slapende op te wekken (LEEUWARDEN o.a.) mislukten.

Na het voorgaande zal niemand het den verslaggever euvel duiden, wanneer hij niet van een bloeienden toestand durft spreken. Het Tooneelverbond heeft in de laatste jaren en ook dit jaar allerlei geprobeerd om in den toestand van het tooneel verbetering te brengen — want daarvoor bestaat het toch eigenlijk. Maar het tooneel in ons land is in een lethargischen slaap vrij wel voortdurend verzonken en de krachten van het Verbond schijnen tot nog toe niet voldoende om het daaruit te doen oprijzen. Doch de hoop op betere tijden laten wij niet varen.

Het jaarverslag wordt bij acclamatie goedgekeurd en, nadat de Voorzitter den Secretaris dank heeft gezegd voor zijn reactie, door de aanwezigen toegejuicht.

Vervolgens wordt overgegaan tot de behandeling der beide Begrotingen; zij worden door den Algemeenen Penningmeester op ongeveer de volgende wijze toegelicht:

Om twee redenen treed ik met gemengde gevoelens voor het eerst als Penningmeester voor u op, vooreerst omdat ik thans tot u spreek van de plaats, waar gedurende zoovele jaren wijlen de heer Browne met u de financiën onzer Vereeniging, die op zoo uitstekende wijze door hem beheerd zijn behandelde, ten tweede omdat de eerste mededeeling, die ik u in mijn nieuwe betrekking moet doen een aanzienlijk tekort betreft. De Rekening van het jaar 1893/94 sloot met een voordeelig saldo van f 1262.82, doch dit saldo moest verminderd worden met f 750.—, daar wij aan de Maatschappij tot Nut van 't Algemeen de reeds uitbetaalde bijdrage van f 750.—, toegestaan voor het geval, dat ons nadeelig saldo f 750.— of meer zou bedragen, moesten restitueeren. Onze Begrooting voor 1894/95 sloot met een nadeelig saldo van f 683.05. Verminderen wij dit bedrag met f 512.82, het werkelijke saldo over 1893/94, dan daalt dit tekort tot ± f 170.—. In den loop van het jaar bleken verscheidene posten op de Begrooting te laag geraamd: door het afnemen van het ledental bleef de contributie f 250 — beneden de raming; het bedrag der jaarlijksche bijdragen nam met ± f 100.— af. Bij sommige posten bleken de uitgaven ook hooger te zijn dan de som, die uitgetrokken was. Zoo eischte het Tijdschrift ± f 120.— meer dan de raming; mijn voorganger wees er u reeds het vorige jaar op, dat deze post door hem te laag was gesteld: daarom werden op de Begrooting van het loopende jaar f 100.— meer voor *Het Tooneel* uitgetrokken; aan reiskosten werd ± f 80.— meer besteed dan het gewone bedrag, vooral daar het vorige jaar de Algemeene Vergadering te Groningen plaats had.

Verder bleek, dat de f 500.—, die „het Nut” dit jaar ter onzer beschikking had gesteld, niet tijdig genoeg waren aangevraagd; — waarschijnlijk had de heer Browne ze eerst willen aanvragen, als onze Rekening definitief was vastgesteld —, zoodat het Hoofdbestuur dezer Maatschappij niet aan ons verzoek tot uitbetaling van deze som kon voldoen. Een en ander veroorzaakte een nadeelig saldo van f 1022.22⁵. Het Hoofdbestuur vertrouwt, dat tengevolge van de bezuinigingen, die het heeft ingevoerd, de Rekening over het loopende jaar zonder te kort zal sluiten. Het hoopt het zoeven genoemd nadeelig saldo gedeeltelijk te kunnen dekken door den verkoop van het *Schlaraffia-Album* *), dat thans in het bezit van het Hoofdbestuur is. Verder koestert het gegronde verwachtingen dat, evenals vroeger, enkele vereenigingen bereid zullen zijn ons te steunen door het organiseeren van voorstellingen en ten slotte is een krachtige propaganda voor het uitbreiden van het ledental een noodzakelijk vereischte. De Begrooting, die u thans wordt voorgelegd, is zóó samengesteld, dat over het volgend dienstjaar geen tekort te vreezen is.

Deze opmerkingen geven geen aanleiding tot debat en de Begrotingen worden bij acclamatie goedgekeurd.

*) In 1883 besloot de Kunstlievende Vereeniging *Schlaraffia*, onder de zinspreuk „In Arte Voluptas” ten voordeele der Tooneelschool een album bijeen te brengen, waarin bijdragen zouden worden opgenomen van allen, die door hooge positie (ook Vorsten) of door bijzondere verdiensten ten opzichte van kunst, wetenschap of letteren uitblonken. Na een arbeid van twee jaar was een verzameling van 500 bladen bijeengebracht, ten deele teekeningen of aquarellen, anderendeels autogrammen met portretten bevattende. Het geheele album werd *en bloc* verloot en viel als prijs ten deel aan een der nummers, die niet verkocht waren. Zoodoende kreeg de Commissie voor de School en door deze het Hoofdbestuur de vrije beschikking over het album.

Ten aanzien van de afschaffing van de premie ad f 150.—, door het Leescomité uit te loven voor een opvoerbaar tooneelwerk, wordt door den heer M. B. Mendes da Costa opgemerkt, dat een dergelijke belooning wel den schrijverswaan zin aankweekt, maar ons geen degelijke stukken bezorgt. Er zijn zelfs inzenders die de premie niet begeeren.

Het Leescomité zelf blijft echter bestaan zooals vroeger.

In de pauze, welke nu volgt, is er gelegenheid tot stemmen onder de leiding van het daartoe door den Voorzitter benoemde stembureau, bestaande uit de heeren Mr. A. G. N. Swart en F. L. A. Roeloffs Valk.

Na de pauze blijkt uit de mededeelingen der stemopnemers, dat als Hoofdbestuurders zijn herkozen met 39, dat is algemeene stemmen, de heeren Mrs J. Kalf Jr., L. J. Plemp van Duiveland en A. Fentener van Vlissingen, die aan de beurt van aftreding waren, terwijl als zoodanig in de vacatures, ontstaan door het overlijden van den heer Jean Browne en het bedanken van den heer Daniël de Lange, worden gekozen de heeren P. H. Hugenholtz te Amsterdam met 39 en J. Post van der Burg te Delft met 37 stemmen en 2 in blanco

Tot lid der Commissie van Beheer en Toezicht over de Tooneelschool, wordt in de plaats van Prof. B. J. Stokvis, die bedankt heeft, met 39 stemmen gekozen de heer Dr. F. L. Abresch te Amsterdam.

De Redacteur van dit Tijdschrift, de heer J. Vriesendorp te Amsterdam, periodiek aftredend, wordt herbenoemd met 39 stemmen.

De herbenoemden en nieuw gekozenen, voor zoover zij aanwezig zijn, nemen hunne benoemingen aan.

Aan de heeren P. H. Hugenholtz en Dr. F. L. Abresch zal van hunne benoemingen kennis worden gegeven. *)

Tot opneming der Rekening en Verantwoording wordt de Afdeeling Amsterdam aangewezen.

De heer D. Crena de Jongh, afgevaardigde van de Afdeeling Dordrecht, noodigt namens zijne Afdeeling, die daartoe aan de beurt is, de Algemeene Vergadering uit, de Merwestad te bestemmen tot vergaderplaats voor het volgend jaar.

Daartoe wordt onder applaus besloten.

De afgevaardigde van de Afdeeling Dordrecht bespreekt nog namens zijne Afdeeling een denkbeeld, waarmee hij zelf niet instemt. Hij voldoet slechts aan een opdracht. Uit een vrij algemeene woordenwisseling blijkt het Dordtsche denkbeeld hoegenaamd niet te worden gesteund.

De Algemeene Penningmeester doet nog enkele mededeelingen van huishoudelijken aard.

Beide laatste punten worden geacht te zijn behandeld in geheime zitting en worden hier dus niet uitvoeriger omschreven.

De heer D. Crena de Jongh dankt namens de Vergadering den Voorzitter voor zijn goede leiding en deze brengt zijn dank aan de Vergadering voor haar opkomst en aandacht, waarop hij de Vergadering sluit.

J. VRIESENDORP, *Redacteur.*
Goedgekeurd.

De Algemeene Secretaris,
J. KALFF JR.

Den avond vóór de Vergadering waren de leden van het Hoofdbestuur, de Afgevaardigden, de Directeur der Tooneelschool, de Redacteur van dit Tijdschrift enz. de gasten van de Afdeeling Amsterdam bij eene voorstelling in den Stadschouwburg, waar door eenige leden van verschillende tooneelgezelschappen, meest oud-leerlingen der Tooneelschool, onder leiding van den heer L. B. J. Moor, werd opgevoerd *Muisje (La Souris)*, tooneelspel in drie bedrijven, naar het Fransch van Edouard Pailleron (vertaling van C. F. van der Horst).

*) De heer Hugenholtz heeft zijne benoeming *niet*, de heer Abresch de zijne *wel* aangenomen.

Na de voorstelling ontving de Afdeeling Amsterdam haar gasten, waaronder het Eerlid Prof. B. J. Stokvis en een aantal tooneelspeelsters en tooneelspelers in het Amstel-Hôtel.

In de pauze der vergadering bood het Bestuur der Afdeeling Amsterdam aan allen, die de Algemeene Vergadering bijwoonden, een déjeuner aan.

Aan den gemeenschappelijken maaltijd, na afloop der Vergadering bracht de Voorzitter den eersten dronk uit op H.H. M.M. de Koningin en de Koningin Regentes. Telegrafisch werd aan H.H. M.M. van dezen toast kennis gegeven.

Daarop werd door den heer Marcellus Emants nog tijdens den maaltijd namens H.H. M.M. een dankbetuiging per draad ontvangen.

Het Leescomité.

Het tooneelspel *Miranda* is afgekeurd.

Ter beoordeeling is verder ontvangen: *Meisjesdroomen*, drama in één bedrijf, en *De Schipbreuk*, Lyrisch Epos in anderhalf bedrijf en een epiloog, bewerkt voor 't tooneel naar: De Schipbreuk van: De Schoolmeester, door een schoolmeester.

Meisjesdroomen is afgekeurd; *De Schipbreuk* achten wij niet te zijn een oorspronkelijk tooneelstuk, het is dus onbeoordeeld aan den schrijver teruggezonden.

Voorts berichten wij belangstellenden dat door de Algemeene Vergadering is besloten geen gelden meer beschikbaar te stellen om te worden uitgekeerd aan de(n) auteur van een door tusschenkomst van het Leescomité vertoond stuk, maar dat overigens de taak van het Comité dezelfde blijft.

Ten slotte deelen wij mede, dat de eerste ondergeteekende van heden tot 10 September en de tweede ondergeteekende gedurende de maand Augustus afwezig zal zijn.

MARCELLUS EMANTS,
Parkstraat 10., Den Haag,
M. B. MENDES DA COSTA,
Prinsengracht 724, Amsterdam.

15 Juni 1896.

NIET OFFICIEEL GEDEELTE.

Uit de Amstelstad.

In de eerste plaats wordt onze aandacht gevraagd voor het overlijden van den heer C. H. R. Spoor op 8 Mei 11. Hij was voor velen een oude, voor bijna ieder een goede bekende. Het oud-worden van den overledene is mij ontgaan en ik spreek daarvoor juist hier, omdat die overgang in de tooneelwereld zoo eigenaardig is. Immers — zoo meldt het Handelsblad — in '78 speelt hij in *De Fourchambault's* nog den jongen Bernard en reeds in '81 is hij de oude heer Fourchambault. In drie jaar tijds heeft in alle openbaarheid een omkeer plaats, die ieder ander tracht te verbergen. Heb ik den jongen Spoor niet gekend, de oude staat mij nog levendig voor den geest. Groot kunstenaar was hij niet, maar ijverig en nauwgezet man zeker wèl. Hij was het, die trouw den Thomasvaer, met den vaak zelfgemaakten nieuwjaarswensch in *De Bruiloft van Kloris en Roosje*, jaar in jaar uit ten beste gaf en het zou wel eens kunnen zijn, dat met hem, als een brokstuk der oude garde, die *Bruiloft*, en met haar weer een historisch vermaak uitstierf.

Zooals uit het jaarverslag in dit nummer blijkt, liet ons Verbond zich niet onbetuigd bij zijn begrafenis.

* *

En nu, de kroniek der gebeurtenissen in ruim een maand voorgevallen. Voor Ligné verwijs ik naar een ingezonden artikel van mijn voorganger, dat met dankbaarheid werd aanvaard. De Stadsschouwburg beleefde een wederopvoering van *Haar Thuis*, belangrijk door het eerste optreden van

Mej. Rud. Scheffer en den heer Broedelet, beide aan onze School opgeleid. Hun verschijnen was van dien aard, dat het voorbarig zou zijn reeds nu in ernstige beschouwingen te treden. Zij hebben echter den algemeenen indruk gegeven van op de planken thuis te zijn.

Over *Muisje* moet ik zeggen, dat het publiek buitengewoon voldaan was. Het langdradige van het stuk in aanmerking nemende, was die bijval groot en bovendien zeker verdiend. Het was te danken, zoowel aan het beschaafde spel van de oud-leerlingen der School, als aan de kranige leiding van den heer L. B. J. Moor. Als de lezer het nog zou willen zien, moet hij naar Scheveningen, waar het — naar „men” zegt! — dezen zomer in het Kurhaus zal worden gegeven.

Het stuk bevat de liefdesgeschiedenis van den bijna veertigjarigen Max de Simiers (W. C. Rooijaards) en Marthe de Moisand (Alida Klein), een meisje, dat zoo kersversch van de kostschool komt. Het succes van Max is voor alle oude vrijers van zijn leeftijd een oprisssching, die hen brengt tot de overmoedige meening, dat zij óók nog wel een kansje hebben.

Een paar dagen na deze vertooning, die ik reeds in het vorig nummer aanstipte, werd de Schouwburg op het Leidscheplein voor de zomervacantie gesloten.

Toen zwaaide Van Lier zoowat alleen den scepter in het Amsterdamsche rijk der dramatische kunst, want de Salon des Variétés sloot op de gewone dagen en rekende nog maar op Zaterdag-tot-Dinsdag-klanten.

Wat daar dan voor bij elkaar gehaald wordt, kan men zich wel voorstellen. Het zijn meestal draken. Van Lier zoekt het in dergelijke omstandigheden echter juist in het blijspel of liever nog in de klucht.

In het Grand Théâtre is het in deze warme dagen om de dwaasheid te doen. *De Reis naar den Kaukasus* en *In de Klem!*, het was alles fransch wat er aan was. We hebben het genoeg gehad de veelzijdigheid van Mevr. Julia van Lier-Cuyppers, met de vette letter, te kunnen bewonderen, want in haar Antonia Furlot uit *In de Klem!*, een getrouwde dame, die eer-en-deugd-taartjes eet met een (natuurlijk niet met haar, maar met een ander) gehuwden man, daar zat gang in. Ook Jan Malherbe had in dit stuk zeer goede oogenblikken. Hij overtrof zich zelf — een effect, dat ik toeschrijf aan Mevr. van Lier en waarop ik reeds vroeger wees. Hij speelde goed van den weeromstuit.

Ik hoor — maar ik sta niet voor de waarheid in — dat de gebroeders van Lier het wel eens niet eens zijn geweest over het optreden van hun voornaamste tooneelspeelster.

De eene, Julia's echtgenoot natuurlijk, dweept met de Tragedie om daardoor zijn Vlaamsche gade tot meerderen roem te brengen, de andere had een hartstocht voor het Blijde, omdat dit voor de kas voordeelijker uitkwam, hoewel daarbij Mevr. van Lier-Cuyppers werkeloos moest zijn.

Wanneer dit meningsverschil ooit heeft gedreigd al te groote afmetingen aan te nemen, dan kan men thans gerust zijn, want op dit punt is voor de broeders een eeuwige vrede weggelegd, omdat de aantrekkelijke Vlaamsche óók in de klucht past en het aanplakbiljet van het Grand Théâtre dus nimmermeer van vette letters verstoken behoeft te blijven.

Toch rooit men het een enkele maal zonder Mevr. van Lier, zooals thans in *Op Manœuvre!* en dan bezorgt Mevr. de la Mar-Kleij menig bezoeker aan de onderneming.

Al zijn haar manieren wat al te kluchtig, zij beschikt over een doorgaande opgewektheid en deze bij haar betrouwbare en haast ongeëvenaarde eigenschap in het vrouwelijk em-plooi doet mij goed.

De Blaauw, die anders maar weinig beteekent, speelde in *Op Manœuvre!* de hoofdrol: Hans Vogel, vroeger door Chris-pijn (zeker beter!) gespeeld. Zijn triomf — een terugroeping bij open do k — ligt wel voor het grootste deel in zijn rol, maar tòch: hij was werkelijk niet kwaad. Het is mij altijd hoogst aangenaam, als er van ijverige tooneelspelers, die

weinig worden opgemerkt, iets goed te zeggen valt en nog meer goeds te verwachten is.

* * *

Als de lezer thans den indruk heeft gekregen, dat het niet veel schoons is, wat in deze regels is gezegd, dan vergeve hij het den schrijver en denke er aan, dat de warmte het weinige belangrijks wat er van een reeds versmolten tooneelseizoen nog overig is, wel geheel weg doet smelten.

V.

Ingezonden.

De laatste voorstelling van l'Œuvre.

Mijnheer de Redacteur!

Gij vraagt mij een woordje over de „uitvaart van l'Œuvre,” die gij niet hebt kunnen bijwonen. Mijn wedervraag zou kunnen zijn: is het nog de moeite waard? en er pleit veel vóór die vraag ontkennend te beantwoorden. Maar uw trouw bijgehouden kroniek van al wat er te Amsterdam op tooneelgebied voorvalt, zou niet volledig zijn, wanneer in uw blad niet ook melding werd gemaakt van de laatste voorstelling, die Lagné-Poé dit jaar voor ons publiek heeft gegeven en die zooals allerwege is opgemerkt wel eens zijn laatste in Nederland zou kunnen zijn.

Wat er gegeven werd, doet er eigenlijk weinig toe en ik zou mijn programma moeten opzoeken om de titels te weten te komen. Neen toch, ik weet ze al: *L'Errante* van Pierre Quillard, *Dernière Croisade* van Maxime Gray, meen ik, en *La Fleur enlevée* uit het Chireesch. Een onverstaanbaar gezegd filosofisch gedicht, een modern sociaal probleem, onhandig in dramavorm gegoten, en een „chinoisierietje,” waarvan de acteurs de rollen niet kenden, zoodat zij midden in het stukje moesten ophouden en van nieuws aan beginnen, waarna het met eenige horten en stooten tot een eind werd gebracht.

Die zesde abonnementsvoorstelling zelve, was zóó, dat men, naar haar alleen gerekend, van het einde van l'Œuvre mag spreken, maar moet nu niets meer wegen, wat daarvóór door Lagné-Poé, — want Lagné en l'Œuvre zijn één en Lagné staat er blijkbaar geheel alleen voor — is gedaan? Kan men het spreekwoord omdraaien en zeggen: Eind slecht, al slecht? De menschen ten onzent, die zoo gauw klaar zijn met veroordeelen, gelukkig meestal jonge luidjes, die wel een beetje kalmer zullen worden als zij den leeftijd „sans pitié” te boven zijn, die menschen hebben na Lagné half vergood te hebben om zijn vertoeningen van Maeterlinck (*Pelléas et Mélisande*) en Ibsen (*Rosmersholm*), al heel gauw daarna hun afgodje van de beenen getrokken. Wat had Lagné gedaan? Iets waartoe ieder, die niet maar van tijd tot tijd een tooneelwerk opvoert, wanneer hij een stuk vindt, dat hem voorkomt zeer hoog te staan; iets waartoe in Lagné's geval ieder acteur van beroep moet komen, wanneer hij wil blijven spelen: hij heeft stukken opgevoerd, die met de richting, welke hij bij zijn eerste voorstellingen scheen in te slaan, niet te rijmen waren. Precies als Antoine gedaan heeft, precies als een paar andere „théâtres à côté” te Parijs, *L'Art*, *Les Escholiers*, *Le Théâtre des Poètes* gedaan hebben of doen. Wat elders niet aangenomen of door auteurs, die op de officieele theaters om de een of andere reden verbolgen waren, aan deze niet aangeboden werd, speelden Antoine en Lagné. Natuurlijk, zij die meenen te weten, dat

L'Image niet ligt op den weg, die van *La Princesse Maleine* naar het tooneel der toekomst voert, hebben Beaubourg uitgescholden en Lagné erbij omdat hij Beaubourg speelde. En zoo is het voortgegaan.

Zal het altijd zoo blijven? Ik ben er niet zeker van en ik hoop zelfs niet, dat iemand, in ons land bijv., zoo laf zou zijn Lagné niet te willen aanhooren, wanneer hij een volgend jaar met een nieuw stuk kwam van Maeterlinck of een ander, goed bezet en goed ingestudeerd. Tegenover ons heeft Lagné twee misdaden begaan: 1° hij heeft ons geen waar voor ons *geld* gegeven; 2° hij heeft gespeeld om den broode, gehoopt dat wij hem in de gelegenheid zouden stellen hier acht abonnementsvoorstellingen te geven, van welker opbrengst hij, als hij op de reis naar Amsterdam tevens te Brussel of elders kon spelen, nog wat zou overhouden. En dat laatste was daarom heel erg, omdat hij blijkbaar op een goedkoopje heeft gewerkt en gelegenheidsacteurs heeft opgeraapt en hun eventjes in een vloek en een zucht hun rollen ingestudeerd.

Met zijn stukken dus, die meest beter onvertaald waren gebleven, en zijn acteurs, die zich aan ons ook maar niet hadden moeten vertoonen, heeft Lagné zich voor het oogenblik de glazen ingegooid. Of hij ze weer zal kunnen herstellen zal alleen daarvan afhangen of er stukken geschreven worden, die *hij* kan opvoeren — dat zou eenigszins een „bof” zijn — en het durft wagen acteurs er voor te kiezen, die goed en duur genoeg zijn. Van een uitvaart durf ik dus nog niet spreken.

Maar als het er een is, dan mogen toch in de lijkrede eenige woorden van warme hulde niet ontbreken. Want Lagné-Poé heeft ons toch een paar maal laten genieten en hij heeft de begrippen van velen omtrent het tooneel doen veranderen, verbreed zooals Antoine ook gedaan had. Hij is noodig geweest als schakel in de keten, waaraan de tooneelkunst der toekomst hangt en geen onbeduidende schakel, juist omdat hij kwam, met zoo heel andere theoriën en overtuigingen dan Antoine, die hem zoo kort vooraf was gegaan. Beiden hebben de fout begaan van een richting, die nog niet *de* richting naar het ideaal was, te meenen dat zij *het* heil zou brengen . . . heeft ooit eenig hervormer zonder die meening iets bereikt?

Wat ik met het bovenstaande heb willen doen, Mijnheer de Redacteur, is niet mijn stadgenooten overhalen nog weer eens een abonnement te nemen op voorstellingen van Lagné-Poé: zulk een abonnement zal hun vooreerst niet worden aangeboden. Ik heb alleen getracht eenige dwaalbegrippen omtrent Lagné bij sommige hunner weg te nemen. Een verdediging van wat Lagné ons van 't jaar heeft voorgezet, bedoel ik allerminst. Ik heb mij niet minder dan zij en gij geërgerd aan de voorstellingen van *Carmosine*, *Dernière Croisade* en andere bewijzen van minachting voor ons publiek en van gebrek aan tijd, die Lagné ons gegeven heeft.

Ik hoop dat uw kroniek over Lagné's voorstellingen hiermede voldoende is aangevuld.

Hoogachtend,

Uw dw.

J. KALFF JR.

Verschijnt den 1^{en} en 15^{en} van iedere maand bij M. J. P. VAN SANTEN, Rokir: 29 te Amsterdam.

Leden van het Tooneelverbond (Contributie f 5.—) ontvangen dit Tijdschrift gratis.

Voor niet-leden bedraagt de prijs, per jaargang van ten minste 16 afleveringen, f 4.—. Franco per post f 4.25
Brieven en stukken, de Redactie betreffende, adresseere men aan den heer J. VRIESENDORP, NIEUWENDIJK 235.
Opmerkingen ten aanzien der verzending en opgaven van abonnementen en advertenties in te zenden aan den Drukker-Uitgever, ROKIN 29.

N°. 16.

21 JULI 1896.

XXVe JAARGANG.

INHOUD:

Officieel gedeelte: De Examens der Tooneelschool. — Bericht.
Niet officieel gedeelte: V., Uit de Amstelstad (Terugblik, Maeterlinck over het drama). — Pavidus, Uit de Maasstad (Jan C. de Vos en de Vereenigde Tooneelstenen) met naschrift van V.
Uitgeknipt. — Ons Souffleurshokje.
Inhoud. — Register.

OFFICIEEL GEDEELTE.

Tooneelschool.

De jaarlijksche eind- en overgangsexamens, tot sluiting van den cursus 1895/96 der Tooneelschool, hebben Vrijdag en Zaterdag 3 en 4 Juli jl. plaats gehad.

Voordracht en spel waren den eersten dag aan de orde. De proeven daarin werden in Maison Stroucken afgelegd, van 10—4 uur, met eene pauze van ruim anderhalf uur, en in tegenwoordigheid van tal van autoriteiten en genoodigden. De jury bestond uit: den Hr. Fentener van Vlissingen (uit het Hoofdbestuur), Freule Bicker (uit de Commissie van Beheer en Toezicht), Mw. Julia van Lier-Cuijpers, den Hr. Moor en de HH. Berckenhoff en Van Nouhuijs. De Hr. Roijaards, die zijne benoeming had aangenomen, was door verblijf buitenslands verhinderd op te komen.

Deze jury had te beoordeelen de leerlinge der 3de of hoogste klasse Rika Hopper en de leerlingen der 2de klasse Christine Staas, Elisabeth van Berkel en Rudo Scheffer. Zij traden, bijgestaan door leerlingen uit de laagste klasse, achtereenvolgens op in:

1. *De Vonk*, toneelspel in 1 bedrijf van Pailleron (Rudo Scheffer.)

2. *Jephta*, treurspel van Vondel, 4de bedrijf (Rika Hopper, Chr. Staas en E. van Berkel.)

3. *Medea*, treurspel van Legouvé, 1e bedrijf, 3—7. (Rudo Scheffer en E. van Berkel.)

4. *Asschepoes*, lever de rideau van Jo van Sloten. (Rika Hopper.)

5. *Haar Thuis*, toneelspel van Sudermann, 2de bedrijf. (E van Berkel en Chr. Staas.)

6. *Maria Stuart*, treurspel van Schiller, tuinscène. (Rika Hopper en Chr. Staas.)

Als uitslag van den prijkskamp deelde de jury na afloop van het examen in het publiek mede, dat waren toegekend een *tweede prijs* voor treurspel en drama en een dito voor blijspel aan Rika Hopper, een *accessit* voor treurspel en drama aan E. van Berkel (*Jephta* en *Haar Thuis*) en eene *eervolle vermelding* voor blijspel aan Rudo Scheffer (*De Vonk*.)

De leerlingen der eerste klasse vertoonden mede nog, voor hun overgangsexamen, buiten het oordeel der jury, *De Klephte*, blijspel in één bedrijf van Abr. Dreyfus. *)

's Zaterdags werden, aan de School, de examens in de overige vakken afgelegd: Costuumkunde, Dramatische letterkunde en Geschiedenis van het tooneel, Houding en Danskunst, Fransch, Hoogduitsch en Engelsch, terwijl de door de leerlingen vervaardigde teekeningen ter bezichtiging waren gesteld. Om bijzondere redenen moesten Zang en Mimische en Plastische oefeningen achterwege blijven.

Het resultaat der examens is geweest, dat Rika Hopper eervol ontslag verkreeg, onder toekening van het diploma der School; dat van de 2de naar de 3de klasse bevorderd werden Christine Staas, Elisabeth van Berkel en Rudo Scheffer en van de 1ste naar de 2de Mies Staas, Ko van Dijk en Felix Hageman, terwijl 2 leerlingen der 1ste klasse den cursus daarin nog eens moeten doornemen.

Aan Rika Hopper is sedert een engagement aangeboden bij Gebrs. A. van Lier, waarover nog onderhandeld wordt; E. van Berkel debuteert 12 Juli bij 't gezelschap van 't Paleis

*) De Nos. 1, 4, 6 en *De Klephte* waren ingestudeerd door Mw. Stoetz, de Nos. 3 en 5 door den Hr. De Vos en No. 2 door Mw. Holtrop.

voor Volksvlucht en Rudo Scheffer heeft bereids plaatsing gevonden bij „het Nederlandsch tooneel”.

Johan Kelly, van de 1ste klasse, verlaat de School en debuteert op 12 Juli mede bij 't Paleisgezelschap.

Maandag 31 Augustus e.k. worden de toelatingsexamens voor den cursus 1896/97 afgenomen.

De Directeur der Tooneelschool,
S. J. BOUBERG WILSON.

Bericht.

De volgende jaargang van dit Tijdschrift zal onder meer bevatten een vertaling door Prof. Dr. A. G. van Hamel te Groningen van *Intérieur*: petit drame pour marionnettes par Maurice Maeterlinck.

DE REDACTIE.

NIET OFFICIEEL GEDEELTE.

Uit de Amstelstad.

Met looden schoenen aanvaard ik ditmaal mijn taak als berichtgever. Het is waarlijk niet aangenaam om te moeten vaststellen, dat alles wat er na ons laatste nummer in Amsterdam over de planken ging, de vermelding niet waard is. Heusch niet.

Het zouden een paar titels zijn, die ik kon neerschrijven en daarbij zou ik het moeten laten, want hetgeen er gegeven is, heeft zelfs niet de twijfelachtige verdienste van mij te ontstemmen.

Kon ik nu maar met een opgeruimd hart terugzien op het afgelopen seizoen, dan was de zaak nog gered, maar als ik *Kerstavond*, *Met Vuur spelen*, *Om de Kroon*, *Huichelaars en Weerhanen*, *Onder Ons*, *Koning Richard de Derde*, *Een Vrouw, die liefheeft*, *L'Aventurière*, *Marcelle*, *Tribly* en *Muisje* heb genoemd, dan is daarmee niet bewezen, dat deze stukken, welke ik tot de beste reken, die zijn opgevoerd, van genoeg beteekenis zijn om met vreugde te gewagen van het tooneel in 95/96. Geen van allen waren zonder verdienste, maar evenmin was er één bij als een baken in zee. Enkelens ervan waren zelfs zwak in een paar opzichten.

Ook de Franschen, waarop wij zoo vaak kunnen bouwen, vertegenwoordigd door Mad. Segond-Weber en Ligné, lieten ons in den steek.

De toestand is wellicht hopeloos. Maeterlinck in *Le Trésor des Humbles* schetst dat zoo mooi.

„On ne sait pas pourquoi, mais quelque chose n'est pas là; des communications secrètes sont coupées, et la beauté ferme les yeux.”

En als hij over het grieksche drama spreekt, zegt hij:

„On découvre à l'horizon de ces tragédies admirables un mystère permanent et vénérable aussi; mais ce n'est pas le mystère attendri, fraternel et si profondément actif que nous trouvons en maintes œuvres moins grandes et moins belles.”

Iets verder naar aanleiding van Racine, „le poète infallible du cœur de la femme, qui oserait dire qu'il ait jamais fait un pas vers son âme?”

Is het niet geheel in strijd met onze tegenwoordige begrippen van het drama, dat Maeterlinck van de personen, die Racine in het leven riep, durft zeggen: „Ils ne peuvent pas se taire ou ils ne seraient plus”?

Opent hij hiermee vergezichten naar een zwijgende tragedie?

Dat alles is wel heel moeilijk te begrijpen, maar er is toch heel veel waars in ook, want de liefde, waarover soms vijf bedrijven zijn volgeschreven, lost zich op in: „Un regard, un baiser, et la certitude d'une présence invisible et puissante: tout est dit; et je sais que je suis aux côtés d'une égale...”

Wartoe worden dan nog stukken gemaakt, waarin gesproken wordt, zou men vragen.

Zoo luisteren wij naar de tweespraak van den Moor en Desdemona en vinden haar volmaakt, maar wij denken aan iets anders. Want onafhankelijk van de feiten en de woorden leeft Othello nog een ander leven, dat inniger en dieper is dan het uiterlijke.

Het leven is immers niet het allerbelangrijkst wanneer men vlucht voor een naakten degen of zich verliest in een kus? Het tooneel is één anachronisme geworden.

Als Maeterlinck naar den Schouwburg gaat, schijnt het hem toe, dat hij eenige uren te midden zijner voorvaderen leeft, zooals zij bestonden met hun eenvoudige en brutale opvatting van het leven.

Dan ziet hij zooveel bloed, zooveel huwelijksbedrog, zooveel wraakoefening, zooveel vermoorde koningen en gevangene burgers en alles is zoo verheven en zoo traditioneel, maar tevens zoo oppervlakkig en stoffelijk, dat hij bij al die uitwendige tranen en dien lichamelijken dood tot het besluit komt, dat de wezens, die hij daar ziet, geen tijd hebben om te leven.

Hij hoopte dan, dat men hem getoond zou hebben „je ne sais quelle présence, quelle puissance ou quel dieu qui vit avec moi dans ma chambre.”

Alleen Hamlet beantwoordt aan de eischen van Maeterlinck.

„J'admire Othello, mais il ne me paraît pas vivre de l'auguste vie quotidienne d'un Hamlet, qui a le temps de vivre parce qu'il n'agit pas.”

* * *

Het lijkt mij altijd heiligschennis om over Maeterlinck te spreken, omdat ik hem zoo weinig begrijp, maar ik heb het ditmaal willen doen om uw aandacht te vestigen op *Le Trésor des Humbles*, een werk van groote stilte.

Als hij gelijk heeft, dat er een belangrijker, het zwijgend, bestaan is, dan zich aan ons door de stof openbaart, dan zou het tooneel ten einde zijn, tenzij de aantrekkelijkheid van de publieke vertooning der menschelijke eigenschappen, om zeer gewone beweegredenen, nooit te loor mocht gaan.

Ik geloof in het gewone van den mensch en dus aan het behoud van het tooneel.

V.

Uit de Maasstad.

Een kort vacantie-briefje, M. de redacteur.

Ditmaal geen tooneelcritiek. Eenvoudig een woord over de hier ter stede bestaande ontevredenheid, wat de plannen aangaat van „de Rotterdammers”, dat zijn: de Vereenigde Tooneelisten, directie Le Gras en Haspels.

Het is bekend welke positie de Tooneelisten hier bekleeden. De schouwburg is meestal niet vol; de stukken worden gemiddeld vijf of zes maal vertoond. Er zijn heel veel onverschilligen onder het uitgaande publiek; maar meer dan andere steden bezit Rotterdam een klasse van enthousiasten, die gewoon zijn den troep van den Grooten Schouwburg overal te verdedigen en voor te spreken en die hem bijstaan met raad en geld, of liever gezegd met geld en dientengevolge ook met raad.

Op de beurs van deze klasse van menschen is een paar jaar geleden door de heeren Le Gras en Haspels een beroep gedaan. Waarlijk niet tevergeefs: het subsidie, door particulieren opgebracht, bedroeg gedurende het vorige speelseizoen niet minder dan f 7340.

Maar nu dreigt dat subsidie, dat bestemd was om „de zaak” er bovenop te helpen, de heele onderneming in den grond te zullen boren. Menschen die er zich over verheugen, dat hun voorspellingen, het mogen goede of booze zijn, uitkomen — kunnen zich in de handen wrijven van genoegen, dat de uitkomst bewijst hoezeer zij gelijk hadden in hun bewering van een paar jaar her: Begint niet met subsidie te vragen en vooral niet van particulieren. want hier is, anders dan gewoonlijk, de eerste stap het gemak-

kelijkst, maar al gauw zit ge tot over de ooren in de bezwaren.

De directie heeft indertijd naar die waarschuwend stemmen niet geluisterd. De zaken gingen niet naar wensch en men had maar even de hand op te houden om over eenige duizenden te kunnen beschikken. Het was verleidelijk en zij zwichtte.

Wat gebeurde er nu? Eerst liep het gerucht, dat mevrouw Coelirgh-Vorderman, die jaren lang verdienstelijk een tweeden rang in het *tableau de troupe* vervulde, aan den dijk gezet zou worden. Dit bleek weldra waarheid; de genoemde actrice verheelde haar ontevredenheid over dit *congé* niet. De directie antwoordde aan dezen en genen (nooit officieel, door een flink stuk in de bladen bijv.) dat zij bezuinigen moest.

Nu verneemt men verder dat de heer Jan C. de Vos die in het afgelopen seizoen de rol van regisseur bij het gezelschap vervuld heeft en nu en dan mede is opgetreden, als voorwaarde voor zijn aanblijven gesteld heeft, dat mej. G. Poolman een plaatsje bij de Tooneelisten zal krijgen en dat de directie, meenende den heer De Vos niet te kunnen missen, dien eisch heeft ingewilligd.

Algemeene verontwaardiging onder de subsidiënten en verder belangstellend publiek. Men verklaart mej. Poolman hier niet meer te willen zien optreden; men verdiept zich in allerlei beschouwingen omtrent het scabreuse van zekere verhoudingen, waarmee het publiek volstrekt niets te maken heeft, maar . . . welke de subsidiënten doen huiveren! Bovendien voorspelt men, dat mej. Poolman, hoewel voor beperkt emplooi geëngageerd, weldra zich naar den voorgrond zal weten te werken, anderen zal verdringen en onder patronaat van een die, reeds blijkens totstandkoming van het contract met haar, heel wat in de melk te brokken heeft, alras een plaats zal innemen welke men haar niet toegekend wil zien.

Men vraagt verder of het behoud van den heer de Vos zooveel inschikkelijkheid van de zijde der directie waard is. De directie geeft te kennen dat dit ongetwijfeld het geval is; naar mijn meening volkomen terecht. Ik geloof dat de werkzaamheid van den heer de Vos in het afgelopen seizoen door het publiek onderschat is en doe die bewering steunen op de uitvoering van de „werken van kunst” (zooals de directie ze in onderscheiding van „werken van vermaak of verstrooiing” noemt) welke wij laatstelijk te zien kregen: *De Moeders*, *De Baas*, *Een vrouw die liefheeft*. Ik meen, dat de heer de Vos in het welslagen dier uitvoeringen een zeer groot aandeel heeft gehad. Velen echter betwijfelen dat en zouden het gemis van den tegenwoordigen regisseur niet betreuren, maar zijn ontslag een verstandige bezuiniging achten.

Men is bang dat hij de heerschende man in de Aert-van-Nesstraat zal worden. En bij het eerste teeken dat in die richting wijst — trekt men de subsidies in.

Het is mij onbekend hoeveel opzeggingen de directie in de laatste weken ontvangen heeft, maar ik weet dat zij haar te zamen op een aanzienlijke som komen te staan. Ziedaar plotseeling het gevaarlijke van het verzoek om subsidie van eenige jaren geleden in het volle daglicht gesteld — want die som van f 7000, een paar jaar genoten, kunnen nu natuurlijk niet eensklaps geheel of voor een deel gemist worden.

Ik kan niet nalaten de haastige daad van tientallen van trouwe aanhangers-subsidiënten te kenschetsen als een veel te zware straf voor een misdrijf dat — als het er een is — in elk geval nog niet ten volle is gepleegd. Men had zijn steun kunnen ontfangen, *nadat* de bovenvermelde vrees voor den invloed van den heer de Vos en voor de vooruitstrevendheid van mej. Poolman gegrond was gebleken. Niet reeds nu. Nu was het een veel te direct ingrijpen in de leiding van het tooneelgezelschap, van welker eigenaardige moeilijkheden slechts zeer weinigen begrip hebben.

Maar tegelijk — welk een heerlijke gelegenheid voor de directie om van het ellendige subsidie-stelsel af te komen,

waarvan de nadeelen zoo zonneklaar waren gebleken. Nu had men aan het bezuinigen kunnen gaan: op traktementen en op regie en decoratief en met hard werken goed maken wat men een paar jaar tevoren had bedorven. Dit had opofferingen gekost; maar zou de onafhankelijkheid welke men zich dan weder had kunnen verwerven, die niet ruimschoots waard geweest zijn?

In plaats daarvan handelt de directie in deze heele aangelegenheid slap en onderdanig. Zij begint met een uiterst evasieve houding aan te nemen; zij geeft den subsidiënten op hun vragen halve antwoorden, verzwijgt de waarheid, zegt tot den een dit en tot den ander dat. Zij laat bij haar vrienden aan de huizen en kantoren vragen of zij hun steun toch asjeblijft willen blijven verleen; en als dezen het *tableau de troupe* eischen te zien, ontvangen zij geen antwoord. Eindelijk komt zij met een keurig gedrukt boekje voor den dag, dat door heel Rotterdam wordt verspreid en welks onbeduidende inhoud slechts strekt om waarheden als koeien onder de oogen van vriend en vijand te brengen. Of behoeven wij deze directie nog eens in drie van de acht bladzijden van haar boekje te hooren betoogen dat „van kunst alleen geen Hollandsch Tooneelgezelschap bestaan kan”? Wat heeft men aan een balans, waarin de post: appointementen van artisten, administratie, regie en dienstpersoneel met f 69,939.26 geboekt staat, terwijl de heele balans over een som van f 77,945.20⁵, dus nauwelijks f 8000 meer, loopt? En nu moge het waar zijn, dat „de boeken der vennootschap ten allen tijde voor belangstellenden ter inzage gereed liggen”, — de vraag is geoorloofd of het dan ook maar niet beter geweest ware, volledige openbaring voor te behouden voor diegenen die inzage der boeken verlangen en de anderen in een onwetendheid te laten, aan welke zij zelf een eind kunnen maken en waar zij zeker niet uit geholpen worden door een nietszeggend overzicht als thans is verschaft.

Genoeg intusschen hierover, M. de redacteur. Het is te hopen, dat deze poging de directie in Godsnaam maar moge gelukken en zij nieuwe subsidies zal opvisschen, zonder welke zij meent, dat haar bestaan gevaar loopt. Of zou het nog te hopen zijn dat de poging totaal mislukt en de directie dus gedwongen wordt zonder subsidie maar met een zeer begeerlijke vrijheid van beweging en onafhankelijkheid van leiding in het verschiet, de handen ineem te slaan en de tering naar de nering te zetten? Beide oplossingen zijn goed — de laatste beter dan de eerste — indien maar beide strekken om het gezelschap voor Rotterdam te behouden. Want waarlijk, wij kunnen de Vereenigde Tooneelisten niet missen.

Ik had U gaarne nog wat over den Tivoli-schouwburg geschreven, die nu alweer een nieuwe phase is ingetreden, maar ik ben bang, dat mijn „korte” brief dan toch nog te lang zou worden voor den vacantielijd. Laat mij u even waarschuwen, dat ik met het bovenstaande maar een eenzame stem uit de Maasstad heb doen hooren. Het overgrote deel van het publiek is het met mijn beschouwingen in hoofdzaak oneens. Ik ben dus ditmaal volstrekt geen „tolk” geweest, want men is hier over het algemeen veel boozter op Le Gras en Haspels, dan ik het zijn kan.

Juli.

PAVIDUS.

NASCHRIFT. Pavidus zal mij ten goede houden, dat ik aan zijn belangrijke beschouwingen nog andere toevoeg, misschien wel juist, omdat ik het niet geheel met hem eens ben.

De grondslag van den strijd om Jan C. de Vos, met of zonder Mevr. Auguste Poolman, bestond reeds in Mei 1895.

Hij schreef toen aan het slot van een van zijn „twee wee-gemoedelijke brieven” — zooals zijn verdediger J. de Meester die stukken noemde — het volgende: „Twee of drie jaren geleden werd ik om een haverklap de Hollandsche Antoine genoemd — wat ik nog al gek vond, maar . . . — en nu sta ik op straat . . .”

Hoe is dat toen zóó gekomen?

Wel, de heer F. van der Goes wist dat in het groene Weekblad (No. 934) héél kras te zeggen:

„De heer De Vos . . . was steeds een zeer onbeduidend letterkundige en een zeer onbeduidend tooneelspeler. Er zijn geen gronden voorhanden om te meenen dat hij meer dan een onbeduidend regisseur was.”

Er zullen maar weinig vijanden-zelfs van de Vos zijn, die dit onderschrijven. Maar dáár ligt, met betrekking tot de thans ontstane nieuwe moeilijkheden, niet meer de knoop, wél in het volgende, wat ik uit hetzelfde artikel overneem:

„Want al de praat over ensemble, heeft den heer de Vos niet kunnen beletten in de rolverdeling van meer dan een zijner stukken zijne beste actrice Aleida Roelofsens, achter te stellen bij juffrouw Poolman, die in het geheel geen actrice is. Ik denk o.a. aan Ophelia. Een zoo in het oog loopende dwaasheid laat zich niet verontschuldigen. En zelfs het geheele optreden als directeur bewijst, dat niets dan zelfoverschatting, geen ernstige kunstliefde hem bewoog.”

En ook nog hierin uit Weekblad No. 936. van denzelfde: „Bovendien heeft hij door Aleida Roelofsens bij juffrouw Poolman, men zou zeggen, stelselmatig achter te stellen, een zware fout omdat mevr. Roelofsens zijn beste actrice was, de aanspraak verbeurd als *directeur* naar het door hem bereikbaar-beste te hebben getracht.”

Een krachtig protest tegen deze „kwalificatie van De Vos als tooneelspeler en regisseur” vond in hetzelfde nummer een plaats en was geteekend door de heeren Mr. G. S. Brantsma, Jean Browne (Jean Valjean), Marcellus Emants, Dr. J. de Jong, Gerard Keller, J. de Meester, W. G. van Nouhuys, Willem Roijaards en M. A. Sipman.

Dit was olie in het vuur. Nu mengde ook de heer J. de Koo, een der redacteurs van het Groentje zich in het debat en vroeg o. a. „hoe het mogelijk is dat een *groot tooneelspeler*, „op straat staat”? „Een bescheiden reputatie in een bescheiden plaats aan een groot gezelschap kon de heer de Vos zich hebben verworven”, meende deze schrijver.

Een dame (Z) zocht de verdienste van de Vos in het feit „dat hij bijna altijd gezorgd heeft de minder goede spelers niet op den voorgrond te laten komen” — hetgeen in dollen strijd was met de Poolman-Ophelia, en zij wees voorts op de keuze der stukken, die onder de leiding van de Vos — dit moet dan toch worden erkend! — getuigde van een hooger willen.

Van der Goes liet het er niet bij zitten en hij maakte in Wkbl. 937 handig gebruik van hetgeen „Jean Valjean Browne, redewerker aan het orgaan van het *Tooneelverbond*” in No. 15 (1 Juni 1895) van onzen vorigen jaargang (op blz. 111 *) schreef. Het nootje waarin hij dat deed, vinde hier een plaats:

„De heer Browne, alsof het noodlot besloten had dat de heer De Vos alleen onhandige vrienden zou overhouden, noemt behalve de achteruitzetting van Aleida Roelofsens, ook nog zijn onbillijk en onverstandig gedrag tegen juffr. Sasbach.”

De heeren, die geprotesteerd hadden, wezen op hoofdrollen, die door de Vos waren vervuld en dit geloof ik wél, dat de heer van der Goes bijna alleen stond toen hij de Vos als tooneelspeler trachtte te verkleinen.

De laatste stukken over de zaak werden gewisseld in Wkbl. 939, zoodat de harrewarrerie over de Vos ruim zes weken had geduurd.

De Meester, een van de vrienden van de Vos, deed nog een noodshot: „Is het dan nu noodig dat ik aantoon waarom mevrouw Mulder-Roelofsens — over wier verdiensten ik overigens niet heb uit te weiden — niet de tooneelspeler was die de Vos voor het soort vertooningen dat hij geven wilde hebben moest? (Ten gunste van mevrouw G. Poolman is hiermede niets gezegd).”

Deze geschiedenis heb ik in herinnering gebracht om aan

te toonen, dat de Vos misschien wel zijn haren, maar zijn streken niet verloor.

Laat ons uit den strijd lichten de vraag of de Vos goed tooneelspeler, goed regisseur of goed directeur is of kan zijn.

Laat ons aan Pavidus toegeven, dat de Vos als regisseur voor de „werken van kunst” veel heeft gedaan in het jaar, dat hij *onder* de Directie van Le Gras en Haspels en *zonder* Mevr. Auguste Poolman heeft gewerkt. Wij zullen gaarne in hem zien den man, die iets beters wil. Maar wat doet hij dan in zijn artistiek streven met Guusje? Wat wil hij bij Le Gras en Haspels teweeg brengen in *zijn* kunst met een actrice, die door niemand ooit gesteld is op het vlak, waarop Jan C. staat, maar steeds lager? Welke voorname bedoelingen drijven hem om Mevr. Coelingh-Vorderman te doen ontslaan en daarna zijn persoonlijk blijven afhankelijk te stellen van het aanwerven van Guusje?

Toen hijzelf Tivoli bestuurde, verwaarloosde hij Mevr. Mulder-Roelofsens en Mej. Sasbach en gaf hij aan Guusje rollen, die haar niet pasten. Dit is *in confesso*.

Ik wil — om niet van voorbarigheid te worden beschuldigd — voorloopig aannemen, dat het „beperkt emplot” van Guusje zal worden gehandhaafd, maar in mijn binnenste geloof ik daar niet aan. *Ik deel de vrees* der subsidiënten, dat het den ouden weg zal opgaan en acht het onredelijk van de Vos, dat hij zijn eigen kunst achterstelt bij zijn eigen leven *).

Wie aanspraak wil maken op den naam van degelijk kunstenaar — en als hij dat was, zou men de Vos behouden willen zien bij „de Rotterdammers” — gooit niet een organisatie onderstboven met een ultimatum, dat kennelijk zonder eenigen kunstzinnigen grond is. V.

*) Zie mijn artikel in dezen jaargang, blz. 46.

Uitgeknipt.

Uit het Bijvoegsel aan *Het Nederlandsch Tooneel* van 4 April l.l.

Zuid-Nederlandsche Tooneelbond.

Eindelijk is hij gesticht, en nog wel met heel veel geestdrift. Zij die belang stellen in al wat ons Nederlandsch tooneel aangaat, begrepen Zondag l.l. eerst voor goed waartoe zulk een bond in staat is. De standregelen opgemaakt naar die van het Nederlandsch Tooneelverbond, door den heer A. Cornette, werden schier dadelijk, om hunne praktische eenvoudigheid, goedgekeurd.

Na lang tegenstribbelen met argumenten die de vergadering wel eenigszins gegrond achtte, maar die de heer P. Billiet met krachtige middelen wist te bestrijden, aanvaardde eindelijk de heer A. Cornette het voorzitterschap. Als tweede voorzitter, was P. Billiet als van zelf aangeduid. Als Penningmeester werd de heer Fr. van Laer gekozen en als secretaris de ondergeteekende die niet kon nalaten van met den Puit te zuchten „k'ée 't gepeist”. Vergeten wij niet te melden dat er eerst een Raad was gekozen bestaande uit negen leden, waartusschen het hooger gemeld Hoofdbestuur gekozen werd.

Die Raad was als volgt samengesteld: A. Cornette, Max Rooses, F. Gittens, P. Billiet, G. De Lattin, H. Laroche, Fr. Van Laer, Frans Van Cuyk en Jan Bruylants.

Wij geven verder de standregelen van den nieuw gestichten Bond en hopen, dat reeds spoedig, elke die belang stelt in al wat ons tooneel aangaat er zich zal bij aansluiten.

Van heden is het getal leden reeds over de dertig, en alles laat voorzien dat in weinig tijd dit getal zal verdubbeld zijn.

STATUTEN

van den Zuid-Nederlandschen Tooneelbond.

ART. 1. — De Zuid-Nederlandsche Tooneelbond stelt

*) En ook reeds op blz. 32.

zich de verbetering van het Tooneel in Zuid-Nederland ten doel.

ART. 2. — De Zuid-Nederlandsche Tooneelbond tracht dit doel te bereiken door:

A) De bevordering van het onderricht in de tooneelspeelkunst.

B) De aanmoediging van verdienstelijke tooneelkunstenaars en tooneelkunstenaressen.

C) Het bevorderen van oorspronkelijke tooneelliteratuur.

D) Het houden van voordrachten, bijeenkomsten en openbare vergaderingen, en het doen geven van voorstellingen door personen, die tot de bestaande schouwburgen behooren of tot tooneelkunstenaars worden opgeleid.

E) De bevordering van een degelijke tooneelcritiek.

F) De zaak van het Nederlandsch Tooneel bij de regering en de openbare besturen voor te staan.

ART. 3. — De leden betalen eene jaarlijksche bijdrage van vijf franks. Om begunstigend lid te worden moet men of een gift van ten minste honderd franks in ééns, of eene jaarlijksche bijdrage van ten minste tien franks ter beschikking van de maatschappij stellen.

De leden en de begunstigende leden hebben allen gelijke rechten.

ART. 4. — Op de jaarlijksche algemeene vergadering, die in den loop van April gehouden wordt, wordt de begroting van het volgend maatschappelijk jaar vastgesteld en het verslag van den secretaris uitgebracht.

Over al de in den beschrijvingsbrief aan de orde gestelde onderwerpen beslist de meerderheid. Niet aan de orde gestelde onderwerpen worden niet in behandeling genomen, tenzij twee derden der stemmen daartoe verlof geven.

Bij staking der stemmen over een voorstel wordt dit geslacht verworpen te zijn. Bij staking der stemmen over personen beslist het lot.

ART. 5. — Het bestuur bestaat uit negen leden. Het wordt door de algemeene vergadering gekozen voor drie jaren, in dier voege dat ieder jaar drie leden volgens rooster moeten aftreden.

De aftredenden zijn herkiesbaar.

ART. 6. — Het bestuur kiest in zijn midden een voorzitter, een ondervoorzitter, een secretaris en een penningmeester. Het voert de besluiten der algemeene vergadering uit, beheert de finantiën en doet jaarlijks rekening en verantwoording van zijn beheer.

ART. 7. — Er zal geen verandering of wijziging in deze statuten mogen gebracht worden, tenzij het bestuur een voorstel dienaangaande doet, of ten minste tien leden schriftelijk eene aanvraag tot wijziging bij het bestuur indienen.

Vastgesteld in algemeene vergadering te Antwerpen, den 29ⁿ Maart 1896.

De Secretaris,
G. DELATTIN.

De Voorzitter,
ARTHUR CORNETTE.

* * *

Uit de *Nieuwe Rotterdamsche Courant* van 12 Februari l. l. Tweede blad.

(Een belangstellend lezer verzocht ons met aandrang de plaatsing van onderstaand uitknipsel uit de N. R. C., daar naar zijn oordeel dergelijke stukken voor de leden van het Verbond belangrijker zijn dan de gewone correspondentie uit Amsterdam en Rotterdam; daar wij in deze onmogelijk kunnen kiezen en er misschien leden zijn van hetzelfde gevoelen als bovenbedoelde lezer, voldoen wij gaarne aan zijn verlangen.)

DE REDACTIE.)

Possart en de Pomp.

Uit Amsterdam wordt ons geschreven:

Te vergeefs trekt Suze aan den zwengel, de pomp geeft geen water. Dan zal de Rebbe het in hoogst eigen persoon

beproeven, en onder de opmerking dat het een „widerspennstiger Brunnen” is, een opmerking die door het publiek als zeer ad rem met bewonderend gegrinnik wordt ontvangen, gaat Possart zelf aan het werk en na een paar slagen vloeit het water. Het wonder is geschied!

Bij alle voorstellingen van *Freund Fritz*, met Possart als rabbijn, was het van hetzelfde laken een pak. Steeds weigerde de pomp op het voorgeschreven oogenblik; steeds was het Possart, die met groote tegenwoordigheid van geest tusschenbeide kwam en als een andere Mozes den waterstraal te voorschijn riep. Possart, die in zijn kunst van comediespelen niets à l'abandon laat, maar in zijn zeggen en doen elk effect vooruit berekend heeft, weet heel goed, dat het spel met de weigerachtige pomp hem een succesje verzekert.

Nietwaar, de menschen bevroeden, dat als er geen water komt in de kan, waaruit de Rebbe te drinken heeft gevraagd, de scène zelf in het water valt en er is een oogenblik van groote spanning als de pomp weigert: „Hoe zal dat afloopen! Hoe zullen ze er zich uitredde!” — een gevoel van spanning, dat plaats maakt voor een aangenaam gevoel van bevrediging, zoodra de ondeugende pomp door Possart tot rede wordt gebracht.

Over dit „jeu de scène” van Possart is heel wat te doen geweest. Er zijn in de couranten zelfs ingezonden stukken over gewisseld, die strekten tot afkeuring van het methodische in Possart's comediespelen. *) „Of men hem één- of tienmaal in dezelfde rol ziet — hij blijft zich altoos gelijk. Gij ziet hem op hetzelfde moment altoos hetzelfde gebaar maken en de woorden zeggen met denzelfden nadruk. Possart's spel is een opvolging van trucs!” Nu geven wij toe, dat bij Possart het methodische op den duur iets hinderlijk stereotieps krijgt — maar vooral in ons land, tegenover onze eigen tooneelspelers achten wij het gevaarlijk te veel klem te leggen op dit eigenaardige in zijn spel, omdat wij hier toch te doen hebben met de schaduwzijde eener groote deugd, die bij onze eigen acteurs maar al te zeer afwezig is, bij onze eigen tooneelspelers, die excelleeren in slordigheid van spreken en acteeren en heil zoeken in een „luk-raak” spelen waarbij de ingeving van het oogenblik zoekt te gemoot te komen aan het ontbreken van tusschen hart en hoofd vooraf gepleegd overleg.

Verscheiden oorzaken werken samen tot dat regelooze in de Hollandsche manier van tooneelspelen. Ten eerste het tuchtlooze van van onzen volksaard, dat ons van nature tegen alles wat in vormen het correcte nadert en den goeden toon, recalitrant maakt. Ten tweede mist ons tooneel den grondslag van een eigen, klassiek repertoire. We kunnen wel wijzen op onzen Vondel, op onzen Hooft, maar laat het worden erkend, dat hunne drama's voor ons tooneel weinig levensvatbaarheid bezitten! Noch Vondel, noch Hooft zijn karakterteekenaars geweest en de stof die zij behandeld hebben, is allerminst nationaal. De *Gijsbrecht* blijft nog op het repertoire te Amsterdam, omdat het tenminste Amsterdamsch is. Het is vreemd — hoewel misschien verklaarbaar — dat de roemrijke historie van Oud-Holland, dat de zee, die Holland groot gemaakt heeft, ons niet tegenschalt en tegenbruist uit Vondels drama's. Hoe dit zij, die drama's wortelen, wat hun inhoud, wat hun karakteristiek betreft, niet in den nationalen bodem. Alleen de taal...! Maar de taal alléén maakt het drama niet. Wel kunnen de werken — vooral van Vondel en van Brederoo — onzen tooneelspelers tot studieboeken zijn voor hun dictie, voor hunne kunst van uitbeelden, van schilderen met het woord — waar evenwel die werken niet in het vaste repertoire worden ingelijfd, is van die studie geen blijvend resultaat te wachten.

Zoodra in Frankrijk en in Duitschland de klassieken op het repertoire niet langer mochten worden gehandhaafd, zou de kunst van zeggen en van creëren van groote karakters ook daár spoedig tot het verleden gaan behooren. De ge-

*) Zie o.a. blz. 58 van dezen Jaargang. RED.

bonden vorm bindt de tooneelspelers, het juist gekozen woord des dichters eischt juiste zeggings, het rythme van den volzin dwingt den speler tot onderwerping aan een macht hooger dan zijn eigen goeddunken, het scherp geteekende en de consequente ontwikkeling van het karakter der personen in het klassieke tooneelstuk (hetzij van Racine, van Molière, van Shakespeare) legt hem zelf den plicht der consequentie op. En evenals Coquelin — en met alle onderscheid van talent — is Possart groot gebracht in de kunst van de klassieken, die bij de vrijheid welke zij mogen laten aan eigen opvatting, vóór alles toch de spelers dwingt tot een zorgvuldig composeeren van de rol, zóó wat de kracht en de beteekenis van het woord als de karakterteekening betreft en waarbij aan de inspiratie van het oogenblik wordt overgelaten alléén de bezieling van het beeld, dat den acteur als de voldragen vrucht van zijne door het verstand geleide fantasie voor oogen staat. En het spreekt van zelf, dat door de studie der klassieken en het creëren van de standaardrollen uit het klassieke repertoire, het scheppingsvermogen van den acteur eene plooibaarheid krijgt, maar tevens eene vastheid in het concipieeren, die blijft ook waar hij in moderne stukken optreedt. Het mag dus geen verwondering baren, dat en Coquelin (bijv. in *La Joie fait Peur*) en Possart (bijv. als de Rebbe) in hun spel zich avond aan avond gelijk blijven, waarbij zij evenwel hebben te zorgen, niet in werktuigelijkheid te vervallen.

Maar — om op ons tooneel terug te komen — waar zullen wij een tegenwicht zoeken voor het gebrek aan nauwgezetheid in dictie en spel, dat onze acteurs en actrices over het geheel kenmerkt, als wij geen eigen klassiek repertoire bezitten om hen te oefenen in zelfbeperking, om aan hun creatietalent de noodige vastheid te geven?

In elk geval hebben wij Shakespeare! Ook Duitschlands eigen klassieken zouden slechts een poveren grondslag vormen van het repertoire der Duitsche theaters, als Shakespeare er niet de kern van vormde. Shakespeare is het eigendom van alle Germaansche volken. En moge ook een vertaling het oorspronkelijke nooit volkomen evenaren, waar die van Burgersdijk loutering behoeft, hebben zij, die hare gebreken zoo breed uitmeten, zich op hunne beurt aan den arbeid te zetten, in de door ons gekoesterde verwachting, dat zij met behoud der echt Hollandsche pittigheid van woordenkeus, welke aan Burgerdijks vertaling eigen is, hem zullen overtreffen in juistheid en zangerigheid.

Een derde oorzaak, die het zorgeloze onzer tooneelspelers, in spel en dictie, kenmerkt en eerst recht voelbaar wordt als ze zich bij uitzondering wagen aan de vertooning van een klassiek werk, is de gestadige wisseling van repertoire, die hun den tijd niet laat tot grondige studie en hen dwingt tot eene veelzijdigheid, welke hun verhindert de dominante in hun talent tot volle ontwikkeling te brengen. Wij stippen deze oorzaak slechts in het voorbijgaan aan, omdat het bij ons niet vaststaat of die gestadige wisseling van repertoire, tengevolge van de na weinige opvoeringen uitgeputte belangstelling van het publiek, niet verband houdt met de zorgeloze wijze, waarop de stukken worden ingestudeerd en opgevoerd. Tegen oppervlakkige vertooningen zijn de beste stukken niet bestand...

In ons kleine land verkeert het tooneel in niet gunstige positie, maar in plaats dat deze erkenning heeft te leiden tot de toepassing van een laat-maar-waaien-systeem, moet ze aanvuren tot den plicht om er meer voor te doen, dan elders noodig is. Wat weerga, als dit de natuurlijke toestand heeft te zijn van kleine landen, dat alles er zooveel minder wezen moet dan in groote, waar dienen dan kleine landen voor?

Ons Souffleurshokje.

Een zonderlinge tooneelgroep uit Engeland. Binnenkort verwacht men te Londen de „Black Shakes-

perian Company,” een tooneelgezelschap, geheel uit negers bestaande, dat voor de Engelschen in Drury-Lane de werken van Shakespeare komt opvoeren.

Dat heeft Shakespeare ongetwijfeld nooit voorzien en men is waarlijk nieuwsgierig welk onthaal die negers te Londen zullen genieten. Het zal op zijn minst origineel zijn een chocoladekleurigen Romeo te zien in liefdescènes met Julia, eene Julia namelijk met zwart kroeshaar, dikke lippen, platten neus en een pikzwart vel! En dan Cordelia, Portia, Ophelia als negerinnen! neen dat laat zich niet bedenken, dat moet men zien! De bestuurder van het gezelschap, die te Londen is aangekomen, verklaart dat zijne artisten veel talent hebben.

Na Londen bezoeken zij ook Parijs, Brussel en Weenen.

* * *

Student: Ik heb van-nacht een heerlijken droom gehad: dat er examen was op het tooneel, vlak bij het souffleurs-hokje!

* * *

Sarah Bernhardt heeft aan een der Parijsche bladen een en ander medegedeeld omtrent hare verdiensten. Zij ontvangt 3000 francs per voorstelling en een derde der recette, dat is zoo ongeveer fr. 6000 per voorstelling. Voor hotelkosten ontvangt zij bovendien fr. 1000 per week en vrij reiskosten en vervoer van bagage. Rekent men op vier voorstellingen per week — en daar zij er te Parijs wel negen gaf: zeven avonden en twee matinées, is dit niet overdreven, — dan wordt de som fr. 250,00 per week of een en een kwart miljoen per jaar.

* * *

Uit een Nederlandsche tooneelbeschouwing over Willem van Zuylen:

Hoogstens kan men trachten een karakteristiek te geven van eene nieuwe creatie en dan met toch weer niet-nieuwe louanges zijn succès constateeren.

* * *

In het Théâtre Français werd onlangs *Hamlet* gegeven volgens de vertaling van Maurice en Dumas, die thans bijna 50 jaar oud is.

Men is aan de bekende doodgravers-scène en Hamlet vraagt, hoe lang een lijk in de aarde kan liggen zonder geheel te vergaan. Zooals men weet antwoordt de doodgraver „... 8 of 9 jaar, een leerlooier negen” en volgens de Fransche vertaling: *)

„Un corps peut vous durer de trois à huit années. Par exemple un *tanneur* se conserve sept ans.”

Gegichel. elbogengewerk, een zwak applaus. Immers de president der republiek wordt wel de leerlooier (*tanneur*) genoemd, — omdat hij eenigen tijd als werkman of als volontair in een leerlooierij heeft gewerkt — en zijn presidentschap duurt 7 jaar.

Onbedaarlijke vroolijkheid overal!

De directeur Jules Clarétie wilde Faure deze onaangenaamheid besparen en verzocht den acteur acht in plaats van zeven jaar te zeggen. Deze echter zegt weer — hetzij bij vergissing, hetzij opzettelijk — zeven jaar, waarop de zaal in een donderend gejuich uitbreekt.

Den beleefden Jules Clarétie rijzen de haren te berge — onmiddellijk laat hij deze regels uit het stuk schrappen. Maar helaas — Rochefort had het vernomen. En weldra stond er van den dollen graaf een spotsymphonie in de *Intransigeant*, opgebouwd op dat ééne motief: *Tanneur* — sept ans.

*) Zij wijkt nogal van het oorspronkelijke af; wij hebben haar niet kunnen controleeren, maar het heeft den schijn, alsof zij voor dit bericht pasklaar werd gemaakt.

INHOUD VAN JAARGANG XXV.

OFFICIEEL GEDEELTE.	Blz.		Blz.
Het Leescomité	4, 9, 13, 21, 25, 34, 61, 76, 95	Correspondentie	20
Berichten	4, 76, 98	Uitgeknipt:	
Vergaderingen van het Hoofdbestuur	9, 49	Auf der Schmiere	20
Aan de Afdelings-Secretarissen	9, 13	<i>Bouwmeester Solness</i>	20
Staat van het Nederlandsch Tooneelverbond op 15 December 1895	33	Alexandre Dumas Fils †	29
Vergelijkend overzicht van den staat van het N. T. V.	34	Mej. Sophie Bos	44
Beschrijvingsbrief der 26ste Algemeene Vergadering	73	Fransche voorstellingen	55
Begrooting	74	Mevr. W. Schwab-Welman	56
Toelichting der Begrootingen	75	Statuten van den Zuid-Nederlandschen Tooneelbond	100
Aan de Afdelings-Penningmeesters	76	Possart en de Pomp	101
Verslag der 26ste Algemeene Vergadering	85	Oudgermaansche rechtspleging door DR. L. KNAPPERT	28
		Théâtre de l'Œuvre (Persoverzicht) door V.	29
		Ons Souffleurshokje door den Souffleur:	
Tooneelschool.		Varia	32, 36, 43, 60, 102
Programma van het onderwijs 1895/1896	2	De Souffleur	54, 67, 81
Mededeelingen	4	In den Schouwburg door G. D(È) L(ATTIN)	42
Begrooting	75	Eigen leven door V.	46
Toelichting der Begrootingen	75	Statistiek	48, 56
Verslag	91	Een nieuw tooneelblaadje door d. J.	52
Commissie van Beheer en Toezicht	91	Uit de Scheldestad (Tooneelschool)	63
De Examens der Tooneelschool	97	De vertooningen van <i>Onder Ons</i> door MARCELLUS EMANTS	66
		Een Zuid-Nederlandsch Tooneelverbond door G. DELATTIN	72
		Tooneelspeler en Publiek door W. C. A. BARON VAN VREDENBURCH	80
Uit de Afdelingen.		Ideaal en Werkelijkheid door Mej. A. J. J. EBELING	84
Rotterdam	49	XXIIIste Nederlandsch Taal- en Letterkundig Congres te Antwerpen	84
Utrecht	49		
's Gravenhage	61		
		Ingezonden.	
NIET OFFICIEEL GEDEELTE.		Kritiek op <i>Vlinders</i> door GIOVANNI	19
Jean Browne † door Prof. Dr. A. G. VAN HAMEL	1	Eerste Verslag over de Nederlandsche Tooneelvereniging van af het begin harer werkzaamheden tot Ultimo	
Uit de Amstelstad door V.	5, 10, 14, 21, 25, 34, 37, 49, 57, 61, 69, 76, 95, 98	Augustus 1895 door haar Bestuur	22
Uit de Maasstad door PAVIDUS 6, 16, 26, 40, 59, 71, 78, 98		Tooneel te 's Gravenhage door MARCELLUS EMANTS	31
Uit de Bisschopsstad door v. S.	7	Tooneelkritiek te Amsterdam door J. VRIESENDORP	35
Id. id. id. door J. H. M.	45	<i>Les Folies dramatiques</i> door MARCELLUS EMANTS	46
Het optreden van Eleonore Duse in verband met de dramatische kunst door CORNELE VAN ZANTEN	7	„Moderne Kunst” door S. J. BOUBERG WILSON.	46
Advertentiën	8, 12	<i>De Bloem van Zaandijk</i> door een lid van de Vereeniging „Bogaers” van Koog-Zaandijk met antwoord van J. VRIESENDORP	47
Jean Valjean en eenige Opmerkingen naar aanleiding van zijn werken en streven op Tooneel-gebied door JOS. JACOBSON	10	Uitnoodiging- <i>Lakmé</i> door een lid der afd. Amsterdam van het N. T. V.	60
Over Verzen Zeggen door V.	12	Impresario door P. J. VAN HOUTEN met bijschrift van den Souffleur	68
Onze afgetreden Voorzitter door M. B. MENDES DA COSTA.	13	De Tooneel-Kritiek van de Nieuwe Rotterdamsche Courant door JOS. JACOBSON	82
Uit het Buitenland door V.	17, 41, 65	De laatste voorstelling van l'Œuvre door Mr. J. KALFF JR.	96
Dumas over Augier door Mr. J. KALFF JR.	19		
Schouwburg Personeel	20, 24, 36		
Uit verschillende Tijdschriften over Tooneel 20, 24, 32, 36, 44, 48, 56, 60, 68, 72			

	Blz.		Blz.		Blz.
Dokter Klaus	48	Fikkeë (L. J.)	39	Hageman (Felix)	97
Dominee Brose	59	Filippi (F.) zie Philipp		Halbe (Max)	68
Dommelen (C. C. van)	20	Filistijnen (de)	48	Halévy (Lud.)	10
Dommelen (Mej. Car. J. van)	5	Fils de l'Arétin (le)	44, 56, 65	Hall Caine	32
Dommelen-Beersmans (Mevr. P. van)	20	Fils naturel (le)	29	Hamel (Prof. Dr. A. G. van) 13, 14, 84, 89, 90, 98	
Don Cesar de Bazan . . . 15, 48, 55		Fiore della Neve	69	Hamlet . . . 2, 24, 32, 43, 48, 54, 102	
Don-Juan genezen (een)	9	Flaireurs (les)	49, 50, 56	Hannes	23
Donnay (Maurice)	36, 41	Fleur enlevée (la)	96	Haspels (D.)	24, 40, 60, 92
Dora	79, 84, 92	Flora Tosca	32, 48	Haspels (J.)	24, 60, 92
Dornenweg (der) (zie De Lijdensweg)	51, 72	Florian Geyer	56, 66	Haspels (Mej. Marie)	24, 27, (40)
Treyfus (Abr.)	97	Floss (van)	20	Haspels (Mej. Rika)	16, 24, (40), 59
Driekoningenvond	23, 84	Folies dramatiques (les)	46	Hauptmann (Gerhart)	54, 56, 66, 68
Droomen	52, 93	For the Crown (zie Om de Kroon en Pour la Couronne)	72	Heer Dobs (de)	4
Ducaju (Eug.)	20, 63	Fossiles (les)	19	Heimat (zie Casa Paterna, Haar Thuis en Magda)	16, 17
Dulcitius	56	Fourchambaults (de)	95	Heimwee	61
Dumanoir (Ph. F. Pinel)	46	Francesca's Huwelijk	48	Heldemar & Co.	62, 68
Dumas fiis (Alexandre) 11, 16, 19, 24, 29, 36, 42, 43, 48, 55, 59, 72, 102		Francillon	29	Hennique (Léon)	79
Dumas père (Alexandre)	43	Frenkel-Bouwmeester (Mevr.) Zie Mevr. Brondgeest		Henrici	27
Dupe (la)	17, 19	Freund Fritz	58, 60, 101	Hens (Mevr. Louise)	20
Durand et Durand	56	Fuchs (Mevr. A.)	20	Hens (Mej. Marieke)	20
Duse (Eleonore)	7, 17, 20	Fulda (Ludwig)	16, 32	Herbergprinses (de)	84
Dijk (André van)	20			Herberich (Mej. F.)	65
Dijk (Ko van)	4, 97			Hermans (Jacq.)	20
				Hernani	68
E.				Hervieu (H.)	24
Ecole des Veufs (l')	19	Garbagny	30, 31	Hervieu (Paul)	56, 68
Edwardes (Georges)	44	Garnier (Mlle Jeanne)	41	Hesselink (Mej.)	20
Eeden (Dr. F. van)	12	Geboelde (de)	58	Hesselink (Henri)	20
Eenzamen (zie Einsame Menschen) 23, 84		Gedwongen Huwelijk (het) (zie Le Mariage forcé)	30	Heuvel Jr. (A. L. van den)	24, 79
Eer (de)	54	Geld ('t)	17	Hicks (Seymour)	44
Eerloos	54	Genre de Monsieur Poirier (le) (zie De Schoonzoon van Mijnheer Poirier)	19	Hilst (R. van der)	20
Einsame Menschen (zie Eenzamen)	66	Gens nerveux (les)	66	Hippodamia	66
Ellenberg	20	Germain (A.)	26	Hirschfeld (Georg)	16, 17, 24, 26
Ellenberg (Mevr. W.)	20, 77, 91	Gewetenzaak (een)	48	Hoe ouder, hoe gekker	76
Emants (Marcellus) 23, 37, 38, 60, 63, 65, 71, 72, 90, 92, 93, 95, 100		Gismonda	48	Hogguer (Gérard)	60
Emma Zathe	23	Gittens (Frans)	5, 53, 63, 65, 100	Holkers (D.)	17, 24, 67, 79
Ennery (A. d')	68	Glanor	23	Holtrop (J. A.)	20
Entre Mufles	72	Glück im Winkel (das) (zie Verborgen Geluk)	76	Holtrop-van Gelder (Mevr. E.)	2, 12, 20, 26, 57, 70, 76, 77, 88, 91, 97
Erfenisjagers	23, 68	Gobbins (Ralph)	76	Honderdduizend (de)	5
Erfmann (E.) 6, 17, 24, 41, 67, 71, 79		Got (E. F. J.)	32	Honig (G. J.)	39
Errante (l')	96	Goudboer (de)	20	Hoof (P. C.)	44, 101
Eschtruth (N. von)	48	Gouden Spin (de)	48	Hoonte (W. ten)	36
Euripides	44	Goudvischje (het)	26, 36, 48, 54	Hoop (van der)	36
Eysden (P. D. van)	24, 83	Grader (Mevr.)	20	Hope (Anthony)	48
Eysden-Vink (Mevr. Marie van) 16, 24, 41, 59, 72, 79, 82, 83		Grader (Jan)	20	Hopper (Rika)	4, 91, 97
		Grangier	35	Hora Adema (J.)	23, 51
F.		Granida	20, 44, 48	Horst (A. van der)	22, 23, 24, 51, 67
Faassen Jr. (Alex)	10, 24, 51, 62, 67	Gras (A. J. le)	24, 26, 91	Horst (C. F. van der)	94
Faassen Sr. (Alex)	16, 23, 24, 83	Gratama (Mr. S.)	28, 29	Horst-van der Lugt (Mevr. W. van der)	10, 22, 24, 51, 61, 62, 67
Faassen (Mej. G.)	24	Gravin Hermance	71	Hout (v. d.)	20
Faassen (Rosier)	23, 24, 27, 41, 58, 60, 72, 76	Gray (Maxime)	96	Hrotswitha	56
Faassen (Victor)	24, 27	Gril (een)	48	Hugo (Victor)	55, 80
Faassen-Braakensiek (Mevr. W.)	22, 24	Grilparzer (F.)	80	Huichelaars en Weerhanen (zie Les faux Bonshommes)	22, 24, 67, 98
Faassen-van Velzen (Mevr. C.)	23, 24	Groote Stadslucht	48	Hut in de Bremstruiken (de) (zie La Closerie des Genêts)	55
Fabre (Emile)	17	Gudrun	84	Huwelijksboot (de)	27
Fabrieksbaas (de)	48	Guilbert (Yvette)	14, 32		
Familie Benoiton (de)	88	Guima (Mlle)	70		
Fanfan la Tulipe	43, 56	Gulden Boek (het)	16		
Faune (le)	24	Gijsbrecht van Aemstel	12, 48, 101		
Faux Bonshommes (les) (zie Huichelaars en Weerhanen)	22, 67			I.	
Fechter (C. A.)	43	Haanstra (J. W.)	4	Ibsen (Henrik)	20, 23, 24, 30, 36, 44, 54, 68, 96
Femme de Claude (la)	29	Haar Roeping	4, 9	Iffland (A. W.)	80
Feydeau (Georges)	10	Haar Thuis (zie Casa Paterna, Heimat en Magda)	95, 97	Image (l')	38, 96
Fibich (Zdenék)	66	Hading (Mlle Jane)	79	In dagen van Strijd	23
				In de Klem!	95
				In den Gemeenteraad	27

	Blz.		Blz.		Blz.
Ines de Castro	44	Krevelen (Mej. A. C. van)	24	Manus de Snorder	23
Inkwartiering	48	Kruse (H.)	36	Man van de Wereld (een)	48
Innamorata (l') (Zie Een Vrouw, die liefheeft)	61, 72	Kuyk (Henri van) 10, 22, 23, 24, 38, 51	62	Manxman (the)	32
In Politiek	48			Mar (Ch. de la)	7, 36
Intérieur	98	L.		Marcelle	56, 65, 76, 79, 82, 92, 98
In Tranen	4, 9	Labiche (Eugène)	20	Margot de Bloemenverkoopster	5
Intruse (l')	50	Lageman (C.)	5, 20	Marguërite Gauthier (zie La Dame aux Camélias en La Signora dalle Camélie)	48
Iota	36	Lambert (Albert)	82	Maria (Carl)	10, 23
Ising Jr. (A.)	20	Landeck (Ben.)	44	Mariage de Figaro (le)	43
J.		Laroche (H.)	63, 64, 65, 72, 100	Mariage d'Olympe (le)	19
Jacobites (les)	15, 21, 24, 48	Laster-Akademie (zie Lastertongen en The School for Scandal)	77	Mariage forcé (le) (zie Het gedwon- gen Huwelijk)	29, 30, 31, 34
Jacoby (Wilhelm)	40	Lastertongen (zie Laster-Akademie en The School for Scandal)	77, 88	Maria Stuart	48, 97
Jacques Damour	79	Lattin (G. de) zie Delattin.		Marivaux (P. Carlet de Chamblain de).	55
Jalouzie	20	Lauffs (Carl)	40	Mar-Kleij (Mevr. de la)	20, 26, 95
Jane Shore	5	Laurentius (C.)	20	Marmontel (J. F.)	44
Janus Tulp	23	Lavedan (Henri)	32, 36, 41	Marquis de Villemér (le)	48
Jean Darlot	48	Lawrence (E.)	68	Mathias Sandorf	5, 48
Jedbury Junior	68	Ledige Wieg (de)	23, 76	Maurik (Justus van)	23, 40
Jeptha	97	Leeuwerikje (het)	48	Mayer	80
Jerome (Jerome K.)	20	Lefèvre (G.)	24	Medea	76, 97
Jeugd	23	Legouvé (G. M. J. B.)	76, 97	Meerkerk (J. B.)	23
Johan van Oldenbarnevelt	20, 36	Legrand (M. A.)	44	Meilhac (Henri)	10, 70
Joie fait Peur (la)	102	Lemaire (Eloy)	72	Meisjesdroomen	95
Jolles (André)	24	Lemaitre (Jules)	70	Melitz (Leo)	15
Jones (H. A.)	66	Lemmens (W.)	54, 68	Melpomène	48
Jong (J. de)	20, 76	Lepage (Mlle)	25	Mendès (C.)	48
Jonge Harten	23, 46	Lerberghe (Charles van)	49, 50	Mendiante de Saint-Sulpice (la)	56
Jonkers (Elisa)	36	Leur (Mej. Anna de)	20	Messire du Gueselin	18, 48, 56
Joosten (D. H.)	23, 24	Leur (W. P. de)	20	Met Vuur spelen	10, 20, 98
Judels (N.)	5, 36	Liefde (een)	61	Meurice	102
Jullien (Jean)	40	Liefde is geen Speelgoed	6, 93	Michaël	24
Jurons de Cadillac (les)	48	Lier (Isouard van)	20	Michaël and his lost Angel	66, 68
K.		Lier (Joseph van)	20	Millowitsch (W.)	44
Kalf Jr. (Mr. J.)	61, 90	Lier-Cuypers (Mevr. Julia van)	5, 15, 20, 70, 77, 95, 97	Miranda	76, 95
Kammeyer (J.)	22, 24	Liever niet	27	Miserius (Mej. A.)	24
Kean	48	Linant	44	Mithridate	68
Keer (A. van)	42, 63	Locandiera (la)	48	Moeder (eene)	77
Keerpunt	23	Loffelt (A. C.)	77	Moeders (de) (zie Twee Moeders) 16, 17, 24, 26, 27, 40, 59, 92, 99	
Kelly (Johan)	4, 98	Lord Mayor (the)	24	Molière (J.B.P.) 6, 30, 31, 55, 67, 68, 102	
Kerckhoven (C. van)	24, 40	Lorjé (Mej. Marie)	14, 20, 76, 77	Monsieur le Directeur	26
Kerckhoven-Jonkers (Mevr. P. van)	24, 27, 71	Lorrain (Jean)	70	Moor (L. B. J.)	15, 74, 94, 95, 97
Kerstavond	10, 23, 98	Lotgevallen van Juffrouw Trilbie (de) 41, 78		Moortje (het)	44
Ketting (Jan J.)	5, 20	Lotos	39, 47, 48, 52, 54	Morin (P. A.)	87, 88
Kiehl (Mej. Julia)	36	Lugnè-Poë (A. F.) 30, 34, 35, 39, 51, 70, 95, 96, 98		Morriën (Henri)	17, 24, 41, 67, 79
Kiehl-Hesselaar (Mevr. Margaretha)	20	Lugt Melsert (M. A. van der)	24	Moser (G. von)	16, 54, 76
Kinsbergen-Rentmeester (Mevr.)	20	Lus (Mej.)	20	Motte Houdart (la)	44
Klein (Mej. Alida) 16, 24, 27, 41, 59, 64, 77, 79, 83, 88, 92, 95		Lijdensweg (de) (zie Der Dornenweg) 51, 56		Mounet-Sully (Jean)	32, 65
Kleine-Gartman (Mevr. M. J.)	88	M.		Mousquetaires (les trois)	43
Kleine Lord (de) (Zie Le petit Lord)	48	Maandag (Jan)	76	Mrs. Ponderbury's Past (zie Madame Mongodin)	24
Klephte (de)	97	Madame Mongodin (zie Mrs. Ponder- bury's Past)	24	Muisje (zie La Souris) 74, 78, 94, 95, 98	
Kley (Mevr. W.)	10, 24	Madame Sans-Gêne	27, 35, 48	Mulder (Mej. A.)	22, 24, 62
Knappert (Dr L.)	28, 29	Mademoiselle de la Seiglière	43	Mulder (Joh.)	24, 27
Koetscheidt-Wison (Mevr. Joh.)	91	Maeterlinck (Maurice)	38, 50, 96, 98	Mulder-Roelofsen (Mevr. A.) 6, 16, 17, 24, 27, 41, 77, 79, 88, 100	
Kokette (eene)	20, 77	Magda (zie Casa Paterna, Haar Thuis en Heimat)	16, 24, 54	Multatuli	22, 23, 46
König (der)	72	Magna	21, 34	Musset (Alfred de)	6, 23
Koning (Mej. N.)	20	Maitre (le) (zie De Baas)	40	Mijn (Marcel)	20, 62, 63
Koning Richard de Derde	58, 68, 98	Maitre Guériu	19	Mijn Huishoudster	48
Koopman van Venetië (de)	54	Malherbe (Jan)	5, 20, 95	N.	
Koppel-Elfeld (F.)	71, 72	Manette Salomon	72	Narcis	48, 79
Korlaar-van Dam (Mevr. L. van) 20, 77		Manfred	57	Nero	36
Korlaar (W. van)	20	Mantel der Aristocratie (de)	23	Nestor de Tière	53, 70
Krekeltje	10			Niemann (Carl)	35
Krelis Louwen	48			Nieuwe Knecht (de)	40
Kreukniet (Mari J.)	23, 30				

	Blz.		Blz.		Blz.
Nieuwland (Manta van)	5, 20, 26	Q.		Shakespeare (William)	23, 24, 32, 72, 84, 102
Nora	22	Quillard (Pierre)	96	Sheridan (R. B.)	77
Nouhuys (W. G. van)	26, 60, 61, 78, 97, 100	R.		Shirley (Arthur)	44
O.		Racine (Jean de)	55, 67, 98, 102	Siège de Paris (le)	44, 46
Ollefen (D. van)	20	Raphaël	70	Sign of the Cross (the)	48
Ollefen (Mevr. H. van)	20, 70	Realtà (la) (zie De Werkelijkheid)	78	Signora dalle Camelie (la) (zie La Dame aux Camélias en Marguérite Gauthier)	7, 8, 48
Om de Kroon (zie For the Crown en Pour la Couronne)	15, 22, 24, 35, 48, 65, 98	Reichemberg (Mlle. A. C. S.)	77	Silvestre (Armand)	48
On Change	68	Reis naar den Kaukasus (de)	95	Simons (Mevr.)	92
Onder Ons	37, 60, 66, 67, 71, 92, 98	Réjane-Porel (Mad. G. C.)	41	Sirocco	52, 56, 60, 93
Onderprefect van Château-Buzard (de)	17	Remplaçant (le)	56	Sloten (Jo van)	97
One of the Best	44	Renard (Jules)	48	Smit	36
Ongeloovige Thomas	23	Rentmeester (W.)	7, 36	Snijders (Mej. E.)	17, 24
Ontaard Vader (een)	27	Reyding (A.)	29	Snijder van Wissenkerke (Mevr.)	39, 52, 56, 60, 93
Ontgoocheld	92	Richard III (zie Koning Richard de Derde)		Sodom's Ende (zie Sodoms Ondergang)	41, 78
Onze Don Juans	23	Ringseis (E.)	72	Sodom's Ondergang (zie Sodom's Ende)	41, 44
Op Leven en Dood	63	Rise of Dick Halward (the)	20	Soekasarie	72
Op Manœuvre!	76, 84, 95	Ritman (C.)	24	Solness le Constructeur (zie Bouwmeester Solness)	35, 48
Othello	54	Rodenbach (Albr.)	84	Somme (Mevr. de)	48
Ouderlijk Huis (het) (zie Casa Paterna, Heimat en Magda)	24	Roelofsen (Aleida) (zie Mevr. Mulder-Roelofsen)		Somme (S. P. de)	48
Oud Zaanseh Bruiloftsfeest (zie De Bloem van Zaadijk)	39, 48	Romeo en Julia	54	Soularde (la)	14
Our Lord's Coming and Childhood	60	Rose (Edward)	48	Souliers de Bal (les)	26
P.		Rosmer (Ernst)	44	Souris (la) (zie Muisje)	77, 94
Pailleron (Edouard)	74, 77, 94, 97	Rosmersholm	23, 96	Spoken	35
Panseron	43	Rössing-Sablairolles (Mevr. A.)	15, 20, 64, 88	Spookhôtel (het)	31, 48
Papa 't Kamerlid	23	Rossum-Stutterheim (Mevr. F. van)	24	Spoor (C. R. H.)	5, 20, 78, 92, 95
Pardon (le)	70	Röttscher (H. Th.)	80	Sprinkhuijzen (A. van)	24, 79
Parisina	5, 70	Rovetta (Gerolamo)	78	Squire of Dames (the) (zie L'Ami des Femmes)	24
Paul Forestier	19	Roijaards (W. C.)	6, 20, 26, 59, 64, 65, 70, 76, 77, 88, 95, 97, 100	Staas (Christine)	4, 93, 97
Paulton (H. and E. A.)	24	Roze Kate	5, 24, 63	Staas (Marie)	4, 97
Pauwels-van Biene (Mevr. S.)	20, 76	Ruiter (de)	20	Stam	67
Peer Gynt	44, 68	Ruy Blas	68	Sterkste (de)	60
Pelléas et Mélisande	96	Ruyter (Jongej. de)	24	Stevens (Emil)	20
Pelops	66, 68	Ryley (Mrs. M. L.)	68	Stille Vennoot (de)	40
Perrichon	20	S.		Stoetz (Mevr. J. Chr.)	2, 15, 19, 20, 35, 91, 93, 97
Petit Drame de Jardin	48	Sandeau (Jules)	43	Stopes (Charlotte Carmichael)	60
Petit Lord (le) (zie De kleine Lord)	48	Sarcey (Francisque)	20, 50, 58	Storm op Zee	48
Peur des Coups (la)	70	Sardou (Victorien)	35, 65, 66, 76, 79, 87, 92	Stortbui (de)	27
Phèdre	32, 48	Sasbach (Mej. W. C.)	6, 24, 41, 67, 71, 79, 88, 100	Strindberg (August)	10, 30, 38
Phile Poore	56	Savits (Jocza)	80, 81	Student thuis (de)	48
Philippi (Felix)	51, 72	Schalkers (Marie)	4	Sturmnixe	48
Piete-Kee	13	Scheffer (Rudolphina)	4, 95, 97, 98	Sudermann (Hermann)	14, 16, 19, 41, 54, 76, 77, 97
Plas (L.)	22, 24	Scheiding (de)	24	Suzanne et les deux Vieillards (zie Twee oude Heeren)	70
Plautus	20	Schiller (F. von)	72, 97		
Plicht	23, 48	Schipbreuk (de)	95	T.	
Plouvier (Ed.)	63	Schlegel (A. W. von)	80, 81	Taglioni (Mad. M.)	43
Poncet (J.)	26	Schmetterlingsschlacht (die) (Zie Vlin- ders)	14	Talmeyr (M.)	72
Poolman (Auguste)	5, 6, 20, 26, 99, 100	Schönthan (F. von)	16, 71, 72	Tartaud (F. H.)	24, 40, 59, 71, 72, 79
Poolman (Christine)	20, 35, 93	School for Scandal (the) (zie Laster- Akademie en Lastertongen)	77	Tenailles (les)	24
Poolman (Henri)	6, 16, 17, 24, 30, 41, 66, 67, 71, 79	Schoolrijdster (de)	48	Ternooy Apèl (M.)	10, 23, 24, 66, 67
Poolman-Huijsers (Mevr. F.)	24	Schoonhoven (C. C. van)	20, 35, 91	Ternooy Apèl-Faassen (Mevr. H.)	24
Porel (D. P.)	15	Schoonzoon van Mijnheer Poirier (de) (zie Le Gendre de Monsieur Poirier)	48	Thénard (Mad. Jenny)	25, 26
Possart (Ernst)	56, 57, 58, 60, 101, 102	Schulze (C. J.)	5, 15, 20, 64, 65, 70, 88	Thiers (Mevr.)	36
Potharst (Willem)	20	Schut (J. L. A.)	15, 22	Thoché (Raoul)	24
Potharst-Grader (Mevr. Maria)	20, 77	Schwab (Herman)	5, 20, 57, 77, 88	Tommy Atkins	
Pour la Couronne (zie For the Crown en Om de Kroon)	15, 21, 22, 36	Schwab-Welman (Mevr. W.)	7, 36, 56, 88	Tosca (zie Flora Tosca)	
Praga (Marco)	61, 62, 71	Scribe (E.)	68	Tourniaire (E. J. J. B.)	20, 88
Princesse Maleine (la)	96	Segond-Weber (Mad. E. C.)	15, 21, 32, 36, 93, 98	Trilby	32, 41, 76, 98
Prinses van Bagdad (de)	48	Serment d'Horace (le)	48		
Prisoner of Zenda (the)	48				
Putting (Jan)	5				

	Blz.		Blz.		Blz.
Trophées	12	Verweij (Albert)	20, 36	Weg naar het Hart (de) (zie La Corde sensible)	36
Throtha (T. von)	76	Vie muette (la)	38, 39, 44, 48	Wehedem, der lügt	80
Tweede Mevrouw Tanqueray (de)	48	Viennet (J. P. G.)	43	Wensma (M. J.)	20
Twee Moeders (zie De Moeders)	16, 17, 27	Vink (A.)	23	Wensma Jr. (Jan.)	4, 20
Twee oude Heeren (zie Suzanne et les deux Vieillards)	70	Visanarro	21, 25	Werkelijkheid (de) (zie La Realtà)	78
Twee Wapens	23	Visioen (een)	23, 51	Westenberg (Mej. Eva)	22, 23, 24
Twee Weezen (de)	42	Viveurs	32, 36, 41	Westerhoven (L. van)	22, 23, 24, 66, 67
Tynan Hinkson (Katharine)	60	Vliinders (ook De-) (zie Die Schmetterlings-schlacht)	14, 15, 16, 19, 45, 48, 92	Westerhoven (Marie van)	36
		Voddenraper van Parijs (de)	48	Westerhoven-de Heer (Mevr. N. van)	17, 24
U.		Vondel (Joost van den)	12, 68, 97, 101	Westervoort (Floris van)	54
Ueber unsere Kraft	60	Vonk (de)	23, 97	Weijland (Mej.)	20
Uitgaan	23	Voor Vaderland en Vorst!	25, 34	Weijts (Mevr. de)	20
Ullranda	72	Vorstenschool	22, 23, 27, 56	Wilson Barret	48
		Vos (Jan C. de)	2, 6, 24, 26, 27, 54, 59, 60, 71, 83, 88, 91, 97, 99, 100	Wolff-Bekker (Betje)	32
V.		Voskuyl (M. P.)	20, 44	Wolff (M.)	4
Vader	38, 44, 47	Vosmeer de Spie (zie M. Wagenvoort)		Wolf in de Schaapskooi (de)	48
Valabregue	27	Voss (Richard)	72	Wolffington (Mistress)	43
Valjean (Jean) (zie Jean Browne)	2, 6, 7, 10, 11, 39, 40, 41, 92, 100	Vrcklicky (Yaroslav)	66	Wolvin uit 't Zwartbosch (de)	70
Vas Dias (F.)	24	Vries (Henri de)	15, 20	Worms (G.)	18, 77
Veltman (L. J.)	5, 62, 63, 88	Vries (Mej. Sophie de)	14, 15, 20, 76	Wijlacker	36
Velzen (Mej. C. van)	24	Vries (Mevr. Sophie de)	88		
Verborgen Geluk (zie Das Glück im Winkel)	76	Vrouw der Zee (de)	5, 10, 48	X.	
Verdoolde Schaap (het)	26	Vrouw die liefheeft... (de)	21, 25, 61	X-stralen	79
Verenet (G. C.)	20	Vrouw, die liefheeft (een) (zie L'Innamorata)	61, 71, 72, 84, 92, 98, 99	Z.	
Verenet-Dusault (Mevr. S.)	20			Zeyde (C. v. d.)	39
Vereül (Mej. Joh.)	4	W.		Zola (Emile)	23, 40
Vergiffenis	13, 21	Waardt (Mej. van)	20	Zondares (een)	15
Verhagen	5, 26	Wagemans (J.)	20, 26	Zoals de Ouden zongen enz.	35, 48
Verhulst (Rafaël)	52	Wagenvoort (Maurits)	30	Zoon (de)	4, 9
Verlaine (Paul)	12	Wallenstein	72	Zuijlen (A. van)	20, 35
Vermaas (J.)	24	Warmelo (M. van)	24, 27, 79	Zuylen Jr. (W. van)	24
Verne (Jules)	5	Waterleiding (de)	48	Zuylen Sr. (Willem van)	5, 23, 24, 27, 41, 58, 65, 93, 102
Veronica	72	Weber (die)	66	Zwarte Griet	27
Verstraete-Driessens (Mevr. Marie)	42	Weber (Mlle) zie Mad. Segond-Weber		Zij weet iets	48
	48, 56	Weezen van Meerbosch (de)	7		